

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

Liisberg, H. C. Bering.

Kunstkammeret : dets Stiftelse og ældste
Historie.

Kbh. : Det Nordiske Forlag, 1897

192 s. :

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

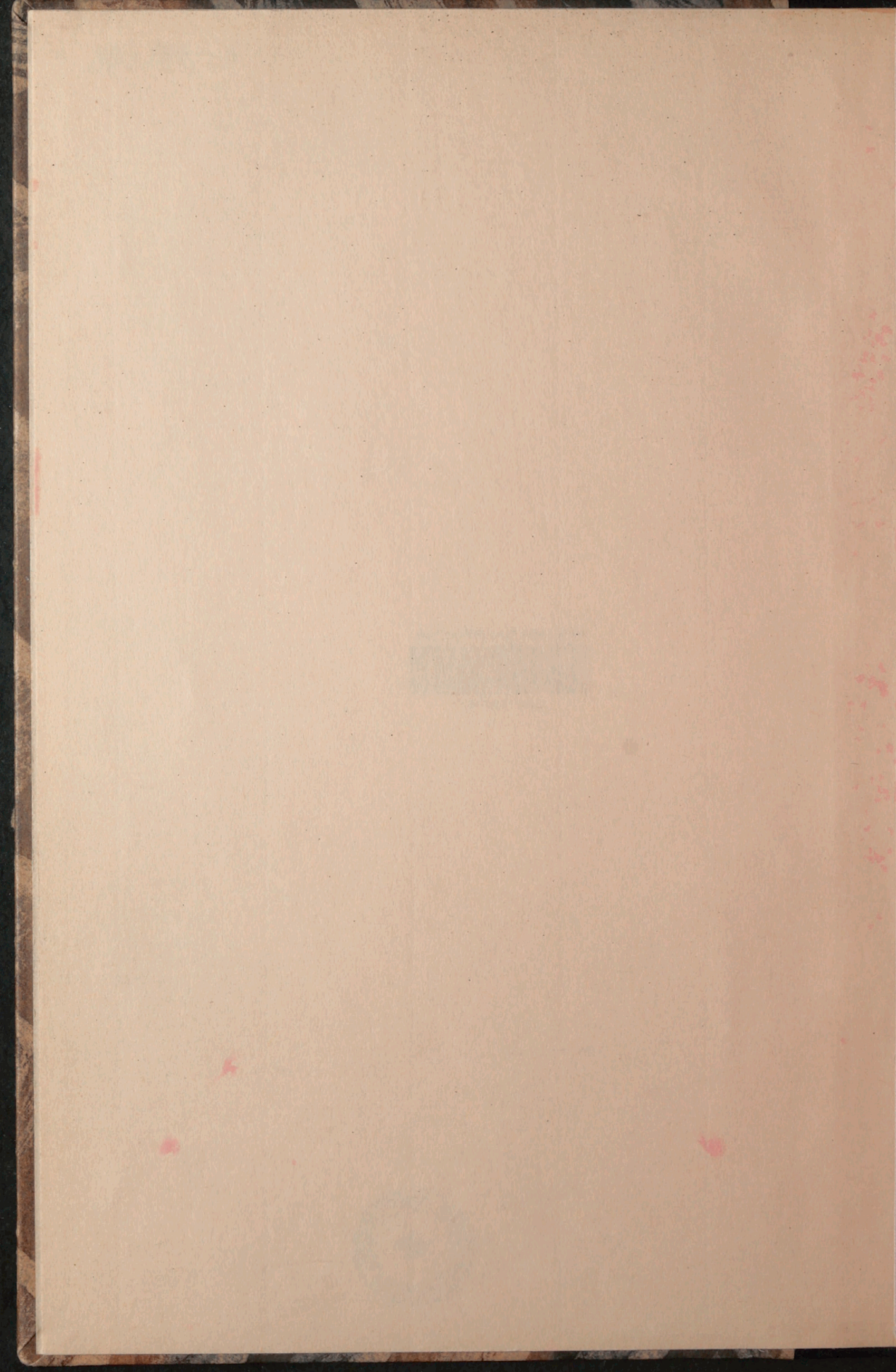
32,-169,-8°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130020574853

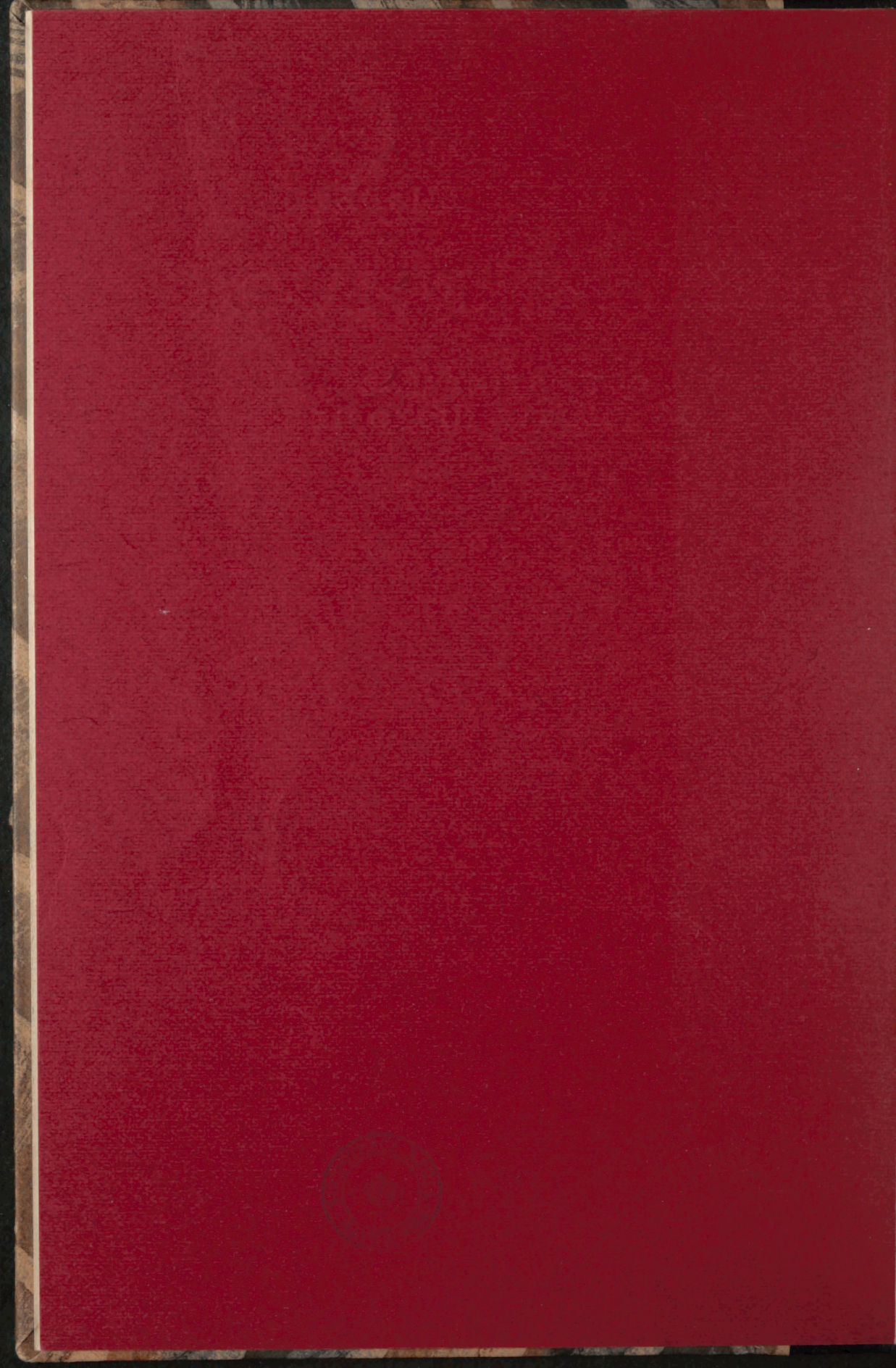

H. C. BERING-LIISBERG

KUNSTKAMMERET

DETS STIFTELSE
OG ÆLDSTE HISTORIE

GYLDENDALSKE BOGHANDEL

KUNSTKAMMERET

6235

KØBENHAVN — GRÆBES BOGTRYKKERI

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
KØBENHAVN

Oprindelsen til vore rige og alle Vegne højt ansete Musæer har hidtil ikke været Genstand for historisk Behandling. Enkelte Skrifter have indeholdte faa og spredte Efterretninger om deres fælles Stamme: det gamle kongelige Kunstkammer. Men medens man stedse har set fremsat, at det var Frederik d. III, som stiftede Kunstkammeret, har man til de seneste Tider først ladet det begynde i det Store kgl. Biblioteks Bygning, der ikke stod færdig før længe efter Frederik d. III's Død. Man har været ukendt med, at Kunstkammeret alt bestod paa Københavns Slot, ligesom om dets Udvikling af det gamle Drejerkammer. Efter at det herhen hørende Afsnit af nærværende Fremstilling var skrevet, har A. D. Jørgensen i sin Bog om Griffenfeld forbigaaende berørt Kunstkammeret paa selve Slottet og dets Forbindelse med Drejerkammeret.

At samle Stof til Kunstkammerets Historie har været i høj Grad spredt Fægtning. Noget særligt Regnskab eksisterer ikke for dettes Vedkommende, og Forfatteren har, efterhaanden som Arbejdet skred frem, ad forskellige, ofte ret indviklede Veje maattet danne sig et Skøn over, hvor Oplysningerne vare at søge. For den herved, saa vel i Rigsarkivet som paa det Store kgl. Bibliotek, forvoldte ikke ringe Ulejlighed, samt for Raad og Vejledning i forskellige Retninger, aflægger Forfatteren sin ærbødige Tak, ligesom han ogsaa tillader sig at takke Bestyrelsen for den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse for den ham tilstaaede Understøttelse.

INDHOLD

	Side
Kunstkamre i Tyskland	1
Drejekamre i Danmark	8
Kunstkammeret paa Københavns Slot	14
Kunstkammerets Udvidelse ved Vorms Samling	26
Kunstkammerets Udvidelse ved Gaver, Indkøb o. s. v.	54
Kongens Hjælpere	86
Kunstkammeret under Christian V. Bygningen	107
Erhvervelser	113
Bestyrelsen og „Museum regium“	126
Malerisamlingen	130
Vanskabninger, Morianer, Aber m. m. og vilde Dyr	145
Kunstkammer-Inventar af 1673	153
Henvisninger, Tilføjelser og Rettelser	182

INDLEDNING

De videnskabelige Samlinger, som i vore Dage findes i alle Landes Hovedstæder og større Byer, have gennemgaaende deres Oprindelse fra de saakaldte Kunstkamre eller Kunst- og Naturaliekabinetter, som Fyrster eller lærde Mænd, i Europa Nord for Alperne, stiftede i det første Hundred Aar efter Reformationen. De dannede en forvirret Sammenblanding af alle mulige mærkelige Ting mellem Himmel og Jord, og de Inventarlistere og Kataloger, som endnu findes opbevarede, give en tydelig Forestilling baade om den Iver, hvormed man med Tidens Begejstring for Naturen forøgede sine Samlinger og tillige om den Famlen og Usikkerhed, som kendetegner det naturvidenskabelige Studium i dets Barneaar, Tiden efter det store aandelige Gennembrud i det 16. Aarhundrede.

Naturen betragtedes i Middelalderen som et Syndens Rige, et Vrængbillede af det tabte Paradis, et djævelsk Apparat til at lokke Sjælene i Fordærvelse. Kirken, der havde taget alt aandeligt Liv i sin Tjeneste, forbød derfor gentagne Gange den syndige Læsning i de naturvidenskabelige Værker, som Araberne havde taget i Arv fra den græske Oldtid, og som nu fra dem fandt Vej ind i Europa. De, der ikke destomindre lod sig friste af utidig Videbegærlighed til at give sig af med Studiet af den store, ube-

kendte Natur, kom i Ry som Troldmænd og led ofte Forfølgelser som saadanne.

Men da Aristoteles' naturvidenskabelige Skrifter bleve bekendte i Europa, opdagede man snart, at den Tænker, som gennem sin Logik havde støbt et Aartusindes Tænkning i sin Form, sad inde med en hidtil ukendt Skat af Viden, som, ret benyttet, kunde tages i Kirkens Tjeneste. Ved Sammenarbejdning af Kirkens Lære med Aristoteles' hele Filosofi i skolastisk Form, blev den gamle græske Filosof anerkendt som en lige saa stor Autoritet paa det Legemliges Omraade, som Bibelen var paa det Aandeliges, og Kirken forbød vedvarende alt selvstændigt Studium af Naturen.

Men med Renaissancens Friheds- og Selvstændighedsfølelse mistede Kirken sin Myndighed ogsaa paa dette Punkt. Med Iver vendte de Lærde sig til det nye aandelige Virkefelt, der aabenbarede sig for dem, og Samlinger af Naturgenstande opstod rundt omkring som Vidnesbyrd om den vaagnende Sans for Naturen.

Kunstkamre i Tyskland

Den Mand, der først rejste sig til Kamp mod hele det middelalderlige System, mod Kirkens og den skolastiske Aristoteles' Autoritet, Petrarca, Humanismens Fader, er tillige den første Samler. I sin Begejstring for den klassiske Litteratur opsporer han, overalt hvor han færdes, latinske og græske Haandskrifter og stifter det første moderne Bibliotek. Men ved Siden deraf grundlægger han den første Samling af Kunstsager, Mønter og Medailler fra den klassiske Tid.

Den af alle kendte og beundrede Digter fandt snart i sit Hjemland Efterlignere i sin Samlerlyst. Biblioteker opstod rundt omkring hos Fyrster, Rigmænd og Lærde, knyttede til Samlinger af antike Kunstsatte, Statuer, Relieffer, Gemmer og Mønter og Medailler. Men man begejstredes ikke blot over de Gamles Kunst og Digtning. Ved Sammenligning mellem de i Aarhundreder banlyste men nu atter fremdragne og eftertragede Haandskrifter, blev man i Stand til at skelne mellem ægte og forfalskede Arbejder af Oldtidens Naturforskere; man fordybede sig med Iver i Studiet af dem og vendte sig snart til fornyet Iagttagelse af Naturen selv. Og med den Trang til universel Dannelse, som er et saa betydningsfuldt Led i Renaissancen, føjede man naturhistoriske Genstande til de alt nævnte Samlinger. Det var et Verdensteater, den nye Tids Mænd ønskede at have i deres Huse, en Fremstilling af Jordens og Historiens Mangfoldighed, til Fornøjelse og til Belæring.

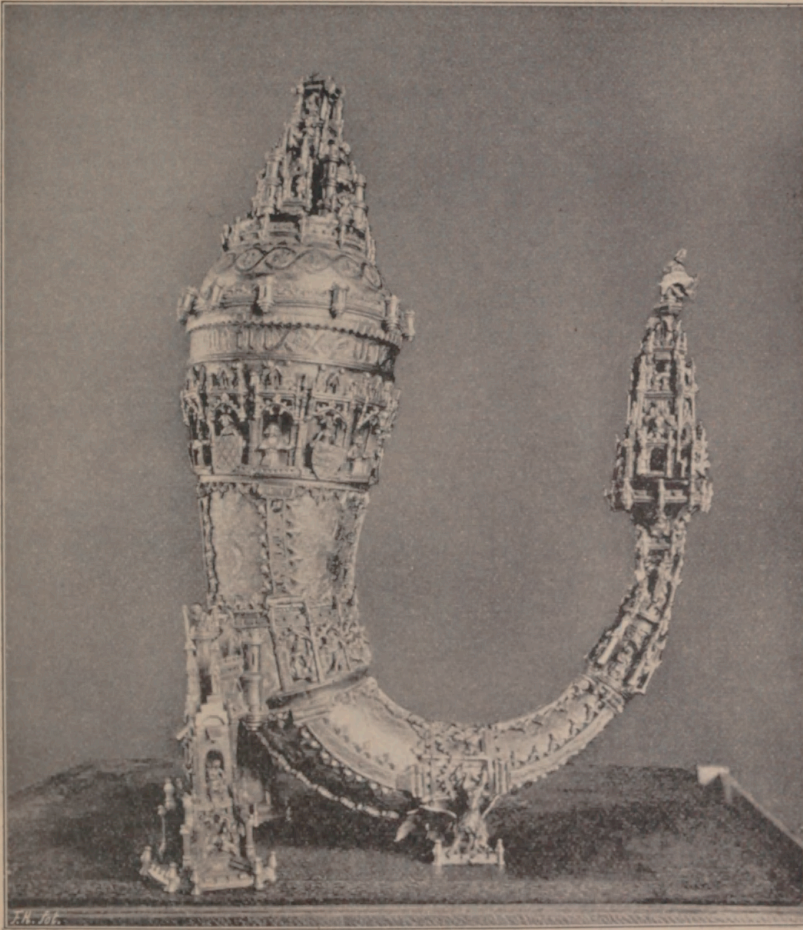
Saaledes havde Mediceerne i deres Palads i Florens et Bibliotek og en Samling, ikke blot af Kunstværker, antike og moderne, til hvilke de største Mesters Navne paa alle Omraader, vare knyttede, men ogsaa af naturhistoriske Genstande og „Rariteter“, af vilde Dyr som Løver, Giraffer, Krokodiller m. m., — et Musæum, der stod som Idealet for alle Europas Fyrster. Hvilken Rolle „Rariteterne“ spillede selv her i det Land, hvorfra hele Oplysnings-Bevægelsen udgik, ses tilstrækkeligt af den ene Omstændighed, at et „Enhjørningshorn“ blev ansat til en Værdi af 6000 Fl., medens Billeder, endog af de berømteste Malere, ikke sattes højere end til 100 Fl.

Med Sansen for Minderne fra den klassiske Tid var der naturlig fulgt en særlig Interesse for dens berømte Personer. Der uddannede sig en fuldstændig Dyrkelse af store Mænds Fødsels- og Gravsteder og af deres jordiske Levninger. Alfons af Aragonien betragtede i Padua med Ærefrygt Livius' Ben og opnaaede endelig ved sine Bønner en Armknokkel af den berømte Forfatter. Saaledes vakttes ogsaa i Italien den historiske Fantasi, der i det øvrige Europa kom til at spille en saa stor — til Tider altfor stor Rolle i Kunstkamrene.

Det var i øvrigt intet Under, at de italienske Samlinger kom til at staa i første Række, thi i Italien var man endnu stadig paa klassisk Jord, og denne Jord var rigere end nogen anden paa litterære og kunstneriske Mindesmærker om den svundne Stortid, hvis Præg de mange Aarhundreder ikke heller havde formaaet at udslette hos Folket. Og etnografiske Genstande samt fremmede Verdensdeles Dyr og Planter kom til Italien længe før til noget andet Land i Europa, paa Grund af Beliggenheden ved Middelhavet. Over Levanten havde Italien længe staaet i fredelig Forbindelse med Endepunkterne for Karavanhandelen paa Indien og Persien. Og endelig udgik fra Italien en lang Række af Opdagelsesrejser, hvis Resultater først satte Frugt i Hjemlandet. Det var Italieneren Kolumbus, der først udtalte de moderne Ord: il mondo è poco o: Verden er ikke saa stor, som man tror.

Medens Samlerlysten i Italien stadig var ledsaget og kontrolleret af den nedarvede finere Smag og en klassisk Modstand mod det taagede og uklare, antog den hos de mindre dannede Europæere Nord for Alperne de sælsomste Former. Her havde

Kirkerne fra Korstogenes Periode paa en Maade spillet samme Rolle som senere Tidens Musæer. Fra gammel Tid havde Pilgrimme, naar de kom hjem fra Valfart til hellige Steder, som et fromt Takoffer her

Det oldenborgske Horn

(kom til Kunstammeret 1692; nu paa Rosenborg).

ophængt Mærkværdigheder fra de Lande, de havde besøgt. Dette tog særlig Opsving, da Forbindelsen med Orienten blev saa stærkt udviklet ved Kampene om det hellige Land, og de kristne Riddere

ophængte nu i Kirkerne Vaaben, Trofæer, som de havde taget i den evige Strid med de Vantro. Dertil kom endnu, at Kunsten saa godt som udelukkende stod i Kirkens Tjeneste; alle dennes Brugsgenstande, dens Relikvieskrin, hellige Kar, Monstranser, Krumstave, Crucifixer, Bogbind og Stoffe vare ofte Kunstværker af første Rang. Paa bestemte Festdage stillede disse store Rigdomme offentlig til Skue. Ogsaa naturhistoriske Genstande, som Ryghvirvler af Hvaler, Enhjørningshorn eller Meteorsten — Ting, som man alt i Oldtiden havde givet Plads i Templerne — anbragtes i Kirkerne som Vidnesbyrd om Guds Almagt ude i den paa Vidunderere og Gaader saa rige Natur.

Erhvervelsen af tyrkiske Genstande tiltog i Hyppighed ved den mere direkte Berøring, der var en Følge af Konstantinopels Fald, og ved de store geografiske Opdagelser aabnedes der paa anden Maade et uoverskueligt Marked for Samlere. Nye Verdner med ukendt Natur og ukendte Naturfrembringelser, med nye Menneskeracer og aldrig før sete Vaaben og Kunstsager afslørede for Europæerne. De gamle eventyrlige Sagn og Fortællinger, som vi kende dem f. Ex. fra Lucidarius, opfriskedes og udbredtes, og Nysgerrigheden og Spændingen blev ikke mindre ved de Historier, som spanske Soldater kunde fortælle paa deres Krigstogt i Tyskland (1547) om deres Deltagelse i Erobringen af Mexiko og det guldrige Peru. Naturligvis blev alt, hvad der kom ude fra disse fjerne, vidunderlige Lande, betragtet med særlig Interesse og efterspurgt med særlig Iver.

Man finder da ogsaa Genstande derudefra allerede i den ældste Samling, der oprettedes i Europa Nord for Alperne. Dens Stifter, Hertug Albrecht af Bayern, som hædrede med Tilnavnene „il magnifico“, „Musernes Fader“ havde selv besøgt Forbillederne for den i Italien og havde i høj Grad beundret dem. Hans med umaadelige Pengeofre erhvervede Samlinger danne endnu Hovedstammen i Musæerne i München. Han henvender sig til saa godt som alle Fyrster i Europa, lige fra Pave og Kejser, om at sende sig „sjældne og her til Lands fremmede Sager“. Hertugen af Florens sendte ham bl. a. Papegøjer og Marekatte, et Billede af den hellige Jomfru, lavet i Mexico af alle Slags Fjer, et mexikansk Afgudsbillede, Skakbrædter indlagte med Perlemor, malede Flasker af Læder, Tanden af en Hvalros, „af hvilken man kan lave Ringe,

der er gode til mange Ting“, indianske Mus o. s. v. Det undrer ham aldeles ikke at høre, at Grevinden af Montfort har givet 100 Thaler for en gammel, rusten Mønt, „saadan noget er passeret mig selv“ siger han. Ogsaa Sager, fundne i Jorden, købte han i dyre Domme, „Urner, Skaale og lignende Antikviteter“. Man undres over ogsaa at finde et Instrument til Aareladning betegnet som en „Antikvitet“.

Endnu kostbarere og righoldigere var Kejser Rudolfs (1576—1612) Kunstkammer; Kejseren omtales som en „über alle Massen hochberühmten Liebhaber und Kenner aller ingeniösen Artes, einen deutschen Medicäer, so die allerherrlichsten Dinge aus aller Welt zusammenbringen liess.“ Der saa' man allerede hele den brogede Forvirring, som senere møder os paa hjemlig Jord; i den tyske Sal f. Eks. en Kvindefigur af kødfarvet Gibs, liggende paa et kødfarvet og rødt Taftes Hynde; derunder nogle Skuffer med indianske Fjer. Paa en Hylde „alle Slags sælsomme Havfisk, underneden en Flagermus, to Skuffer med Magnetsten og to Jærnsøm, som skulle være fra Noas Ark, en Sten, „som vokser“, to Kugler (= Tophi) af en Hoppe fra Siebenbürgen, en Skuffe med Alruner, en Krokodil i et Futeral og et Monstrum (Misfoster) med 2 Hoveder“. Endelig kommer der Elfenbenssager, Instrumenter, Ædelstene, Kunstsager, Malerier og blandt en stor Mængde andre værdifulde Ting en antik Kamee med Augustus' Apoteose, som var bleven betalt med 12,000 Dukater, og en græsk Statue „af Scophas“, som havde kostet 22,000 — ja, efter andre 34,000 Dukater.

Omtrent samtidig med Kejser Rudolfs Samlinger i Prag og Wien, stiftedes den berømte Ambraser Samling af Erkehertug Ferdinand paa Slottet Ambras i Tirol. Her fandtes — ved Siden af et Kunstkammer, som var opstillet i 20 Sale, der bl. a. rummede Hammen af en 50' lang Slange, fanget ved Ulm — en særlig historisk Samling; Erkehertugen skyede ingen Udgift og ingen Ulejlighed, naar det gjaldt at faa fat paa Rustninger eller Vaaben, der havde tilhørt berømte Mænd. Paa denne Maade er den danske Konge Kristjern II's Rustning kommet til Ambras og derfra med Resten af Samlingen til Wien, hvor den nu findes.

Samtidig med Hertug Albrecht af Bayern havde Kurfyrst August af Sachsen (1553—86) begyndt at anlægge sine store Samlinger i Dresden. Ligesom de kejserslige i Wien rummede de en

Mængde værdiløse „Rariteter“ ved Siden af virkelige værdifulde Ting. Hans Hustru, den danske Prinsesse Anna, Frederik II's Søster, var lige saa ivrig en Samler som han selv; hun er dog noget betænkelig ved at have en Meteorsten i Huset, da man ikke kunde vide, hvad Ulykker den kunde volde. Hun ønsker at komme i Besiddelse af nogle Urner, som hun kalder „Kar, der er voksede af sig selv og ikke lavede af Menneskehænder“, og som hun tror skyde frem af Jorden hvert Aar mellem Paaske og Pinse, for straks efter dette Tidspunkt at forsvinde i Jordens Skød paa ny. Da hun endelig kom i Besiddelse af et Par Urner fra Nedre Lausitz, blev hun i høj Grad skuffet over deres Uanselighed og haabede at kunne faa nogle større og mere anseelige Kar end disse gamle revnede Potter. En lige saa ringe Opfattelse af hvad det virkelig kom an paa at samle, havde hendes Ægteherre, da han ikke vilde indlemme et Brudstykke af en Guld-Halsring, der blev fundet i Sachsen 1573, i sit Kunstkammer, eftersom „den ikke var hel“.

Kurfyrstens Kundskaber i Naturhistorie vare, som Datidens i det hele, ikke synderlig vidtrækkende. Om et i 1569 i hans Land fundet „stort Horn“ — sandsynligvis en Mammouthstand — udtaler han, „at det hverken er et Rhinoceroshorn eller et Enhjørningshorn“, men holder for „at det er en stor Hvalfisketand, hvoraf man laver de hvide Kamme, hvilket man ellers kalder Elfenben.“ Man maa glæde sig over, at han faa Aar senere fik Lejlighed til at studere Hvalerne noget nærmere, da Hertug Hans d. æ. af Holsten-Gottorp sendte hans Hustru et Hvalfiskehoved med hvad der mere var tilbage af Fisken, hvoraf han kunde lære, at Hvalfisk ikke havde Stødtænder af Elfenben.

I sin Iver efter at samle paa „Rariteter“ tog man ikke i nogen Maade Hensyn til andres Følelser. Det var i 1579 rygtevis kommet Kurfyrst August for Øre, at man ved Sektionen af Liget af den ovenfor omtalte bayerske, meget jesuitvenlige, Hertug Albrecht havde fundet en stor Sten i Nyren „i Skikkelse af et Jesunterhoved“, og han udbeder sig i et Brev i Begyndelsen af 1580 til den afdødes Søn nærmere Oplysning om dette Jærtegn. I sit Svar skriver denne, at det undrer ham aldeles ikke, at saadant udspredes af Modstanderne af hans Religion, og mener, at der i Grunden ikke er noget om den Lighed med et Jesuiterhoved.

Han lader en Afbildning af den mærkelige Sten følge med Brevet; denne Afbildning findes endnu, og man kan med god Vilje finde nogen Lighed med en spids Hue, men Hovedet maa opgives.

Samlelysten var alt dengang bleven saa udbredt, at der fremstod Antikvitethandler rundt omkring i Tyskland. Særlig var Nürnberg Midtpunktet for en livlig Handel med Mærkværdigheder af alle Slags, og her foretog August af Sachsen sine Indkøb af Skeletter af Dyr og Mennesker — disse sidste vare meget kostbare paa Grund af deres Sjældenhed — af kirurgiske Instrumenter og meget andet. Ogsaa i Antwerpen havde han Forbindelser. En lærd Italiener, Petrus Bezarus, som havde nedsat sig her, blev 1583 paa en Rejse til Dresden overfaldet af Røvere og udplyndret for alle sine Herligheder.

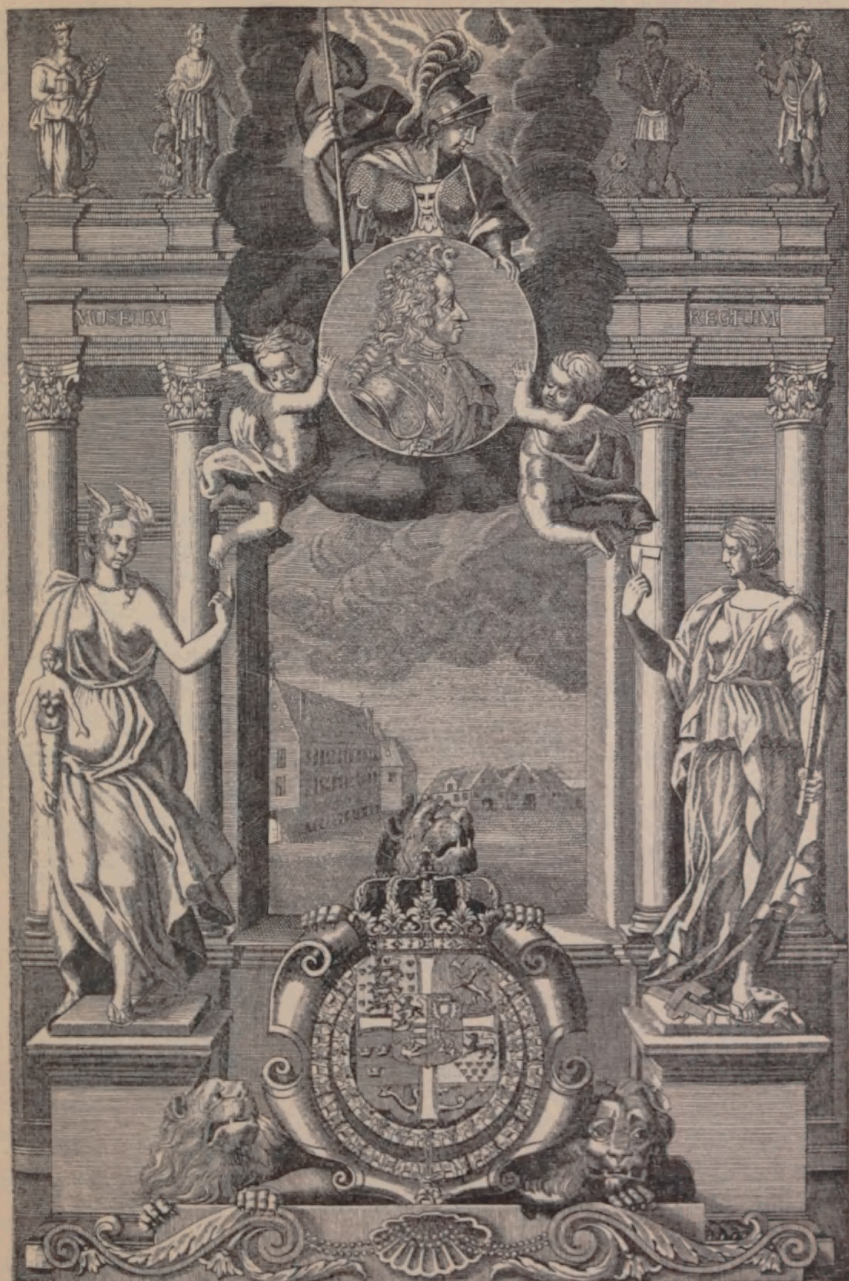
Kurfyrst Augusts Kunstkammer i Dresden har en særlig Betydning for os, da det, som det nærmest liggende, sikkert har øvet en Del Inflydelse paa de danske Samlinger af lignende Art. Slægtskabet mellem de to Fyrstehuse medførte en livlig Forbindelse mellem København og Dresden. Da Kurfyrsten i 1572 overværede sin Svoger, Frederik II's Bryllup paa Københavns Slot, fik han i Foræring af denne en Finlapperslæde med fuldstændigt Udstyr, hvilken han førte hjem med sig „for dens Sjældenhed og Mærkelighed og for at kunne vise den til Fyrster og fremmede Herrer, som kom for at besøge ham.“ I det ældste Katalog over Samlingen i Dresden, fra 1589, anføres mellem andre Mærkeligheder „allerlei gedräheten Kunststücken von Helffenbein.“ En Del af disse vare udførte af Kurfyrsten selv, men om en Del siges det udtrykkeligt, at de vare Foræringer fra Danmark.

Drejerkamre i Danmark

Der kan næppe være Tvivl om, at den rige oldenborgske Kongeæt i Danmark, der i senere Tider har givet Beviser nok paa sin Pragtlyst, sin gode Smag og Kunstsans, alt fra dens Ankomst her til Landet har haft sine Rigdomme paa Kunstsager og mærkelige og værdifulde Ting. Saadanne Sager opbevaredes her i Danmark i det saakaldte „Drejerkammer“, der senere en enkelt Gang betegnes med det tyske Udtryk „Wunderkammer“. Det var i Reglen et Taarn- eller Karnapværelse, og her fandtes først og fremmest det Instrument, der havde givet Værelset Navn: Drejerladet. Det har nemlig i lange Tider været en højt prist fyrstelig Idræt at beskæftige sig med „die sobre und hochlöbliche Drechslerkunst“, til hvis Ære der er blevet skrevet begejstrede Digte. Paa europæisk Jord er Alexander d. Store vistnok den første, om hvem det berettes, at han gav sig af med denne Kunst; senere finder man flere og flere Fyrster, særlig i Tyskland, som dens Udøvere. Mange Steder blev Kunsten traditionel og dreves af Slægt efter Slægt, saaledes i den habsburgske Æt, i det sachsiske Kurfystehus og endelig hos Oldenborgerne i Danmark. Her fandt Kunsten endnu i forrige Aarhundrede ivrige og heldige Dyrkere.

Det var uden Tvivl Haandværkets Værdi som Opdragelses-Middel, der bragte Drejerladet ind paa de fyrstelige Borge. Alle-rede i Talmud finder denne Tanke sit Udtryk: Skont er det at forbinde Studiet i Læren med verdslig Beskæftigelse, thi ved Anstrengelse i begge Retninger glemmer man at synde. Det gjaldt vel nærmest for Vismanden, ikke at fordybe sig i Spekulationen,

Titelblad til „Museum regium“.

(Tegnet af Wilchen Ribolt.

men gennem Haandens Arbejde at ihukomme Livets Krav, men ogsaa for Ungdommen fik det talmudiske Ord Betydning, som en praktisk pædagogisk Læresætning. Udfyldes den Unges Tid — sluttede man — med lutter nyttigt og godt, bliver der ingen Plads til det, som er af det Onde. Undervisning i et Haandværk blev derfor for mangan en Fyrstesøn benyttet som en gavnlig Syssel-sættelse mellem de boglige Øvelser.

Men ogsaa i en ældre Alder vedblev Drejerkunsten at være en kær og „sober“ Tidsfordriv, og de Timer, som tilbragtes i „Drejer-kammeret“ regnedes af mangan højbaaren Fyrste for Dagens bedste. I Nord-Europa levedes ved Hove langt ind i det 17de Aar-hundrede det daglige Liv, inden Døre, i Sengekammeret. Men dette Rum kunde ikke være egnet til nogen større Opstilling af Kunst-sager. Værelserne paa de gamle, fæstningsmæssige Borge vare i Reglen mørke og skumle; kun paa festlige Dage prangede Skænken med blanke Sølvstob og gyldne Bægere, Væggene med farverige Tapeter. Men var Gildet forbi, toges Stadsen ned fra Skænk og Væg og forvaredes i de store Kister til næste Gang. Fyrsten havde imidlertid til sit eget personlige Brug to Lønkamre ved Siden af, eller i nær Forbindelse med Husets ægteskabelige Fælles-rum, Sengekammeret. Det ene, Brevkammeret, indeholdt Rigets vigtige Dokumenter og Brevskaber, hvad vi nu vilde kalde Arkivet; det andet, Drejerkammeret eller Kongens eget Kammer, rummede foruden Drejerladet tillige Kunstsager, Smykker og Kostbar-heder, Pragtvaaben og ædelt Metal, møntet eller umøntet, og stod under Opsigt af Kongens Svarver eller „Drejer“.

Drejerkammeret paa Københavns Slot bærer det ejendommelige Navn: Himmerig, et Navn, som man i øvrigt finder anvendt andet-steds for lignende Rum. Der kan vel næppe være Tvivl om, at denne mærkelige Betegnelse maa gælde et Sted, hvor der er godt at være, en fredhellig Plet, hvor man kunde have Lov til at være ene med sig selv og med sine Tanker. Denne Trang til at have et lønligt Sted at ty hen til, et Sted hvor Individualiteten frit kan udfolde sig, bunder dybt i Mennesket. Hvem kender ikke fra sin Barndom — dette Stykke Middelalder, som ethvert Menneske endnu gennemlever — hvorledes enhver, naar han da ikke hørte til de vildeste i Flokken, eller havde de største Slagsbrodertalenter, havde sin skjulte Krog, hvor han kunde gemme sig for Vildskaben

og Larmen og kunde tænke og drømme. — Hvilken velgørende Modsætning dannede ikke de stille, „sobre“ Timer i Drejerkammeret til det buldrende Liv udenfor, med de voldsomme Jagter og de støjende Gilder! I denne lille, fredlyste Hvælving, hvor ingen traadte ind, uden paa Kongens Bud, behøvede man ikke at gemme Kostbarhederne og Kunstsagerne bort; her hang de stadig paa Væggen eller laa fremme paa Hylder eller Borde, saa de altid kunde fryde Øjet. Og medens Kongen selv satte Hjulet i Gang paa det sindrigt indrettede Drejerlad, og medens den ru, kantede Klods antog Form, blev rund og blank under Jærnet, som førtes af hans skabende Haand, gik hans „Svarver“ ham til Haande, ud-søgte det Værktøj, som han skulde bruge og rakte ham det. Og alt imens fortalte han sin Herre om sine Oplevelser i fremmede Lande, om de Kunstsager, han havde set, om ædle Stenes vidunderlige Kræfter og om de hemmelighedsfulde Ting i Naturen — stedse akkompagneret af Hjulets ensformige Snurren.

Hvor betroet denne Mand maa have været, ses klart af Bestallingen af 1555 for Christian d. III's Svarver, Hans Mejer. Han var Husfogden, som i Kongens Fraværelse opbevarede Nøglen til Drejerkammeret og undertiden ses at have gjort store Udbetalinger derfra til Rigets Embedsmænd. Han havde sin Gang overalt i Borgen og gik ud og ind, som han vilde. Derfor var det ogsaa hans første Pligt at hemmeligholde alt, hvad han maatte faa Nys om i Kongens Haller. Men ved Siden af at være paalidelig og paapasselig, maatte han tillige være en kunstforstandig Mand, helst noget berejst, med Smag for at arrangere og stille op. Han var tillige i Reglen Kongens Lærer i Drejerkunsten, ifølge sit Haandværk fingernem og noget af en Tusindkunstner; han maatte kunne lave „Postamenter“ og Piedestaler til Figurerne i Drejerkammeret, lave Hylder og Skabe, holde Vaabnene rene og endelig selv være i Stand til at udføre saadanne Kunstsager, som kunde skaffe hans kongelige Herre Ære og Berømmelse af sit Drejerkammer.

At dette var andet og mere end et slet og ret Drejerværksted, kommer frem den første Gang, det findes nærmere omtalt her i Danmark, nemlig i Bygmesteren Hans v. Diskows Udkast til en Ombygning af den gamle Borg Krogen (1568). Her anfører han, bl. a. Lokaliteter, „ein Drehzimmer oder Wunderkammer“; det var ikke særlig stort — 9 Alen i Kvadrat — men baade dets

Beliggenhed, umiddelbart op til Kongens Sengekammer, og Betegnelsen „Wunderkammer“ viser dets Betydning.

Man har desværre ingen Fortegnelse over Indholdet af Frederik II's Drejer- eller Vidunderkammer, men med den foran omtalte livlige Forbindelse med Sachsen og med de Gaver for Øje, som fra Danmark kom til Dresden, ligger det nær at antage, at der fra Sachsen har fundet Oversendelse Sted, sandsynligvis i endnu højere Grad, af lignende Sager, og man tør sikkert i Vidunderkamrene paa danske Slotte se den ældre, mere beskedne Form for Kunstkamrene i Tyskland.

Den paatænkte Ombygning af Krogen i 1568 blev ikke til noget; men i 1584, da det straalende Kronborg alt var i Færd med at rejse sig paa det gamle Krogens Plads, se vi, at Frederik II ogsaa tænkte paa sit Drejerkammer. Den 28. Juli gav han nemlig Lensmanden Ordre til at handle med Stenhuggerne om den Sten, der behøvedes til det Taarn „hvor Kongen vilde have sit Drejerkammer og anden Værelse.“ Kammeret er sandsynligvis blevet indrettet, da Taarnet, det nordvestre, langt ned i Tiden benævnes „Drejertaarnet“, men de Genstande, som tidligere havde udgjort Vidunderkammerets Indhold, og som under det gamle Krogens Nedbrydelse maa være flyttede andetsteds hen, kom næppe tilbage til Kronborg, og Drejerkamret dér kom aldrig til at spille nogen Rolle. I Slottets Inventarlistes fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede nævnes det aldeles ikke.

At Frederik II selv har drevet Drejerkunsten ses deraf, at der efter hans Død betales Osvald Drejer (¹⁰/₈ 1588) 4 Rdl. til Fortæring paa Rejsen fra København til Skanderborg, efter sal. og højlovlig kgl. Majestæts Drejertøj, som han skulde bringe over til København.

Christian IV synes kun at have haft Interesse for Videnskaberne, for saa vidt som de lod sig anvende i Livets praktiske Forhold. Men han var tillige en Mand med Smag og kunstnerisk Sans og foretrak at se de mange prægtige og værdifulde Kunstsager og mekaniske Arbejder opstillede i sine lyse, luftige Sale paa Rosenborg eller Frederiksborg, fremfor at have dem anbragte i en forvirret Sammenblanding med Naturmærkværdigheder, som et Elefantøre, en Slangehud eller Fødderne af en podagristisk Kalkun. Han synes tillige at have været mere gavmild med sine

Sjældenheder, end virkelige Samlere pleje at være. Saaledes sendte han i 1595 en Løve som Foræring til Jacob af Skotland, og i 1606 „den Sten Bezoar“, der var i Drueform og vejede 3 R til Kongen af Spanien. Paa Rosenborg saa' man i et Kabinet en Mængde japanske Sabler, Dolke og Stoffe. Møblerne her og særlig paa Frederiksborg vare ofte store Pragtstykker med Mosaik af Sten eller Træ, eller prydede med Sølvplader, Elfenben og Perlemor, og egnede sig ikke saa meget til almindeligt Brug som til Skuestykker og til derpaa at arrangere en Opstilling af Kunstsager. Man finder da ogsaa spredt i Værelserne paa Frederiksborg en Mængde Genstande, der vilde have været fuldt værdige til at indlemmes i et hvilket som helst Kunstkammer. Dog synes det, som om Christian IV særlig har samlet sine Kostbarheder i Audienshuset og tilstødende Rum. I Stueetagen under Audienssalen var Drejerkamret „med mange kunstige Instrumenter“. I Salen selv fandtes bl. a. en Bezoarsten af Størrelse som et Barnehoved; den laa indsvøbt i en Silkepose i en indisk Kurv. I et andet Værelse fandtes et Enhjørningshorn paa fire Alens Længde; i Løngangen og Kongens Runddel var der ligeledes mange mærkelige og kostbare Sager, men som Helhed kunde Samlingen paa Frederiksborg dog ikke maale sig med Udlandets berømte Kunstkamre; her var det Rammen, som var det kostbareste. „Spanien viser Fremmede sin Laurentiuskirke,“ siger Adam Berg i sin Beskrivelse af Frederiksborg 1642, „Frankrig sin Blaa Brønd (Fontainebleau), Venedig og Kursachsen deres Kunst- og Skatkamre — Danmark denne Borg.“

Kunstkammeret paa Københavns Slot under Frederik III

Der har hos Christian IV været mere af Renaissancens umiddelbare Glæde over Kunsten og Naturen, mere af dens svulmende Livsfylde, end der var hos hans tavse Søn og Efterfølger, Frederik III. Først i sit 38te Aar, som fuldmoden Mand, traadte denne ved sin Broders Død frem paa den politiske Skueplads. Han havde saaledes, i Modsætning til Tronfølgeren, faaet Lov til at udvikle sig mere i det stille; og det Maal, der tidlig blev sat ham, Erkebispedømmet i Bremen, paa hvis Opnaaelse Christian IV arbejdede med en saa overordentlig Iver, maatte allerede til Dels gøre ham til en lærd Mand. Man knyttede nemlig endnu Forestillingen om teologisk Dannelse til Besiddelsen af de saeculariserede Bispedømmer.

Det er utvivlsomt, at Frederik III's Rejser i Holland og Frankrig 1628—30 have haft stor Betydning for den Side af hans Udvikling, som særlig interesserer os her. Desværre yde de meget faa Breve, der foreligge fra ham og hans Hovmester J. Schult fra disse Rejser, ingen Bidrag til hans Historie i saa Henseende. Men gennem en ung dansk Adelsmand, Ove Juels Dagbog over en Rejse, foretaget nogle faa Aar senere (1636—38), faar man et levende Indtryk af, hvad der den Gang lagde Beslag paa Opmærksomheden. Det er en fuldstændig Rejsebeskrivelse med udførlig Beretning om alle Seværdigheder, Bygninger, Fester og særlig om Datidens Musæer: Kunstkamrene. Snart fortælles der om den Sten,

FREDERIK III.

(Stik af Haelweg efter Maleri af C. v. Mandern.)

paa hvilken Patriarchen Jakob hvilede Hovedet under sin Søvn, og som havde faaet sin Plads i de engelske Kongers Kroningsstol; snart om Menneskehoveder og Stykker af Oksekød, der ere blevne til Sten; snart om de Besatte i en fransk By og snart om Tilberedelsen af det venetianske Glas paa den Insul Murano, om japanske og indiske Vaaben o. m. m. Frederik III har ganske sikkert paa sin Udenlandsfærd seks Aar tidligere været optaget af ganske de samme Mærkeligheder, som senere Ove Juel udbreder sig om. Vel strakte hans Rejse sig kun over Frankrig og Holland, men netop over dette sidste Land stod Europa i Forbindelse med de nyopdagede Verdensdele; thi Hollænderne havde i Tiden fra 1595—1619 sat sig fast paa de ostindiske Kyster, paa Amboina og Java, og deres Skibe førte etnografiske Genstande og Antikviteter i Mængde til Hjemlandets Havne, først fra Indiens og senere fra Kinas og Japans Kyster. At hans Stift Bremen, hvor han opholdt sig 1634—44, laa saa nær ved de hollandske Havne, hvorfra Kendskabet til alle disse sjældne Ting hurtigt udbredte sig, har sikkert ogsaa været af Betydning for Frederik III som Samler. Af Udtrykkene i O. Vorms Fortale i hans „Museum Vormianum“ synes det ogsaa at fremgaa, at Frederik III særlig først har lagt sig efter Genstande af exotisk Oprindelse, og Begyndelsen til hans Samlinger har da uden Tvivl været lagt i Bremen.

Frederik III udmærker sig i særlig Grad mellem de oldenborgske Konger ved sine aandelige Interesser. Som saa mange af Slægten var han kunstnerisk anlagt, og et endnu paa Rosenborg bevaret Portræt af en tysk Præst, malet af Frederik III under dennes Ophold i Bremen, røber ikke ringe Talent. Men med sin tavse, indadvendte Natur følte han sig dog stærkest draget til Spekulationer over religiøse Spørgsmaal, over det mystiske og tilslørede i Naturen, til stille Syslen med „høje og hemmelige Ting.“

Hans Tronbestigelse fremkaldte ingen Forandring i hans Levevis eller Tilbøjeligheder. Haandfæstningen bandt hans Hænder, og i de første Aar af hans Regering traadte han saa lidt frem som muligt. Han havde saaledes i Begyndelsen af sin Regering rig Lejlighed til at følge sin personlige Lyst, og det er sikkert i denne Tid, at han paa Københavns Slot samlede alle sine egne Mærkværdigheder og forenede dem med de Sjældenheder og Kostbarheder, som under Christian IV vare spredte paa de forskellige Slotte. Og i sit der-

værende Drejerkammer, som han tillige brugte som Sengekammer, fandt han snart Pladsen for indskrænket og foretog alt i de første Aar af sin Regering en Udvidelse.

Ved Hjælp af en Del Snedker- og Malerregnskaber, som heldigvis ere blevne bevarede fra Frederik III's Tid, er man i Stand til at rekonstruere det gamle af Drejerkammeret fremvoksede Kunst-kammer paa Københavns Slot.

De Rum, som inddroges til Samlingen, laa i Kongefløjen, dels i Stueetagen, med Adgang fra Drabant-Taarnet (Hovedtrappen ved Kongefløjen i Slotsgaarden) og paa den anden Side i Forbindelse med Kongens Runddel, som vendte ud mod Syd, mod Proviantgaarden. Dels laa de paa anden Sal i en Bindingsværksbygning mellem Kirkefløjen og Kongefløjens ældste Del. Denne lettere Overbygning indtog kun det halve af Husets Brede i Grunden og første Stokværk og var rejst over Drabantsalen, der vendte ud mod Slotsgaarden. Lige under Vinduerne i Kunstkammer-Værelserne, ud mod Stranden, havde man Halvtaget over det røde Gemak, der med en ubetydelig Hældning skraaned ned mod Ydermuren. Værelserne havde ikke Vinduer til Slotsgaarden, men paa denne Side løb en Gang, der førte ind til Biblioteket over Slotskirken. En Vindeltrappe førte i Runddelens inderste, sydlige Hjørne op til disse Værelser fra Stueetagen, først forbi den lave Hvælving, i hvilken Brevkamret fandtes, dernæst forbi Drejerkamret, der laa i selve Runddelen i Flugt med Kongens øvrige Værelser paa første Sal. Paa anden Sal, hvor Trappen standsede, laa i Runddelen, over Drejerkammeret, det ottekantede Gemak med en lille Forstue, og i Flugt dermed „dér som Skrædderkammeret var tilforn“ fandtes de øvrige Kunstkammerværelser. Endelig laa i Runddelens Kuppeltag, over det ottekantede Gemak, det sidste af Kunstkammerets Værelser: Modelkammeret (se Side 20—21).

Det er saaledes ikke blot med Hensyn til Biblioteket, at Hopner i sit Æredigt til Peter Schumacher synger om den Plet, som Kongen højt oppe i sit Palads havde indviet til Muserne.

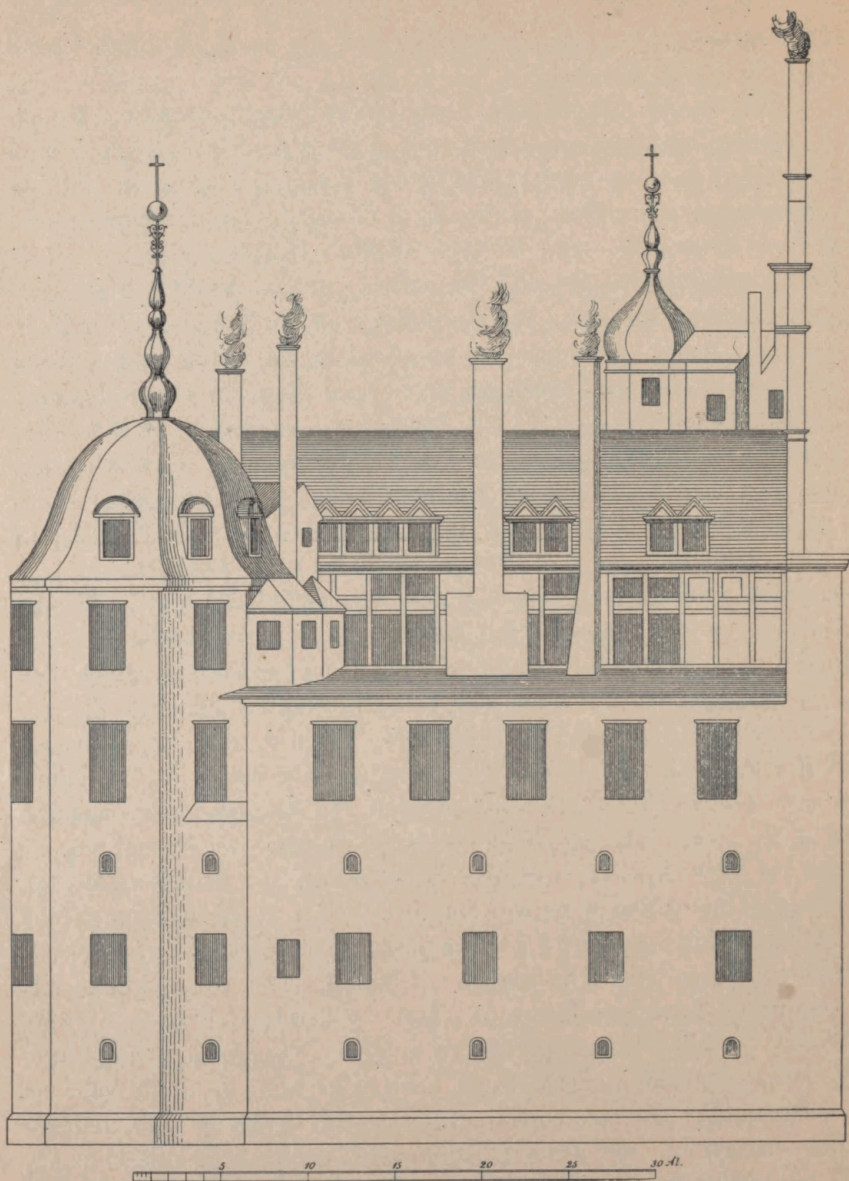
De fleste af de her angivne Rum toges i Brug for Kunstkammeret i 1653, men Pladsen ovenpaa var næppe helt optaget før ti—tolv Aar senere. Saa sent som den 28. Maj 1665 fik Henrik Müller Ordre til „paa en eller anden Maade“ at erlægge 516 Rdl. „til det ottekantede Værelses og Forgemakkets Indretning ved

Kunstkammeret.“ Allerede i 1653 blev der lavet en Skabelon til det ottekantede Værelse.

Den første Udgiftspost, man støder paa vedrørende Kunstkammeret, har imidlertid intet med disse Udvidelser at gøre, men den viser paa en meget betegnende Maade, i hvilken Retning Interesserne gik. Man finder først Naturhistorien repræsenteret ved en Krokodille, som Maleren Willum Hornbolt den 20. Marts 1651 „stafferede til Hs. kgl. Majestæt“, hvilket kostede 3 Rdl. . Dernæst kommer Kunsten, repræsenteret ved en Kupido, til hvilken Hornbolt maler to Vinger og en Flitsbue for 1 Rdl. , og endelig have vi en „Raritet, et Hjortehoved med Krucifix“, som Maleren stafferede med Guld og Farve, hvilket han anslog til 2 Rdl. Det plejer ellers at være saa, at Forgyldningen gaar af St. Gertrud; men her sker det modsatte, her sættes den paa. Thi det er sandsynligvis den samme Raritet, der i Københavns Slots Inventar af 1638 betegnes som „et Raabukshovede med Takkerne (og) et Krucifix“; dengang agtede man ikke synderligt derpaa, da laa det sammen med en gammel rød Elefanthud i en jærnbeslaet Kasse med Drejerværktøj i Hvælvingen paa Københavns Slot, under den lange Gang, men nu kom det paa en Gang til Ære og Værdighed ligesom Christian IV's udstoppede Livhest, der havde baaret ham ved Hyldingen 1603 i Hamborg, og Opsatsen af den Hjort, som havde vækket de Danske i Lejren ved Kalmar, da Svenskerne sneg sig frem. Denne Hjortetak findes endnu paa Rosenborg.

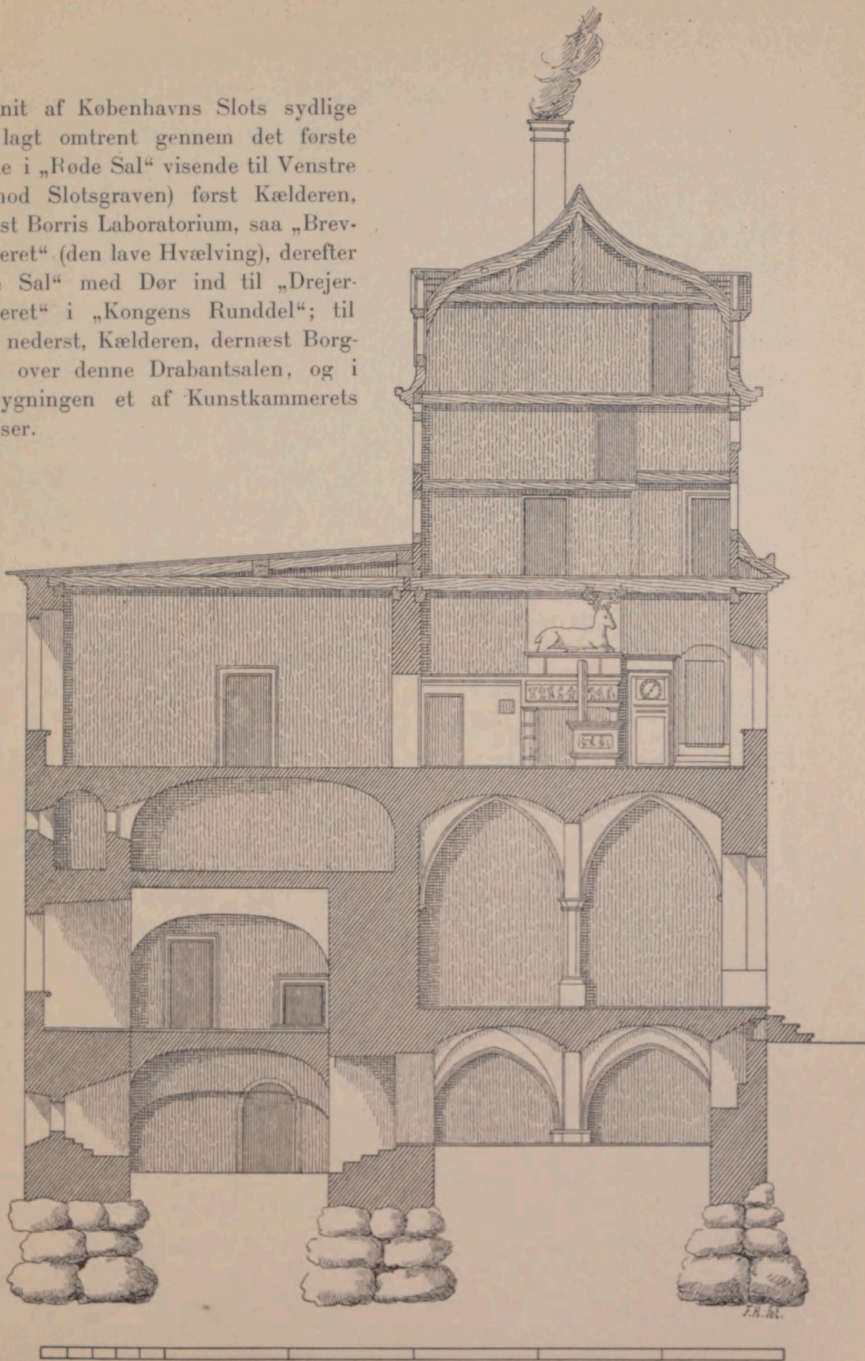
Frederik d. III sparede intet for at give sit Kunstkammer en saa pragtfuld Udstyrelse som muligt. Og i første Omgang blev det endog for straalende. Der er bevaret saa faa Rum uforandrede fra den Tid, at en Beskrivelse af Værelsernes Udsmykning formentlig vil have sin Interesse. I det inderste Gemak — i Stueetagen — blev Loftet prydet med gule Roser paa graa Bund. Væggene maledes ligesom Sten, med Piller som brunt Marmor og „neden omkring“ som et Galleri. Der var to Skabe, der maledes blaa indvendig; Hylderne i Stuen blev graa med gult Mønster, Vindueskarne og Døre gjordes spanskgrønne, og oven over det ene Skab anbragtes Frederik III's kronede Navnetræk med broget Limfarve i „et Compargiment“.

Det store „Logement“ blev udsmykket med geometriske Figurer i „et nyt Mønster“. Baade Loft og Vægge pydedes med Cirkler,

Opstalt af Københavns Slots sydlige Fløj, mellem Kongefløjen, hvis høje Gavl med en rygende Skorsten paa Toppen er antydet helt til Højre, og „Kongens Runddel“ til Venstre. 1ste Sal i Taarnet, den mellemste Række store Vinduer, er Drejerkammeret, og Vinduerne i Flugt dermed er „Røde Sal“. Ovenover i Taarnet ligger det ottekantede Gemak og i Flugt dermed Kunstammerets Værelser.

Snit af Københavns Slots sydlige Fløj, lagt omtrent gennem det første Vindue i „Røde Sal“ visende til Venstre (ud mod Slotsgraven) først Kælderen, dernæst Borris Laboratorium, saa „Brevkammeret“ (den lave Hvælving), derefter „Røde Sal“ med Dør ind til „Drejekammeret“ i „Kongens Runddel“; til Højre nederst, Kælderen, dernæst Borgstuen, over denne Drabantsalen, og i Overbygningen et af Kunstammerets Værelser.

Ovaler, Ruder og Ottekanter i brogede Farver. Fyldingerne gjordes blaa og smykkedes med Roser. I Cirklen midt i Loftet maledes en Blomsterkrans med alle Slags Farver; Buerne omkring maledes graat i graat med „Grillehoveder“ 3: Fantasi- eller Groteskhoveder. I hver Bue sattes en af Kongens Provinsers Vaaben i brogede Farver; paa Endevæggene maledes „de fire Aarstider af Blomster og Frugt paa en ny Manér, med deres Piedestaler paa Stenart, og i den øverste Ende, paa italiensk Manér, malet graat i graat og med andre Farver, Kongens Navnetræk i et Compargiment med Palmegrene og Frugthorn.“ Paa Længdevæggen maledes med brogede Farver paa en ny Manér de fem Sind (Sanser) i Billeders Lignelse med Piedestaler og øvrigt Tilbehør; underneden disse maledes Væggen graat i graat, med Lister mellem Piedestalerne. Paa hver Vinduespost fremstilledes en Pille af Marmor, gjort paa Stenart. Atter her maledes to Skabe blaa indvendig og Vindueskarme og Døre spanskgrønne med hvide Beslag.

I et lille Kammer ved Siden af dette blev Væggene zinnober-røde med guldgult Bordyrværk, to Vindueskarme over Dørene blaa og de andre grønne; Loftet var malet med Blomster og Frugt.

Endnu nævnes et yderste stort „Logement“, som overalt, paa Loft og Vægge, maledes blaat i Grunden og derpaa med store, brandgule Blomster.

Man kan saa udmærket sætte sig ind i, at da Frederik d. III havde faaet den stafferede Krokodille og sine andre meget forskelligartede Genstande anbragte i disse Rum, blev det ham dog for broget. I Efteraaret 1653 — kun et halvt Aar senere — maatte Villum Hornbolt, uden Tvivl med megen Sorg i Hjertet, male alle sine Kunstværker over paa ny, saa hver Stue fik sin ensartede Farve. Det store Rum, som før var blaat, blev nu grønt; det, som paa en „besynderlig Manér“ var malet, blev blaat, det mellemste zinnoberrødt, og det inderste, som før var paa „Stenart malet“, blev nu aurumgult.

Gennem Snedkerens, Hans Balches, Regnskaber faar man lidt mere at vide om et enkelt af disse Værelser. I det inderste Rum var Kaminen prydet med „Muscheler“, og foran paa den var der anbragt en saadan stor „Muschel“ der tjente som Niche for en Statue, en Mercurius paa Postament. Over Dørene var ligeledes anbragt Muscheler, som vist have været af Sandsten, da der maatte sættes Kragsten ind i Muren for at bære dem; foran

dem stod der Alabastbilleder. De sad imidlertid saa højt oppe, at der var Plads til en Reol mellem dem og Døren. Paa en af disse Reoler stod en Falk og en Hane, paa en anden „over Døren, som gaar op til Vindeltrappen“ stod der Hjortegevirer. Paa en Seng mellem den fremspringende Kamin og den modstaaende Væg laa „et liggende Billede“, sandsynligvis en Figur i Voks eller Gips, forestillende den døende Kleopatra, som sjældent manglede i noget rigtigt Kunstkammer. Endelig nævnes endnu en Sten fra Spanien, et Messingbillede paa et sort Postament, samt et kunstigt Sejerværk paa en tikantet Fod.

Værelserne i Bindingsværksbygningen ovenpaa have næppe været Genstand for kunstnerisk Udsmykning med Undtagelse af det ottekantede Kammer, der vistnok var Medaillekabinet. Her var der Søjler med Kapitæler og Festons, alt skaaret i Træ. Vinduerne i de andre Rum vare nemlig saa mange og sad saa tæt, at der her ikke var synderlig Vægplads. For at dæmpe det stærke Lys lavedes der 25 Forsatsrammer, overspændte med Lærred, „Skreer, der vare malede som Glasvinduer.“

Det var i Kunstkammeret og paa Biblioteket, at Frederik d. III tilbragte sine lykkeligste Timer. I Jakob Vorms Nidvise om Griffenfeld hedder det, at han

. . . . fik Foden ind paa det Bibliotek,
Som mod Melankoli var Fyrstens Apotek.

Om Kongens Syslen i hans kære Kunstkammer og personlige Deltagelse i Arrangementet og Opstillingen af Genstandene faar man et Indtryk af følgende Post i Snedkerens Regnskab af 1663: „Til Hs. kgl. Majestæt lavet en liden Træhammer til at pikke smaa forgyldte Nagler udi Skabene med.“

Der findes ingen Fortegnelse, af hvilken man kan lære at kende Indholdet af Frederik III's Kunstkammer i de første Aar af hans Regering. Det eneste Inventar over Samlingen paa Københavns Slot er det — her som Tillæg aftrykte — fra 1673, men det kan sikkert betragtes som gældende for Kunstkammeret ved Frederik III's Død, da Erhvervelserne i Begyndelsen af Christian V's Regering udelukkende skyldtes de af den afdøde Konge tagne Bestemmelser. Om hans Iver som Samler kan man ikke tvivle, naar man ser, at Kunstkammeret i Løbet af faa Aar krævede otte Værelser for at finde Plads. Værelserne benævnes her: Det første

Gemak, det andet do., Gevær do., Schilderi do., det matematiske Kammers, det ostindiske do., Medaillekabinet, Forstuen og Modelkammeret. I Kongens Gemak i Runddelen, det oprindelige Drejerkammer („Himmerige“) opbevaredes vedvarende de kostbareste Ting; saaledes vistnok bl. a. et saadant Pragtstykke som det ene af de senere saa sørgelig forsvundne Guldhorn, nemlig det der blev fundet ved Gallehus 1639. Ved enkelte højtidelige Lejligheder kom det frem, som i 1663 ved Prinsesse Anna Sophies Forlovelse med Kurprinsen af Sachsen, Johan Georg. Den 14 Oktober, da der om Aftenen til „Valet“ blev holdt aabent Taffel, befalede Kongen, at „Kavalererne skulde trakteres af det gyldne Horn, der paa Grund af sin høje Alder anses for en af de største Rariteter i Verden.“ Have de fremmede Damer været til Stede, da har dette maattet vække gamle Minder hos en af dem, Prinsesse Magdalene Sibylle, der havde været gift med den udvalgte Konge Prins Christian. Han havde faaet Hornet til Skænk af sin Fader og havde ladet den smalle Aabning lukke med en Guldskrue*), hvorpaa var graveret hans Navnetræk samt Ordene: „Gjort af ny“, og hans Hustru havde mangen Gang set det paa Nykøbing Slot budt frem som Velkomst til de Gæster, som Prinsen særlig vilde hædre. Den danske Oldforsknings Fader, Ole Vorm, fortæller i et Brev af 27/9 1640, dateret Nykjøbing Slot, hvorhen han var kaldet i Anledning af Prinsens Sygdom, at man blandt andre Tegn paa Agtelse og Velvilje rakte ham „Prinsens Guldhorn, som forrige Aar var bleven fundet i Jylland“; det var fyldt med Vin og han maatte tømme det til Bunden.

Det var sandsynligvis dette Besøg og Lejligheden til at stu-

*) Om denne Skrue synger P. Winstrup i sin: Cornicen Danicus (P. Hermansens Oversættelse).

Men hvorfor en Guld-Skrue bleff strax giort til vort Horn,
 Hvileken det ey hafde før, den Tjd det var forlornt?
 Oc hvorfor prydes Skruen med Prindzens store Naffn,
 Midt i Rigens Krone skion, oc hvad er der aff Gaffn?
 Mon det betyde skal, at Riget skal forøgis?
 Det kand jeg ey sige om det skulde forsogis.
 Danmarck har ey behoff Forøgilse, Forbedring,
 Det nøyes med sig selff, har nok i sin Besuering:
 Det er et mæctigt Rige, behoffuer ey Tilsæt,
 Det er aff Ære, Herlighed, offuer maade mæt.

dere det berømte Horn i Ro og Mag, som bragte Vorm til at skrive sin bekendte Afhandling om Guldhornet. Den blev i Begyndelsen af det følgende Aar overrakt Prins Christian, der synes at have nærret Interesse for vore Fortidsminder.

Ved Vorms Død i 1654 erhvervede Kongen hans Samlinger, og Kunstkammeret fik herved sin første store Udvidelse. Vorm havde i sit Testamente bestemt, at hans ældste Søn, der ved hans Død opholdt sig i Udlandet, eller eventuelt en af hans andre Sønner, „som maatte være bekvem dertil“ skulde overtage hans Kunstkammer for en lidelig Pris. Det maatte ikke sælges til Fremmede, uden hans Børn højligens kom i Trang. Skete dette, skulde det først tilbydes Hs. kgl. Majestæt, som vel vilde mage det saa, at Enken og de faderløse Børn bekom dets Værdi derfor. Samlingen syntes imidlertid kort efter Vorms Død at være gaaet ind i Frederik d. III's Kunstkammer, efter Overenskomst med Arvingerne i hans Bo.

Kunstkammerets Udvidelse ved Vorms Samling

Frederik d. III's Kunstkammer maatte naturlig faa sit Præg af de særlige Interesser, som besjælede ham selv, og af det videnskabelige Standpunkt, som de Naturkyndige blandt hans Omgivelser indtog. Men Erhvervelsen af Vorms indholdsrige Musæum bidrog til, at Kongens Samling blev et Udtryk for noget ældre Opfattelser, end mulig ellers vilde have været Tilfældet. Sammenligner man Frederik d. III's Kunstkammer med det samtidig opstaaede gottorpske, som han selv med stor Interesse havde besøgt, vil man dér se en langt større Nøgternhed gøre sig gældende. Grunden hertil turde være den, at Paracelsismen med sin Mystik og Hang til Spekulationer over Tilværelsens Sammenhæng her i Danmark havde haft betydelige Tilhængere, bl. a. vor første og berømteste Mand paa Naturforskningens Omraade, Tyge Brahe. I Wittenberg var han gennem den ivrige Paracelsist, Professor Levinus Battus, bleven ført ind paa kemiske og alkymistiske Studier, der endog en Tid truede med ganske at tage ham fangen. Frederik II's Livlæge, Peder Sørensen (Petrus Severinus), var en af Paracelsi berømteste Elever, „der forvandlede hines Skryderi til vellydende Sang,“ og Tyge Brahes Disciple vare alle mer eller mindre paavirkede i denne Retning. Det, der drog videnskabeligt anlagte Naturer over til Paracelsus, var det friske og uvante i hans stadige Henviisning til Naturen selv og den Vægt, han lagde paa Kemien. „Kemien er den jordiske Astronomi,“ udbryder Tyge Brahe begejstret, og denne Vej lovede ganske anderledes Afsløringer af Naturens Gaader end den gamle Galenske

Skoles døde Boglærdom og blinde Autoritetstro. Men det manglede selvfølgelig ikke disse Reformatorer paa Modstandere, hvad Tyge Brahes Historie tilfulde viser, og det Galenske System fordredes strengt overholdt ved Københavns Universitet. Hans Philipsen (Pratensis), Tyge Brahes gode Ven, søgte at bringe de nye Ideer i Samklang med Galen, men maatte 1571 ved sin Udnævnelse til Professor ved det medicinske Fakultet forpligte sig til i sine Foredrag at holde sig til den Galenske Skole. Modstanden mod Paracelsi System, i hvilket Kemien spillede en saa stor Rolle, viste sig særlig ved de protestantiske Universiteter og havde sin Grund i Melanchtons Forkastelse af Kemien, som han stemplede slet og ret som Bedrageri; en Afvigelse fra denne Opfattelse blev i de protestantiske Lande betragtet som et Frafald fra den sande lutherske Lære.

Hvor ringe Forstaaelse man endnu her hjemme havde for videnskabelig Naturforskning ses bl. a. af den Forbitrelse, der rejste sig mod Anders Christensen (Professor med., 1584—1603), da han hjemme i sit eget Hus, paa Grund af manglende Lokale, praktisk begyndte at foretage anatomiske Øvelser. „Han vakte derved en saa almindelig og levende Afsky, at ingen hæderlige Folk vilde omgaaes med ham eller spise ved Bord med ham.“ Kirurgiens Udøvelse blev endnu længe overladt til Mestermanen.

Men selv om de gamle Autoriteters System gik af med Sejren, var det dog kun paa Katedret. I Praksis, ude i Livet, benyttedes endnu i lang Tid Paracelsi Lægemidler, der jo i Virkeligheden — til Dels gennem populære Lægebøger, som Henrik Smiths, der midt op i det 17de Aarhundrede var Lægernes Hovedkilde i praktiske Studier — vare gammelkendte og prøvede, og hvis Berettigelse hidtil havde været at søge i nogen Erfaring og megen Overtro, men som nu til Dels fik en rationel Begrundelse ved deres kemiske Virkninger. Gennem Paracelsi Lære om „Arcana“ og „Signaturer“ blev der i Kunstkamrene indlemmet en Mængde mærkelige Sager, for hvis Tilstedeværelse man ellers vanskelig vil kunde finde nogen Begrundelse.

Enhver Plante og Sten, ethvert Metal var ifølge Paracelsus gennemtrængt af en aandelig Kraft fra en bestemt Planet — hvortil ogsaa regnedes Sol og Maane — og ejede Lægedom mod Sygdom i de til den paagældende Planet svarende menneskelige

Legemsdele. Og denne de forskellige Legemer iboende Aand, Lægemedlets virkelige Kraft, det astralske, Kvintessensen, kalder Paracelsus et Arcanum. Da Lægemedlernes Ydre er afhængig af det iboende Arcanum, gælder det for Lægen først og fremmest at kende deres „Signatur“, deres Kendemærker. For den, som sidder inde med denne „scientia“, ville alle skjulte Ting blive aabenbare, men uden den var ingen Læge i Stand til at udrette noget ordentligt.

Men spørges der nu, hvorledes lærer man denne scientia, saa viser det sig, hvilken umaadelig Rolle Fantasien kommer til at spille i det hele System. „Lægemedlet kendes paa dets Ydre (Form eller Farve) ligesom Kvinden kendes paa sin Skabning.“ Af de røde Pletter paa Bladene af Polygonum Persicarium (Pileurt) saas det, at Planten besad bloddannende Egenskaber; af de hullede ligesom gennemstungne Blade af Hyperium perforatum (St. Hans Urt) fremgik det, at den besad Lægedom mod Stiksaar. Den testikkelformede Orchis (Gøgeurt) brugtes mod Kønssygdomme. Tisseltorne mod Sting, den gule Chelidonsaft mod Gulsot o. s. v. Paa samme Maade anvendes Guld, Sølv og uædle Metaller samt Perler og Ædelstene imod Sygdomme i de i den kabbalistiske Skala tilsvarende menneskelige Legemsdele.

Enhver Naturting kan saaledes, uden i Virkeligheden at være et Lægemedel, benyttes som saadant, naar det blot er i „astralsk Slægtskab“ med den syge Legemsdel. Derved opstaar en Mangfoldighed af „Sigiller“, der have deres Kraft fra vedkommende Himmellegeme. Disse „Sigiller“ — Boli, Terrae sigillatae (beseglede Jordklumper) — betegnedes ved et Indtryk af et Signet (Sigil) med en eller anden mystisk Figur eller Karaktermærke og spillede en stor Rolle som Beskyttelsesmiddel mod forskellige Sygdomme. De fandtes i Mængde i Frederik d. III's Kunstkammer. Ikke mindre søgte vare Blære-, Galde- og Nyresten, der hørte til det, som Paracelsus kaldte „Tartarus“, „das Impurum“, „das Excrementum“; thi ogsaa saadanne stod i Forbindelse med Stjernerne, „aus Ursach dass das Sidus das Feuer ist, das da kocht alle Frucht und Wesen der Erden.“

Ligesom der ikke fandtes den Ting, i hvilken der ikke kunde findes Lægedom mod Sot og Syge, saaledes var der heller ikke den Ting, i hvilken Guds hemmelige Mening og Raadslagning

ikke kunde skjule sig. Det gjaldt blot at have Øjnene med sig, at intet Varsel gik upaaagtet hen. I en Tid hvor Troen paa Hekse og paa det Ondes direkte Indgriben var saa levende — en Tro som blev i høj Grad befordret ved Paracelsi mærkelige Lære om Viljens Magt „die strenge Imagination eines andern wider mich vermag mich zu tödten“, sagde han — hvor Menne-

Fra „Museum regium“

En Marmorplade med Christus paa Korset mellem to Sole, udgivet for en Naturmærkværdighed i bedragerisk Hensigt. Dette Stykke — der nu er i Privatbesiddelse i Roskilde — findes afbildet i flere udenlandske Kuustkammerbeskrivelser, som en af Tidens mærkeligste „Rariteter“.

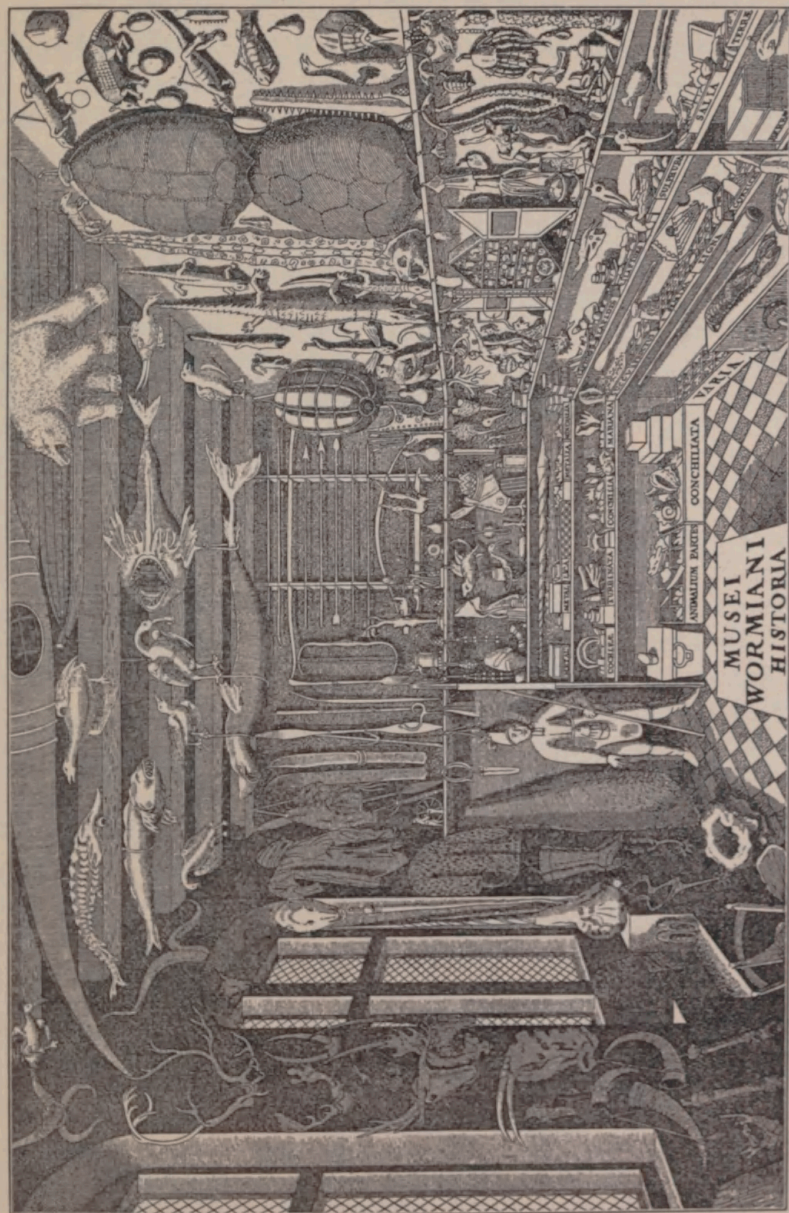
skene levede som i stadig Mørkerædsel, i en saadan Tid blev enhver usædvanlig Begivenhed et Budskab fra det overnaturliges Verden, og enhver Naturgenstand, en Sten, et Blad, en Rod, der blot gjorde sig bemærket ved en usædvanlig Form, enhver Ting, der blot „var noget synderlig vokset“ blev straks en Spillebold for den vildeste Fantasi.

Mest Virkning gjorde naturligvis Naturprodukter, paa hvilke man med lidt god Vilje kunde skimte en religiøs Fremstilling,

Kristus paa Korset f. Eks., eller et Kors med to Sole eller lignende, hvad enten det nu virkelig var et Naturspil, eller, hvad der var langt hyppigere, var et Præparat af vindskibelige Jøder. Mange af Kirkens tidligere Relikvier fik nu Betydning som Mærkværdigheder, og Splinter fra Kristi Kors, Søm fra Noæ Ark, eller saadanne Ting, som den Sten, hvorpaa Patriarken hvilede sit Hovede, betragtedes med fantasifuld Ærefrygt. Man aner, hvor frit Fantasien kunde boltre sig, naar man i Frederik d. III's Kunstkammer paa Københavns Slot finder: „En Kølle af Valbirk voksen, noget lig den Kølle, som Herculis afbildis med.“

Endnu Caspar Bartholin († 1629) anbefaler Brugen af „Arcana“ og siger, ganske som „Arcanaernes Konge“, at man ikke skal skamme sig for at udfritte gamle Kællinger og Barberer om Husraad. Peter Payngk fra Husum, der 1610 kom hertil fra den ivrige Alkymist Kejser Rudolf II og blev Christian d. IV's Kemiker, var fuldstændig Paracelsist som hans tidligere Herre. En Pakke endnu bevarede Recepter afgive tilstrækkeligt Vidnesbyrd i den Retning. Af Rentemesterregnskaberne fra 1617 — for blot at tage et Eksempel uden for Recepterne — faar man at vide, at han for to Lod Magisterium („Mesterpulver“) af orientalske Perler, som han leverede Hs. Majestæt selv til Hande, fik 16 Rdl. Frederik d. III's Livlæge, Jacobus Janus, ordinerede i 1655 sin Herre „ein vermischtes Bezoarpulver“ (kostede 2 $\frac{1}{2}$ 8 β); et lignende figurerer omtrent hundrede Aar senere paa Apotekeren Fleurants Regning til Hr. Argan i „Den indbildt Syge“.

Danmarks af Samtiden mest beundrede Mand paa Lægekunstens og Naturvidenskabens Omraade — thi denne sidste skilles først ud som en særlig Videnskab hos den berømte Niels Stensen — var Thomas Bartholin. Han viser sig i sine Skrifter fuldstændig hildet i Tidens almindlige Overtro. Han tror fuldt og fast, lad saa andre betydelige Mænd have en anden Mening, at Begivenheder paa Himlen, Solens Stilling, Maanefacer, Solpletter o. a. m. have stor Indvirkning paa Menneskene, — har Kristus ikke selv forudsagt Tegn i Sol og Maane som Varsel om kommende Begivenheder? — og da især Kometerne; de varsle lige fra Jeremiæ Tider om Ulykker, især Pest, hvilket Erfaringen noksom viser. Og det er intet Under; thi Kometen fremstaar af Uddunstninger fra

Jorden, og den sender „vort Bundfald tilbage til os og aflægger sine Excrementer hos os *velut ad cloacam.*“

Paa denne Maade staa Kometerne ogsaa i Forbindelse med Misfostre, og den vanskabte Dreng, der var bragt til Verden af en Nyboderskone i Timiansgade, med „Fontanger som Fruentimmerne prange med efter Dagens Mode,“ var kun et Vidnesbyrd mellem mange om den ildevarslende Maade, hvorpaa Himlen sendte den syndefulde Jord dens Daarligheder tilbage.

Om Ole Vorms Overtro og Lettroenhed indeholder Fortegnelsen over hans Samling — som det vil ses i det følgende — talrige Vidnesbyrd. Man havde endnu ikke vundet et saadant Grundlag af Erfaring, at man ud fra den kritisk kunde vende sig mod de gennem Aarhundreder rodfæstede Opfattelser. Og hvad større Sikkerhed kunde man opnaa i saadanne Tilfælde, som de gamle Autoriteter ikke kendte, og hvor de ingen Rettesnor havde givet, hvor man altsaa stod over for noget ganske nyt, end samstemmende Vidnesbyrd fra gode og ansete Mænd? Og med saadanne lader Datiden, og ikke mindst Vorm og Bartholin, sig da ogsaa nøje paa de mærkeligste Punkter. Men hertil kom yderligere, at man for mange af de vidunderligste Dyr og Naturgenstande troede at finde sikre Vidnesbyrd i den hellige Skrift, og med Datidens Bogstavtro maatte dette paa mange Punkter blive afgørende, til Trods for de græsk-alexandrinske Oversætteres ikke altid heldige Gengivelse af Tekstens Ord.

Vorms Musæum, der nød almindelig europæisk Berømmelse, faar særlig Interesse for os, da det kom til at udgøre en saa betydelig Del af Kongens Kunstkammer, at dette derigennem fik sit ejendommelige Præg. Om dets Udseende giver Kobberstikket i Museum Vormianum en tydelig Forestilling. Det, som først falder i Øjnene, er de udstoppede Dyr, som hænge under Loftet. Man mindes levende om Apotekerens Bod, der beskrives i Romeos Replik i „Romeo og Julie“:

„ . . . der hang en Skildpad’,
En Aligator, stoppet ud.
Og Huderne af hæsliq skabte Fisk.“

thi paa Grund af Forbindelsen mellem Naturstudiet — saaledes som Datiden drev det — og Lægekunsten, blev Apotekerne og Lægerne de første Samlere af naturvidenskabelige Rariteter.

Mellem Hjortetakker, etnografiske Genstande og udstoppede Fugle findes Kopier af klassiske Kunstværker; Oldsager ligge Side om Side med Naturmærkværdigheder, Misfostre og meget andet, og en Cither har faaet Plads oven paa Kasserne, hvis Indhold angives paa Forsiden med latinske Navne: varia, succi, fructus, semina, ligna, cortices, herbae, radices, lapides, sulphura, salia,

Helgenfigurer udskaarne i Elfenben.
I Nationalmuseet, tidligere i Vorms Musæum.

terrae e. t. c. — Af de store Landpattedyr ses kun, hængende under Loftet, en lille udstoppet Isbjørn, som Vorm havde faaet af en ung Mand, Gisle Magnusson, fra Nordkysten af Island. Her oppe, paa Færøerne og i Norge var det gerne tidligere Elever og Venner af den lærde Professor, der erindrede hans Samleriver og sendte ham Mærkeligheder til hans Musæum; fra Danske, som rejste i Udlandet, og fra Naturkyndige i hele Europa fik han

stadig Foræringer. En af de mest ydende var hans gode Ven Jan de Laet, Direktør for det hollandsk-ostindiske Kompagni. Ogsaa Christian d. IV havde skænket Vorm værdifulde Bidrag til hans Samling, f. Eks. Kraniet af en Løve, der havde staaet i Løvehuset ved Kongens Stald, og som Kongen selv havde nedlagt med et Skud. (Om Menageriet paa Københavns Slot vil der senere blive talt).

Kataloget over Vorms Musæum er en af de vigtigste Kilder til Kundskab om Frederik d. III's Kunstkammer. Thi alt, hvad der kunde modstaa Tidens Tand i Vorms Samling, genfindes senere i Kongens, og endnu kunne enkelte Genstande derfra paavises i Nationalmusæet. Men hvad der modstod Tidens Angreb, modstod ikke altid Kritikkkens. Der var f. Eks. det mærkværdige magiske Æg, som en norsk Bondekone, Anne Amundsatter, i Sundby ved Stavanger havde bragt til Verden. Hun var tidligere bleven Moder til tolv Børn, da hun d. 17 April 1639 efter tretten Maaneders Sygdom blev overfaldet af heftige Veer og i sine forbavsede Naboerskers Overværelse lagde et Æg, saa stort som et almindeligt Hønsæg. Man tog mærkeligt nok Mod til sig og slog Hul paa Ægget, hvorved det blev konstateret, at Hviden og Blommen var næsten ganske som i et Hønsæg. Men Dagen efter, ved Middagstid, begyndte Veerne paa ny, og under store Smerter — langt større end ved en almindelig Fødsel, sagde Konen senere — bragte hun et andet Æg til Verden. Og dette vogtede man sig vel for at slaa itu; det blev forsigtigt pakket ind og tillige med tre troværdige Mænds Vidnesbyrd om den mærkelige Begivenhed sendt ned til Christian d. IV, der overlod Vorm det til Undersøgelse. „Denne Fødsel kan ingenlunde være gaaet for sig paa naturlig Maade,“ slutter denne og udtaler som sin Mening, at det er Djævelen, som ved sine Koglerier har bragt Konen til at lide saa store Smerter ved at forbytte det naturlige Foster med Skiftinge-Æggene.

Et andet talende Vidnesbyrd om Datidens ringe kritiske Sans var Opfattelsen af den norske Mus Lemming, som længe opbevaredes paa Kunstkammeret, og som gennem Vorms Afhandling om dens Oprindelse nød europæisk Berømmelse. Den avles, mener han, ikke paa naturlig Vis, men fremkommer i Skyerne af raadne Stoffer, der fra Jorden ere opsugede af fugtig Luft, og som indeholde noget af

disse Dyrs Sæd. Denne bringes i Virksomhed ved Luftdampene, og Dyrene falde fuldbaarne, snart enkeltvis og snart i Masser ned paa Jorden. Derom har Vorm mange Vidnesbyrd fra ansete Mænd. Aslak Houglund, Sorenskriver i Ravnefjord, sejlede i 1651 ud paa Søen, og pludselig faldt der, til hans og hans Venners store Forbavselse, to af disse Dyr ned i Baaden. Da der straks efter opstod et vældigt Uvejr, var det let at se, hvad de havde varslet om. Samme Aar sad en Kone i Sogn, Birgitte Hoflund, der var kommen op efter et langt Sygeleje, uden for sit Hus for at nyde godt af den rene Luft. Man behøver ikke at skildre hendes Forfærdelse, siger Vorm, da et af disse Dyr paa en Gang faldt fra den skyfri Himmel ned i hendes Skød. Hvad der timedes hende, faar man ikke at vide, men der er ingen Tvivl om, at disse Dyr sendes som en Plage fra Gud, en Amindelse om at gøre Bod og Poenitense, og Vorm meddeler „for Fuldstændigheds Skyld“ en hel Besværgelsesformular imod dem.

Det var i øvrigt den paa visse Omraader saa lidet kritiske Vorm, der har faaet Æren af at have slaet en af de ældste og mest udbredte Fabler ihjel. Rundt omkring i Fyrsters og fornemme Mænds Kunstkamre fremvistes som noget af det dyrebareste og sjældneste i Naturen de saakaldte „Enhjørningshorn“, indtil 7—8' lange, ved Roden 3—4" tykke, snoede Bendinger. Om den Pris, de holdtes i tidligere, er alt foran fortalt. Men endnu 1620 bød Venetianerne Kurfyrsten af Saxen 100,000 Kr. for et saadant Horn. Det var ikke blot dets Sjældenhed og Kuriositet, der gav det en saa høj Værdi, men meget mere de vidunderlige Egenskaber, man tillagde det. Man troede nemlig, at det var en Slags Universalmedicin. Saa godt som alle Naturkyndige lige fra Aristoteles og ned til Datiden talte om det, men ingen havde nogen Sinde set Dyret. Om dets Eksistens kunde man ikke tvivle; i Mosebøgerne, i Psalmerne og Jobs Bog var der flere Gange Tale om „Enhjørningens Horn“, saa det havde Bibelens Autoritet for sig. Man tænkte sig det hyppigst som en vild og fyrig Hest med Hornet midt i Panden, og i denne Skikkelse er det som Skjoldholder gaaet ind i det engelske Vaaben.

Det er imidlertid ikke Vorm, der først har givet „Enhjørningshornet“ sit rette Navn, men Gerhardus Mercator „ein Mathematicus, 1512 in Ruremont geboren, hat in seinen jungen Jahren vor flei-

szigen Studiren oft Essen, Trinken und Schlafen versäumt, † 1592“, der i sin i Amsterdam 1607 trykte Atlas minor (fol. D) siger om Narhvalen: „Den har en Tand“ — han anvender udtrykkelig Ordet *dens* — „som fra den underste Del af Hovedet rager 7 Fod frem. Denne sælges af nogle som Enhjørningens Horn.“

Hvorledes forholder det sig nu med Vorms Opdagelse i 1636 og denne Udtalelse fra før 1592? Det sandsynligste er, at den lærde Vorm ikke har kunnet nænne, at et saa gammelt Eventyr skulde falde for et enkelt, ligesom tilfældigt Angreb, og mulig ikke har været ganske upaavirket af Ønsket om selv at have Æren af at føre det afgørende Stød, det lærde Bevis, hvilende paa „Selvsyn“. Han erkender selv loyalt, at Mercator har udtalt før ham, at det var en Tand. Ulærde og uvidende Folk, som Grønlændere og engelske Fiskere havde længe fortalt, at saadanne Horn stundom fandtes sammen med Dele af Hvaler, men saadanne Udsagn kunde en lærd Mand ikke lade sig nøje med, og Gerhardus Mercator, hvis Bog Vorm maa have kendt, da han selv citerer den, synes heller ikke at have forekommet ham tilstrækkelig kompetent. Selv havde han endnu ikke set andet end Hornet af det mærkelige Dyr. Men da Biskoppen i Hole paa Island, Thorlak Skule, sendte ham en nøjagtig Beskrivelse af en Narhval, som var dreven paa Land med Grønlandsisen, fremkom der et Vidnesbyrd, som der maatte tages Hensyn til, og Vorm begyndte nu at tænke over Sagen. Til alt Held — fortæller han — faldt en Dag i 1636 hos Kongens Kansler, Christian Friis til Kragerup, Talen paa et Enhjørningshorn, som vore Købmænd havde bragt med hjem fra det Grønlandske Hav, omtrent ved Davisstrædet. Jeg kunde ikke undlade at bebrejde disse deres skammelige Ligegyldighed, at de ikke havde hjembragt noget som helst af Kroppen, hvoraf man med Sikkerhed havde kunnet skønne, om det var et Vand- eller Landdyr eller maaske et Amfibium, der bar en saa dyrebar Skat. Og denne Ligegyldighed var saa meget skammeligere, som de vidste, hvor uenige de Lærde vare om det Dyr, der bar dette Horn, der i Reglen af alle, selv af Stormænd, holdes for det sande Enhjørningshorn og købes af dem som saadant. Den velbyrdige Mand, Christian Friis, smilede og spurgte mig, om jeg saa gerne vilde se en eller anden Del af dette Dyr. Jeg svarede, at intet vilde

være mig mere kært. — Kom med, svarede han, saa skal I faa Jert Ønske opfyldt.

Og i Kanslerens Samling fandt Vorm virkelig Hovedet af en Narhval med Stødtanden, hvoraf der var afbrudt et Stykke, sidende i Overkæben. Nu var ogsaa Vorm overbevist, og Uenigheden mellem de Lærde ophørte. Men Gerhardus Mercators Navn blev glemmt, og Ole Vorm, hvis Navn som Samler alt var bekendt i Europa og blev det endnu mere gennem hans berømte Slægting Thomas Bartholins hyppige Omtale af ham, traadte frem som den, der havde gjort det af med Enhjørningen.

Narhvalstænderne begyndte straks at tabe i Værdi, og de københavnske Købmænd, som tidligere havde ment at eje en stor Skat i en saadan Stødtand, vare meget misfornøjede med denne Opdagelse, som Vorm i 1638 bekendtgjorde i et særligt Skrift.

Men selv om Narhvalstanden bevislig ikke havde noget med den veritable Enhjørning at gøre, var der dog ikke rokket ved dennes Existens; nu maatte man blot se sig om efter et andet Horn til den, i Erstatning for det som Videnskaben havde berøvet den. De Egenskaber, som havde udmærket Enhjørningshornet, gik trods enkelte Protester over paa Narhvalstanden. Vorm anfører til Støtte for sin Mening, at det er en fortræffelig Modgift, en Erklæring fra ansete Læger i Augsburg; i Dresden havde en ringe Del, der var skrabet af en Tand i Kurfyrstens Kunstkammer, vist sine heldige Virkninger paa en Mand, „som havde en hel Sæk levende Firben i Maven,“ og fra mangfoldige Steder kan der hentes lignende Vidnesbyrd. Thomas Bartholin forholdt sig tvivlende i denne Retning, men under en Dysenterie styrkede han sig dog selv med $\frac{1}{2}$ Drakme grønlandsk Narhvalpulver før Anfaldet. Endnu i vore Dage er Brugen af Narhvals- eller Enhjørningspulver i bestemte Tilfælde næppe ganske forsvunden.

Det varede imidlertid ikke længe, inden der syntes at blive Udsigt til en Erstatning for det tabte Vidunderdyr. En Gesandt, der var paa Rejse fra Kongen i Guinea til Hertugen af Kurland, opholdt sig i Oktober 1652 i København. Han besaa Kunstkammeret paa Slottet og undredes særlig over en Narhvalstand, som nylig var bragt hjem fra Grønland, og som havde en Længde paa 11 Fod. Men da han hørte, at den almindelig blev

kaldet Enhjørningshorn, erklærede han, at der i hans Fædreland fandtes en firføddet Enhjørning, som han ofte selv havde set. Det kaldtes af de Indfødte *Tire bina*, hvilket betyder et hornet Dyr. Det er vildt og hurtigt og strøjfer om i den store afrikanske Ørken Cano. Levende fanges det aldrig, og Gesandten havde aldrig set Dyret levende; men man kunde undertiden finde dem enkeltvis døde i Ørkenen, efter at de vare blevne anskudte. Den stærkt interesserede Thomas Bartholin, hvem Kongen havde befalet at undersøge Sagen, bad ham, hvis det kunde lade sig gøre, at sende Knoklerne, Huden, Kraniet og selve Hornet her til Danmark. Om det skyldes Kongen af Guinea eller en anden Velgører, maa foreløbig staa hen, men i Frederik d. IV's Tid kom Kunstammeret virkelig i Besiddelse af en *Tire bina*.

Men da var Bartholin død, og han maatte derfor i 1652 nøjes med at tro Gesandten paa hans Ord. Hvilket han mente at kunne gøre saa meget bedre, som Meddeleeren „ikke var en Hedning men en Kristen og tillige — som han selv fortalte — en Konges Svigersøn og Nevø.“ Ogsaa en god dansk Mand, Skibskaptejn Peter Schulz, udtalte, at de Indfødte i Afrika ofte havde fortalt ham om dette Dyr. Og Bartholin slutter sine Bemærkninger med en klassisk Reminiscens: „Saaledes kommer der altid noget nyt fra Afrika.“

Vorm staar i Inddelingen af Dyrene paa ganske samme Standpunkt som de første systematiske Zoologer Wotton, Gessner og Aldrovandi, og han følger ganske den sidste i hans Beskrivelse af Dyrene, deres Levevis, Opholdssteder, Anvendelse i Medicinen o. s. v. Hans Musæumsbeskrivelse bliver her mere en Naturhistorie end en Katalog, idet han griber Lejligheden til at omtale enkelte Dyr omstændeligt, selv om han kun i sin Samling ejer ganske ubetydelige Dele af dem, som f. Eks. nogle enkelte Haar.

Det var i øvrigt i Retning af større Dyr, at hans Musæum var fattigst, paa Grund af Vanskeligheden ved at opbevare dem. Af den første Klasse, hvori man delte de Dyr, der føde levende Unger, dem der vare forsynede med Tæer, havde han kun en Bæver, en Vandmus, et Par Bæltedyr og nogle Harehorn. Bæveren genfindes i Kongens Kunstammer som Skelet, Vandmusen er forsvunden; den kom fra Rusland og dens Skind benyttedes meget af Damerne til at lægge mellem deres Lintøj, som derved gennemtrængtes af

en behagelig Moskusduft; Harehornene og Bæltedyrene genfindes uforandrede. De sidste udmærkede sig ved deres velsmagende Kød; Panseret brugtes mod den galliske Syge.

Bæveren udmærker sig i høj Grad ved sin Klogskab, hvad man kan se paa dens Bygninger; — selv om den véd, at den særlig efterstræbes for det ejendommelige Stofs Skyld, som den afsondrer i en lille Pung, og som hedder castoreum (Bævergejl), forholder det sig dog ikke saaledes, som man tidligere fortalte, at den — naar den blev forfulgt af Mennesket og ikke kunde undslippe — satte sig ned, bed Pungen af og kastede den hen til Jægeren, hvorpaa den fik Lov at gaa i Fred.

Bagbenene og Halen af Bæveren var en udsøgt Lækkerbidsken, som mest lignede Aalens og Murenaens Kød i Smag. Sandsynligvis paa Grund af denne Lighed med Fisk benyttedes den i Fastetiden af Katolikkerne. Det øvrige Kød havde ingen Værdi. Bævergejl fandt derimod rig Anvendelse i Medicinen og brugtes mod Epilepsie, Paralyse, Lethargie, Svimmelhed og Hovedlidelser, i Barselseng, mod Astma, Tandpine, Kolik og Hikke. Med Bæverens Galle kunde man fremkalde Elskov, og med dens Skind brændt til Pulver formaaede man at stille Blod.

Hornede Harer havde man flere Gange fanget i Danmark og Norge. Den berømte franske Rejsende, Tavernier, fortæller, at han har set saadanne hos Kurfyrsten af Saxen, og at de vare Foræringer fra Danmark. Vorm havde faaet sine af en Billedhugger, hvis Navn han desværre fortier.

En sort Hare, som næppe naaede at komme hel over i Kongens Kunstammer, havde Vorm faaet forærende af Kongens Lensmand paa Bornholm. Han havde selv taget den i 1644, „samme Aar, som Svensken brød ind i Landet,“ og sendte den som en stor Sjældenhed og som et ondt Varsel til den naturkyndige Vorm.

Den næste Dyreklasse, Tvehovene, var repræsenteret ved Dele af Næshornet, Elsdyret, Rensdyret, Hjorten, Raabukken, Geden, det indiske Vildsvin, o: nogle Haar af dets Skind, og en Skovged (Strepsicerotis).

Af det, som Samlingen besad af Næshornet, skulde man nu ikke faa meget Begreb om Dyret. Det indskrænker sig til et Bæger, som var udskaaret af Hornet, et Par Tænder og et Ribben, men det sidste forekommer dog Vorm tvivlsomt. Da dette

Dyr er beskrevet af mangfoldige, som ikke have set det, og da der derfor er bragt mange Urigtigheder til Torvs, vil han beskrive det efter Jacob Bontius, der er en fuldt troværdig Mand, og som har set Dyret mange Gange, ikke blot i Fangenskab, men i vild Tilstand i Skovene. Den er uskadelig, siger Vorms Hjemmelsmand, undtagen naar den bliver angrebet; men ophidses den, kaster den Mand og Hest omkuld „som en Loppe“ og dræber dem ved at slikke paa dem. Thi dens Tunge er saa ru, at den tager Hud og Kød med lige til Benet.

Fra Vorms Samling berigedes Frederik III's Kunstkammer med et Elsdyrshoved med Hornene, Klove og andre Dele. Desuden med en Pokal, lavet af en Elsdyrsfod, og med en Amulet, lavet i Preussen, i Form af et Hjerte, under en vis Konstellation.

Om Elsdyret — som hos Olaus Magnus identificeres med Bibelens Vildæsel, Onager, der ogsaa spillede en Rolle i Fantasierne om Enhjørningen — fortæller Vorm, at det lider meget af den faldende Syge og kun kan befries ved, at man bøjer det ene Bagben op, saa Hoven kommer til at berøre Øret. Det er et frygtsomt Dyr, som dør af det mindste Saar „og bliver dødsangst, naar det ser sit eget Blod.“ Dets Kød er vel spiseligt, men ikke nogen behagelig Føde. Vorm selv har erfaret det; det var ham ikke muligt, da Kansleren Christian Friis en Gang havde sendt ham et Stykke Elsdyrkød, at bekvemme sig til at spise noget deraf.

Elsdyrets Horn vare et fortræffeligt Middel mod Epilepsi, særlig naar Dyret fangedes omkring, d. 1ste September. Senerne brugtes mod Krampeanfald og Klovene mod Hysteri og Hjertelidelser.

Om Rensdyrets Nøjsomhed og Hurtighed og om dets Uundværlighed for Lapperne er Vorm godt underrettet; af Genstande, som han har i sin Samling, slutter han, at Grønlænderne lave Pile og Kastespyd af dette Dyrs Horn.

Faa Dyr spillede en saa stor Rolle i Datidens Lægekunst som Hjorten. Var man iført en Dragt af Hjorteskind, kunde man gaa sikkert mellem Slinger, og baade disse Dyr og Myg flygtede for Lugten af brændt Hjortetak, som i det hele var et virksomt Middel mod Gift og alle ondartede Sygdomme. Blodet „stillede Maven“, og Kødet hjalp mod Febre. Marven og Fedtet blødgjorde de haarde Kræftknuder, og Røgning med de brændte Haar anbe-

faledes mod Abort. I Hjertet af de meget gamle Hjorte findes et Ben i Form af et Kors, der er det kraftigste Middel, man kender, til at styrke Hjertet og fordrive Gift.

Vorm havde været saa heldig at erhverve et saadant Hjerteben, foruden adskillige Horn, samt Efterbyrden og Kønsdelene af en Hjort; om den Nytte, man kunde have af de forskellige Dele, havde Balduin Ronsæus forfattet et sirligt Digt.

Nedenstaaende tyske Vers om den Gavn, man havde af sorte Katte i Lægekunsten, er maaske mindre sirligt, men vistnok lige saa oplysende som Ronsæus' ikke anførte Vers om Hjorten:

Von schwarzen Katzen ist die Nachgebur, das Blut,
Das Fell, das Fett, der Kopf, der Koth zu vielem gut.

idet nemlig Efterbyrden, baaren om Halsen, mentes at styrke Synet; Blodet hjalp mod faldende Syge; Skindet og Fedtet mod Gigt- og Nyresygdomme; Hovedet, brændt til Aske, mod Øjensmerter, Skarnet mod Podagra; desuden Urinen mod Døvhed; Leveren, brændt og stødt, mod Stensmerter; Galden, præpareret paa samme Maade, fordrev Frygt — men vel at mærke: det skulde altsammen være af en sort Kat!

Det var kun ved de færreste af disse og af de foran anførte Lægemidler, at Forbindelsen mellem deres Oprindelse og Virkeevne laa saa klart for Dagen som ved det, der blev anbefalet Kurfyrsten af Pfalz af Anna af Sachsen, mod daarlig Fordøjelse. Han skulde nemlig bære et Mavebælte af Strudsskind; det vilde „gefalle ham godt.“ Strudsen afbildes med en Hestesko i Næbet for at antyde dens Evne til at spise alt, endog Jærn, og „en Strudsmave“ er et gængs Udtryk for en Alt fordøjende Mave; det er uden Tvivl hendes Opfattelse, at denne særlige Egenskab hos Dyret skulde meddele sig gennem Skindet til den, der bar det.

Ved Siden af saadanne Mærkeligheder som de for omtalte Hæhorn forelaa der et Hjortehorn i Form af et Hvedeax, og som ved første Øjekast syntes intet mindre end et Horn. Det var en Foræring fra den udvalgte Konge, Prins Christian. Dernæst en hornet Hane og en Hunged med et Horn mellem Ørene. Den betragtedes som en stor Mærkelighed og var bleven fanget i Oktober 1649, da Frederik d. III og Dronningen jagede i Nærheden

af Flensborg, og Kongen havde straks sendt sin Kammertjener Hugo Lytzov til Vorm med den sjældne Fangst.

Fra Enhovenes Klasse havde Vorm, atter som Foræring af Kongen, faaet et Par Horn af en Hest, som stod i Kongens Stald. Hornene voksede ud ved Ørene, vare krumme og lysegraa og blev $2\frac{1}{2}$ " lange. Til bestemte Tider faldt de af, og nye voksede da ud igen. Den lærde Mand kunde straks underrette den kongelige Giver om, at Kongen af Spanien havde haft en lignende hornet Hest i sin Stald. — Ved en anden Kuriositet — ligeledes en Gave fra Kongen — „maatte man sandelig beundre Naturens store Snildhed og Besvær.“ Det var en Hests Underkæbe, som sad ganske fast i et Stykke Egetræ; den ene Side var fuldstændig omvokset af Grenen, uden at man kunde se, hvorledes den var kommen ind i Træet. Den figurerer et halvt Aarhundrede senere som en af de store Mærkværdigheder mellem Afbildningerne fra Kunstkammeret (se Side 55 Figur I).

Ogsaa det menneskelige Legeme maatte yde sin Tribut til hans Samling. Et helt Skelet hørte til de største Sjældenheder og betaltes meget højt; et saadant findes ikke hos Vorm. Derimod kunde han glæde sig over en kæmpemæssig Tand, som var fundet i et Sogn under Aalborg Stift, tilligemed et Stykke af Kæbebenet, og som han havde faaet af Biskoppen, Christian Hansen, der igen havde faaet den af sin Formand. Efter Størrelsen af Tandens havde de lærde Herrer udregnet, at Kæmpen — dens Ejermand — maatte have haft en Højde paa ni sjællandske Alen. Vorm havde ogsaa andre store Kindtænder, som udgives for Tænder af Kæmper, men som han ikke tror paa og ikke finder det Umagen værd at omtale nærmere.

Af Rigsadmiralen, Niels Trolle, havde han faaet et Kæmperibben, $1\frac{1}{2}$ Fod langt, 1 Tomme tykt og 2 Tommer bredt.

Et sært Naturspil dannede ni Ryghvirvler, som vare fundne af en Raadmand i København, Christopher Hansen, i hans Have, hvor St. Klemens Kirkegaard før havde været. Roden af en Nøddebusk var vokset igennem Marvhullerne af Ryghvirvlerne fra den nederste til den øverste, saa at de sad som trukne paa Rad, i deres naturlige Orden.

Noget ganske uforklarligt var et Kranium, som var fundet i en Eng ved et Vandløb i Skaane. Det var kuglerundt og dobbelt

saa stort som et Menneskekranium; der var ikke Spor af Øjenhuler, og i Stedet for Næse syntes der at have været en Snabel. Alle Vorms Anstrengelser for at faa opdaget, om der ellers var fundet Ben eller Dele af Dyr i Nærheden, havde været frugtesløse.

Ogsaa fra Menneskelegemet var der Lægedom at hente. Paa Kraniets Overflade viste der sig stundom, naar det var udsat for Vejrligets Indflydelse og begyndte at gaa i Opløsning, en særegen Masse: Hjærneskal-Mos, som i lægevidenskabelig Henseende besad de vidunderligste Egenskaber, og som af nogle kaldtes Hjærneskallens Blomster, men hos Paracelsisterne hed Usnea. Det hjalp mod Næseblod, Flod, den gyldne Aare o. s. v, og benyttedes ikke blot udvendigt — f. Eks. til at gnide sig ind med for at blive stærk og kraftig — men ogsaa, hvad der var mindre appetitligt, som indvendig Medicin.

Endogsaa Mumier, af hvilke Vorm havde en hel og et Barnehovede, benyttedes i Lægekunsten mod alle ydre og indre Saar, til at lette Fødsler, mod Kramper o. m. a.

Endelig anfører Vorm mellem de Ting, som vedrøre det menneskelige Legeme, den venstre Haand af et Skovmenneske, sandsynligvis den samme der i Kataloget over Kunstammeret af 1673 kaldes „Haanden af en ostindisk Haffmand, kaldet Uranutan“ (c: Orangutang).

Af Fuglene vare de nordiske Vandfugle ganske godt repræsenterede. En saa almindelig Fugl som Svanen fandtes ganske vist ikke, men Vorm mener, at den bør nævnes først ikke blot paa Grund af sin Størrelse og Skønhed, men ogsaa paa Grund af den Gavn, man har af den. Naar de stive Fjer ere revne af, er Skindet med sine bløde Dun en fortræffelig Bryst- og Mavevarmer og hjælper udmærket paa Fordøjelsen. De spæde Unger kogte i Olie ere — efter Aëtius — et godt Middel for Nerverne og jævnlig Brug af dens Fedt fjerner Rynker i Ansigtet, hjælper ogsaa mod Hæmorrhoider og daarlig Mave.

Fra en Slætning i Norge, stud. theol. Rostorph, havde Vorm faaet Bekræftelse paa, at det var rigtigt, hvad man fortalte om Svanens vidunderlige Sang. Hans Hjemmelsmand havde selv hørt den en Morgen i Trondhjemsfjorden og beskriver den som noget af det lifligste, man kunde høre. Ogsaa fra Island kom der lignende Beretninger; men man bliver lidt mistænksom overfor Da-

tidens Evne til at opfatte Fuglenes Sang, naar man hos Vorm læser, at den lille Rørdrums ensformige Tone blev sammenlignet med en Tyrs Brølen, hvorfor den ogsaa kaldes Sump-Oksen. Dens Klør brugtes, indfattede i Guld eller Sølv, som Tandstikker.

Fra Island havde han ogsaa faaet en Gejrfugl, som han paa Latin kalder Merganser, og som allerede dengang var en sjælden Fugl; ligeledes en islandsk And (Havellda) og en Lepelgans (Leffelgans) eller Skeand. Fra Færøerne en „Lunda“, en Alke og en Edderfugl, som han i Mangel af anden og bedre Betegnelse kalder „Anden med de blødeste Fjer“, en sort Vandhøne (en „Blesand“), en Pinguin, som han havde haft levende hos sig i nogen Tid og fodret med Fisk, samt endelig en Lom, som i Vinteren 1638 var bleven fangen i en Vaage ved Frederiksborg.

Af Vadefugle kunde han fremvise en sort Stork, som han havde faaet af Vincens Bille paa Valbygaard og forskellige Hejrer, af hvilke han havde haft en levende; han havde senere ladet den udstoppe, men Møl og Orm havde ødelagt den, saa kun Hovedet og Fødderne var tilbage.

De samme uovervindelige Fjender vare Skyld i, at Samlingen kun havde Hoveder og Klør af forskellige Ørne. Blandt Fuglene var det disse, der ydede mest i Lægekunsten. Leveren hjalp mod Epilepsi; Tungen, hængt i en Snor om Halsen, bl. a. mod Aandnød; Vingerne anbragte under Fødderne fremskyndede Fødslen; Røgen af Skarnet fremkalder Abort og fordriver Slinger og Testiculi provocant Venerem.

Af andre hjemlige Fugle fandtes der en hvid Spurv, som Præsten i Reerslev paa Sjælland havde fanget, da han en Oktober Aften 1649 spaserede paa Kirkegaarden; en hvid Skade, som var kommen levende fra Norge; en broget Ravn fra Færøerne, Vingen af en blaa Ravn fra Skaane og endelig en Kylling med to Hoveder. Vorm havde selv, en Dag da han vilde gaa hjemmefra, fundet Ægget i sin egen Gaard.

Dog ogsaa fra de tropiske Landes Fugleverden havde Vorm faaet interessante Ting. Fra Ostindien saaledes det hornede Næb af en Topau, af Aldrovandi kaldet Næshornsfugl, og en Paradisfugl, som kunde glæde sig ved mange Navne: Manucodiata, hos Portugiserne Passaros de sol og hos andre Apodis, fordi man troede, at den ingen Fødder havde. Vorm — som nævner den mellem

Rovfuglene — giver den et Navn endnu; da den, siger han, har større Lighed med Paafuglen, end nogen anden Fugl, kunde den med nogen Grund bære Navnet den lille eller indiske Paafugl.

Navnet Paradisfuglen bærer den efter nogles Mening, fordi den lever og bygger Rede i det jordiske Paradis; efter andres paa Grund af dens overordentlige Skønhed. Indbyggerne paa Øen Molucca kalde den Guds Fugl og betragte den som hellig, og de have den Tro, at enhver som bærer blot en af dens Fjer paa sig, er usaarlig i Kamp. Hos os, fortæller Vorm videre, brugte fornemme Folk tidligere disse Fjer som Pynt i Hatten ligesom senere Strudsfer.

En Kolibri havde han faaet af Dr. Sperling; Vingen af en anden (Ourusia) havde Jørgen Rosenkrans foræret ham. Fra Brasilien havde man sendt ham Vingerne og Halen af en hvid Hejre. Af Resen havde han faaet en Guara, som Christopher Lindenov havde haft med hjem fra Brasilien og fra Ove Gedde Kraniet og Næbet af en Samenda, som denne havde ført med fra Koromandelkysten. Endelig havde en ung Mand fra Danzig, Ludvig Hummel, foræret ham Hovedet og Næbet af en Flamingo, og en Unævnt Hornet af en Kapun paa 9 " Længde.

Mellem Fugle, som leve ved Vand, og af hvilke de fleste svare til vore Vadefugle, nævner Vorm Flagermusen og tilføjer, at han er i Tvivl om, hvorvidt den skal regnes til Fuglene eller til de Firfødde; allerede Wotton havde regnet den til Pattedyrene. Vorm har selv „et Eksempel med fire Øren.“

Slangerne — „som i gamle Dage tjente Troglodyterne til Føde“ — vare de af alle Dyr, som fandt mest Anvendelse i Medicinen. Den over hele Verden berømte Theriac, oprindelig Navnet paa en Modgift, havde da ogsaa sit Navn fra den græske Betegnelse paa en bestemt Øgle — efter Vorms Udtalelse den eneste, der føder levende Unger. Fra Brasilien havde Christopher Lindenov bragt ham en Slangeham paa 9 Fods Længde, medens Thomas Bartholin havde foræret ham to udstoppede italienske Slanger. Desuden ejede han en Skorpion og en giftig Tudse (Rubeta).

Spanske og indiske Firben fandtes i flere Eksemplarer i hans Samling, en udstoppet Krokodil paa 8 Fods Længde og en levende ostindisk Skildpadde foruden flere Skaller.

Fiskene vare ogsaa rigelig repræsenterede, lige fra Hajen,

Sværdfisken og Flyvefisken til den hjemlige Stenbider og Kvabso. Af Ferskvandsfiskene var vel Mallen, der fangedes i Sorø Sø, den mærkeligste. Den er i den Grad graadig, siger Vorm, at det er blevet til et Ordsprog: Den ene Fisk æder den anden og Mallen dem alle.

Af Hvalerne maatte han nøjes med enkelte Dele, som Ryghvirvler, Barder, Ribben og Genitalia. Narhvalen, som saa længe havde holdt Fabelen om Enhjørningen i Live, var paa Grund af sin Stødtand den mærkeligste.

Blandt Ting, der henhøre til Fiskeverdenen, anfører Vorm ogsaa en skeletteret Haand samt Ribbenet af en Havfrue og meddeler et Par Optegnelser af gode og ansete Mænd til Støtte for sin Tro paa disse Skabninger. Den ene er hentet fra det store Ocean, den anden fra dansk Grund, nemlig fra Samsø; det er Rasmus Glads bekendte Fortælling, om Havfruen Ibrant, der spaaede Christian d. IV's Fødsel.

Men ogsaa fra sin Omgangskreds kunde Vorm faa Bekræftelse paa disse Havmenneskers Eksistens. Den fornemme og velbyrdige Mand, Christopher Ulfeld, Rigens Raad, fortalte ham ved en Frokost den 29. Oktober 1647, i fleres Nærværelse, at i Aaret 1620, da han sejlede til Gotland, havde der vist sig en Havmand foran Skibet; man havde set ham flere Gange, han var lidt mindre end et almindeligt Menneske, med tyndt Skæg, sort tætklippet Haar og havde betragtet Skibet med opmærksomme Øjne. Søfolkene ansaa det for et ondt Varsel. Nogle af Ulfeldts Tjenere vare derimod oplagte til Løjer og kastede en Skjorte til Havmanden, hvorpaa han forsvandt. Men det kedelige ved Historien er, at medens alle andre om Bord i Skibet havde set Vidunderet, havde alene Vorms Hjemmelsmand ikke set det; han havde netop paa den Tid lagt sig til at sove.

Som man kunde vente det i en Læges Naturaliekabinet, vare Planterne særlig fyldigt repræsenterede. Beskrivelsen af dem fylder over hundrede tættrykte Sider i hans Katalog, uagtet han dog kun anfører de sjældnere og udenlandske Planter. Da Planteverdenen til alle Tider har været Mennesket mere tilgængelig end Dyreverdenen, stod Naturforskerne her paa forholdsvis nøgtern Bund, om end Signaturvæsenet og gamle Fabler endnu kunde spille en temmelig betydelig Rolle. „Ogsaa her fandtes der

Monstrositeter; thi Naturen driver sit lunefulde Spil lige saa vel i Træer og Planter som i Dyr og Stene.“

Ligesom Planterne virkede ogsaa Metaller og Stene paa en bestemt Maade i den menneskelige Organisme. Derfor fik ogsaa disse, særlig i det iatrokemiske Systems Periode, deres Plads i den naturkyndige Læges Samling. De ædle Metaller og Kobber havde han faaet fra Norge, Jærn fra Island og Sverige, Bly fra Saxen, Böhmen og Spanien, Antimonium — som Paracelsus ansaa for et livsforlængende Middel — fra Ungarn, o. s. v. o. s. v.

Af Stene findes hos Vorm en stor Mangfoldighed lige fra *Saxum primum* α : en Kampesten og op til Diamanten. Ædelstenene interessere ham mest paa Grund af deres af alle anerkendte Betydning i Medicinen. Mange frakende disse Stene Kræfter og Egenskaber, siger han, andre tillægge dem for mange og det oven i Købet overnaturlige: de, som gaa Middelvejen, have den rette Opfattelse. Thi alle de Virkninger, som udgaa fra Formen, Stoffet eller tilfældige Omstændigheder, kunne ingenlunde frakendes dem. Saadanne ere at gøre varm, kold, tør, fugtig, tynd, tyk, blød, haard o. s. v. Derimod vel de overnaturlige Virkninger, fysiske saa vel som moralske, som at gøre usynlig eller at frembringe Rigdom eller lignende.

Det gælder paa paracelsistisk Vis at forstaa Stenens Signatur for at vide, paa hvad Maade den virker. For nogle Ædelstenes Vedkommende ligger det klart for Dagen. Der gives f. Eks. flere Arter af Jaspis, men til at stille Blod har den, som er fuldstændig rød, uden nogen anden Farveafskygning, en vidunderlig Magt; dog kan ogsaa den mørkegrønne med de blodrøde Aarer bruges. Den vinfarvede Amethyst dæmper, som Navnet (af *amethystos*) viser, Vinens berusende Virkning. Bedst virker den, naar den bliver lagt paa Navlen. Nogle mene ogsaa, at den virker moralsk paa samme Maade, holder onde Raad (hidsige Indskydelser) borte, klarer Forstanden og fremkalder Aarvaagenhed og Virksomhed, hvormed følger, at den skaffer den, der bærer den, Gunst og Yndest hos høje Herrer. Den klare, himmelblaa Saphir bevarede Hjertet, forraadte Sygdomme hos den, der bar den, ved at blive uklar i Farven og gjorde Modstand mod al Urenhed, aandelig som legemlig. Den rene, lysende Diamant

virker som Amulet mod Gift, Pest, Fortryllelse, Forgørelse, Skrækkedebiller og andet Blændværk af onde Aander.

Hvor Signaturen — ved Ædelstene Farven — ikke gav saa direkte Vink, maatte Begrundelsen af Stenenes Virkninger søges ad fjernere Veje, og her kom deres Forhold til Himmellegerne, deres Plads i den kabbalistiske Skala til at gøre sig gældende.

Til Stenene regner Vorm de mærkelige Glossopetræ — Sten-Tunger — som havde vakt Thomas Bartholins Opmærksomhed i saa høj Grad, da han i 1643 i Stedet for at sejle til Ægypten kun naaede til Malta. Det var imidlertid ikke ham men hans berømte Lærling, Niels Stensen, som oplyste Verden om, at disse Sten ikke havde noget med Slinger eller Øgler at gøre, men at det var forstenede Hajfisketænder. De gaa hos Vorm som Amuletter, indfattede i Sølv, mod Trolddom og mod Gift.

Samme eller lignende Egenskaber tillagdes andre Forsteninger som Vættelys (Belemniter σ : den Pig, hvori Rygskjoldet paa de forstenede Blæksprutter ender), Søstjerner og Sepedejsten σ : forstenede Søpindsvin. Ved Herregaarden Ørndrup paa Mors fandtes de i stort Antal.

Sepedejstenene henfører Vorm til de saakaldte Tordensten til-ligemed „Haglsten“ og nogle afrundede, regnbuefarvede, nævestore Flintesten, som vare fundne nær Valbygaard og forærede ham af Vincens Bille. Tordenstenene (paa Latin Ceraunia) kaldtes ogsaa Lyn-Spyd, Jupiters Spyd, Lynsten eller Lynkiler, og man troede, at de „slog ned“ med Lynet og ligesom Meteorsten faldt ned fra Skyerne. Det var Stenalderens Vaaben, der her optraadte som Naturmærkværdigheder. Navnet Tordensten er endnu ikke forsvundet paa Landet, og den samme Overtro eksisterer endnu som paa Vorms Tid, at det Hus, hvor en Tordensten gemmes, ikke bliver ramt af Lynet. Men Vorm giver denne Tro en langt højere Alder, idet han anfører som sin Kilde den i det 10de Aarhundrede levende Biskop i Rennes, Marbodeus, som har forfattet et Værk om ædle Stene:

Qui caste gerit hunc, a fulmine non ferietur:

Nec domus, aut Villæ quibus adfuerit lapis ille.

(σ : Den, som fromt bærer denne (en saadan Sten) skal ej rammes af Lynet, ej heller det Hus og den By, hvor en saadan Sten findes.)

De mentes ogsaa at skaffe Sejr og Fremgang, at fremkalde Søvn, at befri for Brok o. s. v.

Om disse Stenes Oprindelse er der forskellige Meninger. Paa Grund af deres Lighed med Vaaben af Jærn — Vorm kalder dem Dolke, Spyd og smaa Lanser af Flintesten — ere nogle af den Tro, at det ikke er Tordenkiler men Jærnvaaben, der ere blevne forvandlede til Sten. Men dette strider mod den Iagttagelse, at man finder dem paa Steder, hvor Lynet er slaaet ned, i Huse, Træer eller andet. Man tror derfor, at „de opstaa ved Lynud-dunstningen, blandet med en metallisk Masse og med Atmosfærens til tætte Skyer fortættede Fugtighed, under Paavirkning af Solens, Stjernernes og Lynildens Hede.“

Til Stenene regnedes endvidere Fiskenes „Høresten“ og de saakaldte „Krebseøjne“, af hvilke Kemikerne præparerede en Mængde Essenser, Magisterier og Arkana. Særlig fortrinlige vare Perler; man ansaa dem for at meddele den, der bar dem, Ynde og Tække, ligesom de ogsaa stillede Blod, hjalp mod Gift, Epilepsi og Blodstyrtning. Endvidere forskellige Kalkdannelser i Dyr, under disses forskellige Navne Bjørnsten, Svalesten, Bæversten og endelig Menneskets Blæresten, som alle spillede en Rolle i Medicinen.

Et af de berømteste og kostbareste Lægemidler fandtes ligeledes i enkelte Dyr og henregnedes paa samme Maade til Stenene. Det var det ejendommelige Konkrement, der forekommer i Tarmkanalen hos den vilde Ged (*Capra aegagrus*). Allerede i Orienten vare dets gode Egenskaber bekendte, og det optræder alt dér under Navnet Bezoar (af arabisk Badeszahr, d. e. Modgift). Der gaves to Slags, den orientalske og den occidentalske, men den første var langt at foretrække og anvendtes saa vel udvendig som invendig, blev taget ind i Pulver og baaret som Amulet. Den synes endog at være brugt som en Prøve paa Folks Sindelag og Tænkemaade, da den sprang itu, naar den kom i Hænderne paa en ildesindet Mand.

Naar Bezoarsten bleve saa store som et Barnehovede, som den, der af Christian d. IV blev sendt som Foræring til Spanien, eller som en, der fandtes 1650 i Frederik d. III's Kunstkammer, i Størrelse som et Strudsæg, havde de ikke deres Oprindelse fra Bezoargeden, men fra større Dyr, Kameler f. Eks. Det patologiske

Musæum besidder endnu, sikkert fra det gamle Kunstkammer, flere af disse uegentlige Bezoarsten, der snarere maa henregnes til de saakaldte Tophi σ : sammenæltede Kugler af Haar og andre Stoffe, der hyppig findes i Maven paa forskellige Drøvtyggere — f. Eks. de tyske Bezoarsten eller Gemsekugler — og som alle afspejlede nogle af den oprindelige Bezoarstens Egenskaber.

Med større Ret henførtes til Stenarterne de saakaldte Boli og Terrae sigillatae σ : seglbetegnede Tærninger, i Reglen af en finkornet, jærnholdig Lerart. Her løb den vildeste Overtro Side om Side med noget Kendskab til disse Lerarters kemiske Virkninger paa den menneskelige Organisme. Den man fik fra Lemnos blev af alle anset for den bedste, men den var sjælden at faa fat paa, da den kun blev udgravet paa en bestemt Dag i Aaret og under visse Forhold, og tilmed var Udførsel deraf forbudt af den tyrkiske Regering. Galén, den berømte Oldtidslæge, havde selv to Gange været paa Lemnos for at faa den uforfalsket. Den bar i Reglen Indtryk af et Segl med tyrkiske Bogstaver. Efter den lemniske fulgte i Rang den maltesiske, som betegnedes med St. Pauli Navn og Billede, og som paa Grund af Fortællingen om Apostelen og Slangen ansaas for beskyttende mod Gift. En tredje Terra sigillata, betegnet med et Krucifix og en Mængde smaa Kors, fik man fra en Hule i Nærheden af Betlehem, hvor Jomfru Marie med Jesusbarnet havde holdt sig skjult paa Flugten til Ægypten. Den ansaas for særlig udmærket til at forøge Mælken hos diegivende Kvinder.

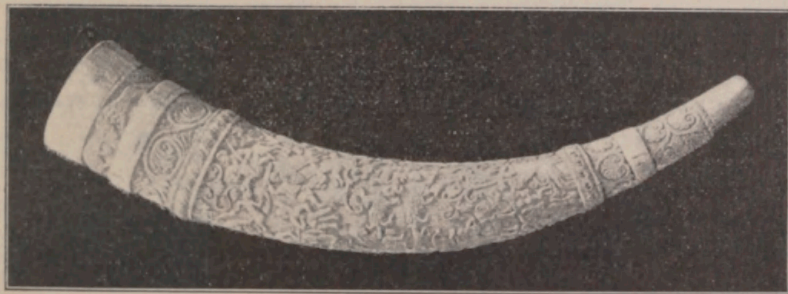
Mindre Anseelse end disse fremmede Sorter havde de mere hjemlige. Hvert Land havde sine Terrae sigillatae; af de tyske var den strigonensiske den mest bekendte; den blev, „paa Grund af dens solariske Egenskaber“, brugt i Sygdomme, der havde deres Sæde i Hjertet og Blodet. Her i Danmark havde Vorm særlig Tiltro til en Lerart fra St. Helene Kilde. Vandet i denne, mener han, maatte faa sin lægende Kraft fra den Jord, som det strømmede igennem. Derfor genfinder man i Kunstkammeret Vorms Beholdning af „Jord fra St. Helenæ Kilde“.

Andre Jordarter henfører han til de ligefrem mirakuløse. Saaledes den sortgraa Jord, som var regnet ned paa mange Steder i Skaane til Varsel om Bod og Bedring i det samme Aar (1619) som den fordærvelige Mode med de store Lærreds Halskraver og

andet kvindagtigt Stads af samme Stof havde faaet Indpas i Landet.

Paa samme Maade som Stenalderens Vaaben, saaledes som vi ovenfor have set, kun bleve betragtede fra et naturhistorisk Standpunkt, bleve Kunstgenstandene i Vorms Musæum inddelte efter det Stof, hvoraf de vare lavede: Kunstsager lavede af Jørdarter, af Rav, af Sten, af Guld og Sølv, og af Kobber og Jærn. Derpaa følger et Afsnit om Mønter. Saa følger atter Kunstsager af Glas og lignende, udarbejdede af Planter, af Træ, af Frugter, af Dyr og endelig forskellige Kunstsager.

Til første Klasse hørte bl. a. en Del Vaser og Kar af for-

Elfenbenshorn — Olifant — foræret Vorm af Frederik d. III. Nu i Nationalmuseet.

skellige Terrae sigillatae, en ægyptisk Skaal, en italiensk Taarekrukke, som Peder Charisius havde sendt ham; flere antikke Lamper af Ler samt kinesiske Vaser af Porcellain. Desuden en ægyptisk Gudeskikkelse af hvidt Ler og en antik Gruppe af Gips, der fremstillede Sabinerindernes Rov; (den ses til højre paa Titelbilledet til Musæum Vormianum) og endelig en Mængde Urner. Om disse, som han har i mange forskellige Former, véd Vorm bedre Besked end om Stenalderens Vaaben. Af Ravsager fandtes i Samlingen fler Natur-Stykker med Fluor og andre Insekter indeni, desuden Bægre og andre udskaarne Sager; antikke Urner af Serpentin og Alabast, Krukker af norsk Fedtsten, et Stykke Marmor med Inskription fra Roms Katakomber, Grebet til en Dolk af grøn Jaspis med røde Stænk, der havde tilhørt Morten Luthers Broder, Lægen Paul Luther, en Harpunspids af lydisk

Sten (Probersten), der var fundet paa Island i Spækket paa en Hval; Genstande af Asbest, Onyx o. m. a. Af Guldsager havde han en Ring, der vejede mer end fire Drachmer. Den var bleven foræret ham af Lars Ulfeld og var funden paa Østsiden af Uterhøj mellem Basnæs og Tjæreby, nærmest det første Sted, havde $3\frac{1}{2}$ Snoninger med en Diameter af $1\frac{1}{2}$ Tomme, men var afbrudt i begge Ender; en Guldring af ostindisk Arbejde og noget Guld tinktur. Af Sølv: en russisk Amulet og andre Smaating. Det mærkeligste var uden Tvivl en Sølvkæde, der var saa fint forarbejdet, at den tjente som Fangenor for en levende Loppe, om hvis Hals den sad fast. Denne Loppe, fortæller Vorm, „havde jeg levende hos mig i mere end et halvt Aar og satte den somme Tider paa min Haand og lod den sidde, til den havde udsuget tilstrækkeligt Blod; men ved min Efterladdenhed døde den af Sult.“

Udarbejdede i vædle Metaller vare forskellige romerske Antikviteter: en Statuette i Bronze af Hyrden Attis, en Foræring af Thomas Fincke, et romersk Spænde, en Stylus og en Drage (Slange) af Bronze. Desuden to Armsmykker af Bronze, udgravede nær ved Kolding og forærede Vorm af Thomas Bartholin, og en Mængde Bronzevaaben og andre Genstande. Særlig mærkelige var en Kobberhest og en Uly, som Kansleren Christian Friis havde foræret ham. De vare fundne hos nogle Hexe, der bleve grebne i Nærheden af Bergen, og som paa Pinebænken havde berettet, at de ved at sænke disse Figurer ned i Havet paa bestemte Steder, havde formaaet at fremkalde Ulykker og Vanskeligheder for Fiskerne under deres Arbejde. „Om end Satan — med Guds Tilladelse — er virksom blandt de Ugudelige, vendes Alt til det Gode for de Fromme.“

Til samme Afdeling hørte Vorms indiske Vaaben, amerikanske Spyd, Harpuner og indiske Laase, desuden Erkebiskop Birgers Sporer og Gustav Adolfs Sporer, som han havde baaret i Slaget ved Leipzig. Den ene havde Vorm faaet af Grev Christian Ranzau, den anden af Enken efter den i Slaget faldne Grev Holck. Ligeledes et Par Gildesegl, St. Gertruds fra Sigersted og St. Knuds fra Søborg.

I Møntsamlingen fandtes baade romerske, græske, arabiske, indiske, siamesiske og kinesiske Mønter, desuden mange europæiske og gamle danske.

Mellem Glassagerne var der Taarekrukker, kunstige Øjne, slebne Prismer, Spejle og „kunstige Spejlperspektiver“, Forstørrelsesglas, Kikkerter og andre optiske Instrumenter.

Paa hollandske Skibe, der i 1653 kom fra Indien og af Frygt for Englænderne vare løbne ind i Sundet, havde Vorm købt en Mængde kinesiske og indiske straaflittede Arbejder. Ved samme Lejlighed har han mulig ogsaa erhvervet de kinesiske, indiske og persiske Bøger, som prangede i hans Samling ved Siden af japanske og ægyptiske. Af Træsager frembød hans Samling saa forskellige Ting som Runekalendere, middelalderlige Dækskjolde (nu paa Nationalmusæet), finske Slæder, norske Skier, russiske lakerede Trævarer og en Foldstol fra Lunds Domkirke.

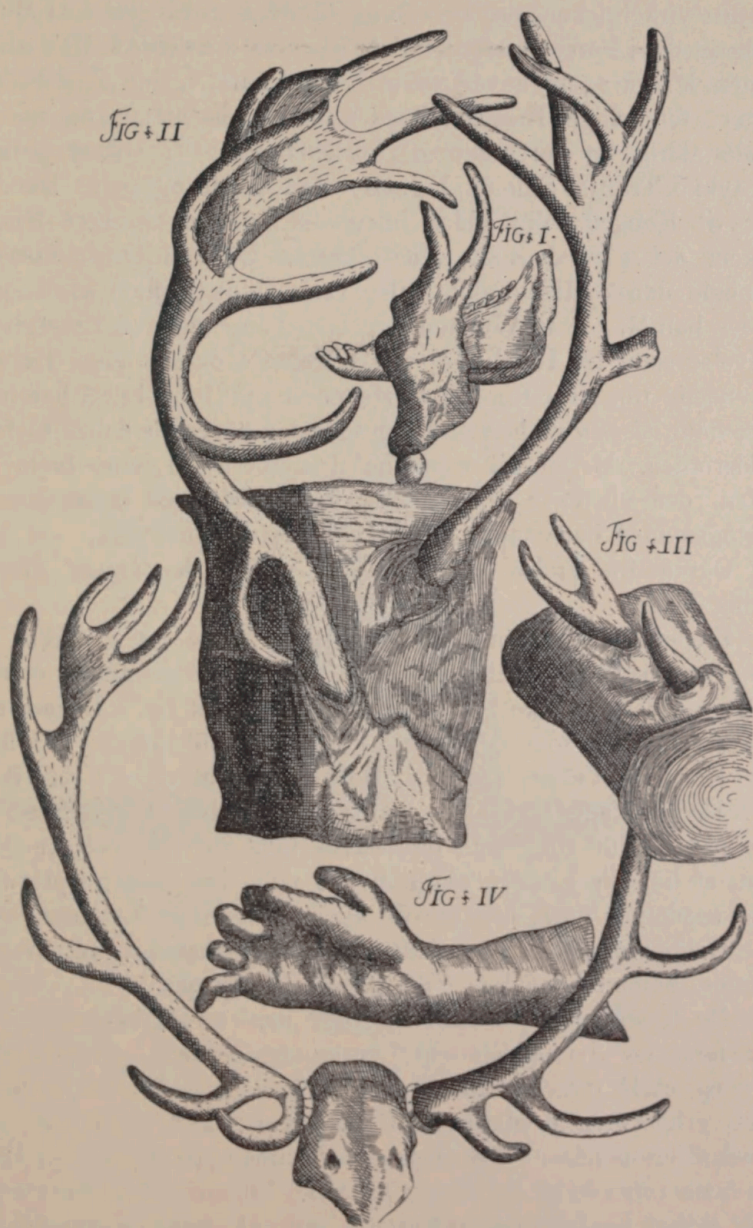
Blandt Elfenbensarbejderne maa særlig fremhæves den Side 33 afbildede Helgengruppe og det Side 51 afbildede Horn (romansk), som Frederik d. III i sin Tid havde skænket Vorm, men som ved hans Død kom tilbage til Kunstkammeret og nu findes paa Nationalmusæet.

Endelig var Vorm ogsaa i Besiddelse af en af de meget omtalte Kyskhedslaase — et Navn som Vorm tillægger sig selv Æren for — som vore Musæer endnu eje nogle Eksemplarer af. Den havde tilhørt en Mand paa Falster, og han havde anvendt „paa tyrannisk Vis“ over for sin retmæssige Hustru. Det var den udvalgte Konge, der havde skaffet Vorm denne Sjældenhed.

Kunstkammerets Udvidelse ved Gaver, Indkøb o. s. v.

Det har til alle Tider været Skik og Brug, at der mellem Stater, der stod i venskabeligt Forhold til hinanden, udveksledes Gaver, som naturlig kom til at bestaa af de for de forskellige Lande ejendommelige Frembringelser. Islandske Falke. Narhvalstænder og Klipfisk vare saaledes de Gaver, som særlig udgik fra Danmark. Med den Interesse, som over alt i Europa blev vakt for Genstande fra de nyopdagede Verdensdele, maatte saadanne naturlig snart komme til at spille en Rolle mellem disse officielle Foræringer.

Man har da ogsaa adskillige Optegnelser om, at hollandske Gesandter ved forskellige Lejligheder overrakte Frederik d. III ostindiske Sager, uden at man dog er nærmere i Stand til at angive de enkelte Genstande. Et stort russisk Gesandtskab førte i 1662 en Mængde kostbart Pelsværk hertil og russiske, lakerede Træ-Sager samt forskellige fremmede Dyr, hvorom der senere vil blive Tale ved Menageriet paa Københavns Slot. Ogsaa direkte fra fremmede Fyrster kom der Foræringer til Kunstkammeret. Saaledes i 1653 fra Kurfyrsten af Brandenburg en stor Lysekroner af Rav. Landgreven af Hessen sender i 1654 forskellige Rariteter, for hvilke Kongen takker ved Brev, skrevet i Juli Maaned s. A. Landgreven synes at være bleven taget ved Næsen med en af disse Kuriositeter. „Det Stykke,“ hedder det nemlig i Brevet, „som I har ladet oversende til Os ved Overbringeren, og som ifølge Optegnelsen skal være stukket i Agat, har under Vejs forvandlet sig til Voks og er blevet ganske blødt.“

Fra „Musæum regium“.

En virkelig kongelig Belønning fik Hertug Eberhard af Württemberg, der i Forsommeren 1654 havde givet Frederik d. III's Staldmester, Merlou, som havde været i hans Land i sine egne Forretninger, forskellige Rariteter med tilbage, deriblandt en her til Lands aldrig før forekommen Hjortetak, der var vokset gennem et Stykke Træ (se Side 55, Fig. III). Der fulgte ogsaa en Del Vin med til Kongens Vinkælder, men det var dog sikkert Hjortetakken, der glædede hans Hjerter mest. Da han havde mærket, at nogle danske Heste ikke vilde være Hans Højhed uvelkomne, sender han Merlou til Württemberg igen i Juni med en Taksigelses-skrivelse samt tre Rideheste, syv Køreheste og otte unge Hopper. Og endelig tilskriver Kongen Hertugen et nyt Brev, hvori han meddeler ham, at han vil benaade ham med den ældgamle dansk Elefant-Ridderorden. Merlou vil overbringe Insignierne til denne højlovlige Orden, der vil blive ikke lidet „condecorirt“ ved Optagelsen af Hertugen med hans tapre, heroiske og fyrstelige Dyder.

Ogsaa fra andre tyske Fyrster indløb der Gaver af forskellig Slags.

Frederik d. III var imidlertid ikke bange for at lukke sin Pung op, naar det gjaldt at skaffe hans kære Samlinger et eller andet sjældent Stykke. Desværre forholder det sig i Reglen som med de Indkøb, som Oberst Stockmundt i 1668 gjorde i Holland paa Kongens Vegne. Thi da Rentekammeret efter Frederik d. III's Død beklagede sig over ikke at kunne finde nogen Specification paa de 300 Rdl., som han havde købt ind for, svarede Obersten, at højsalig Kongen aldrig havde villet haft nogen Optegnelse over saadanne Ting, men havde afgjort dem i sit Kammer.

Heldigvis eksisterer der dog enkelte Regnskaber, og hvor de mangle, kommer stundom Tilfældet os til Hjælp.

De første Indkøb i 1651 og 1652 vare meget beskedne. Det var først en „Kunstkiste“ af Cypres, og dernæst „en Hud af et Dyr og et Horn“, hvilket tilsammen kostede 4 Rd. 24 β. Men i 1653 erhvervede Frederik d. III en „Kuriositet“, som nød europæisk Berømmelse. Det var det vidunderlige forstenede Barn fra Sens i Frankrig, det første bekendte Tilfælde af en Forstening, eller rettere Forkalkning af Fosteret ved et Extrauterinsvangarskab, et Tilfælde, som senere oftere er bleven observeret, men som ved sin første Tilsynskomst, med det 16de Aarhundredes Modtagelighed

for Varsler og lignende, nok kunde vække Opsigt. Det satte da ogsaa „den franske Kirurgis Fader“, Ambroise Paré, i Bevægelse, og Lægen i Sens, Jean Albosius, der har givet en Beskrivelse af det, og som var Livlæge hos Kong Henrik d. III, fortæller, at det stod Kongen af Frankrig i 1000 Gylden. Med dette „Stenbarn“ forholdt det sig saaledes. Madame Colombe Charrier, som var gift med en Skrædder i Sens, var i sit 38te Aar bleven frugt-sommelig; i 28 Aar bar hun sit Foster, og først efter hendes Død, i 1582, blev Barnet — et Pigebarn — udskaaret af Moderen.

Det forstenede Barn. Fra „Musæum Regium“.

Det havde velskabte Lemmer, men var blevet ganske til Sten. Det blev som en stor Mærkelighed fremvist paa Stedet og kom dernæst til Paris, hvor en rig Købmand, Mr. Preteseigle, erhvervede det for sit Kunstkammer. Her fik det senere en passende Pendant i Kardinal Richelieu's forstenede Dreng. Senere gik det over til Mr. Etienne Carteron, Guldsmed i samme By, og han solgte det i 1628 til Mr. Gillebert Bodëy. Værdien er desværre ikke angiven; men paa det kgl. Bibliotek findes endnu ved Siden af Albosius's Beskrivelse af Operationen, hvorved Barnet kom for Dagens Lys, en Afskrift af de Dokumenter, i hvilke Carteron og seks Borgere i Paris bevidne, at dette Barn er det veritable

forstenede Barn fra Sens i Bourgogne, og som har været at se i Mr. Preteseigles Kunstkammer i Paris. Senere have disse Papirer atter maattet tjene som Legitimation over for Frederik d. III og maa nu paa ny gøre samme Tjeneste over for Læseren.

Je soubsigné, Estienne Carteron, Maistre Orfebure à Paris, confesse avoir traicté avec Monsr. Gillebert Bodëy d'un enfant impetry, qve j'ay entre mes mains. Lequel estoit à Sens en Bourgogne, et qvi s'est veu au Cabinet de defunt Monsr. Preteseigle, et tenu pour la plus rare chose de son Cabinet. Lequel enfant je promet liurer au dit Gillebert ou de (!) celuy, à qv'il donnera charge, et porteur d'icelle avec certification de six personnes notables, qvi s'est veu au dit Cabinet du dit Sr. Preteseigle et non aultre. De qvel enfant je me tiens contant du dit Sr. du troc, qve j'ay faict avec luy. Faict à Venise ce douziesme Feburier, mil six cent vingt huit.

Estienne Carteron m. pp.

Si bien j'ay faict deux promesses, elles ne devoient servir qve d'une, n'en ayant aultre qv'une.

Jo Guilio de Filippo fui presente, ut supra.

Den 24 Marts s. A. bevidnede seks ansete Borgere i Paris — S. Chauchet, N. de Callemont, Jacques Pindamont, Pierre de Counoust, de Froulx og du Morn — at det Stenbarn, som Etienne Carterons Hustru, Marie Charpentier, i Dag har overleveret til les Sieurs Claude og Henri Bossu, der havde bragt hende Mandens Erklæring dateret Venedig d. 12te Februar, var det samme, som en Kvinde i Sens havde gaaet frugtsommelig med i flere Aar, saaledes som det stod skrevet i Ambroise Paré's Bog derom, og det samme, som havde været at se i Mr. Preteseigles Kunstkammer.

Det forstenede Barn nød i Venedig en lige saa stor Berømmelse som i sin Hjemstavn og blev taget i Øjesyn af alle Fremmede, som kom til Staden. Ogsaa Thomas Bartholin saa' det her, som han fortæller i sin Afhandling om Enhjørningen, hos dets Ejermand, Guilbert Vautron, der havde købt det for en „meget høj Pris“. Det ligger da nær at antage, at det er denne lærde

Mand, der har henledet Frederik d. III's Opmærksomhed paa denne Kuriositet. Da det i 1653 kom til København, havde Tidens Tand imidlertid begyndt at gøre sig gældende. Huden manglede hist og her, et Stykke af den ene Kæbe var borte, og Armene vare brækkede. Men selv i denne havarerede Tilstand gjaldt Stenbarnet dog længe for et af Kunstammerets mærkeligste Stykker.

En farlig Konkurrent til den offentlige Opmærksomhed havde det imidlertid faaet i et andet Foster, som Hannibal Sehested var kommen i Besiddelse af i Holland, og som han forærede Kongen, sandsynligvis paa den Tid, da han ønskede at komme i Gunst igen ved Hove. Det var et menneskeligt Embryo, 1 Tomme langt, indesluttet i en Glasflaske, og det udgaves for at være et af de 365 Børn, som en Grevinde af Holland skulde have født i 1276. Om denne mærkelige Begivenhed fortælles, at der til Grevinde Margrethe af Henneberg, Datter af Grev Florens IV af Holland og Mathilde af Brabant en Dag var kommen en fattig Tiggerkvind og havde bedt om Almisser. Hun havde Tvillinger ved Brystet. Grevinden — som i øvrigt ikke har det bedste Rygte paa sig i sit Hjemland — tog deraf Lejlighed til at skælde hende ud for en Horkvind, med den mærkelige Motivering, at man med een Mand kun kunde have eet Barn ad Gangen. Den forurettede Kone kaldte den alvidende Gud til Vidne paa sin Uskyld, og udtalte i sin Harme det Ønske, at Grevinden — for at komme til anden og bedre Erkendelse — maatte faa lige saa mange Børn, som der var Dage i Aaret.

„Darauff soll die Gräfin nach diesem kräftigen Wunsch eine Wunder- und ungläubliche Geburth auszustanden haben. Welches nicht zu glauben, wann wir anders das öffentliche Begräbnisz und die zu dem Ende aufgerichtete Grabschrift nicht aller Würde berauben wollen.“

Indskriften paa Graven i det tidligere — af Grevinde Margrethes Moder opførte — Jomfrukloster i Loosduinen i Nærheden af Haag, bliver saaledes Kilden til Historien. Kirken blev i Aarhundredet besøgt af Rejsende, der med egne Øjne vilde læse den mærkelige Gravskrift, der fortalte, at Grevinden i sit 42de Aar, Langfredag 1276, Kl. 9 om Formiddagen, havde bragt 365 Børn til Verden. De bleve døbt af Biskop Guido; Sønerne fik alle

Navnet Johannes, Døtrene Elizabeth. Og straks derpaa afsluttede de deres Jordeliv: „ipsorum omnium simul cum matris animae ad Deum æternaliter victurae redierunt, corpora autem sub hoc saxo reqviescerunt“ (alle deres Sjæle vendte tillige med Moderens tilbage til Gud, for at leve et evigt Liv; Legemerne derimod hvile under denne Sten).

Man kan vel kun glæde sig over, at en eller anden har set sit Snit til, inden Begravelsen, at redde et af disse Lilleputlig fra Undergang og opbevare det for Efterverdenen. Historien melder intet om, om det var en Johannes eller en Elizabeth, der blev revet bort fra den fædrene Jord.

Det er sikkert en beskeden Efterklang af denne gamle vidunderlige Historie, der dukker frem i Barberens Bysladder i „Den Stundesløse“, hvor han underholder Vielgeschrei om Matroskonen „in den Neuen-Buden“, der paa en Gang havde bragt 32 Børn til Verden, som bleve døbte og døde straks efter. Mulig med en svag Erindring om Sissel Gudmandsdatter i Timiansgade, der var bleven Moder til den gennem Bartholin berømte Dreng med Fontangerne.

En anden Mærkværdighed, der i sin Tid vakte umaadelig Opsigt i Europa, havde Frederik d. III ligeledes at takke Hannibal Sehested for. Det var den i 1661 (?) paa den hollandske Kyst mellem Scheweningen og Catwyck fangede Blæksprutte. Da den engelske Flaade netop laa til Ankers ud for Kysten for at hente Kong Carl d. II tilbage til sit Rige, udleledes der naturligvis deraf mange Varsler for hans egen, hans Riges og hans Flaades Fremtid. Dyret „stillede sig saa skrækkeligt an“, da det blev fanget, at Fiskerne troede, de havde selve Djævelen i Nættet, og det vilde ikke give sig, før man huggede det en Baadshage i Livet og holdt det fast med den. Dog levede det endnu tre Timer efter Fangsten. Det henføres af Olearius til Blæksprutterne og afbildes i hans „Gottorfsche Kunstkammer“ (1674) sammen med den berømte Sømunk, der har givet Anledning til saa mange Beretninger om Havmænd og Havfruer. „Physici og lærde Mænd, der have rejst vidt og bredt, erklære, at de intet Sted have fundet Mage til dette Dyr, hverken i Italien, Indien eller Tyrkiet, og anse det for en mærkelig Vidunderskabning, hvis Betydning alene den Allershøjeste kender.“ Efter den almindelige An-

tagelse skulde det varsle om Uvejr. „Vil man give Varslet lidt større Udstrækning“, følger Olearius lunt til, „da maa det blive den Hollænders Sag, der har beskrevet Fisken, selv at udtyde, hvorfor den netop blev funden der, hvor Kongen af Englands Skibe laa og ventede paa ham for at føre ham tilbage til hans Rige.“ Der maa imidlertid være en Fejl i Tidsangivelsen, hvis der tænkes paa Carl d. II's Tilbagekomst efter Restaurationen. thi det var den 26 Maj 1660, at han gik i Land ved Dover.

Apotekerne vare — som foran anført — Mænd, der allerede ved deres Bestilling bleve Samlere af naturhistoriske Præparater, og som derfor hyppig ogsaa paa andre Omraader, vare Mellem-mænd mellem Kunstkamrenes Ejere og de Handlende. Af Hof-apotekeren Samuel Meyers Regninger ere endnu enkelte bevarede.

Jhr Königl. Maystt. Allergnedigst Selbsten Empfangen, Auch in dero Cammer Allerunthanigt (!) abgelieffert:

An. 1650.	2 January.	Ein Bernsteinern Künstlick gemahltes Contorchen, sampt Futteral	180	Ⓕ	„	Ⓕ	„	β
	Mens. February.	Lauth Ihr Königl. Maystt. eigen Beweisz Ein Elephanten Zahn wigt 75 Ⓔ à 4 ¹ / ₂ Ⓕ	56	-	1	-	8	-
	6 Juni.	Noch 60 Grosze Glasflaschen mit Engl. Zinnschrauben	45	-	„	-	„	-
An. 1651.	Mens. January.	Ambra Grysea Zwisz in scatul à 32 Rdl.	208	-	4	-	„	-
		Ein stück gespalten uni Cornu 13 ³ / ₄						
		Loth à 2 Rdl.	2	-	„	-	„	-
		Ein pfeill von uni Cornu	12	-	„	-	„	-
		Drey flaschen von uni Cornu	100	-	„	-	„	-
	4 May.	Ein stück Lign. Guajac. Wiegt 752 Ⓔ à 8 β	62	-	4	-	„	-
	in Decembris.	Noch hat Ihr Königl. Maystt. Drabant auf gnedigsten Befehlig empfangen Umb zu bearbeiten Lauth sein Beweisz:						
		Ein Elephanten Zahn Wigt 100 Ⓔ	100	-	„	-	„	-
		Noch ein Dito Wigt 49 Ⓔ à 4 ¹ / ₂ Ⓕ	38	-	4	-	4	-
		Noch ein Dito Wigt 25 Ⓔ à 3 ¹ / ₂ Ⓕ	14	-	3	-	8	-
An. 1652.	5 May.	Zwey Grosze Gar rare stücke Lign. Calambacc und ein grosz stück Lign: Aloes pr. contant	200	-	„	-	„	-
		Ein Elephanten start, wohlgezeichnete Schildkrötdeckel, Schnecken und andere Kleinigkeiten, Lauth Caroll Vom Man-						

	dern Beweisz	30	⌘	"	#	"	β
	Ultra Marin	24	-	"	-	"	-
An. 1654.	29. January. Noch Ihr Königl. Maystt. allergnedigstselbstenempfangen Moschi orientalis in visica z 4 à 28 Rdl.	112	.	"	-	"	-
	Ein Dose full auszerlesenen gar Rare Lap. Bezoar	60	-	"	-	"	-
		1264	⌘	4	#	8	β

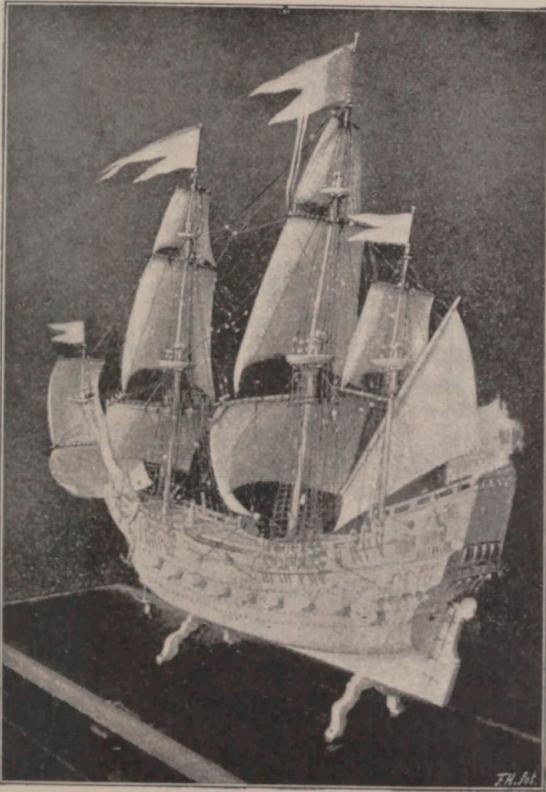
Der findes endnu paa Rosenborg nogle Glas med Tinskruer og Frederik d. III's Navnetræk, sandsynligvis Rester af de ovennævnte; de have vistnok været benyttede til at opbevare Kemi-kalier i enten paa Kunstammeret eller i Laboratoriet. Ogsaa de i December 1651 til Kongens Drabant udleverede Elefanttænder eksistere endnu i forarbejdet Tilstand. Det er den ligeledes paa Rosenborg endnu bevarede, udmærket smukke Model af Christian d. IV's Fregatskib „Norske Løve“, som med svulmende Sejl er udskaaret i Elfenben af Kongens Drabant, Ladmager og Rustmester, Jakob Jensen Nordmand, der tillige en Tid var Forvalter ved Kunstammeret. Om dette Arbejde fortæller han selv i sin Autobiografi:

„In Januario (1654), efter tvende Aars Forløb, gjorde jeg et Skib af Elfenben, efter den „Norske Løves“ Figur, paa 60 Delninger. Stykkerne derpaa og Kuglerne vare gjorte af Sølv, og alt hvad som et Skib kunde tilhøre med sin Delning, Takkell og Tov, var gjort af Elfenben og Sølv, og efter Hs. Majestæts gode Behag og Samtykke Hs. kgl. Majestæts Vaaben derpaa udskaaret.“
Hertil findes yderligere Bidrag i Regnskaberne for Kongens eget Kammer:

An. 1652.	27 Marz.	Dem Trabanten Jakob Jenszen Normann	20 Rdl.
	5 Sept.	Dem Trabanten Jakob Jenszen Normann zu dem Elfenbeinern Schiff soll verehrt werden	30 -
	5 Novembr.	haben Ihr Königl. Maystt. dem Trabanten Jakob Jenszen gnedigst verehrt.	20 -
		Der Zimmermann so mit am Elfenbeinern Schiff arbetet hatt bekommen	5 -

Fra samme dygtige Mester findes endnu paa Rosenborg som Arv fra Kunstammeret en tyrkisk Spiljagt (Lystfartøj) „efter Hr. Admiral Adlers Invention meget kunstig gjort“, et Par venetianske

Galejer; en Baad af Enhjørning, beslaet med Guld, med Anker af Guld og Sejl af samme Stof som Baaden „saa tynde som Æggeskaller.“ Den kunde sejle i et Bæger Vin efter en „Sejersten“ og en Magnet; og endelig en Model af en dansk Fiskerbaad.

Elfenbensmodel af „Norske Løve“.
Nu paa Rosenborg.

Af Matematikeren Niels Gyntelberg, den første Forvalter eller Inspektør ved Kunstkammeret, fandtes der et Pragtstykke, et menneskeligt Skelet $2\frac{1}{2}$ Fod højt, udskaaret i Elfenben. Virkelige Skeletter hørte til de største Sjældenheder og vare overordentlig kostbare. Skelettet eksisterer endnu og findes med det dertil indrettede Ibenholts Skab i fysiologisk-anatomisk Laboratorium.

Afdøde Professor Panum henfører det ved en Overleverings- eller Hukommelsesfejl til Thomas Bartholin. Men at det er det samme, som i Kunstkammerkataloget af 1696 (Musæum Regium) anføres som forfærdiget af Gyntelberg til Frederik d. III's Kunstammer, ses baade af det gamle Kunstammermærke og af Verset, der endnu læses paa Overkanten af Skabet. Bogstaverne ere udskaarne i Elfenben og fæstede paaa den sorte Ibenholtsflade. Det skyldes Thomas Bartholins elegante Pen og lyder saaledes:

Artis cerne decus, naturam sperne cadentem,
 Haec cineres, nexus corporis illa locat,
 Huic animam si fata darent, si munera sensus,
 Splendidus toto jam foret Orbe nihil.
 Si tanta in nostro superasset gloria busto
 Qvilibet excarnes vellet habere pedes.

(Erkend Konstens Ophøjethed, ringeagt Naturens Forkrænkelighed: medens denne forvandler Legemet til Aske, viser hin, hvorledes det er sammenføjet. Fik *det* af Skæbnen Liv og Aande, saa vel som Sansningens Gave, saa vilde der straks intet herligere gives paa den ganske Jord. Havde vi endnu i vor Grav saa stor en Herlighed, da vilde hver og en ønske, at han ikke havde Kød paa sine Ben.)

Skelettet holdt i gamle Dage Dødens Symboler, Leen og Timeglasset i Hænderne, men de ere gaaede tabt i Tidens Løb.

Af samme snilrige Kunstner, om hvem der senere vil blive Tale, fandtes yderligere et menneskeligt Øje, saa kunstig udskaaet i Elfenben, at alle dets naturlige Hinder vare at se.

En udmærket Mand til at tjene sine Samlerinteresser havde Frederik III i sin Gesandt hos Generalstaterne, Peder Charisius. Han var selv en ivrig Samler og havde, inden han gik ind i Diplomatiets, studeret Medicin, hvad der jo kun kunde udvikle ham som videnskabelig Samler. Hans Navn er nøje knyttet til Kunstammerets Historie, ikke kløt paa Grund af de Indkøb, som han foretog for Kongen — vi have desværre nu kun et enkelt Regnskab over dem — men særlig fordi han senere overlod Christian V. hele sin rige og sjældne Samling.

Det opbevarede Regnskab over Genstande, afsendte fra Charisius til Kongen d. 6. Juli 1656, afgiver et godt Vidnesbyrd om den Mangfoldighed af Genstande, som en Samler kunde erhverve i Holland:

Ein Ostindischer <i>rarer</i> Pott von einer sonderbaren <i>terra sigillata</i> mit einen deckell an einer gülldenen Ketten, vndt sonsten hin vndt wider mit gold beschlagen, kostet . . .	24 Rdl.
Ein von den <i>curieusesten</i> wohlgeschilderten allten Ost Indischen <i>porcellainen vasis</i> mit einen langen Halse, für .	25 —
Ein Blumenpott künstlich von allerley kleinen musslen gemacht nach der natur	6 —
Ein frembder, sehr subtiler weiser, wunderlich durch ein ander gewaxener <i>rarer corallen</i> baum	8 —
Ein schwarzer <i>Corallen</i> baum auff einem groessen schwarzen stein in Indien gewaxen	7 —
Ein sehr schöner schwarzer <i>Corallen</i> baum, welcher auff ein stück <i>lapidessirten Cranij</i> soll gewaxen sein für . . .	12 —
Eine groesze Osterschale, darauff ein <i>rare</i> weisz <i>corallen</i> bäumlein gewaxen ist	6 —
Etzliche lange, smale zusammen gebundene Bletter von einen unbekannten Ostindischen Tabak	1 ¹ / ₂ —
Ein groeser <i>curiuse</i> ungemainer westindischer Orbis, welcher weinig gefunden wirdt	11 —
Noch eine andere <i>species</i> von demselbigen fische sehr groes	9 —
<i>Raya indica</i> ein <i>rare</i> Ostindisch Rockenfelt kostet	6 ¹ / ₂ —
Ein <i>curiuser</i> Ostindischer Natelfisch oder <i>Aeus marina</i> . . .	6 —
Eine Hautt von Einen wunderlichen westindischen Thiere welches in Hollandt Myrenetter wirdt genanntt für	11 —
Ein Indianischer Abgott von Kupfer vergüllt	4 —
Ein antiques Romänisch Brustbild oder Statua Bacchi von Kupfer wohl gemacht kost	16 —
Für einen Kasten die sachen in zu packen	1 —
Noch auf Ihrer Königl. Mayestet Befehl vndt Allergnädigst <i>ordre</i> wberschicke ich die <i>rare</i> in <i>Paris</i> in allerley Blumen gewebene stüle welche damahls per hazard wohlfeyl kamen vndt kosteten zusammen	340 —

Endelig fik Kammertjeneren ifølge Kongens Befaling fire smaa Malerier.

Paa Foden findes Kongens egenhændige Paategning:

Dette skall paa woris Skattkammer særdelis godtgjöris.

Hafniae, 4 Aug. 1661

Friederich.

At Frederik d. III har købt en Mængde Kunstsager i Nürnberg ses af de forskellige Pas, der ere udstedte for deres Indførsel; man faar imidlertid kun Indpakningens Art og stundom Vægten

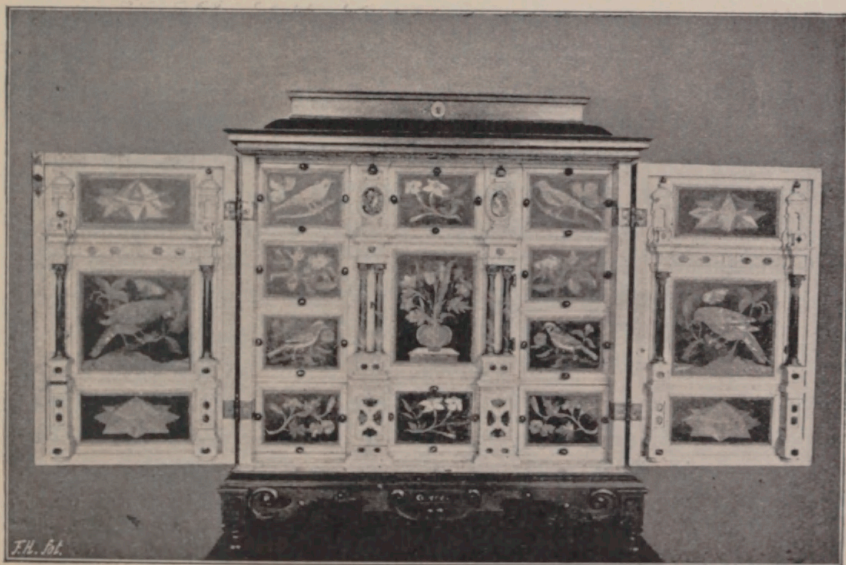
at vide, men desværre lærer man ikke deraf noget af Indholdet at kende. At de fleste af de endnu paa Rosenborg og til Dels i Nationalmusæet opbevarede Kunstdrejersager høre herhen, er utvivlsomt. Mange af disse Sager, der oprindeligt alle have hørt hjemme paa Kunstammeret, maa være udførte af den berømte Hans Zwick i Nürnberg. I April 1664 blev der udstedt Pas for Peter Otto „Stadt- und Kunstdrechsler zu Nürnberg“ med fem Kasser, *vog*: 3 Centner „worinnen einige Sachen, so wir zu sehen begehren.“ At Kongen ikke nøjedes med at se paa Sagerne, fremgaar af Mandens Hjempas, August s. A., hvor det hedder, at han var kommen „mit einigen ihm abgekauften Sachen“. Ved en anden Lejlighed kommer Tilfældet os til Hjælp. Den 27 August 1664 udstedes der nemlig Pas for Hans Heutschen fra Nürnberg „mit einigen in Ballen eingepackten Sachen, so wir zu unserm Behuff erhandelt.“ Det var, som vi faa at vide i Doppelmayers: Historische Nachricht von den Nürnberger Mathematecis und Künstlern, en mekanisk Vogn, der kunde køre af sig selv, og dernæst et mærkeligt Kunststykke, der beskrives yderligere i Müllers: Entdecktes Staatskabinet. Forfatteren havde selv besøgt Kunstneren, der var en gammel uanselig Mand, og hos ham set dette Kunststykke, der fremviste 72 udskaarne Figurer, Haandværkere i Arbejde. Naar man drejede paa et Hjul, bevægede Figurerne sig og foretog deres forskellige Arbejde, hver efter sin Profession. Kunstneren havde tilligemed sine Sønner arbejdet derpaa i atten Aar, og det ansloges til en Værdi af 1500 Gylden.

Dette Kunststykke, til hvilket der ifølge Hans Balches Snedkerregnskab i Oktober Maaned s. A. blev lavet en Skuffe, $4\frac{1}{2}$ Alen lang og 2 Alen bred, fik først sin Plads i det ottekantede grundmurede Lysthus i „Krumspringet“ i Kongens Have, hvor det endnu fandtes i 1673, men kom senere op paa Kunstammeret.

Ret detaljerede Oplysninger om Kongens Indkøb i Nürnberg faar man gennem den tyske Kancellisekretær Jodocus Herman Uhlichs Breve fra en Rejse, som han foretog for Frederik d. III. Man faar gennem dem et levende Indtryk af den Ivrighed, hvormed Rariteter og Kunstsager eftersporedes af Samlerne. Det første Brev er dateret Nürnberg d. 10 Juni 1665.

Uhlich er ankommen d. 8 Juni og har straks, efter Kongens Befaling, sat sig i Forbindelse med de „künstlichsten Meistern in

Zinn.“ Hos en af dem, Hans Spathsz, har han set saadanne Taffelservicer, som Grev Nostitz i Böhmen skulde have Mage til, de lignede næsten ganske Sølvservicer, vare af ringe Vægt og „zierlich gemacht, dass es einem Jeden anzusehen eine Lust ist.“ Hos en fornem Købmand i Staden — der senere blev Kongens Faktor i Nürnberg — Georg Michael, som Kongen havde benaadet med „den gnapenpfenning, dasz er täglich mitpranget,“ har han fundet den Slags Tin, som Kongen alt har Prøver

Ibenholts Skab med florentinsk Mosaikindlægning.
Udført i Augsburg. Erhvervet af Frederik III. Nu paa Rosenborg.

paa. Ligesom Sølvvarer ere bedst og mest kunstfærdigt forarbejdede i Augsburg, saaledes ere Genstande af Tin bedst i Nürnberg. Han har derfor bestilt Stellene her af det allerbedste engelske Tin, gjorde efter de ham af Kongen medgivne Modeller „nach Silber Art ganz zierlich getrieben undt geschlagen.“ Hvert Pund har han betinget til 20 β lybsk. Da Georg Michael har sagt ham, at Tinnets snart vil stige i Pris, og da dette Metal altid „seines Geldes werth ist“, og han underdanigst erindrer, at Kongen

uden Tvivl havde tænkt at lade gøre Stole og Bord deraf til en Badstue, spørger han Kongen, om han ikke vil købe 1 Ctnr. eller mere og have i Forraad.

„Dernæst, Allernaadigste Konge og Herre, beretter jeg ydermere, at jeg paa Gennemrejse har været hos min gode Ven og Bekendt, Greven af Schwarzburgs Land- og Stadthauptmand, Hr. Johan Elias Greiszla i Arnstadt. Og der har jeg i Fortrolighed sonderet — eftersom der blev meget diskureret derom uden Lands og især i Kongeriget Danmark — hvad der egentlig var med det gamle Afgudsbillede, som Greverne af Schwarzburg havde, og som forholdt sig ganske vidunderligt, naar man kastede Vand derpaa, idet dette da gav sig til at brænde. Og jeg bad ham dog at sige mig sin Mening om, hvorledes det egentlig hang sammen dermed, og om det ikke var muligt, at Figuren, hvis Hs. Majestæt Kongen af Danmark og Norge mulig for Kuriositetens Skyld maatte ønske at faa den at se, kunde blive sendt til Danmark. Derpaa har han for det første svaret mig, at dette Billede forestillede en gammel Afgud, som man ikke havde noget Kendskab til, lige saa lidt som man formaaede at afgøre om Statuen eller Kroppen var af Metal, Ler, Marmor eller Sten; oven i Hovedet var der et Hul. Den havde længe staaet i det grevelige Køkken, hvor Køkken havde brugt den, naar han vendte Stegen eller snarere, naar han drejede Spiddet. Men da Afgudsbilledet en Gang var bleven meget ophedet af den stærke Hede, og Køkken for at afkøle Stegespiddet og Figuren, havde øst Vand derpaa, og Vandet var kommet op i Hullet i Hovedet, var der faret en skrækkelig Flamme eller Ildstraale ud deraf, ligesom et Lyn, saa Køkkenet og Slottet nær vare blevne stukne i Brand. Derefter have Greverne af Schwarzburg stillet Afgudsbilledet ud under aaben Himmel og flere Gange gjort Forsøg med at hælde Vand i Hullet i Hovedet og slaa en Prop i bagefter, hvorpaa en forskrækkelig Flamme er faret op i Luften og har brændt i nogen Tid. Men nu staaer det ikke længer i Arnstadt men i Sondershausen, i Grevernes Stol i Kirken, for at Ingen skal kunne komme til det. — Han mente i øvrigt ikke, at Greverne satte saa megen Pris paa dette Afgudsbillede, at Eders kgl. Majestæts allernaadigste Ønske at faa det at se jo vilde blive taget til Følge. Jeg bad altsaa i Fortrolighed Stadthauptmanden om at undersøge, hvorledes Greverne vare til

Sinds, saa at jeg paa min Tilbagerejse, hvis det er Eders kgl. Majst.'s allernaadigste Vilje, at jeg skal anstrenge mig yderligere i denne Sag, mulig kan faa Afgudsbilledet med til København. Herom tvivler jeg ikke, og Stadthauptmanden giver mig ogsaa godt Haab om, at det kan lade sig gøre og vil i modsat Fald sørge for, at Greverne selv sende det til Eders kgl. Majst. — Jeg gaar endnu i Dag ud og ser paa en og anden Raritet, hvorom jeg med næste Post skal aflægge Eders kgl. Majst. allerunderdanigst Beretning.

I næste Brev af 17. Juni 1665 fortsætter Uhlich — efter at have berettet, at han har gjort Fortingning om det foran omtalte Tinservice — Meddelelserne om sin Søgen efter Kunstsager til Kongen.

Jeg finder her, skriver han, hos forskellige Kunstnere saadanne Rariteter, som Deres Majst., hvis De allernaadigst kunde tage dem i Øjesyn, ikke vilde lade slippe sig af Hænderne igen, og jeg haaber, at jeg kan bringe nogle Stykker med tilbage, saa vidt mine faa medbragte Penge strække til. Jeg vilde kun ønske, at jeg havde et Par Hundrede Rigsdaler, saa skulde Deres Majst. faa adskillige Ting, som De vilde finde stort Behag i. Jeg skal for Fremtiden sende en Fortegnelse med Posten over saadanne Ting, saa at Deres Majst. kan sætte Mærke ved, hvad De særlig maatte synes om, og give mig yderligere Ordre desangaaende. Jeg har fundet to overordentlig smukke Saphirer, ret kongelige Klenodier og Antikviteter; af den største følger hermed et Aftryk Den er meget smuk og fremstiller ifølge Overskriften Kejser Constantius, Constantin den Stores Søn, da han, der var en af sin Tids berømteste Jægere, med egen Haand fældede et uhyre Vildsvin, der af Egnens Beboere blev kaldet *ΞΥΡΙΑC*, hvortil ellers ingen havde dristet sig. Han havde derved erhvervet sig stor Berømmelse, og det frugtbare Landskab *ΚΕCΑΡΙΑ ΚΑΠΠΙΛΑΙΟΚΙΑ*, i hvilket det grusomme Dyr havde anrettet usigelig Skade, og som er fremstillet (paa Aftrykket af Stenen) ved den hvilende Kvinde med Overflødighedshornet, havde derfor til evig Erindring om denne herlige Daad ladet den skære i Sten og præsentere Hs. Majst. Uden Guld-Indfatningen vejer Stenen 53 Karat og er, hvad Farven angaar, saa smuk og fuldkommen som kun mulig, og i Stikket saa kunstig, at Deres Majst. vil undres højlig derover. I den

anden noget ringere Saphir er — efter hvad berømte Antikvarii antage efter gamle Medailler — skaaret et Billede af Domitia Cavilla, Moder til den romerske Borgmester Calvisius Tullius og til den romerske Kejser Antoninus Philosophus. Denne Sten vejer 48 Karat og er 150 Aar ældre end den første. Bægge have været nogle hundrede Aar i Hænderne paa de byzantinske Kejsere og ere til sidst komne til Kongen af Frankrig, af hvem de — da han nødedes til at betale sine Krigsfolk — for o. 70 Aar siden bleve givne det tyske Rytteri i Stedet for Sold. De bleve da satte meget højt i Pris. En berømt Antikvarius købte dem af Rytteriet, og holdt dem, saa længe han levede, for uvurderlige og vilde heller ikke skille sig ved dem for nogen Pris. Men nu efter hans Død ville hans Arvinger sælge dem, dog bægge paa en Gang; den nøjeste Pris er 4000 Kroner, d. e. 4450 Rthl., og det skal Storhertugen af Florens have budt for nogle Aar siden, uden dengang at kunne faa dem. Jeg tror imidlertid, hvis Deres kgl. Majst. skulde have Lyst til dem, at jeg nok skulde kunne faa dem bægge for en langt billigere Penge og henstiller derfor allerunderdanigst til Deres kgl. Majst., hvad De maatte resolve. Thi jeg har fundet forskellige sjældne Sølvsgager, deriblandt to Globus (som det vedlagte Afrids), en Jord- og en Himmelglobus, meget net ciselerede og graverede. Posten gaar saa snart afsted, at jeg ikke har faaet dem saa pænt aftegnet, som jeg gerne havde villet. De danne hver et Drikkebæger, og Laaget, som lader sig tage af ved A-A, slutter saa godt, at man ikke kan se den mindste Sammenføjning; det er vel artige Stykker, men de blive holdt for højt i Pris, nemlig 100 Dukater for dem bægge (se Side 79).

Paa et Uhr af Elfenben, som Uhlich meget vilde ønske, at Kongen selv kunde se, og som det ikke vilde være let at finde Mage til, har han gjort et Bud af 50 Rthl., men det staar i en Pris af 100 Dukater, hvilket er altfor meget. Uhlich haaber dog til sidst at faa det for en 60—70 Rthl., naar Ejeren, der for Tiden er bortrejst, kommer tilbage.

En Medaille af Guld med Fremstillinger af Hertug Maximilian af Østerrig og Carl den Dristiges Datter af Burgund, præget i 1478, paa Størrelse som en Portugaløse, er ogsaa at faa. Den vejer til 13¹/₂ Dukater; paa Grund af dens Sjældenhed koster den 6 Rthl. mere.

Hos den berømte Mester Bartholomeo Wittig har Uhlich set en Mængde kunstige og artige Malerier, der kunne faas til Købs for en billig Pris. Da der er Stykker derimellem, som han er vis paa ville finde Naade for Kongens Øjne, medsender han en Fortegnelse over dem. Naar Kongen har gjort sit Valg efter Indholdet, mener Uhlich, at han kan faa de af Kongen betegnede Stykker sendte til København paa Kongens Risiko og Regning, for at Hs. Majst. kan se dem, inden han endelig bestemmer sig til at købe. Der er adskillige Kunstnere, som gerne indlade sig paa et saadant Arrangement; andre bryde sig slet ikke om at faa Penge for deres Kunstværker, men foretrække at bytte dem bort mod Rariteter, hvorfor han spørger Kongen, om han ikke skulde have Dubletter, som han vil skille sig ved, eller mulig have noget, som han ikke brød sig om, da Byttehandel i saa Fald let kunde sættes i Værk.

Uhlich vedlægger yderligere en Fortegnelse — desværre findes hverken den eller noget af de andre i Brevene omtalte Afrids eller Fortegnelser — over Augsburgers Sølvarer, som vare at faa i Nürnberg, og desuden hjemsender han syv andre kunstige Stykker, som Kontorer (Skuffe-Møbler paa fire høje Ben med Krysfod) Skærme, Apoteker (Flaskebesætning), Kister, som Damerne bruge, og Skriveborde. Han giver den vistnok ikke uønsede Oplysning med Hensyn til disse Sager, at: „es kann aber im Preisz ein merkliches abgedungen werden.“ Han har i øvrigt besøgt Hr. Dilherren og komplimenteret ham i Anledning af den Postil, som han har sendt Kongen, og kan ikke rose denne Mand tilstrækkeligt for hans Iver for Kongens Interesser. Han har lovet Uhlich at hjælpe ham til at faa fat paa en Del sjældne Bøger og Manuskripter og har tilstillet ham „eine geschriebene alte Pyramide, Arabisch und Italienisch,“ der vil være en stor Sjældenhed i Kongens Bibliotek.

Nürnberg, 20 Juni 1665. Erkehertug Franz Sigismund er pludselig død den 25 (styli novi) „durch einen gethanen erhitzen Trunck auf der Jagd.“ Byen er ganske bestyrtet over dette Dødsfald, idet alt nu beror paa to Øjne, nemlig den romerske kejserl. Majestæt, som heller ikke synes at være stærk. „Und beginnen alhier im Reiche die Leute sich für die Deutung und

den Effect der erschienenen Cometen anitzo um so viel mehr zu fürchten“, eftersom en Astronomus deraf har villet forudsige Huset Østerrigs Undergang. Men — for at blive ved sine Forretninger — Uhlich beder Kongen sende sig yderligere 200 Rthl. „dasz ich ihr kgl. Majst. solche schöne rare Sachen zur Hande schaffe, die sie für 400 Rthl. nicht entbehren sollten.“ Byen er fuld af saadanne Ting „daran grosz Kunst ist und Originalia“, og som for den allerstørste Del vilde vinde Kongens Behag, om de bleve bragte for hans Øjne. Uhlich fortroster sig til, at han selv eller igennem Georg Michael skal være i Stand til „ein merkliches abzuding“, saaledes at Kongen med Guds Hjælp vil vedblive at være ham hans allernaadigste Herre og Konge.

Hr. Dilherren — en bekendt Samler og Ejer af et Kunstkammer i Nürnberg — rekommanderer sig allerunderdanigst til den højkongelige Naade og har givet Uhlich et Glas Opopalsami, som han skal bringe med hjem til Kongen. Det var sendt ham fra Jerusalem; denne Balsam var ikke let at faa, da Stortyrken kun nødvendig lod den blive de Christne til Del. Man havde derfor allerede begyndt at „nachkünstle“ den.

Hr. Dilherren har yderligere vist ham et gammelt græsk Manuskript „in folio, etwa drey Finger dick, so das allerrareste welches zu finden ist an diesem Ort“, og som aldrig før havde været trykt eller er kommen for Lyset. Det er „St. Athanii, der das Symbolum gemacht hat, Periphrasis in psalmos davidicos. Es sagte Hr. Dilherrn, dasz er nictes wüsste so Ewr. kgl. Majst. angenehmer sein würde, als dies Buch“, og han har tilladt Uhlich at lade Manuskriptet — der hører hjemme i Byens Bibliothek — afskrive og kopiere, hvilket Tilbud han dog betænker sig paa at tage imod, da det vil tage et halvt Aars Tid at lade den skrive af.

Uhlich har gennem gode og fornemme Venner faaet opgivet Adressen paa „einen sehr künstlichen Bildhauer in Stein, so anitzo noch lediges Standes und unverheurathet“, og som mange Aar har opholdt sig i Italien og nu er i Venedig, hvor Uhlich har skrevet til ham. „Kann ich diesen, als ich hoffe, Ewr. kgl. Majst. zu Wege bringen, so haben sie einen solchen (Meister), welcher ins grosze so wohl als sonsten alles nach Ewr. kgl. Majst. allernädigsten desseinen wirdt machen können, und würde schwerlich ein besser zu bekommen sein.“

Den allerstørste og berømteste Kunstner i Nürnberg er en Billedhugger ved Navn Georg Schweigger, der tillige med sin Kammerat Hr. Ritter „bringen zu Wegen was sie wollen.“ For Tiden lave de en Brønd eller Fontaine, hvis Lige i Størrelse og Kunstfærdighed ikke findes i Europa, endsige i Tyskland, der kommer til at koste omtrent 30000 Gylden. Uhlich har set Modellen og de enkelte færdige Dele. Det hele forestiller en Vandbataille, hvor to Havguder i dobbelt Legemsstørrelse kæmpe med hinanden paa nogle mærkelige Dyr; der ere halvt Hest og halvt Fisk. Figurerne ere af Metal — Havhestene af „monströsischer Grösze“ — og sættes paa Siderne af et stort Postament midt i Springvandet; paa Toppen stilles en Neptunus, der er langt over Legemsstørrelse, med fire „Engle“ ved Fødderne. De to Kunstnere have arbejdet paa denne Fontaine i tre Aar og faa nok tre Aars Arbejde endnu. Uhlich har haft Georg Schweigger til Gæst hos sig; han kan ikke rose ham højt nok for Kongen, idet han „fast in allen, worvon man discuriert, ein excellenter Künstler ist, undt solche Wissenschaften so wohl in Chymicis, in Poussiren, in Schmelzen undt Gieszen als Bilt- undt Steinhauen, undt in Bauen und anderen Dingen hat, dasz ich zweifle ob seines Gleichen zu finden.“ Uhlich har sporet god Lyst hos ham til, da han endnu er ugift, naar han er færdig med Fontainen, at gøre en Rejse til Danmark, hvis Kongen ønsker det. Han vil da, tillige med sin Kammerat Ritter, der er Enkemand og saaledes let lader sig bestemme til Rejsen, kunne udføre, hvad Kongen maatte ønske. Uhlich skal gøre sig al Flid med at overtale dem til, hvis det er Kongens Ønske, at komme til København, naar Fontainen er færdig, for det Tilfælde, at Kongen ogsaa vil have et eller andet større Arbejde støbt i Metal.

Det er tydeligt, at der har været Tale om at faa en eller anden udenlandsk Billedhugger og Metalstøber hertil for at lave en Rytterstatue af Frederik den III. Uhlich undersøger, hvor meget en paatænkt Rytterstatue af den romerske Kejser i Metal, i mere end Legemsstørrelse, vil komme til at koste, og hvad Prisen vilde være, om man lod den gøre noget mindre. Herom har Schweigger lovet ham grundig og nøjagtig Besked til Hs. Majestæt.

Endelig sender han Tegning af et Artilleri-Instrument og Fortegnelser paa forskellige mærkelige Ting „die sich viel besser

selbst sehen als rühmen lieszen“; særlig findes der overordentlig kunstige Sager hos en fortræffelig Kunsthandler Georg Langen.

Nürnberg, 4 Juli 1665. Uhlich haaber, at Kongen af hans sidste Brev af 1ste Juli (der ikke findes) har faaet Underretning om Kejsereens Metalstatue og om Musketterne uden Svanskrue. Denne Gang sender han Fortegnelse over forskellige saa vel gamle Forfattere, som ere sjældne at faa fat paa, som nyere Bøger, Kobberstik og Malerier, som han har set og udvalgt blandt mange Hundrede Stykker hos en Kunsthandler Paulus Fürst. Det staar til Kongens allernaadigste Disposition, hvad han vil vælge deraf og købe til sit Bibliotek. Kammersekretæren Hr. Schumacher vil kunne se, hvilke af de i Fortegnelsen anførte Bøger Kongen har og hvilke ikke. (Om Frederik d. III's Indkøb af Bøger henvises til Chr. Bruun: Det store kgl. Biblioteks Stiftelse.)

Uhlich ønsker ogsaa Besked, om Kongen vil have flere gamle Guld- eller Sølvmedailler; han finder adskillige sjældne Eksemplarer, saa hos en, saa hos en anden god Ven, og de ville kunne faas billigere i Nürnberg end noget andet Sted, da Folk her lider meget af Pengemangel og derfor nødes til at sælge.

„Dann habe ich ferner angetroffen drey Statues von Holtz mit Metall überlegt alsz nemlich den Vater mit zwei Söhnen, wie sie alle drey den Schlangen fürgeworffen sind; eine jede Statua ist ganz nacket eine Elle lang. Sie krummen und winden sich so artig und künstlich, dasz man sich nicht genugsam satt daran ersehen kann. Und sind alle Nervi und Musculi, so an ein Bild der Natur nach zu finden sein können, so künstlich und natürlich daran zu sehen, dasz man über den Meister sich verwundern musz. Es werden aber alle drey Stück unter 60 Rthlr. schwerlich verkauft werden.“ Af et Stykke Sølvets „wie es aus den Bergwerck komt“ paa 22 Lod, er der lavet et nøgent Barn, som i høj Grad vilde „kontentere“ Kongen. Det er imidlertid temmelig dyrt (50 Rthl.), da det findes hos en Antikvarius. Priserne paa Rhinoceros-Bægre, kunstig udskaarne, ere meget forskellige. De ere vanskelige at beskrive, men hvis Kongen ønsker det, kunne de paa hans Risiko og Regning sendes til København uden stor Omkostning.

For omtrent tre Aar siden, har en italiensk Oberst, skriver

Uhlich, fremstillet sig for Kongen som en Mand, der forstod den Kunst at smelte Krystal og Ædelstene. En lignende Laborant har Uhlich truffet her; han forstaar at fremstille „so naturelle Stück“ af Hyazinth, Topas, Smaragd og Saphirer, at man ikke lettelig kan skelne dem fra ægte. De ere ikke dyre, og Uhlich vil gerne have et Stykke med af hver Slags til Prøve.

Da Kongen ønsker nogle Vandkunster (Springvand) til sine Haver, har Uhlich set sig om efter saadanne og har fundet forskellige større og mindre, som han efter nærmere Ordre skal forskaffe sig saa billigt som muligt. Endelig følger der en lang Beskrivelse af en Metalkanon og Fortegnelss paa optiske Sager og andre „*artificialibus*“.

Fra den 4 Juli hører man intet om Uhlichs Indkøb i Nürnberg. Først den 6te September begav han sig paa Hjemrejsen efter at have udført alt, hvad Kongen direkte, eller gennem Körbitz, Schumacher og Monsieur Testmann (den tidligere Kammersekretær) havde befalet ham; det indkøbte blev indpakket paa det bedste, og der blev fortinget med Hamborgerne at føre Godset de 80 Mil til Lybek for 8 $\frac{1}{4}$ Rthlr. pr. Skippund.

I Wagenseils Commentatio de Civitate Noribergense fortælles, at der i Nürnberg levede en Væver, Christopher Haffner, der af en dansk Sekretarius, som midlertidig opholdt sig i Byen, blev lejet for god Betaling til at bringe en Drossel til København. Denne Drossel, som Sekretæren havde købt til sin Konge, havde lært at fløjte seks forskellige Melodier. Fuglens Sang behagede Kongen i høj Grad, men han glemte snart dens kunstfærdige Triller over Naturen. Thi Christopher Haffner var nemlig selv Sanger og Medlem af det berømte Mestersangerlav i Nürnberg; han opholdt sig fjorten Dage i København og maatte hver Dag synge for Kongen ved Taffet. Frederik d. III vilde gerne have beholdt ham altid ved sit Hof; men dertil vilde den brave Nürnberger ikke lade sig bevæge og rejste endelig hjem, kongelig belønnet.

Om denne Drossel findes mærkelig nok Oplysninger i det sidst opbevarede Brev fra Uhlich paa hans Rejse. Den var imidlertid ikke fra Nürnberg, men fra Augsburg, hvorfra Uhlich havde forlangt den sendt expres til Nürnberg. Han havde sluttet Kontrakt med Budet, at han skulde bringe den til København for 20

Rthl. og en vilkaarlig allernaadigst Recompens efter Afleveringen. Budet kom imidlertid først fra Augsburg til Nürnberg to Dage efter Uhlichs Afrejse: han havde faaet Feber og kunde ikke rejse videre, hvorfor Uhlich fra næste Station beder Georg Michael om, at tinge med en anden, nøgtern og ærlig Mand om at bringe den til Danmark; han selv vil staa inde for, at Manden skal faa sin Betaling. Men da det var meget vanskeligt at bære en saa zart lille Fugl saa lang en Vej, og Efteraaret tilmed var inde, vare Folk bange for at paatage sig dette Hverv, da Fuglen let kunde komme noget til, eller dø under Vejs. Uhlich har derfor ladet G. Michael paalægge Budet, at han, hvis der skulde tilstøde den noget, skal skaffe sig en Attest derfor fra gode Mænd paa Stedet. Han haaber og ønsker af ganske Hjerte, at den maa komme frisk og sund til Danmark, da det vil være vanskeligt at faa en anden og lige saa god Sangfugl. For Øjeblikket fælder den rigtignok, men henimod Lysmesse eller Fastelavn begynder den at synge igen.

Uhlich lagde Hjemvejen om ad Arnstadt for at forhøre sig om det i første Brev omtalte Afgudsbillede, som Kongen synes at have interesset sig meget for. Han lod sig melde paa passende Maade, „des Beüstorts Wegen“, (saaledes hed nemlig Afgudsbilledet) hos Grev Christian af Sondershausen, hos hvem han fik Audiens. Her fremstillede han for Greven, hvorledes Kongen af Danmark havde hørt mange Discourser om bemeldte Beüstort, i Særdeleshed om dens ildspyende Egenskab, og at samme Konge vilde sætte megen Pris paa, om dette Afgudsbillede maatte blive ham tilsendt, saa at han selv kunde se denne Ildspyen. Kongen vilde paa sin Side vide at vise det grevelige Schwarzburgske Hus sin kongelige Favør til Gengæld. Grev Christian viste sig ikke utilbøjelig til at efterkomme Kongens Ønske, men det kom uheldigvis ikke an paa ham, men paa hans Broder Grev Anton, der nylig var taget paa Jagt med mange Hunde og færdedes snart paa den ene Side Thüringerwald, snart paa den anden, Ingen vidste hvor. Desuden skulde Beüstort ifølge testamentlige Bestemmelser til evige Tider blive paa Residenslottet og opbevares der „als eine trifliche Antiquität.“ Endelig var der endnu en Hage derved: det var en ret farlig Historie, denne Ildspyen, og den havde ikke været forsøgt de sidste seksten Aar.

Uhlich tog alligevel afsted til Sondershausen for at finde Grev Anton, men denne var taget bort med sit Jagtfølge tre Dage forinden, og da han havde ventet nogen Tid, uden at Greven kom tilbage, fortsatte han sin Rejse hjemefter. Grevens Hovmester, Monsr. Spitznase, lovede at undersøge, om hans Herre skulde være villig til at sende Afgudsbilledet til København og sende ham Bud derom til Hamburg.

Man har næppe været i Tvivl om, at det kun var Udflugter fra Grevernes Side, og at de ikke vare til Sinds at afse den mærkelige Beüstort. I Berckenmeyers: Vermehrter Antiquarius læses om Afgudsbilledet: „Rothenburg er et gammelt Bjærgslot, paa hvilket tidligere fandtes Afguden Püster. Denne vises nu paa Slottet i Sondershausen. Den er af Metal, en Alen høj og af Skikkelse som en hæslig, grumme tyk og „unbändigen“ Dreng, og lavet saaledes, at den kan puste eller blæse Ildflammer fra sig.“ Hertil føjer Forfatteren endnu en Oplysning, der maa staa for hans egen Regning: „Davon das Sprichwort gekommen, dasz man einen fetten Menschen einen dicken Püster nennt.“

Den meget omdebatterede Püsterich, hvortil Uhlichs efter Udtalen fejlagtig opfattede „Beüstort“ bør rettes, findes endnu paa Slottet i Sondershausen. Det er en 64 cm. høj, hulstøbt Metal-Figur, forestillende en knælende, uformelig tyk Dreng; den skal være fundet i 16de Aarhundrede i en underjordisk Hvælving i Rothenburg ved Kelbra. Tidligere blév den opfattet snart som et slavisk, snart som et germansk Afgudsbillede. Nutidens Arkæologer ere mere tilbøjelige til at betragte den som Bærer af en eller anden Beholder, mulig som Underdel af en Døbefont. Men at der har været Planer oppe om at bringe Püsterich til Danmark, bliver vist først bekendt gennem Uhlichs Breve.

Uhlich besøgte endnu paa Hjemrejsen Hertugen af Gotha, der medgav ham en Del Kuriositeter og nogle nye Geværer til Frederik d. III. Den 22 Oktober blev der udstedt Pas for ham med to Vogne gennem Hertugdømmerne, og han var da saaledes kommen hjem. Hvad de to Vogne førte med sig, kan desværre ikke opgives. At der mellem de af ham købte Sager findes nogle Skabe af Augsburgers Arbejde paa Rosenborg, tidligere paa Kunstkamret, er vist utvivlsomt. Ligeledes kan man ogsaa paa Rosen-

borg paa vise nogle Drikkekar i Form af Glober samt en Del Elfenbensarbejder.

Uhlich blev kort efter Landfoged i Krempe Marsk; han var en Søn af Frederik d. III's Tenorist Michael Uhlich, der vistnok var fra Münster. Forfatteren skylder Hr. Arkivar Dr. Bricka Tak for den Oplysning, at der paa Medaillesamlingen findes en Skuepenge med hans Portræt.

Man ved desværre ikke, om den af Uhlich omtalte men ikke navngivne Kunstner nogen Sinde kom til Danmark. Og det er saa meget bedrøveligere, som man netop fra den Tid har et betydeligt Mesterværk: Frederik d. III's Buste, over Kastelets Sjællandsport, et Arbejde, hvis Ophavsmand det vilde have sin store Interesse at kende.

Om en mindre betydelig Kunstner faar man Underretning i følgende Optegnelser af Enevold Parsbjerg, der — som tidligere Hovmester hos den nyformælede Prinsesse Anna Sophie — havde fulgt Bruden til Dresden og endnu i Efteraaret 1667 opholdt sig ved det sachsiske Hof. Han havde i Marts købt Dr. Luthers Billede, der „var drejet udi Elfenben“ af Kunstneren, som hed Daniel Fading, og betalt det med 50 Rdlr.

„6 Oktober bekom Hs. kgl. Majsts. Ordre dat. Glückstadt d. 3 September, at jeg skulde tage med mig til Danmark den Kunstdrejer, som drejer de Ansigter (Konterfej-Drejer). Hvorpaa jeg straks d. 8 ejusdem affærdigede min Kammertjener at opspørge fornævnte Kunstdrejer til Leipzig, hvor han da var frarejst til Nafnborg; der min Tjener der ankom, var han rejst derfra igen til Berlin, hvor han hannem fandt.

Den 20de rejste min Tjener fra Berlin med ham og til Wittenberg. Hvor Kunstdrejeren med sin Svend forblev, indtil jeg der ankom, mens min Kammertjener kom til mig igen udi Dresden, og fortærede han paa samme Rejse 31 Rdl.

Fornævnte Kunstdrejer med sin Svend og medhavende Bagage kostede mig fra Wittenberg og hid til København med Fortæring og Vognleje 45 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$.

Fornævnte Kunstdrejer med sin Svend fortærede udi Wittenberg efter Værtens Bevis 26 Rdl, 2 $\frac{1}{2}$ 4 β .

22. December ankom jeg med hannem til København og for-

tingede ham med sin Svend udi Kost og Kammer hos Kvinden udi Fortun, hvor de forbleve indtil den 21 Januarii Anno 1668 og betalte jeg for dennem efter Bevis 16 Rdl. 1 μ .

Hvis andet, som jeg forskaffede hannem efter Majst.s Befaling findes herpaa hans egen Kvittring 107 Rdl. 1 μ 4 β .

Den 8 Februarii 1668 tog fornævnte Kunstdrejer sin Afsked fra Hs. kgl. Majst., og befalede Majestæten mig, at jeg skulde fortinge hannem og hans Svend fri med den farende Hamborger Post. Hvilket jeg og gjorde, og betalte jeg for dem bægge, efter Postens Gorris Koberos Bevis (heri indbefattet Kost og Fortæring) 26 Rdl.

Hvad Daniel Fading frembragte i den Maanedes Tid han opholdt sig her, til Gengæld for den Løn han upaatvivlelig har faaet og for de over halvtredjehundrede Rigsdaler, som hans Rejse og Ophold kostede, derom vides Intet. Der er endnu paa Rosenborg bevaret en Del Portrætmedailloner, skaarne i Elfenben. Mulig stamme en Del af disse „Ansigter“ fra hans Haand, Men allerede 17 April 1668 havde Kongen forskrevet en ny Kunstdrejer fra Kurfyrsten af

Globus-formet Oqsats af Solv.
Købt af Uhlich i Nürnberg for Frederik d. III.
Oprindelig paa Kunstammeret.
Nu paa Rosenborg.

Brandenburg. Der blev lavet en Drejerbænk til ham af stærkt Egetræ med tre „Docken, Saegen, Beil, Schraubstock, Bank, Blok und dessen zubehör — alles auf Ihr. kgl. Mayst. eigen Befehl.“

Der blev imidlertid indenfor Grænserne for Kongens Riger og Lande, ja selv inden for Murene af hans eget Slot i København, fundet Genstande, som ifølge Tidens Opfattelse vare fuldt værdige til at opbevares i Kunstkammeret. Ovre paa den anden Side af Slotsporten, i Blaa Taarn, sad Leonora Christine i sit Fængsel og sneg sig til at faa noget at slaa Tiden ihjel med. En Dag havde Pottemageren sat en Kakkelovn op og glemt en Klump Ler, som Fangen fik fat paa, og hvorefter hun lavede et Billede af „Kvinden“, som var hos hende, og et Bæger med Kongens og Dronningens Navnetræk og et Par franske Ord — i al deres Korthed en Bøn om Friheden — paa Bunden. Det sidste lod Kongen sætte paa Kunstkammeret tillige med en primitiv Kniv, som hun havde lavet af Ribbet af et Faar. Senere omtales kun i Katalogerne malede og syede Ting fra Leonora Christines Haand.

I Kirken i Rønne paa Bornholm fandtes et Stenbrød, som efter den gængse Fortælling stammede fra en Bading i 1592 hos en Kone der i Byen, Margrete, Claus Carms. Til Trods for at hun havde Ovnens fuld, havde hun dog nægtet en Tigger et Stykke Brød, foregivende, at hun intet havde, og med de Ord: Gid hvert Brød jeg har i Huset maa blive til Sten. Men da hun vilde tage Bægten ud, var hun bleven taget paa Ordet: alle Brødene vare blevne forvandlede til Sten. Hver Kirke „i Landet“ (d. e. sagtens paa Bornholm) fik et saadant Stenbrød til Paamindelse mod Hjerternes Haardhed, og Frederik d. III benyttede Lejligheden i 1661, da Grev Christian Ranzau som kgl. Kommissarius drog til Bornholm for paa hans Vegne at modtage Arvehyldings-Eden, idet han bød ham forespørge hos Magistraten i Rønne om denne Begivenhed og lade den give sig, hvis Historien var sand og Stenbrødet ægte, en skriftlig Beretning derom. Saaledes gik det til, at man længe efter paa Kunstkammeret kunde se det Rønne Stenbrød, med en Attest fra Magistraten og Christian Ranzau — rigtignok udstedt 70 Aar efter Begivenheden. Men i 1716 lyk-saliggjorde Frederik d. IV Peter den Store dermed under hans Ophold i København.

Der havde iøvrigt faa Aar tidligere været Ting af noget

større Interesse at hente fra vore Kirker, men under Svenskekrigen 1658—59 var meget forsvundet. Saaledes fra Herløv Kirke ved København den Pil, med hvilken Kong Hans i en Træfning mod Svenskerne var bleven saaret i Munden. Han havde i samme Øjeblik udraabt: *Sospita Deus et Sancta Trinitatis!* (Hjælp, Gud! og den hellige Treenighed!), og se, Pilen nøjedes med at slaa et Par Tænder ud! Til Tak havde han hængt den op i Herløv Kirke, der netop var indviet til Treenigheden; han valfartede hyppig hertil paa bare Fødder og holdt Andagt paa Stedet i taknemmelig Erindring om sin Frelse. Pilen forsvandt under Svenskekrigen, ligesom ogsaa fra Roskilde Domkirke det Vadmelbanner og den tre Alen lange Hvæssesten, som Kong Albrecht af Sverige til Spot havde sendt Dronning Margrete, tillige med samme Dronnings kostbare Kjole „af hvilken man kan dømme om hendes Vækst og Storlighed, som synes at have været et middelmaadigt Legeme.“

Der var dog endnu adskillige mærkelige Ting tilbage i Domkirken, og den 2 Maj 1665 udgik der Ordre til Sognepræsten, Hr. Jens Frandsen, at lade Carl v. Mandern bese Antikviteterne i St. Lucii Kirke og udtage, hvad han eragtede nyttigt til Kongens Tjeneste.

Der findes endnu i Nationalmusæets anden Afdeling en Del Genstande, som ved denne Lejlighed ere komne til Kunstammeret, f. Eks. Hovedskallen af den hellige Lucius og forskellige andre Relikvier samt Messehageler og Bispestave. Formodentlig have samtidig andre Kirker maattet indsende lignende Genstande, saaledes vistnok Sorø Kirke de saakaldte Absalons-Sager.

Ogsaa i Norge samlede Frederik d. III Genstande til sit Kunstammer. Den 17. April 1665 udgik der Ordre til Daniel Knopf, Generaltoldforvalter søndenfelds, om at forskaffe, hvis Rariteter det i Norge muligt er at bekomme, og Aaret efter fik Oberberghauptmanden, Ditlev Bülche, Befaling til at komme til København og tage med sig Haandstene og smaa „Stuffer“, og hvad ham ellers var befalet at samle til Kongen.

Allerede i 1662 var Thormod Thorfæus bleven sendt til Island af Frederik III for „enten for Betaling eller paa andre Maader at bekomme, hvis Antikviteter, Rariteter og Kuriositeter paa Island kunde opspørges, som han Kongen igen skulde levere.“ Det betydeligste Udbytte af Thorfæus' Rejse var Flatobogen.

Membraner, indeholdende Vølsunge Saga og Regnar Lodbrog's Saga, fandtes ogsaa paa Kunstkammeret i Frederik d. III's Tid.

Samme Aar erhvervede Frederik d. III ved Køb Tyge Brahes Observationsbøger hos Keplers Søn. Det blev overdraget Professor Rasmus Bartholin at udgive dem, men Arbejdet med Af-skrivningen gik langsomt fra Haanden, og hele Planen standsedes ved Kongens Død. Tycho Brahes Instrumenter vare ikke til at faa fat paa. De vare — fortæller den engelske Gesandtskabssekretær i 1672 — for længe siden blevne solgte til Gørtlere.

Og endelig fremstod efter Frederik d. III's Befaling den første Flora Danica. Det var Apotekeren i Nykøbing p. F., Christopher Herfurth, der efter Kongens Ordre „nicht ohne Mühe“ havde samlet 90 danske Planter, som han under Navnet: *Herbarium Danicum sempervivum* lod afmale i Vandfarve af Bartholomæus Spitzmacher. Det overordentlig smukke, hidtil upaaagtede Værk, som oprindeligt bestod af løse Folio-Blade, blev 1656 overrakt Kongen, der lod det pragtfuldt indbinde og tilføjede en Del Afbildninger af Tulipaner.

Der fandtes paa Kunstkammeret i Frederik d. III's Tid to Genstande, som havde særlig Hentydning til Kongens egen Historie, og om hvilke der i Tidens Løb er opstaaet forskellige Traditioner. Den ene var et Snogehovede med en Mønt (en Salzburger Gylden) i Gabet. Igennem Spengler og C. Thomsen er den Overlevering naaet ned til vore Dage, at Christian IV en Dag, da han paa en Spadseretur ved Frederiksborg „vilde springe til Side for en Snog“, tabte Guldmønten, som Snogen snappede og forsøgte at løbe bort med. Hovedet blev imidlertid hugget af den og opbevaret tillige med Mønten, som den havde bidt fast i. For mange Aar siden, fortælles der, blev Mønten stjaalet fra Kunstkammeret, men skaffet tilbage igen, og for at dette ikke skulde ske oftere, blev den naglet fast til Snogehovedet. Det ældste Kunstkammerinventarium, af 1673, anfører blot: Et Slangehovede med en gammel Dukat i Munden. Holger Jacobæus' Katalog af 1696 (Museum regium) har den Tilføjelse, at der var Hul i Mønten, og at Snogen havde snappet den i Frederiksborg. Men i Kataloget eller Inventarlisten over Kunstkammeret 1731 (pag. 682 Nr. 153) læses: „Hovedet af en Vipera eller Odder (Otter o: Øgle) holdende en Dukat i Munden, med denne Opskrift: *In hoc signo vinces!* hvilken Odder blev fangen 1660 ved Frederiksborg.“ Det var altsaa et Varsel om Begivenhederne s. A. Det findes nu paa Rosen-

Ostrutium
Kærligheitsurt

borg, afleveret i 1867
fra Thomsens Bo,
blandt Genstandene fra
Christian IV's Tid.

Et lignende Varsel
fandt, ifølge Suhm
(Saml. 1. 2 pag. 109.),
Frederik III paa en
Spadseretur, da han
studerede i Sorø, alt-
saa mens hans ældste
Broder endnu levede,
nemlig et Egeblad med
hans kronede Navne-
træk. Det er muligt, at
denne Tradition er
opstaaet i Anledning
af en anden Genstand
paa Kunstkammeret,
nemlig en Splint af
et Træ, der er ind-
fattet i en Medaillon.
Splinten ses paa den
ene Side; men paa
den anden Side er
tegnet et Træ, paa
hvis Stamme man ser
Frederik III's kronede
Navnetræk og uden
om dette Indskriften:
„Non sine omine ex
tribus superstes.“ ∴
Ikke uden Varsel er
Du alene tilbage af

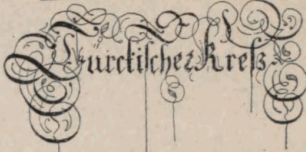
Fra den ældste Flora Danica.

tre (Brødre). Her synes Inventarlisten af 1731 at have den naturlige Forklaring: „Et Stykke Træ indfattet i Guld; paa den anden Side er et Træ med fem Grene, paa Stammen staar F. 3^a o. s. v. . . . „Er af et Træ, som blev ved Magt, da de to, af hans Brødre plantede, gik ud.“ Ogsaa dette Stykke findes nu paa Rosenborg.

Som de sidste inden for Fædrelandets Grænser fundne Mærkeligheder, der kom til Kunstammeret i Frederik d. III's Tid, maa man vist betragte de seks monstrøse Negle af en Dreng fra Præstø, og hvoraf de to længste vare to Tommer lange. Denne lidet tiltalende Kuriositet har nydt den Ære at blive omtalt af Bartholin i hans *Acta Medica*. I den kgl. Residensstads Gader — fortæller han — gik daglig en 10-aarig Dreng omkring og tiggede. Man skulde tro, at han var en Efterkommer af Kong Nebukadnezor — paa hvem, som bekendt, Neglene voksede uhyggelig langt — thi alle hans Fingre vare paa to nær „forvarede af meget lange, tykke og haarde Negle, der voksede ud igen, naar man havde skaaret dem af.“ Den Negl, som Bartholin havde erhvervet, faldt af ved sin egen Vægt i det tredje Aar.

Denne Vittighed med Kong Nebukadnezors Ætling, som den lærde Thomas Bartholin pynter sig med, syntes

Draba D Búrferi

Fra den ældste Flora Danica.

at være bleven opfattet temmelig massivt af hans Samtid; og Neglene af Præstødrengen ere senere uden videre blevne udgivne for den babyloniske Monarks. I 1681 fik København Besøg af en Franskmand, den bekendte Regnard, der fortæller, at han saa, efter hvad man fortalte ham, et Par af Nebucadnezors Negle.

Andre mærkelige Genstande, som ligeledes omtales af Regnard, vare et Par Sko og Tøfler, lavede af Huden af en tolvaars jysk Bondepige, som havde dræbt sit Barn. Den mindreaarige Barnemorderske blev, ifølge Kunstammerets Inventarliste, „decoleret og siden af Medicis anatomeret og altsaa af hendes Hud gjort Sko og Tøfler.“ Regnard fortæller, at han i Samlingen saa' Tøflerne af en Pige, som blev *taponata sans en rien sentir*. Det har ikke været muligt at faa opklaret, hvad det mærkelige Ord *taponata* betyder; men sammenholdes det med ovenstaaende Uddrag af Inventarlisten, maa det vel være noget som flaaet, og Tilføjelsen at hun intet mærkede til det, maa saa forstaaes som noget, man har bundet Regnard paa Ærmet, idet man har undladt at fortælle ham, at hun blev halshugget først — eller det maa staa for hans egen Regning som en Vittighed.

Ligeledes fandtes der Bælter af Menneskehud, som Kvinderne bar under Svangerskab for at lindre Fødselssmerterne, og endelig to Remme af samme Stof, beslaaede med forgyldt Sølv, „hvilke Jøderne bruge udi Ceremonier at bære om Hovedet.“ Denne Tilføjelse, der paa en uhyggelig Maade minder om Middelalderen, forekommer endnu i Inventarlisten af 1731.

Kongens Hjælpere

Til Indretning af sit Kunstkammer har Frederik d. III sikkert først og fremmest haft Bistand af Sachseren Casper Herbach, bedst kendt under Navnet Kunst-Casper. Han var af Christian d. IV bleven indkaldt som Kunstsnedker, men havde blandt andet som Møntmester foretaget Udsmeltninger af Gulderts, og hans Bestalling af 30 Januar 1649 viser, hvor alsidig han var. Han paatager sig at udføre alt, hvad der bliver ham paalagt, saa vidt han er i Stand dertil, og maa ingen Hindring lide af Lavsmestrene, hverken af Guldsmede, Snedkere, Smede eller andre. Det er meget betegnende, at han i Privilegiet paa at anlægge en Valkemølle i Lyngby „efter egen Erbydelse“, faar Ordre til ved Siden af Møllen at anrette et lidet Værk, „som Stene kan drejes og skæres paa.“

En saadan Tusindkunstner har sikkert været Kongen uundværlig ved Indretningen af Kunstkammeret. Men hans egentlige Virkeplads, hvor han satte sig mest fast i sin Herres Gunst, var dog i Hvælvingen under Drejerkammeret i Kongens Runddel, hvor Destillérovnen stod. Thi Casper Herbach var en ivrig Alkymist, og i hans Breve til Frederik d. III fra Amsterdam, hvorhen han blev sendt paa sin Videnskabs Vegne, fortæller han i et meget dunkelt Sprog, at han har faaet Tilbud om „et kontinuerligt Værk“ og en *liquor solis* samt om et „Værk“ paa 100 Dukater, hvormed der kunde frembringes 1 Dukat. Holberg har citeret Frederik d. III's egenhændige Svar, som desværre ikke findes længere.

„Betreffend das Werk von 100 Dukaten 1 zu bekommen, hielte ich viel besser, wan er konnte ausz 1 Dukat 100 machen.“ Denne sunde Betragtning formaaede Frederik d. III som bekendt ikke senere at fastholde over for Hjærnespindene om de Vises Sten. Kunst-Casper, der i 1649 endnu boede sammen med Destillatøren Niels Holst ved Kongens Have, bor „itzige Zeit“ 3: 1656 paa Christianshavn. Han faar flere Gange Betaling for Skuepenge.

Dernæst møder man paa Kunstammeret, som Tilsynshavende, Mekanikeren Niels Gyntelberg. Han var født 1626 og blev Student fra Viborg Skole 1647. Tre Aar senere synes han at have haft Berøring med Hoffet, da han forekommer i et af Regnskaberne som Monsieur Gyntelberg, og det er mulig paa Kongens Bekostning, at han derefter rejser i Udlandet for at uddanne sig. 1651 blev han indskrevet ved Universitetet i Leyden, hvor han studerede Matematik. Hvor længe hans Rejse varede, er ubekendt, men i August 1656 træffer man ham i fuld Virksomhed i Kunstammeret. Den 2. i denne Maaned fik han til „Guldgalloner og Læder til kgl. Majestæts Medaillers Behov 142 Rdl., og den 4. September s. A. modtog han fra Smeden i den store Smedie paa Holmen 4 Jærngafler à 2 Rdl. til at befæste Kongens Drejerlad med. Gyntelberg var af Adel, og fik Konfirmation paa sit Adelskab den 1ste August 1660. Han var mellem dem, som underskrev Annulationen af Frederik d. III's Haandfæstning og fik 2. Februar 1661 Bestalling som Rigens Bygmester, saavel in Architectura civili som militari. Han maa være død kort efter. I Holmens Kirke blev opsat et senere borttaget Epitafium over ham med Indskriften:

Herunder hviler den Erlig oc Welbyrdig Mand Nicolaus Gyntelberg, som var Hs. Majestæt Konning Fredericii III Velbestalter Bygningsherre offuer Danmarchis Rige baade udi Civil oc Militariske Architectur, fød udi Jylland 1626 d. 27. Aug. Gud giffve hannem med alle tro Christne en gledelig Opstandelse.

Samtidig med Gyntelberg, men som en mere underordnet Mand, fremtræder den før omtalte Jakob Jensen Nordmand. Han havde begyndt som Sømand og var med paa Christian d. IV's

Tog mod Hamborg i 1630. Derfra gik han til Holland, hvor han uddannede sig som Vaabensmed og Bøssemager, og deltog endelig i den hollandske Erobring af Brasilien; her synes han at have lagt sig efter Kunsten at skære i Elfenben. Da han kom hjem til Norge, blev han Konstabel paa Akershus og gjorde sin Lykke ved, under Kongeparrets Hylding i Christiania 1648, at anmode Dronningen om at staa Fadder til sin Datter og forære den høje Fadderske et Alenmaal, skaaret i hvidt Renshorn. Snart efter kom han til Danmark; samme Aar (7. Sept.) var han optaget i Kongens Drabantkorps og fik 19. Januar 1649 Bestalling som kgl. Ladmager (Bestallingen er trykt i „Museum“ 1893 pag. 265); tillige blev han Kongefamiliens Lærer i Drejerkunsten og fik som Rustmester (eller beskednere „Skæfter“), Opsyn med Kongens Livrustning paa Rosenborg og med hans „Rejse-Gevær“.

Jakob Jensen har i sin Levnetsbeskrivelse anført en Mængde Genstande, som han har udført i Elfenben eller Rav til Kongen, og som vist for største Delen kom paa Kunstkammeret. Det var i alt Fald Tilfældet med de smukke Skibs- og Baadmodeller. „Norske Løve“ er foran omtalt, men desuden lavede han Modeller til „Spiljagter“ : Lystfartøjer, der kunde sejle paa Vandet, som om de havde været lavede af Træ. Desuden en Drejerbænk, som man kunde regere baade med Haand og med Fod; en Baad af Enhjørning, beslaaet med Guld; Ankeret var af Guld, Sejlene af Enhjørning og saa tynde som Æggeskaller; Baaden kunde sejle i et Bæger Vin efter en „Sejersten“ (Magnet), hvorhen man vilde have den. Og endelig en tyrkisk Spiljagt „meget kunstig gjort efter Hr. Admiral Adlers Invention;“ foruden denne findes en anden lignende paa Rosenborg ved Siden af en Model af en dansk Fiskerbaad.

Under Frederik d. III havde han ret solet sig i den kongelige Naade, men det synes, at han døde i kummerlige Forhold i 1695. Hans efterladte Levnetsbeskrivelse, der blev forelagt Frederik d. III, giver et karakteristisk men ikke tiltalende Billede af en Mand „af tredje Stand“ i Enevældens første Dage. Hans Fremstilling af den Rolle han spillede under Belejringen og den Vægt, man tillagde hans gode Raad er et Udslag af Tidens almindelige Lyst til Ordskryderi og Praleri; men naar han betegner sig selv som en, „der ikke er uforsøgt og uerfaren, men som en Mand,

JAKOB JENSEN NORMAND.

Efter Maleri paa Rosenborg.

der haver Lyst til høje og hemmelige Ting.“ og man erindrer hans Færdighed i den „højlovlige Drejerkunst“ og i at skære i Elfenben, saa forstaar man den Interesse, han vakte hos Frederik den III.

I to Skøder af 1662 og 1667 kaldes han „Forvalter udi Kunst-kammeret“; dette Udtryk skal — ligesom hans eget, at han efter Gyntelbergs Død i halvandet Aar „opvartede Kunstkammeret“ — sikkert kun forstaas saaledes, at han gik til Haande her. Ogsaa Caspar Herbachs Søn, Frederik, som senere blev Møntmester kaldes i en tysk Bog, „Kunstverwalter“. Et Kunstkammerforvalter-Embedede blev imidlertid først oprettet langt senere. Som den første virkelig overordnede Tilsynsmand ved Samlingen fremtræder Casper Bartholins Søn Bertel Bartholin, Professor eloquentiæ, der i halvottende Aar under Titlen *Antiquarius regius* havde Inspektion med Kunstkammeret. Han søgte i 1676 om *jus patronatus* til en Del Kirker i Sjællands Stift for resterende Løn: „og saasom jeg paa halvottende Aars Tid haver haft for nogle Aar Inspektion over det kgl. Kunstkammer udi Hs. kgl. Majestæts Salig Hr. Faders, Kong Frederik d. III højlovlig Ihukommelses Tid, hvorfor mig aarligen blev lovet 400 Rdl., hvoraf jeg aldrig noget nyt haver, da beder jeg udi lige Maade allerunderdanigst Hs. kgl. Majestæt vilde af medfødte og sædvanlige Mildhed samme min ringe Fordring samtykke.“ Han blev uden Tvivl afløst i sit lidet lønnende Embede af Villum Vorm, der 16 December 1668 fik Ordre til „at gennemse og en rigtig Fortegnelse at forfatte over hvis Rariteter, som nu findes i vort Kunstkammer.“ Fire Aar senere betegnes Vorm af Christian d. V som havende Inspektion over Kunstkammeret.

Der var imidlertid en Mand, hvis Berømmelse laa paa helt andre Kanter end disse lærde Mænds, der i et kongeligt Regnskab for 1670 kaldes „Inspektør ved Kunstkammeret“, med den senere Tilføjelse „død“. Det var Maleren Carl v. Mandern. Han havde selv et „Raritetskammer“, med „mange livagtig adskillige højlovlige Konger og Potentater, saavel som og andre højædle og velbaarne berømmelige Mænds Kontrafejer og andet som efter Anatomikunsten brugeligt er, men endog andet mere af Rariteter og Antikviteter, som af hans hele Kunsts udspekulerede Skarpsindighed gjort er.“ Her var fysiske og matematiske Instrumenter,

grønlandske og ostindiske Sager, gamle Meubler, Kunstsager af Marmor, Voks, Elfenben, forskellige Sten og meget andet. Hans Samling stod aaben for alle Interesserede og blev omtalt med Berømmelse af Fremmede, som kom til Byen.

Det var Carl v. Mandern, der arrangerede Ophængningen paa Kunstkammeret af Cort Adelaers tyrkiske Trofæer, som endnu ses paa etnografisk Musæum.

Vi besidde uden Tvivl endnu paa Rosenborg et Stykke fra Carl v. Manderns Kunstkammer, nemlig det, der i Auktionskataloget over hans Ejendele opføres under Nr. 263 som „to Glas-Narre, som staar paa en sort Iffven Holtz Foed“. Forfatteren af disse Linjer har senere (i Voss' Excerpter i det store kgl. Bibliotek, Ny kgl. Samling Fol. 111-i) fundet Bekræftelse paa sin Opfattelse, at det er de to italienske Glasfigurer, Morraspillere, som staa paa et Fodstykke. De beskrives i Holger Jacobæus' Kunst-kammerkatalog af 1696, „Museum regium“ pag. 45: „*Itali duo ex vitro effecti, qui digitis micant, seu ludum peragunt, qui la morre hodie in Italia appellatur.*“

Men allerede 1664 indtog den berømte Maler Stillingen som en Slags Tilsynsmand ved Kunstkammeret. En italiensk Rejsende Francesco Negri, drog i Efteraaret 1664 gennem København paa Tilbagerejsen fra Norge og fortæller bl. a. følgende: „*Il custode, Carl Vanmander gjorde mig den Ære at vise mig omkring i nogle Samlinger, som maa regnes blandt de mærkeligste i Europa.*“ — Kongen, som han ogsaa havde talt med i Kunstkammeret, under holdt sig meget naadigt med ham paa Fransk og paa Latin og viste sig baade lærd og talentfuld. — Vi have ovenfor set, at Carl v. Mandern udtog Genstande til Kunstkammeret, og det var jo ikke mere end naturligt, at den fremragende Kunstner og berøjste Mand, som talte fremmede Sprog og selv var en ivrig Samler, hyppig har været tilkaldt af Kongen, naar der kom Fremmede, som ønskede at se hans Samlinger. Titlen: Kunst-kammerinspektør, der findes tillagt ham ved Nytaar 1670, en Maaned før Kongens og et Par Maaneder før hans egen Død, tyder mulig paa, at Frederik d. III har ønsket at knytte ham fastere til Samlingen end før. Der nævnes i Regnskaberne to Malerier af ham, som man ellers intet kender til, nemlig to store „Ansigter“, som hang paa Dansesalen, og til hvilke der i April 1664 blev lavet

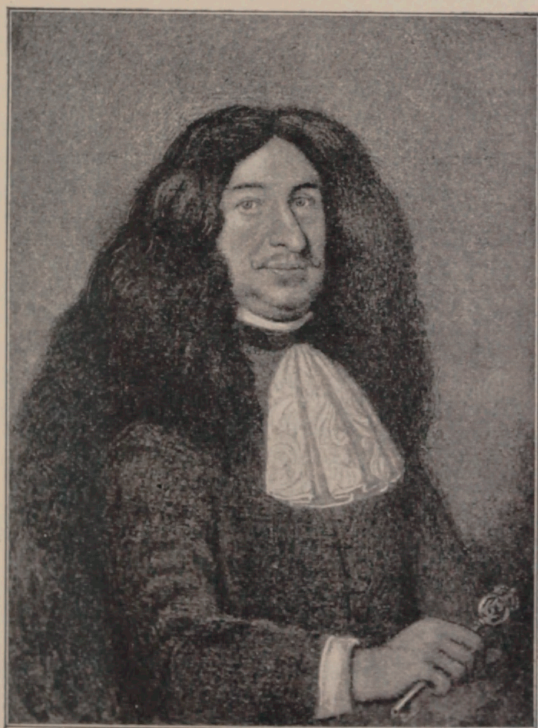
Blindrammer, samt et stort Billede, otte Alen i Firkant, til hvilket der blev lavet Blindramme i 1667. Kunstammeret fik efter hans Død nogle Malerier gennem hans Enke, og i 1706 købte Kongen paa Madam Baggers Auktion et Maleri af ham, Thomas' Historie, for 35 Rdl.

Den Mand, hvis Navn gennem ham selv og hans Efterkomere skulde blive knyttet til Kunstammeret i næsten 80 Aar, havde imidlertid alt begyndt sin Virksomhed. Det var Holsteneren Bendix Grodtschilling „en særdeles Kunstner i Snedker- og Drejerarbejde“, som paa Grund af sin Duelighed i 1655 fik ridderligt Vaaben af den kejserlige Pfals- og Hofgreve, Poet og Præst i Wedel, Johan Rist. Han boede i Itzeho til 1657, da Carl Gustavs fremrykkende Tropper stak Byen i Brand. Berøvet sine Ejendele drog han til Hamborg og tænkte paa derfra at tage til Wien, hvor han havde Løfte om at blive taget i Tjeneste af Kejseren. Men her blev Frederik d. III's Opmærksomhed henledet paa ham, og i Begyndelsen af Tresserne modtog han Tilbud om at komme til Danmark. Sandsynligvis i Foraaret 1662 fik han af Statholderen i Holsten, Grev Ranzau, endelig Besked, og derefter maa vistnok — Bendix Grodtschilling har ikke sat Dato paa noget af de efter ham fundne Breve — nedenstaaende karakteristiske Supplik til Frederik d. III være skrevet. Man lærer deri en forsigtig Mand at kende, der har hørt Tale om Regeringens almindelige Pengemangel og den hyppige Opsættelse af Lønningsudbetalinger, og som søgte at sikre sig paa alle Maader.

Durchlauchtigster, Groszmächtigster König,
Allernädigster Herr.

Dasz Ew. Königl. Maystt. mir die hohe Königl. Gnade erwiesen und mich zu dero Diensten allernädigst zu employieren, auch mir danebenst anzuerbieten Allernädigst geruhen wollen, eine anforderung auff ein jährliches Salarium allerunterthänigst zu thun — dafür sage ich zuforderst hiemit allergehorsamsten, schuldigsten Dank. Und werde ich mir in dieser welt nictes hoher angelegen sein laszen als mich in getreuester Devotion zu bearbeiten, auf dasz ich mich solcher Königl. Gnade nur in etwas capable und würdig machen möchte. Soviel aber nun vorerst das allernädigste oblatum wegen freyer Behausung anbe-

trifft, acceptire ich dasselbe in Sonderheit nochmal mit allerunterthänigster Dancknehmigkeit; und lasze diesem nächst Ew. Königl. Maystt. allergehorsamst unverhalten sein, welcher Gestalt mir hiebevorn von verschiedenen auszerwärtigen Potentaten dergleiche Bestallung offeriret und angetragen worden; bei welchen ich mir gar gewisz getrauet alljährlichen — in maszen es mir auch von theils dero Bedienten selbst nachrichtlich eröffnet und an Hande gegeben worden — vierhundert Reichsthaler zu erlangen. Gleichwie ich aber dieselben allezeit recusiret und ausgeschlagen, jedoch für itzo, da Ew. Königl. Maystt. — alz mein allergnädigster Landesobrigkeit, unter dero Protection und vorlängst mir gegönnter ohngemeiner Königl. Gnade (derer ich mich meine ganze Lebensfrist mit allerunterthänigst dankbaresten und devotisten Gemühts zu erinnern ohn Vergeszen sein werde) ich und die meinigen unser geringes armes Hinkommen gehabt — ein solches an mich allergnädigst begehren, meine allerunterthänigste Schuldigkeit ein anderes von mir erfordern will. Also vorstelle auch, wie billich, zu deroselben allergnädigsten Belieben und Königl. Discretion, ob sie mich mit gleichmäszigen Salario von vierhundert Reichsthaler allergnädigst ansehen wollen. Auf welchen Event ich denn allerunterthänigsten bitten würde, gestalten diese meine Profession das einzige ist, wovon ich mein und der meinigen ehrlichen Unterhalt und Auskommen gewinnen und überkommen musz, Ew. Königl. Maystt. mochten das allergnädigste Belieben nehmen, und mich mit sothaner mir ausmachender Besoldung, einhalts einer gewiszen Bestallung, an einen solchen Ort dero Intraden verweisen, allwo ich dieselbe gewisz und ohne Aufenthalt, zumal aber, weil mein Armuth an diesen kostbaren Orte zu meinem Vorschub nich weit zustrecken würde, allemal quartaliter erlangen und also zu meiner Nothdurft wiederum anderwärts anwenden konnte. Wollte aber Ew. Königl. Maystt. mir die hohe Gnade erweisen und mich an dem Orte, wo ich anitzo sesshaftig bin, verbleiben laszen, würde ich gar gern mit einer geringere und deroselben Allergnädigst Selbst gefälligen Bestallung vorliebnehmen, jedoch nichts desto weniger mich äuserst beängstigen eine und andere feine Raritäten excogitiren und auszuarbeiten, auch dieselbe gleich woher ich alhier in loco allesamt zu Ew. Königl. Maystt. Diensten allerunterthänigst zu präsentiren; ingleichen auf der Allergnädigster Begehren

BENDIX GRODTSCHILLING D. E.

Efter Maleri paa Frederiksborg.

mermals bey Ihro mich hieselbsten allerunterthänigst anfinden und dero Allergnädigsten Befehlige gewärtig sein. Wie ich denn zum wenigsten ein solches nur auf ein Jahr also mit mir zu versuchen allerunterthänigst bitten musz. In Betracht ich dieser Zeit noch einige Stücken Arbeit unter der Hande habe, zu welcher perfectirung noch nicht gar bald zu gelangen, und die doch ohne merckbaren Schaden nicht füglich auseinander zunehmen; zu dem da ich auch über dieselben und andere singuliere Sachen mit auswärtigen feinen Künstlern in Correspondenz begriffen bin. Ob wohl dieses und obiges alleinzig zu Ew. Königl. allergnädigster Resolution von mir allerunterthänigst vorstellet und, da müglich, mich darunter in Königl. Gnaden zuerhören allergehorsamst gebeten wird von

Ew. Königl. Maytt.
 Allerthänigster
 und
 Pflicht-gehorsamster
 Treuer Diener
 Benedictig Grothschilling.

(Udskrift)

An
 Die zu Dännemarck
 Norwegen Königl. Maystt.
 Allerunterthänigste
 Supplice.

En Bestalling for Bendix Kunstdrejer maa være bleven udfærdiget men ikke ganske efter Ønske. Den aarlige Løn blev sat til 300 Rdl., og Bendix beklager sig i et senere Brev til en uævnt høj Patron og Excellence over, at man ikke havde taget Hensyn til hans Bøn om at faa Penge udbetalt af Kongens eget Kammer, uden Opsættelse og hvert Kvartal. Desuden føler han sig noget brøstholden ved, at han til Dækning af sine Rejseomkostninger kun fik 20 Rdl. medens Poul Schindeler, Glasskæreren, om hvem mere siden, fik 50 Rdl. og Befordring. Om han opnaaede bedre Vilkaar her, vides ikke, men hans Patron maa have haft saa megen Indflydelse, at der blev udfærdiget en ny Bestalling under 4. Juli 1662.

Vi Frederik d. III af Guds Naade o. s. v.

Gør alle vitterligt, at Vi Naadigst have antaget og bestilt saa og hermed antager og bestiller nærværende Benedictus Grodt-schilling til at være voris Kunstdrejer. Thi skal han være Os, som sin rette Arveherre og Konning, lydlig huld, og tro; Vor og Voris Kgl. Arvehusis Gavn, Bedste og Fordel, saa vidt hannem vedkommer, søge og befordre, Skade og Fordærv derimod hindre og afværge. Særdeles af hans yderste Kunst og Forfarenhed forfærdige, hvis Arbejde hannem bliver anbefalit; saa og sig beflitte, hvorledes samme Kunst jo mer og mer kunde perfecteres og med nye Inventioner forbedris; og sig ellers udi alt andet samme hans Bestalling angaaende saaledis skikke og forholde, som det en ærlig, tro Tjener egner og bør. For hvilken hans Tjeneste vi Naadigst have bevilget hannem til aarlig Løn og Besoldning 300 Rdl. og frit Hus, som hannem af voris eget Kammer hvert Kvartal rigtigen skal erlægges og betalis og begynde at angaa fra dette voris Brevs Dato og saaledis kontinuere, enten han er udi samme Tjeneste, eller vi anderledis derom tilsigendis vorder. Forbydendis alle og enhver herimod, efter som forskrevet staar, at hindre eller udi nogen Maade Forfang at gøre. Under vor Hyldest og Naade. Givet paa voris kgl. Residens udi København, den 4. Juli 1662.

Ved Siden af findes Bendix Grodt-schillings Ed og Bevis. „Ligelydende Original under Hs. kgl. Mayst.s Haand og Segl haver jeg underskrevne til mig annammit, hvorefter jeg i alle Maader skal vide mig at rette og forholde, saasom det en ærlig tro Tjener egner og bør. Saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord. Til Bekræftning under min egen Haand og Segl.

Datum ut supra.

Bendix Grodt-schilling
mein eigen Handt.“

Denne Mand var altsaa, ifølge den gamle Tradition om Kongens Svarver som Tilsynsmand ved Drejerkammeret, ansat som Kunstdrejer ved det af dette fremvoksede Kunst-kammer. At en lærd Mand, en Universitetsprofessor, havde Overinspektion dermed, svarede ganske til Tidens mere fremskredne Krav; men

Grodtschilling selv var ogsaa en langt mere uddannet Mand end de tidligere Haandværksmestre. Han berømmes ikke alene for Dygtighed i sit Fag, men omtales tillige (af Thomas Bartholin) som en Mand, der gjorde sig Flid med at opelske fremmede Urter; Christian d. V's Regnskaber vise, at han ogsaa syslede meget med Fugle, og endelig havde han en levende Skildpadde, der i 1670 havde været hos ham i 36 Aar. Saa han levendegjorde netop den Forbindelse mellem Kunstammer og Naturaliekabinet, som Tiden satte Pris paa. I August 1664 blev han sendt til Tyskland i Kongens Ærinde. Hvad dette var, og hvorhen Rejsen gik, vides ikke. Det største Stykke Arbejde, han har udført, er vistnok Kongens Tronstol i Narhvalstand; den benævnes endnu 1671, da den sendes til Frederiksborg i Anledning af Christian d. V's Kroning: den Stol af Enhorn. Grodtschillings Hovedværk er dog Flytningen af Kunstammeret over i den nye Bygning, og Opstillingen af det i denne. Men denne Flytning fandt først Sted under Christian d. V.

De Mænd, som i Frederik d. III's sidste Leveaar havde størst Indflydelse paa ham ogsaa paa Omraader, der vedrørte hans Interesse for Naturen og hans Samlinger i det hele taget, vare Borri og Schumacher. Den første arbejdede, som det sømmede sig en Mand, der søgte Forstaaelse af Naturens lønlige Kræfter, dybt nede i Hvælvingen i Kongens Runddel, den gamle Del af Københavns Slot, — den anden højt oppe i den lyse, lette og moderne Overbygning, hvor Biblioteket havde faaet sin Plads over Kirken ved Siden af Kunstammerets øverste Værelser.

Hvad der nærmede Borri til Frederik d. III var sikkert den fælles Trang til Grublen over Tilværelsens Hemmeligheder, den fælles Tro paa, at der maatte kunde findes en Nøgle til alle Livets Gaader. Og Kongen fik i den berømte Videnskabsmand og Alkymist at se en ædlere, dybere og mere poetisk Repræsentant for Adepterne, dem der søgte efter de Visers Sten, end Rosenkreuzernes Samfund havde aabenbaret ham. Borri, der havde truffet Kongen i

Glückstadt, kom hertil i 1667*) og begyndte vist sine Arbejder i Hvælvingen i Kongens Runddel (Stueetagen), hvor alt i 1654 Kongens Destillérovn havde staaet. Ved Siden af, „under Kongens Sovekammer“, var et lille Rum med en Jærnkakkelovn og tretten Reoler at sætte Glas paa. Oven over denne Hvælving, (se Snittet pag. 21) der havde ret store Vinduer, og under Kongens eget Kammer laa en lav Hvælving med smaa Glugger, Brevkammeret. Forbindelse mellem disse Rum tilvejebragtes ved den før omtalte Vindeltrappe, der i Kongens Runddel førte fra Kælderen op til Modelkammeret overst i Taarnet.

Borri optraadte alle Vegne med stor Pragt og synes ogsaa i Laboratoriet at have indrettet sig et Lønkammer efter sin Smag. Om de hemmelige Arbejder, som foregik her, mindes man ved de tre Vinduers „Jærngardiner“. Men rundt i Kres fandtes der Nicher i Muren, hvor der stod opstillet Statuer.

Hans Navn forekommer ikke hyppig i Datidens Regnskaber. I 1668 udleverede Gabel, efter Kongens Ordre, Signor Borri 132 Guldknapper, der efter Guldsmeden Poul Kurtz' Seddel vejede 38 Lod og kostede 329 Rdl. 2 β. Samme Aar blev der lavet Skabe med Reoler til Glas og en Kulkasse til Runddelen, „hvor Excelleancen Borri laborerer“. Men ifølge Slotsinventariet et Par Aar senere fandtes i Borgestuen og tilhørende Kamre — der laa lige op til Laboratoriet — en Mængde Ting, som „Alchimisten Bori“ havde brugt. Der nævnes Kobber-Røgelsekar, Jærn-Probérovn, staaende paa en Jærnfirfod, med et Jærndæksel paa; en anden Ovn paa Fod, med fire Ruller, formenes at være til at prøve Metalerts i og kan skilles i fire Parter; fire Jærninstrumenter til at rage i Ilden med; et Metalinstrument „til at lade Guld løbe gennem Spitzglas med“; en Jærntragt til bemeldte Ovn; tolv andre Stykker Jærnværk, som man ikke kendte eller vidste, hvortil de kunde være brugelige; fire smaa Jærnpander med Dæksel til at hænge fast uden paa Probérovnen og en liden trind Kobberdestillérpande eller -Ovn.

Af Uhlichs Breve fremgaar det, at Schumacher stedse var Mellemand mellem Kongen og Brevskriveren og saaledes sikkert havde stor Indflydelse paa Anskaffelserne til Kongens Samlinger. En

*) Der har været Underhandlinger i Gang om at faa ham hertil flere Aar tidligere.

J. F. BORRI.

lignende Rolle spillede han i 1669 overfor den kgl. Faktor i Amsterdam, Gabriel Milan. Schumacher skriver til ham i Juli, at den Diamant, som han havde sendt Kongen, havde behaget denne i høj Grad, men da Hs. Majst. vilde prøve den med et eneste ganske let Hammerslag, sprang den til hans store Forfærdelse i hundredtusinde Stumper*). Kongen vil gerne have en Diamant — til 1000 eller 2000 Escudos — i Form af en Perle; der maa være en lille Knop paa den for Indfatningens Skyld, men det er bedst at sende en Tegning af den først. Hs. Majst. ønsker ligeledes 20 R af det tykkeste Calambuch Træ.

Diamanten kom, men svarede ikke til den forlangte Form; og Calambuch Træ kunde nok faas, men det var dyrt. Schumacher skriver derfor tilbage, at 7 R kan være nok. Desuden vilde Kongen gerne have nogle Stykker af det uforbrændelige Lærred. Calambuch-Træet kom ogsaa, men Milan havde ingen Glæde af den Umage, han havde haft med at skaffe det; thi Borri erklærede det for uægte, hvorpaa det blev sendt tilbage igen.

I November 1668 takker Schumacher Milan for den Skjorte, han har sendt ham til Kongen; og i et følgende Brev skriver han, at den lærde Epistel, som Milans Svoger, Rabbi Benjamin, har skrevet til ham om denne Skjorte eller Kjortel, har interesseret ham saa meget, at han slet ikke kan sige det. Naar man har set den, kan man tydeligt forstaa, hvad der staar i Skriften om Christi Kjortel. Han beder ham sluttelig om at være saa god ogsaa at købe Benklæderne. Af et senere Brev synes det, at de ønskede Benklæder bleve erhvervede. Hvad mærkeligt, der var ved dem og Skjorten, faar man desværre ikke at vide. Skulde det være det første, i et Stykke vævede Undertøj?

I Juni 1669 sættes Milan i Bevægelse for at skaffe en ægte, men temmelig lille Karfunkel, der var at faa hos en Juveler Meier i Amsterdam — han bor bagved Volden. Borri, der beder hilse, har set den hos ham. Karfunkelen var flere Gange paa Tale; men det gik næppe efter Ønske. I September skriver Schumacher, at Kongen var meget tilfreds med Milans Brev om Stenen, og bad ham ikke ulejlige sig mere.

*) Ifølge Datidens Anskuelse kunde en ægte Diamant ikke slaas itu, men derimod udblødes i Bukkeblod.

Endelig i det sidste Brev, 11. December 1669, melder han Milan, at Pindsvinet og den armeniske Bibel ere komne. Det første „sundt og triumferende som en St. Georg“. Det var et ostindisk Pindsvin, hvormed Schumacher havde beriget sin kongelige Herres Menageri.

To Maaneder senere døde Frederik d. III i sit eget Kammer i Runddelen, det gamle Drejerkammer, omgivet af de dyreste og kæreste Dele af sin Samling, der havde været ham til saa megen Trøst og Adspredelse under de Sorger og Bekymringer, som hverken Krone eller Scepter kunne værne imod.

CHRISTIAN D. V.

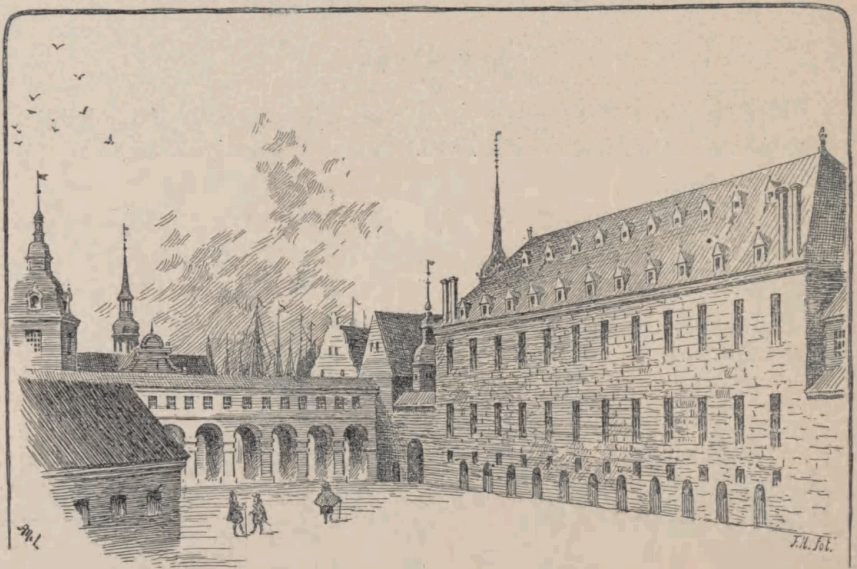
Kunstkammeret under Christian d. V

Bygningen

Med de store Forøgelse, som Kunstkammeret og især Biblioteket havde modtaget i Tiaaret 1650—60, var der opstaaet en følelig Mangel paa Plads i det gamle Slot med de indskrænkede Rum og mange Krinkelkroge. En Del af Boganskaffelserne kunde ikke en Gang modtages i det gamle Bibliotek, men maatte foreløbig opbevares andetsteds. Frederik d. III var imidlertid ved de store, skæbnsvangre Begivenheder 1657—60 forhindret fra at bringe sine sikkert længe nærrede Planer til Udførelse; men da der var kommet lidt mere Ro i Forholdene, skred han til Værket.

Opførelsen af den nye Bygning — der nu kun kendes under Navnet: Det store kgl. Bibliotek — er udførlig beskrevet i Overbibliotekaren, Dr. Bruns Bog om Bibliotekets Stiftelse, og her skal kun Hovedtrækkene anføres. De første Ordre om at skaffe Sten fra Vordingborg og Kallundborg Slotte samt om Tilførsel af Kalk Tømmer og Mursand udgik fra Skatkammeret 20—25 April 1665. Ligeledes om Udgravningen af Grunden, som tredive Soldater skulde tage fat paa den 26. April. Grunden var i Forvejen ubebygget; det Hus, som ses paa Heimbachs store Maleri af Arvehyl-lingen, var vist flere Aar i Forvejen blevet nedrevet. Bygningen blev opført af den kgl. Bygmester Albert Mathisen under Overledelse af Generalprokurøren Peder Scavenius. I Maj eller Begyndelsen af Juni blev de første store Sten lagte i Grunden, hvilket skete i Kongens Nærværelse og indbragte Soldaterne 2 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$ i Drikkepenge. Allerede i September 1667 var Murværket rejst og de svære Tømmere bragte paa Plads til Tagkonstruktionen. Denne voldte særlige Vanskeligheder. Thi Bygnin-

gen skulde over Stueetagen — der skulde anvendes til Tøjhus — have to Stokværk, første til Biblioteket, andet til Kunstkammeret og over dette det egentlige Loft, under Taget. Og i den 140 Alen lange og næsten 20 Alen brede Bygning var der ikke en eneste Tværmur. I Stueetagen blev der sat Støtter op til at bære Biblioteks-Salen, men Kunstkammerets Gulv og Loft maatte anbringes i Hængeværk i selve Taget. I Oktober 1669 kunde man begynde paa Tækningen, der — hvad der var noget ganske nyt — skulde

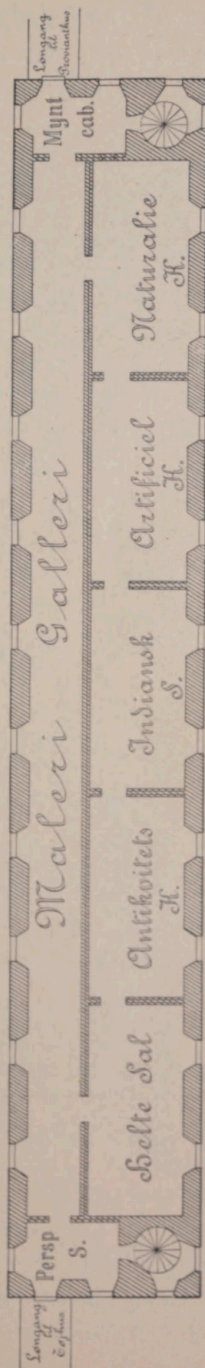
Kunstkammerbygningen (nu kgl. Bibliotek) med Kongens Runddel og Gangen til Staldene til Venstre og Løngangen i Baggrunden.

være af Kobber. Og samme Aar blev der sat to Figurer op paa Gavlene for at antyde Bygningens Bestemmelse. Mod Tøjhuset en Mars-Figur, mod Proviantgaarden en Pallas — Krigens og Videnskabens Repræsentanter. De svarede til den korte men fyndige Indskrift, der blev sat paa en Plade midt paa Bygningens Façade, hvorved dens tredobbelte Bestemmelse blev endnu tydeligere udtrykt: *Ars, Lex, Mars*.

Kunstkammer-Etagen (anden Sal), som her alene interesserer os, blev som den øverste sidst færdig. Medens Bibliotekets

Opstilling allerede kunde paa-
 begyndes i 1672, vare Værel-
 serne her oppe ikke helt fær-
 dige før 10 Aar senere, om
 end man har kunnet begynde
 Flytningen af Kunstkammerets
 Genstande noget tidligere. Der
 blev — efter at et første Ud-
 kast var bleven forkastet —
 for begge Ender af det lange
 Rum indrettet to Forstuer, der
 havde omtrent samme Bredde
 som Vindeltrapperne ved Gav-
 lene, 7 Alen; disse Forstuer,
 med et Vindue i Gavlen og et
 i Façaden, vendte mod Nord,
 mod Slottet. Mellem dem løb
 en 121 Alen lang og 6½ Alen
 bred Gang, Maleri-Galleriet med
 10 Vinduer, og bag ved denne
 laa 5 lige store Sale (22 Al. ×
 12½ Al.) hver med to Vinduer
 mod Syd, ud mod Havnen.
 Fra hver af Forstuerne ved
 Gavlene førte en Dør ind til
 Maleri-Galleriet, men fra dette
 kun een Dør ind til det første
 af Kunstkammerværelserne paa
 højre Haand. Værelserne ind-
 byrdes vare forbundne med
 Døre. Der opnaaedes herved
 en lang ubrudt Vægflade
 i Galleriet til Ophængning
 af Malerier. (Paa Tegningen
 er indløbet en Fejl, idet
 der er vist en Dør fra Na-
 turaliekabinetet til Malerigal-
 leriet).

Kavaleergaarden.

Tøjhuogaarden.

Det havde oprindelig været Hensigten at belægge Gulvet i Galleriet med sorte og hvide Marmorfliser, men det blev paa Grund af disses betydelige Vægt forandret; i 1670 blev Gulvet lagt med Brædder „paa hollandsk Maner“ (d. e. med forsænkede Sømhoveder). Aaret efter blev Værelserne indrettede med deres Skabe og afdelte som ovenfor anført. Samtidig tog man fat paa Loftet, til hvis Stuk-Dekoration Thomas Valgensten gav Tegning. Et Loft efter hans Tegning er endnu bevaret, nemlig Loftet i Udlaansværelset i Biblioteket. Lofterne i Forstuerne vare ligeledes i Stuk, men i de 5 Sale var der almindeligt Bjælkeloft, beklædt paa Bjælkerne og mellem disse med Brædder og „sirlige Lister“.

Allerede i 1662 var der opført en Løngang, d. v. s. en overdækket Gang, paa høje Buer fra Trappetaarnet ved Kongens Runddel over til Proviantgaarden. Nu opførtes der lignende, men mindre Forbindelsesbygninger mellem den nye Bygning og Tøjhuset mod Vest, Proviantgaarden mod Øst.

Det var ad denne Vej, at Kunstammerets mangfoldige Skatte sandsynligvis i Slutningen af 70erne bleve førte over i de nye Lokaler. Naar man gik ad Løngangen fra Slottets 1ste Sal til Proviantgaarden og derfra til Biblioteket, maatte man ad Vindeltrappen op til 2den Sal. Her kom man først ind i Mønt- og Medaillekabinettet (Værelset ved den østlige Gavl) og derfra ud i Galleriet. Ved dettes anden Ende laa Perspektivkammeret (ved den vestlige Vindeltrappe.) Dette Rum har udgjort den vestligste Del af den nuværende Læsesal med det Vindue, hvorved nu Inspektor har sin Plads. Fra Galleriet kom man, helt oppe ved Perspektivkammeret, først ind i Heltesalen, derfra ind i Antikvitetsalen, den indianske Sal, Artificiel- og endelig Naturaliekammeret, hvis Væg stødte op mod den østlige Vindeltrappe. Fra Naturaliekammeret var der en lille Dør ind til Møntkabinettet, saa man kunde komme lige tilbage til Slottet. Besøgende, som fik Tilladelse til at bese Kunstammeret, maatte gaa op ad den vestlige Vindeltrappe, den nuværende Opgang til Biblioteket.

Indgangen var ikke gennem den nuværende Dør i Tøjhusgade, men gennem den nu tilmurede Port under den nærliggende Løngang; derfra kom man saa ind i den nuværende Vestibule. I denne, den inderste Forstue, hang der alt Malerier, saaledes af den den Gang meget bekendte Aloë, som havde blomstret i

Gottorps Slotshave i 1658; af en Ged, som kun havde et Øre, uden Spor af det andet; af to indiske Fisk med røde Finner — de vare fangede i Sundet — samt af et menneskeligt kæmpemæssigt

Ellebenskrus fra Kunstammeret, nu paa Rosenborg.

Skelet, 24 Fod langt. I Perspektivkammeret, som for Besøgende var det første af Kunstammerets Værelser, hang der Malerier og Tegninger af „Lutherske, Reformerede og Romansk-Katholske

Kirker“ samt andre Bygninger, Byer og Pladser. I 1693 roses som „überaus schön gemacht“ Kirken i Haarlem. I Møntkabinettet hang der ligeledes Malerier, de tolv Apostle, Tycho Brahe, Paracelsus, Olearius, Calvin, Bartholin, Borri, Husz, Luther og Catarina af Bora, samt Frugstykker.

Om Udstyrelsen af Værelserne har man ingen yderligere Oplysninger end de foran givne. Kunstkammeret har dog vistnok selv i de nye, høje, luftige og lyse Værelser gjort væsentligt samme Indtryk som ovre i det gamle Slots indskrænkede Rum. Ogsaa her hang udstoppede Dyr, særlig Fisk, og Skeletter under Loftet; men de fleste Genstande stod i Skabe. I Heltesalen rummedes Malerier og Buster i Voks, Bronze, Marmor eller Gibs.*) Her fandtes saaledes den endnu paa Rosenborg bevarede udmærkede Broncebuste af Christian d. IV, og her lod Christian d. V opstille en Buste, hugget i Marmor, af sin Fader, Samlingens Stifter. Rundt omkring saa' man forskellige Indskrifter, f. Eks. over Indgangen til Møntkabinettet den kortfattede „Oculis non manibus“, o: Nok se, men ikke røre.

Paa Gesimsen lige over for Vinduerne læstes i gyldne Bogstaver:

La nature ni l'art n'ont rien de curieux.
 Dans le vaste circuit de la terre et de l'onde,
 Qui sans aller si loin ne paroisse en ces lieux
 Cernant dans l'abrège des merveilles du monde.
 Ces chefs d'oeuvres divers, dont vos yeux son témoins.
 Vous font du grand Christian V reconnaître les sojns.**)
 MDCLXXX.

I dette Aar — 1680 — blev ifølge Traditionen Grodtschilling færdig med Overflytningen og Opstillingen paa Kunstkammeret.

*) Et Par af Voxbusterne findes endnu paa Rosenborg, Frederik d. III og Sofie Amalie. Charlotte Amalies Buste er først hensmuldret for faa Aar siden. Voxpoussereren omtales ofte i Regnskaberne; han lavede „Sager“ til Kongen, bl. a. Modeller i Vox af de Dyr, som de russiske Gesandter bragte i 1662.

**) Der findes intet mærkeligt af Natur eller Kunst paa Jordens og Havets vide Kres, som jo ikke — uden at man behøver at gaa saa langt — findes i disse Sale, — Verdens Vidundere i kort Begreb. — Disse Mesterværker, som dine Øjne skue, lade Dig forstaa den store Christians Omhu og Forsorg.

De største Udgifter faldt i de første Maaneder af 1676, da han paa Regnskab fik udbetalt 800 Rdlr. Men der har dog endnu været adskilligt tilbage at ordne; den 29. December 1681 fik han 32 Rdlr. til et Kammer og den 16. Februar 1682 200 Rdlr. til et Loft at lade færdiggøre paa Kunstkammeret. Disse Udbetalinger angaa muligvis Modelkammeret, der laa paa Loftet ved Vindeltrappen, og som først blev indrettet efter de øvrige Værelser. Det indeholdt Modeller til Orlogsskibe, til Bygninger, Kanoner og andre Vaaben samt til Maskiner af forskellig Slags.

Erhvervelser under Christian V

Christian V saa' ikke paa sine Samlinger med samme Øjne som hans Fader. I et Brev, skrevet faa Dage efter Frederik III's Død, til Gabriel Milan, som synes at have været betænkt paa at sende Kongen noget til hans Kunstkammer, siges der, at den nuværende Konge næppe vil bryde sig om de tilbudte Sten, men Dyrene vil han nok synes om. Den livløse Natur, som man kun kunde opnaa Forstaaelse af gennem aandeligt Arbejde, var ikke den unge, livsglade Konges Sag. De fremmede Dyr kunde snarere yde ham nogen Fornøjelse.

Christian V's Mangel paa aandelige Interesser fik imidlertid ikke megen Betydning for Kunstkammeret; thi et saadant var nu en Gang en Modesag, og Peder Schumacher har efter som før Frederik III's Død interesseret sig for Samlingens Forøgelse. Det var da vistnok ogsaa ham, som i Begyndelsen af Christian V's Regering bevægede Peder Charisius, i lang Tid Frederik III's Gesandt i Nederlandene, til at overdrage Kongen sin righoldige Samling, i hvilken der fandtes saa sjældne Ting som ægyptiske Mumier ved Siden af en Blæresten paa 25 Lod — den var kommen *per posteriora* fra en engelsk Gejstlig; senere skulde den Blæresten, som gav Griffenfeld selv Døden, ogsaa finde Plads i denne Del af Samlingen — samt en Tot Menneskehaar med et Stykke Hovedhud, som en Mand i Helsingør under et Slagsmaal havde revet af Hovedet paa sin Modstander. Man faar her god Forklaring paa, hvad det i Datidens Sager om Voldsgerninger

stadig forekommende Ord: Haardræt kunde betyde. Om Indholdet af Charisius' Samling vides i øvrigt intet i Enkeltheder, og om Overdragelsen til Kongen vidner kun et enkelt Dokument. Den 6. Januar 1683 ansøger P. Charisius' Søn, Ambrosius, Kongen om, at Faderen maa beholde sin Gaard Palstrup med den Frihed og Herlighed, som den havde, da han købte den. Han haaber, at Kongen denne hans allerunderdanigste Supplikation med miskundelige Øjne anser og denne store Naade beviser „som dog Eders Majst. ham allernaadigst haver lovet, den Tid han sit Kunstkammer overleverede“. Paa Grund af hans lange, tro Tjeneste og den overdragne Samling eftergiver Kongen ham alle resterende Ydelser.

Erhvervelserne til Kunstkammeret i Christian d. V's Tid gøre Indtryk af, at man er inde paa en noget mere nøgtern Opfattelse af Naturgenstandene end tidligere.*) Hvor megen Overtro der endnu viser sig i Troen paa en Mængde Lægemedler, er det dog nu forbi med Anskaffelsen af Laarben af Kæmper, forvandlede Brød og himmelfaldne Mus. Men de gamle Røverhistorier fortælles endnu og forøges med nye. Om en Dompap, der tilhørte Prinsesse Sofie Hedvig, fortælles der en vidunderlig Historie. Kort efter at dens Mage var død, skiftede den Fjederbeklædning og blev ganske sort, naturligvis af Sorg. Det er forholdsvis sjældent, at man er i Stand til at specificere Forøgelserne; Frederik Lakaj faar i 1673 30 Rdlr. for et „Renæsserhorn“, som kom paa Kunstkammeret; Bendix Kunstdrejer i 1683 24 Rdlr. for en Hjortetak fra Brasilien; i 1697 faar en stakkels Bondekone i Lyngby 10 Rdlr. for et tvehovedet Monstrum, som hun havde født, og som længe efter fandtes i Samlingen, og samme Aar leverer Kræmmeren Tietkens en Bezoarsten for 200 Rdlr. Magnus Jakobsen, der var Kaptajn paa et af det ostindiske Selskabs Skibe, skød i 1675 ved det gode Haabs Forbjærg en Elefant, af hvilken han bragte Øret og vistnok ogsaa andre Legemsdele med hjem, og i 1681 var man saa heldig at erhverve en udstoppet ung Elefant, der i levende Live havde vist sine Kunster nede i det olden-

*) I denne Sammenhæng fortjener det at bemærkes, at der nu til forskellige Tider paa Aaret, og ikke blot ved St. Hansdag, sendes en Lakaj op efter Vand fra Helene Kilde. Det viser, at man er inde paa Opfattelsen af Kilden som en almindelig Sundhedsbrønd.

borgske, og som var bleven kørt ihjel paa Ossenberge ved at blive bundet til en med 4 Heste forspændt Vogn. Desuden Tænder af Flodheste og forskellige Næshorn, bl. a. et dobbelt af et Dyr, som var blevet dræbt i Stor-Mogulens Dyrehave og af det ostindiske Kompagni foræret Kongen. — I Kloster-Ris Skov

fandtes i Efteraaret 1697 to døde Kronhjorte, der i Brunstiden havde været i Kamp med hinanden, hvorved Takkerne paa deres Horn vare blevne i den Grad indviklede i hinanden, at de ikke kunde komme løs igen. Denne Mærkværdighed afleveredes til Samlingen ligesom en syv-fodet Hare fra Sønder-Vosborg i Aalborg Stift og 18 Rotteunger — 4 Tommer lange, med Halerne indviklede i hinanden — fundne levende i et Fad Ærter paa Kongsberg i Norge. Ogsaa en Hest, der havde vundet ved et Væddeløb fra København til Frederiksborg, blev udstoppet og fik sin Plads paa Kunstammeret. Den staar endnu paa en af Gangene paa Fredensborg. Om den brune Hest, der „var født uden Rumpe“, og som Kongen købte for 25 Rdlr.

i 1671, kom paa Kunstammeret, er vel et Spørgsmaal, men det var dog Interessens for det Kuriøse, der laa bagved.

Der er næppe kommet noget Skib hjem fra Besiddelserne i Ostindien, uden at det har hjembragt etnografiske Genstande, og af saadanne blev der under Christian d. V indlemmet en Mængde i Samlingen. Man finder alt i denne Periode kostbare japanske Rust-

Jan Wilckens Elfenbenskrus. Nu paa Rosenborg.

ninger og ostindiske Tæpper paa Kunstkammeret samt malaysiske Vaaben og Dragter. Alt hvad man faar at vide om disse Erhvervelser gennem enkelte Optegnelser er f. Eks., at der er givet Drikkepenge til de Baadsfolk, der bar „det ostindiske Gevær og Tøj“ op paa Slottet, eller at der er betalt 280 Rdlr. for 70 Papirer med ostindiske Blomster. I 1698 fik en Skipper 2 Rdlr. 4 # i Fragt for en Kiste med Rensdyrskind samt et St. Olafs Billede fra Domkirken i Throndhjem (der fandtes i Forvejen 6 Antikviteter af ham paa Kunstkammeret); Kongen havde selv i 1685 hjembragt fra Norge en liden Kobberhest, „som Fiskerne dyrke“, hans Søn Ulrik Christian Gyldenløve sendte i 1694 et Vokslys hjem fra Loretto, Kaptajn Hartmann hjemførte i 1688 fra Athen de to Marmorhoveder, som Brøndsted senere paaviste hørte til Parthenons-Figurerne. Fra Rosenborg afleveredes i 1691 5 Brystbilleder af sort og hvidt Marmor; Holger Parsberg forærede 15 Antikviteter til Kunstkammeret; Niels Rosenkrantz 6 Guldkar, fundne paa Munkø under Egeskov; en som havde „fundet noget“ i en Høj i Jylland fik 30 Rdlr. i Findeløn, og i 1694 kom Kronprins Frederik hjem fra Italien med mange smukke Ting, deriblandt den Altertavle, som hans Stamfader, Christjern d. I, i 1474 havde foræret Pave Sixtus d. IV, og som Innocens d. XIII nu lod gaa tilbage til Danmark. Den er udskaaret i Ben, med Fremstillinger af St. Olafs Historie, og findes endnu i Nationalmusæet.

Ogsaa paa Børsen kunde der forekomme Varer, der fandtes værdige til at indlemmes mellem Kunstkammerets Skatte; saaledes blev der i 1676 hos Kræmmerne dér købt Voks billeder for 23 Rdlr., nemlig „tvende paa Hynder og en hollandsk Pige“. En Købmand og Kunstner fra Nürnberg modtog i 1683 1400 Rdlr. for adskillige Varer; Bygmester Stenvinkel fik for 2 Elfenbensbilleder og 1 Crucifix 40 Rdlr., og Frederik Lakaj, der alt tidligere havde udmærket sig ved at skaffe Næsdyrshorn til Kunstkammeret, fik 80 Rdlr. for et „Bærenstensskrin“ (Ravskrin), indlagt med Elfenben. Dette findes endnu, saa vidt man kan skønne, paa Rosenborg.

Blandt alle de Ting, som kom til Kunstkammeret i Christian d. V's Tid, have to vundet særlig Berømmelse, nemlig Christian d. V's Anker og det oldenborgske Horn.

Da Christian d. V i 1677 var vendt hjem fra Rygen med

Orlogsskibet Fridericus Tertius, uskadt, trods den voldsomme Storm han havde haft at udstaa under Bornholm, lod han Skibets eneste tilbageværende Anker anbringe paa Kunstammeret som et Minde om den overstandne, farlige Rejse. Det var et lille Fartøjsanker, thi Skibet havde, ved Forsøgene paa at komme til Ankers under Stormen, mistet sine Bovankre og Vareankre. Men Datiden lod sig ikke nøje med denne simple og naturlige Grund for Ankrets Anbringelse paa Kunstammeret — det blev forgyldt for at tage sig bedre ud — mellem saa mange mærkværdige Ting, og snart blev man enig om, at der maatte ligge noget dybere under, kort sagt, der var sket et Mirakel: det lille o. 12 U 's Anker, der i Magsvejr til Nød kunde holde en Baad, havde, da alle andre Ankre brast, holdt en Fregat paa 56 Kanoner og 391 Mand i en forrygende Storm; thi Kongen, Herrens Salvede, var om Bord.

Den første, som gav denne Tanke Udtryk, var J. J. Sehestedt, der i sin „Allerunterthänigster Glück- und Willkomstwunsch“ bl. a. skriver:

Das dritte Anker hielt, drum soll dasselbe stehen
Der Nachwelt zum Bericht, Gotts Wunder anzu sehen.

og han foreslaar en Indskrift at sætte paa Ankeret:

In Hoffnung mit Gedult auf Gottes Almacht bauen
Ist sicher, darum setzt auf Gott dein ganz' Vertrauen.
Gott legte Hand an mich, drauf hielt ich Ankerfäst
Den König der sich mer auf Gott als Glück verlässt.

Det skulde imidlertid ikke blive Sehesteds tyske, men derimod Thomas Kingos klingende danske Vers, der skulde fæstne denne urimelige Historie i mange Slægtleds Bevidsthed:

Gud holdt paa mig, og jeg holdt Christian den femte,
Da en fortvivlet Storm i Østersø ham klemte.
To Rigers Liv og Død paa to Jærnhager laa,
Jeg derfor ævig her skal til et Minde staa.

Det er mulig under Indtrykket af det mirakuløse ved Historien, at Grodtschilling gav Ankeret en ejendommelig, for de allerfleste mirakuløs Ophængning, idet han nemlig anbragte det under en Magnet, der hang i Loftet.

Var Ankeret i Datidens Øjne et Vidnesbyrd om, at Kongen ved guddommelig Beskyttelse var bleven frelst fra den visse Død, saa saa' man i det oldenborgske Horn en Profeti om hele Kongeslægts Lykke og Fremgang. Sagnet førte det tilbage til 989; Grev Otto af Oldenburg var i dette Aar paa en Jagt kommen bort fra sit Følge og var pludselig bleven standset af en Bjærgnymfe, der traadte ud af en Klippe og bød ham en Drik af Hornet, som hun rakte ham. Drak han deraf, sagde hun, vilde hans Slægt følges af Lykke og Held, i modsat Fald af Ulykker og Tvedragt. Den forsigtige Greve lod et Par Draaber falde ned paa sin Hest, og da de afsved Haarene, hvor de faldt, forstod han nok, hvad der stak under; hurtig slængte han Drikken ud af Hornet, satte Sporene i sin Hest og jog af Sted med det, uden at tage Hensyn til Bjærgnymfens Protester.

Da det jo saaledes ikke kunde være Trylledrikken, der i 1449 hævede den ukendte Greveslægt til Herredømmet over Nordens tre Kongeriger, saa maatte det være Hornet selv. Og det omgaves da ogsaa i den almindelige Bevidsthed med al den Mystik, som en saadan Oprindelse kunde gøre Krav paa. Endnu i 1683 raisonnerer den brave Happel i sine udbredte „Relationes curiosæ“ meget dybsindigt om Hornet. Der er fire Ting at overveje, siger han, 1° hvem der har lavet Hornet, 2° hvoraf det er lavet, 3° hvorledes det ser ud, og 4° hvor det blev overrakt Greven.

For det første maa det være lavet af en kunsthædige Mester, en levende, menneskelig Støbemester eller Guldsmed. En Troglodyt eller underjordisk Cyclop kan ikke have lavet det, thi man har aldrig hørt om saadanne Skabninger i Øst-Friesland eller i Grevskabet Oldenburg eller Delmenhorst. At Djævelen skulde have forfærdiget det, er ogsaa utænkeligt, da det er ganske ubekendt, at han har lavet virkelige Ting, som ikke snart have vist sig at være Blændværk.

For det andet er Materialet meget vanskeligt at bestemme. Metal er det, men hvilket Metal? Happel samstemmer med J. J. Winckelmann, højgrevelig oldenborgsk Raad og Historikus, i at ligesom ingen i Nebuchadnezors Rige formaaede at gøre Salomos Trone i Stand, saaledes kunde heller ingen reparere det oldenborgske Horn. Da en højbaaren Nabofyrste en Gang, efter at have taget sig en god Drik spansk Vin af det, uforsigtig tabte

det paa Jorden, gik bægge de forreste Fødder af. Ingen for-
maaede at lodde dem til igen, ikke en Gang de fornemste Mestre
i Nürnberg, eller de fortræffeligste Kunstnere, som rejste gennem
Landet. Thi de kendte ikke noget til Metallets Natur, der ikke
vilde lade sig paavirke af nogen Smelteild. — Det maa dog senere
være lykkedes at finde en kyndig Mand til dette Arbejde, thi
Fødderne sidde i al Fald nu — om end noget skævt — fast paa
Hornet.

Af Udseendet — som beskrives og forklares meget vidtløftigt —
slutter Happel, at Hornet har været bestemt oprindeligt til kirkeligt
Brug, og han mener med en ikke navngiven berømt Teolog, at
det efter Nebuchadnezers Eksempel er bortført i en Krig fra et
helligt Tempel og saaledes er faldet i ugudelige Svælgeres og
Slæmmeres Hænder. At det er gaaet saaledes til, ses tydeligt af
Indskriften „Drinck all ut“ og „Ich beghere toe!“*) „hvilket uden
Tvivl skal betyde saa meget som: Ich bring es zu“.

Endelig hvad det fjerde og sidste Punkt angaar, meddeler
Happel, at det kun kan være bleven overrakt Greven ved Ossen-
berge. Men det er ikke et Bjærg eller en Klippe, men kun en
Sandhøj, hvor der ikke er at finde noget Spor af en Hule, hvor-
fra Bjærgnymfen kunde komme.

For en ædruelig Betragtning viser det oldenborgske Horn sig
som et prægtigt Stykke gotisk Guldsmedearbejde fra Slutningen
af det 15de Aarhundrede. Det henføres vist med Rette, paa
Grund af de paa Hornet anbragte Vaabenskjolde, til Christjern d. I's
Köllner-Rejse i Anledning af hans Mæglingsforsøg i Stridighederne
mellem Ærkebispnen og Domkapitlet. Sandsynligvis er det gjort
til Minde om Rejsen og ikke bestemt til Foræring til Dom-Kirken,
som det i Almindelighed fortælles. At det skulde være lavet af
den af Christjern d. I fra Corvey i Vestfalen indkaldte Guldsmed,
Daniel Aretæus, er en ganske løs Gisning, og det er et Spørgs-
maal, om det i det hele taget har været her i Danmark, før det
kom hertil under Christian d. V. Paa Slottet i Oldenburg be-
tragedes det som en paa Stedet ældgammel, mærkelig og for-
underligt Antikvitet. Mangfoldige Rejsende omtale i Breve eller

*) Denne Del af Indskriften lyder i sin Helhed: In hopen ic leve —
im ghenohghen — ich beghere — ave maria.

Dagbøger, at de have set det og drukket af det, thi der blev efter gammel Skik tilstaaet adskillige „curieusen Fremdlingen nach Standes Unterscheid einen guten Trunk Rheinischen Weins“.

Ifølge den sidste oldenburgske Greve, Anton Günthers Testament blev Hornet „als ein Kleinod und ewigwehrendes Gedächtniss bey das Haus Oldenburg verordnet“. Og da ved Grevens Død i 1667 hans Land tilfaldt Frederik d. III, blev denne ogsaa Herre over det sjældne Horn. Men det blev — mærkeligt nok, naar man tager Kongens Interesse for saadanne Sager i Betragtning — endnu lang Tid i Oldenburg. Først i 1689, under Frygten for de fremrykkende Franskmænd blev det tillige med det oldenburgske Arkiv for Sikkerheds Skyld sendt til Glückstadt og senere derfra med Post til København.*)

Iveren efter at faa fremmede Kunstnere til at bosætte sig i Danmark havde været stor under Frederik d. III, men den blev større under Christian d. V. Det syntes, som om alle Ønsker i denne Retning skulde blive opfyldte, da de flygtende Calvinister ogsaa søgte at nedsætte sig her.

Men denne i saa mange Retninger gavnlige Indvandring blev ikke af stor Betydning paa Grund af Regeringens afvisende Holdning over for de i religiøs Henseende afvigende og for Republikanisme mistænkte Calvinister. Enkelte af de franske Kunstnere, som sloge Rod her i Landet, som f. Eks. Hofmaleren, Kammerjunker d'Agar og Emaillemaleren Barbette, der i Regnskaber gerne benævnes „den liden Fransos“, hørte til disse Flygtninge, og det var vistnok ogsaa Tilfældet med en Del af de fremmede Kunstnere, som af og til forekomme i Regnskaberne.

En af dem, der nød størst Berømmelse, var Caspar de Bois-Clair, der først havde været Jesuit, derpaa blev Calvinist og saa Lutheraner, for endelig at gaa over til Katholicismen igen. Han

*) Hr. Arkivraad, Dr. jur. Sello i Oldenburg har haft den Godhed at meddele mig følgende Kvittering:

„Dasz der königl. Oldenburgische Archivarius, Hr. v. Asseln, mir das bekannte Oldenburgische Horn, umb solches bey der fahrenden Post nach Kopenhagen zu übersenden, geliefert habe, solches wird hiemit bescheiniget.

Glückstadt, d. 27. May a. 1690.

J. Breyer.“

var en Tid Slotspræst hos Christian d. V, var tillige Maler og har lavet en Del „Perspektivsager“ til Kunstkammeret.

Man har imidlertid ikke altid gjort sig den Ulejlighed at anføre Navnene paa de Kunstnere, der arbejdede for Kongen. Man ved saaledes ikke hvem den Billedhugger er, der i 1685 fik 220 Rdlr. for et Elfenbens-Kunststykke, der kom paa Kunstkammeret. Den „Fransos“, der i 1693 fik 300 Rdlr. for 10 Portrætter i Elfenben, maa antages at være identisk med den 1697 anførte „Fransos med Tilnavn Cavalier“, som senere for en Tandstikke og en Daase fik 85 Rdlr. Ifølge en gammel Optegnelse udførte J. Chevalier i alt 22 Portrætmedailloner her, af hvilke flere endnu findes paa Rosenborg. Et Portræt, skaaret af ham i Elfenben, af de Polignac findes i Grünes Gewölbe i Dresden. Jonas Hall fik 80 Rdlr. for 4 „Stenere“ Landskabsstykker (Mosaikbilleder?) og Poul Schindeler „Glasschneider“ fik for nogle Konterfejr udi Perlemor 100 Rdlr. Denne Mand var alt kommen i Frederik d. III's Tjeneste for Bendix Grodtschilling og var vist Holstener som han. Der findes endnu paa Rosenborg Billeder af Perlemor indlagt i Tudssten, af Frederik d. III, Sofie Amalie og Charlotte Amalie, og som sandsynligvis stamme fra hans Haand.*)

Som den mest fremragende af Elfenbensarbejderne maa nævnes Hollænderen Jan Wilckens, der til de seneste Tider kun har været kendt under Navnet Jan Hollænder. Rosenborg gemmer endnu som Arv fra Kunstkammeret et Krus, udskåret af ham i Elfenben, forestillende en Bakkusfest og udført efter et Maleri af Jordaens.

Længt mindre betydelig var Gotfried Wolfram, der har lavet en Elfenbensstatue af Christian d. V til Hest, for hvilken han i 1693 fik 50 Rdlr.; to Aar senere gjorde han et Elfenbensbæger, der blev betalt med 150 Rdlr. En Rytterstatuette af Christian d. V findes endnu paa Rosenborg, medens en Del Landskaber, ligeledes drejede og udskaarne i Elfenben, sammesteds, vistnok hidrøre fra „Landskabsdrejeren“ Anton Shepherd.

*) Hans Søn Poul Christian var Musiker og ansattes, efter at have uddannet sig udenlands, i 1674 som „Kammermusikus-Violon“. Kongen forærede ham i 1688 30 Rdlr. til et „Clavicimble“, og det var mulig paa det, han komponerede Musikken til „Der vereinigte Götterstreit“, under hvis Opførelse i April 1689 Teatret paa Amalienborg kom i Brand.

Enkelte Genstande, som vare forfærdigede af københavnske Haandværkere kunne paavises endnu. Saaledes den blinde Snedker Johan Bielefeldts „Kontor“ af Suckerdon Træ, indlagt med Elfenben, og med snoede Søjler, unægtelig et forbavsende smukt Arbejde af en blind Mand. Det kom vistnok til Kunstammeret i 1673 og indbragte sin Mester en aarlig Løn af Kongens Kasse, saa længe han levede. Det ses endnu tilligemed hans Maalestok i Nationalmusæets anden Afdeling. Senere Arbejder af den blinde Snedker blev gerne bortspillede, og Kongen gjorde i Reglen en to—tre „Kast“ og betalte for hvert 2—6 Rdlr.

Et andet Kunststykke fra Kunstammeret, et Ur af Urmageren Christopher Lehmann, med bevægelige Figurer findes paa Rosenborg, men Figurerne ere forsvundne i Tidens Løb. Sammesteds haves endnu et Arbejde fra den berømte Ole Rømers Haand, et Planetarium, der under Christian d. V kom paa Kunstammeret.

En særskilt Afdeling af Kunstammeret udgjorde Mønt- og Medaille-Samlingen. Et eget Kammer for denne med flere gamle værdifulde Ting fandtes alt paa Københavns Slot, og Caspar Herbach faar ligesom Gabel ofte Penge til at indveksle gamle Mønter, som og for at lave nye Skuepenge. Her anføres hvad de kgl. Regnskaber indeholde til danske Medailleurs Historie samt Opkøb af ældre Mønter. Mulig ville Navnene paa de forskellige Kunstnere kunne bidrage til, at der senere kan fremkomme yderligere Oplysninger.

1677.	²¹ / ₈ .	Jeremias Stempelstikker*) for et Portræt . . .	100	⌘	„	#
1678.	²³ / ₅ .	Samme for en Sølvmedaille med Admiral Juels Portræt og et Federal dertil	6	-	„	-
1686.	¹⁵ / ₆ .	Møntmesteren for Sølv til en Skuepenge angaaende Søsletet	44	-	4	-
1687.	¹⁴ / ₃ .	Meyr Marks for et Stykke Guld af Kong Hans' og et af Kong Frederik d. II's, bægge paa 25 Dukater	50	-	„	-

*) Hans fulde Navn var Jeremias Hercules. Han døde i Oktober 1689.

1689.	²⁰ / ₁₂ .	Christopher Stempelsnider paa Haanden for det Stempel om Christians Ø	50	⊥	„	⊥
1691.	Marts.	Stempelsnider Henne for en Medaille at stikke i Staal	200	-	„	-
1692.	²⁸ / ₄ .	Christopher Stempelsnider	200	-	„	-
1695.	⁸ / ₁₀ .	Christopher Stempelsnider for det Medaille- stempel med den flydende Dok	60	-	„	-
1698.	²⁹ / ₇ .	Bendix Grodtschilling for 2 gamle Rigsdaler, købte paa Auktion	8	-	„	-
1699.	Jan.	Blev indvekslet til en Guldmedaille med den kgl. Familie 150 Dukater	340	-	3	-
1699.	Marts.	Meibusk til en Guldmedaille om de danske Toppers Transport til Irland	30			Dukater.

Desuden købtes der paa Frk. Lindenovs Dødsbo Guldmedailler for 226 ⊥ og af Peder Kyllings Arvinger gamle Penge for 23 ⊥. Og endelig fik Meibusk i Tiden 17. Aug. 1692—27. Juli 1699 3813 ⊥ 2 ⊥ 2 β til Medailler, af hvilke der sikkert stadig er blevet opbevaret Exemplarer i Medaillesamlingen.

Dennes Plads i Bygningen er foran angivet. I 1695 er Kabinettets Indretning bleven forandret. Maleren Claus Mönichen faar 320 ⊥ for Arbejde her og paa Stolen til Biblioteket, og Christian Nerger, Billedhugger, 136 ⊥ for sit Arbejde sammesteds. Og samtidig faar Glarmesteren 37 ⊥ 3 ⊥ og Bendix Grodtschilling for „adskilligt“ 100 ⊥ 4 ⊥.

Ligesom de tidligere Tilsynsmænd ved Kunstammeret, Gyntelberg og Jakob Jensen, havde beriget dette med deres egne kunstfærdige Arbejder, saaledes har ogsaa Grodtschilling forfærdiget forskellige Ting, som bleve optagne i Samlingen. En Del skjuler sig sikkert under de mange Poster, som han faar udbetalt „paa Regnskab“, men enkelte Ting kunne vi dog nævne, som f. Eks. en Æske og en liden Elfenbens-Altartavle, et Elfenbens-Kontor, der kostede 200 Rdlr. samt et „Perspektiv“, et Perpetuum mobile og flere Modeller af Fyrmørsere, Løbebroer o. a. m. Han kaldes et Sted „Glasskærer“ og har som saadan mulig slebet de forskellige store Krystalglas, som han lavede for Kongen, til hvem han ogsaa skar et Hefte (Kaardegreb) af Agat.

Grodtschilling synes ganske at have fortrængt sin Kollega, Jakob Jensen, af Kongens Gunst. Denne før saa flittige og dygtige Elfenbensskærer, lader i de senere Aar af Frederik d. III's og i hele Christian d. V's Tid intet høre fra sig, mulig af Misfornøjelse med den indkaldte Rivals mere fremskudte Stilling. Thi Grodtschilling var en meget benyttet og paaskønnet Mand. Han fik straks af Christian d. V Tillæg til sin Løn af 100 Rdlr. om Aaret, senere af 50 Rdlr. til, en Nytaarsgave paa 12 Rdlr. samt hyppige Foræringer i Penge og Klæder, snart en Dragt, snart 6 Rdlr. til en Hat, 12 Rdlr. i Faddergave (^{29/11} 71), 12 Rdlr. til et Gæstebud eller 50 Rdlr. til at betale sine Skatter med. Endnu i 1683 arbejdede han paa Tronstolen, men ved Siden af sit egentlige Fag optraadte han som Arrangeur, f. Eks. af Enkedronning Sofie Amalies castrum doloris i Sofie-Amalienborg Slotskirke og ved en „Vagtmester-Løjtnants“ Begravelse i Kastellet. En særlig Bestilling, for hvilken han lønnedes ekstra med 100 Rdlr. aarlig, var at passe Fuglene i Fuglehuset i den lille Have ved Slottet.

Grodtschilling, hvis første Hustru døde i 1677 (begr. ^{31/12}) og som i September 1678 giftede sig med Katrine (den ^{7/9} fik han 30 Rdlr. til sit Bryllup), synes at have haft forskellige Kunstnere i Huset for at yde dem Underhold, „spise“ dem, som det hedder i Datidens Regnskaber. Sin ældste Søn, Bendix, født ^{1/12} 55, lod han uddanne som Maler; han rejste senere med kgl. Understøttelse i Udlandet og forberedte sig i det hele paa at kunne afløse Faderen som Kunstammerforvalter. Han leverede til forskellige Tider en Del Malerier, særlig til Rosenborg, hvor man endnu finder en Fremstilling af Frederik d. IV's Kroning i Frederiksborg Slotskirke, — til Kunstammeret udførte han et Portræt af Faderen, som Christian d. V lod ophænge over en af Dørene. Grodtschilling d. y. fik alt inden Faderens Død en fast Gage af 400 Rdlr. om Aaret, men rykkede ved denne i Marts 1690 op paa 600 Rdlr. Han er den første af Kunstammerets Embedsmænd, der ikke særlig var Drejer. Ved Siden af sin Kunst gav han sig af med at udstoppe Dyr og Fugle. Han fik efter Regnskab 87 Rdlr. for Ting, som han havde købt paa Faderens Auktion, sandsynligvis til Samlingen. Han boede i Helsingørgade, i samme Hus som Faderen havde haft, og fik

her Besøg i 1693 af Bircherod, Dr. Holger Jacobæus og Magister Bornemann, der kom for at se det berømte „jyske“ Horn (Gallehushornet), som han mærkeligt nok havde hjemme fra Kunstammeret, sandsynligvis medens han tegnede det til Museum regium. Bircherod fortæller, at de med Fornøjelse besaa denne „ypperlige og uskattérilige Antikvitet“; de fik ogsaa en Drik af det, og „observerede imidlertid grant alle dets Figurer og Emblemata. Og synes mig nok, at *cel. Vormii conjuncturæ* om de fleste ere ej aldeles *plausibiles*“.

Hos Grodtschilling d. y. oplærtes den „sorte Maler“ som Dreng, en af de fire unge Indianere, der vare komne hjem med et af de danske Skibe fra Guinea. De bleve alle døbt i November 1693 i Slotskirken af den tyske Hofpræst — sagtens med lige saa „sirlige Ceremonier“ som en voksen Morian en Maanedes Tid senere i Nikolai Kirke — og fik Navnene Christian Carl Tuerecht, Carl Friederich Tugendlieb, Carl Christian Gottlob og Carl Ulrich Gotthold. Det var Carl Christian, der blev uddannet hos Grodtschilling; i 1702 rejste han uden Lands med kgl. Understøttelse og findes efter sin Hjemkomst i 1706 atter hos sin Lærer. Det er uden Tvivl ham, der findes afbildet paa Frederik d. IV's foran omtalte Kroningsbillede, foran selve Majestæterne, med Kongens store Hund.

Om den yngre Grodtschilling er ellers intet bekendt; der fandtes paa Appartementssalen paa Københavns Slot et Maleri af ham, forestillende Christian d. V til Hest, og paa Kunstammeret et „optisk Stykke“, forestillende de oldenborgske Konger med Christian d. V i Midten. Af hans 12 Børn døde de fleste i en spæd Alder. Han selv døde $^{10}/_3$ 1707, og hans Søn Bendix Grodtschilling den yngste (f. $^{12}/_3$ 1686) efterfulgte ham i Embedet. Ved hans Død 1737 gik Kunstammerforvalter-Embedet ud af Slægten; men som Minde om ham opbevaredes endnu længe i Samlingen en Blæresten, der var skaaret ud af ham i 1733.

Kunstkammerets Bestyrelse under Christian d. V

og

Museum regium

Den 16. Decbr. 1668 havde Frederik d. III givet Villum Vorm Ordre til at registrere Kunstkammeret. Dette — vistnok ældste — Katalog over Samlingen eksisterer ikke, men at det er blevet til, synes at antyde, at der har skullet finde en Overlevering Sted, og at Kongen har villet ansætte en anden Inspektør ved sine Samlinger. Det er mulig Bertel Bartholins Afgang fra denne Stilling (se Side 91) der har foranlediget dette. Det var imidlertid først under Christian d. V, at der blev ansat en Overinspektør ved Kunstkammeret, og det blev, meget betegnende for den unge Enevælde, en Hofmand, nemlig Kongens Kammerjunker Hans Arenfeld Nielsen til Knivholt. I denne Anledning faar Peder Carisius og Villum Vorm d. 12te April 1670 Ordre til at registrere Samlingen paa ny.

Den nye Overinspektør synes, ifølge de meget faa Oplysninger der haves om ham, at have haft nogle Betingelser for at udfylde en saadan Plads. Han har modelleret en endnu eksisterende Portrætmedaillon i Voks af Christian d. V, samt lavet en Kalender og beriget Samlingen med en Del Lanser. I øvrigt synes han at have været svagelig; allerede i December 1670 blev han fritagen for at have noget med Modelkamret at gøre; her blev Thomas Valgensten Inspektør*).

*) Af hans Bestalling ^{22/12} 1670 ser man, at han tillige blev Fabrikmester i København.

„Thomas Walgestein skal have Inspektion med Modelkammeret samt med

Og ifølge Kongens egenhændige Paategning paa en Indstilling fra Villum Vorm af 21 December 1672, hvor han ansøger om at maatte faa 100 Rdl. aarlig til en Mand til Hjælp paa Biblioteket, ser man, at Hans Arenfeld ikke fungerer, selv om han endnu har Titel af Overinspektør. „Eftersom han (Vill. Vorm) haver Inspektionen over Kunstammeret til“ (d. e. foruden over Biblioteket) skriver Kongen, „kan han faa de 100 Rdl. aarlig til sin Løns Forbedring og holde saa mange Betjente, han vil.“

Den 17. Januar 1673 blev Hans Arenfeld „forløvet“ fra sit Embede som Overinspektør, og samtidig faa Corfits Trolle, Enevold Parsbjerg og Thomas Bartholin Ordre til at registrere Kunstammeret. Denne ældste eksisterende Kunstammerkatalog aftrykkes nedenfor, med Undtagelse af den vidtløftige og forvirrede Fortegnelse over Mønterne. Samlingen skulde overleveres til Villum Vorm „vor Bibliothecario“, Modelkammeret derimod til Lambert v. Haven. Grodtshilling fungerer vedblivende som Kunstammerforvalter eller Tilsynsmand ved Samlingen, medens Vorm til en Begyndelse er den overordnede Inspektør. Der foreligger imidlertid ingen Udnævnelse for Vorm, og det maa antages, at man ikke har fundet det nødvendigt at opretholde Stillingen som Overin-

Bygningen og andet, som vi hannem kunde anbefale Særdeles skal han have flittig Indseende med hvis Rariteter, som paa Modelkammeret efter rigtigt Inventarium allerede findes, i lige Maade skal han, hvis af matematiske Instrumenter, Tubüs eller deslige findes, rent og net holde, saa at det ikke forrystis (d. e. ruster) eller fordærves. Dernæst skal han udføre, hvis Vi ham og her-efter vilde anbefale, enten med Vor Bygning at ordinere, Fontainer at anrette eller andre Kunststykker til Vor Nytte og Lyst at inventere Og som Vi allernaadigst eragte, at her i Vor kgl. Residens Stad København, saa som i andre vel policerede Stæder billigen skulde have Indseende med Bygninger her i Staden, at intet med ny Huse og andre Udbygninger forrettes, Byen til nogen Vanheld, Naboerne til nogen Nachdel og til Forhindring i Gaderne, da ville Vi hermed bemældte Thomas Walgestein konstituere til denne Bys Fabrikmester, hvorudi han skal idelig paaagte, at intet i forskrevne Maader til Vor eller Indbyggernes Præjuditz og Skade forrettes, mens alting her udinden med hans forhergaaende Videnskab til Byens Zirlighed samt Indbyggernes Fordel, samt al Tvistighed imellem Naboerne om Skellene betimelig at forekomme udforis; til hvilken Ende han haver enhver, som nogen Bygning forehaver og hans Tjeneste begærer, imod billig Betaling at assistere og dem om alt, hvis til deres Bygningers Fortsættelse bedst og med mindste Bekostninger anlægges kan, i Tide underrette.“

spektor, men at Forvalteren godt var i Stand til at lede Forretningerne; thi i April 1690, da Bendix Grodtschilling d. y. efter Faderens Død skulde have Tilsyn med Kunstkammeret, beordres ved Siden af Poul Vinding og Holger Jacobæus ogsaa Villum Vorm til at registrere det, og dette kunde næppe have fundet Sted, hvis han havde indtaget en overordnet Stilling ved Samlingen. Og her er det endelig Kunstkammerforvalteren selv, der modtager og kvitterer for denne.

Det kgl. Brev til de tre nævnte Herrer er saalydende:

Christian d. V af Guds Naade o. s. v.

Vor Naade tilforn! Saasom Vi Allernaadigst have antaget Bendix Grodtschilling til at have Tilsyn og Opvartning ved vort Kunstkammer, ligesom hans afgangne Fader haft haver, saa er Vor Allernaadigste Vilje og Befaling, at I Eder med allerforderligste til bemældte Vort Kunstkammer forføjer, dér i fornævnte Bendix Grodtschillings Overværelse efterser og konfererer alt, hvis derudi findes, imod det derover forfattede Inventarium. Og naar det dermed overens stemmer, det alt sammen derefter til hannem imod hans Revers og Kvittering overleverer; men hvis det sig ikke rigtigheden skuldé forholde, da Os derfor først allerunderdanigste Relation gør.

Dermed sker Vor Vilje.

Skrevet paa Vort Slot, København, d. 15 April 1690.

Under Vor Kongelig Haand
og Kammer-Signet

Christian.

Den nye Inventarliste blev underskrevet af Grodtschilling den 17. August 1690. Den var forfattet af Holger Jacobæus, der i December 1687 havde faaet Ordre til at skrive en „Danmarks Naturhistorie“ og til at udarbejde en „fuldkommen Katalog paa Hs. kgl. Majest.s Kunstkammer“. Det er denne, der foreligger som „Museum regium“.

Jacobæus, der blev hjulpet i sit Arbejde af sin Huslærer I. Halling, synes ikke blot at have „beskrevet Rariteterne“, for hvilket Arbejde han aarlig faar 200 Rdl., men tillige at have beriget Samlingen med saadanne. Han faar saaledes i 1689 200

Rdl. „for adskillige Rariteters Forskaffelse af Naturens Kunst“. Ved Overleveringen til den yngre Grodtschilling i 1690 er Arbejdet sandsynligvis bleven fremskyndet, thi samme Aar, i Maj, udleveres der efter Jacobæus' Ansøgning 16 Ris Skrivpapir til Kongens Kobberstikker. I November Maaned paabegyndes Trykningen af Værket — paa hvilket Jacobæus fik Privilegium — og samtidig Udførelsen af de kobberstukne Plader. Grodtschilling leverede Tegningerne, og Joh. Erichson stak dem i Kobber. Den sidste fik i Efteraaret 1690 100 Rdl. for sit Arbejde, og i Maj 1694 lovede Kongen ham endnu 170 Rdl. I September 1695 fik Wilken Ribolt 100 Rdl. for „Titularpladerne (3: Titelbladene) at skildre“; den eneste Udgift der findes til Bogtrykkeren, Joakim Schmetgen, er i November 1690: 58 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$.

Arbejdet gik efter nyere Tidens Forhold ikke synderlig rask fra Haanden. Først d. 23. Januar 1693 kunde Forfatteren præsentere Kongen det første trykte Ark af sin Bog, i Marts, næste Aar, vare Pladerne med Medaillerne færdige, og d. 27. September 1696 var han hos Kongen „at aflevere hannem Museum regium eller Hs. kgl. Majest.s Kunstkammers Beskrivelse, som nu til Trykken var fuldfærdiget.“

Holger Jacobæus høstede baade Guld og Ære af sit Arbejde. Kurfyrsten af Brandenburg sendte ham 100 Dukater til Tak for et tilstillet Eksemplar. Kejser Leopold en Guldkæde til samme Værdi tilligemed sit „Effigie udi en Guldmedaille“. Fyrsterne af Wolfenbüttel sendte seks Sølvbægere, to Lysestager med Saks og Skuffe, to Saltkar og en Skaal med Laag (ialt 144 Lod Sølv) og Fyrsten af Anhalt et forgyldt Sølvbæger paa 34 Lod. Derimod meddeler han ikke, om han har modtaget nogen Belønning fra Ludvig d. XIV, hvem han ogsaa tilstillede et Eksemplar. oven i Købet med en lang Dedikation paa Prosa og Vers foran Titelbladet og Dedikationen til Kongen af Danmark. Et Eksemplar findes endnu paa Bibliothèque nationale i Paris og et andet paa det Store kgl. Bibliotek i København.

Malerisamlingen

Ved Indretningen af „Schilderey-Kammeret“ og senere i den nye Bygning af Galleriet havde man lige saa lidt tænkt paa at danne en Kunstsamling i Nutidens Forstand, som man i selve Kunst-kammeret havde haft for Øje at oprette en videnskabelig Samling. Sligt var Tiden ikke moden til. Hovedformaalet var i kort Begreb at give en saa righoldig Fremstilling som muligt af alt, hvad Jordens Kres kunde fremvise, særlig af hidtil ukendte og derfor mærkelige Ting. Dette gør sig gældende langt ned i Tiden, ogsaa ved Indkøb af Malerier. I Udlandet skaffede man sig Billeder af de „fornemste Mestre“; naar blot de kendte Navne vare repræsenterede, og Indholdet faldt i Tidens Smag, saa' man ikke saa nøje paa Maleriets kunstneriske Værdi; eller ogsaa søgte man at faa Billeder af Genstande, som man ikke kunde faa selv. Hjemme var man ivrig efter at faa mærkelige Personer afbildede, hvad enten deres Mærkelighed var at søge i deres Krigsbedrifter, Kunstfærdighed og moralske Egenskaber, eller den blot bestod i en eller anden rent fysisk Ejendommelighed. Paa denne Maade blev Malerisamlingen et fuldstændigt Supplement til det virkelige Kunst-kammer.

Efter det lidet vi kende til Frederik d. III's egne Indkøb af Malerier, synes det imidlertid, at der har været udvist mere Skønsomhed, mere Kritik ved Valget, end under hans mindre kunstinteresserede Søn og Efterfølger. Christian d. IV's Børn havde alle Sans for Kunst. Den udvalgte Prins samlede paa Raderinger og fik Rembrandtske Blade forærende af sin Fader; Leonora Christine malede — efter flere Vidnesbyrd — fortræffelige Portrætter, og et endnu paa Rosenborg bevaret Portræt af en Præst i Bremen, malet af Frederik d. III, medens han var Biskop her, viser, at ogsaa han havde gode kunstneriske Anlæg.

Vi se ham da ogsaa straks i de første Aar af sin Regering gøre forskellige Indkøb af Malerier. I 1652 leverede den københavnske Købmand Baltzer Condevin forskellige „Schildereyen“ — som man ellers ikke har nogen Oplysning om — for 110 Rdl. Samme Aar eller i de første Maaneder af 1653 fik Frederik d. III fra Holland det store Maleri af Jakob Jordaens: Nymfer smykke

Achelaus Horn, som endnu findes i den kgl. Malerisamling. Der blev malet en sort Ramme til det den 6te Marts 1653. Og to Aar senere, i Juni Maaned, lavedes der Ramme til et andet betydeligt Billede. Carl v. Mandern havde nemlig efter Kongens Ordre malet sin store, ligeledes endnu bevarede Portrætgruppe af det tartariske Gesandtskab, som havde tjent Københavnerne til saa megen Moro under deres Ophold her. Disse Billeder og en Del af sidstnævnte Kunstners andre Malerier — f. Eks. hans ni anatomiske Billeder — havde mulig ikke straks deres Plads i selve Kunstammerets Lokaler, men efter dets Overflytning til den nye Bygning fandtes de to nævnte store Billeder stadig i det til Kunstammeret hørende Galleri, som danner Spiren til den kgl. Malerisamling.

I 1656 købte Kongen hos Gert Ditmer, Kontrafejrer udi Hamborg:

Ein Silinder Perspectif, darauf Ihr Majst. und die Königin sind gekonterfeit	150 Rdl.
Königin Christina v. Schweden.	30 —
To næsten legemsstore kgl. Kontrafejer med Regalierne	à 40 —

I et af Slottets Værelser hang senere (1673) legemstore Portrætter af Frederik d. III og Dronningen, malede af Gert Ditmer.

Denne Kunstner findes ikke omtalt i noget Kunstnerlexikon. Han har mulig været en Broder til vor Henrik Ditmer eller Ditmers; et meget fint udført Mandsportræt med Betegnelse: Gert Ditmer pinxit 1657 tilhører, ifølge Oplysning af Hr. Konservator Andersen, Overretssagfører Schack i København.

En anden hamburgsk Leverandør af Malerier, Lazarus Baratta, leverede i samme Aar følgende Malerier:

9 Grossen stuch, der stuch 16 Rixd., samen	144 Rdl.
Noch 12 frucht-stuch, der stuch 2 Rixd.	24 —
Noch Grauen Mauritius	24 —
Noch de Tapaner dans	24 —
Noch de Grauen von Oldenburg	6 —
Noch Een Tügen Brahe	2 —

Kongen har sandsynligvis fundet, at de leverede Malerier vare satte vel højt i Pris, thi i Stedet for de 224 Rdlr., som Regningen beløb sig til, fik Lazarus Baratta kun udbetalt 150 Rdl.

Maleriet af Tapanerdansen eksisterer endnu i Etnografisk Musæum. Det er malet 1641 i Brasilien af Eckhout, som var der med Grev Moritz's Tropper; paa samme Musæum findes endnu en Del andre Billeder af den indfødte Befolkning, ligeledes malede af Eckhout; det er sikkert nogle af de „9 groszen Stuch“ som købtes sammen med det ovenanførte.

Sammesteds findes ogsaa et stort Maleri af de fire Grønlændere, som et af Rentemesteren Henrik Müllers Skibe, ført af Kaptein Danell, i 1652 eller 1654 bragte til København. Det findes gengivet i Museum regium.

Omtrent samtidig bestilte Frederik d. III hos Wolfgang Heimbach „den dumme“ (o: døvstumme) Maler en Række — tolv — mindre Portrætter af de oldenborgske Konger, „afskildret fra Kong Hans“ som der staar i Inventarlisten af 1690; en senere Haand har med Blyant skrevet: Christian d. I, men selv med denne Rettelse kan der dog ikke komme tolv ud af den ene Kong Hans, de tre Frederik'er og de fem Christian'er.

Ogsaa fra Adelen erhvervede Frederik d. III sig Malerier. Saaledes blev der i 1663 godtgjort Henrik Villumsen Rosenvinge 360 Rdl. for fire „store real Schilderier in boscatie“ à 62½ Rdl. pr. Stk., saavel som 110 Rdl. for et andet Stykke „in perspective“. Man kunde kun prise sig lykkelig, hvis Sagen gik saa hurtigt i Orden, og Pengene bleve saa hurtig betalte som her. Et Bøn-skrift af 26. Sept. 1699 fra Anna Sophie Ulfeld viser, at det ikke altid var Tilfældet.

Hendes afgangne Fader, Laurids Ulfeld til Harritslevgaard, havde, fortæller hun, 84 rare Skilderier „som Hs. kgl. Majest. Kong Frederik d. III fik allernaadigst Behag udi, da han saa' dem i min salig Faders Hus, da Hs. kgl. Majest beviste den store Naade at være hos ham i hans Hus sidste Gang, da den salig Herre var i Fyn, og da allernaadigst befalede ej at afhænde dem til nogen anden, men straks oversende dem til København, hvor-med blev forholdt saaledes, at vi for dette Skyld maatte fragte et Skiberum alene. Efter at de nu vare overkomne og leverede paa Slottet, blev os allernaadigst tillagt 40 Rdl. for Stykket, som til-sammen skulde udgøre 3360 Rdl. Da, hvorvel fra Holland var skrevet efter dem, og Carl v. Mandern bød 6000 Rdl. for dem, da han før Krigen havde budt 10,000 Rdl., saa efterlevede vi dog

den Pligt, som vi var saa naadig en Konge skyldig, og lod os allerunderdanigst nøje med saadan allernaadigst tilbudne Summa. Saa gav da Allershøjest fornævnte Kong Frederik d. III sin allernaadigste Befaling den 21. Maj 1662, at der skulde gøres Afregning med min salig Moder, anlangende hvis hun efter rigtig Obligation og ellers i andre Maader med Rette havde at fordre.“

Samtidig erhvervede Kongen ogsaa den lærde Laurids Ulfelds store og smukke Bogsamling; her synes Sagen hurtigere at være gaaet i Orden; men endnu den 20. Marts 1700 havde den stakkels Anna Sophie ikke set en Skilling af sine 3360 Rdl.

Man véd desværre lige saa lidt om Malerne, om Indholdet af de 84 „rare Skilderier“, der paa denne Maade kom til Kunstkammeret, som om de malede Stykker der tillige med et Spejl ifølge kgl. Ordre til Generalfiskalen Søren Kornerup bleve udtagne af den dødsdømte men bortflygtede Kai Lykkes Bo og udleverede til Fogeden paa Københavns Slot, Joakim Waltpurger.

Et af de sidste Malerier, som Frederik d. III erhvervede, var Admiral Ruyters Portræt, som gennem Gabriel Milan kom hertil i Efteraaret 1669.

Saa længe man ved Indkøb til Skilderikammeret havde holdt sig til de produktive Hollændere, var der dog kommet en Del gode Billeder til Samlingen. Men af de 64 Malerier, som Hofmaleren Lambert v. Haven i Christian d. V's første Regeringsaar bragte med hjem fra Italien; kunde Samlingen sikkert have undværet de fleste.

v. Haven var d. 29de September 1668 bleven sendt ud for at gøre Indkøb af Malerier og Kunstsager. Takket være Skatkammerets Udsættelse paa hans Regning over Rejseudgifterne, som man intetsteds kunde finde Hjemmel for, vide vi nogenlunde Besked med Rejsen og hans Indkøb.

Det var ikke Smaasummer, der vare gaaede med, i alt over 11000 Rdlr., og Lambert v. Haven, der senere som Generalbygmester viser megen Selvfølelse, synes at have rejst som en Herremand.

Forst føres der til Udgift for Vognleje og Fortæring paa ham selv og tvende medhavende Personer fra en Stad til en anden (Rejsen

gik over Hamburg, Jena, Nürnberg, München og Venedig til Rom og tilbage over Frankrig og Holland)	920	⊘	-	⊘	7	β
Fortæring i de store Stæder ved „Stillebeliggende“						
Item Hus-, Gondol- og Caros-Leje, desligeste for Medicin og Brev-Porto	1772	-	1	-	2	-
For Klæder, Tvættelin og anden Fornødenhed paa Rejserne, paa ham selv og for de to Personer	754	-	3	-	6	-
For adskillige Kunster at lære, item Bygninger, Rariteter og Komedier at se	585	-	1	-	12	-
Summa	4032	⊘	2	⊘	4	β

Rentekammeret mente ikke at kunne lade en saadan Udgift passere, da man ikke kunde vide „hvad Akkord eller Samtykke, der havde været mellem Hs. kgl. Majest. Salig og Højlovlig Ihukommelse og Mønsr. v. Haven.“

Til denne Udsættelse svarer v. Haven:

„Hs. kgl. Majst. Højlovlig Ihukommelse Frederici tertii Intention med denne min Rejse var, at jeg skulde mig flitteligen informere om, hvis Curieus i Italien, Frankrig, Tyskland og Nederland fandtes, Arkitekturen og Schilderkunsten angaaende, saa og søge ved adskillige fornemme Mestres Information og egen Observation at gøre mig saa habil udi fornævnte Kunster, at jeg Hs. kgl. Majst. siden med Fornøjelse kunde tjene og have Inspektion med Hs. kgl. Majst.s Bygninger og andre Kunster, at baade hvis (o: det som) allerede var forfærdiget kunde med Magelighed blive ved Magt holdt, saa at intet uden Fundament i Bygninger og andet blev foretaget, hvorpaa gik stor Bekostning og havde dog hverken Raison heller Bestandighed, og til den Ende, af kgl. Liberalitet, lod mig ved Frederik Poggenberg levere 2000 Rdl., som jeg skulde have til et halvt Aars Fortæring; medens, der jeg saa kort en Tid ikke kunde erlange mit Propos, den sal. Herre og blev resolveret, at jeg adskillige Stykker skulde lade forfærdige, hvortil udkrævedes Tid, er mig videre — til hvis jeg indkøbt havde samt til min Fortæring og Rejse — flere Penge udskikket. Og naar konsidereres, at den sal. Herre mig til et halvt Aars Fortæring havde deputeret 2000 Rdl., formodes at det vil ses, at min Fortæring udi otte Fjerdingaar ikke er for stor; eftersom jeg, som vel vitterligt er, var paa de Tider og tilforn altid svag og kunde mig ikke, som andre, strapassere; maatte ogsaa holde mig som andre

noget skikkelig, hvor jeg kom frem, dersom jeg vilde komme til at se og konsiderere et og andet, som Enhver i gemen (i Almindelighed) ikke tillades. Erindres og derhos, at udi de ni Fjerdingaar, som jeg var ude, haver jeg aldeles ingen Løn nydt af Hs. kgl. Majst., som mig tilforn aarlig naadigst gav 600 Rdl., foruden at Hs. Majst. mange Gange samme naadigst forbedrede, naar Deputatet ikke kunde tilstrække. Hvad angaar Akkord og Samtykke mellem Hs. kgl. Majst. Sal. og Højlovlig Ihukommelse og mig, da er aldeles ingen Kontrakt passeret, eftersom jeg alene efter Hs. kgl. Majst.s mundtlige Ordre tog mig denne Rejse paa med de Personer og paa den Maade, som den sal. Herre selv approberede, hvilket Hs. Excellence, Hr. Griffenfeld vitterligt er, som jeg efter den sal. Herres mundtlige Ordre haver ideligen aviseret, og ved hvis Befordring Pengene mig ere tilkomne. Vil og formode, at Hs. kgl. Majst., naar jeg herefter udi forefaldende Okkasioner min Flid og Videnskab demonstrerer, ikke den gjorte Omkostning skal fortryde.“

Rentekammerets Paategning lød kort og godt: Kan uden sær kgl. Befaling ej godtgøres. Og desuden gjorde det Udsættelse over, at Indtægten ved Salget af Vogn og Karosheste, der vare købte i Rom for 303½ Rdl., — thi v. Haven havde gjort Rejsen hjem med egen Befordring — ikke var indført i Regnskabet, og vilde ikke tage hans Paastand for gode Varer, at de efter en saa lang og besværlig Rejse synes ikke at kunne være af nogen Værdi.

Ogsaa mod en Udgift paa 300 Rdl. til en Person „som efterblev udi Rom“ blev der gjort Indsigelse. v. Haven oplyser, at Personen*) var Peder Andersen af Norge (den senere Hofmaler), som „ideligen havde arbejdet paa at kopiere de fornemste og rareste Schilderier udi Rom“, hvormed han endnu ikke var færdig, og som ogsaa maatte have Inspektion med en Del Malerier, som Kunstnerne arbejdede paa endnu. Den største Udsættelse gjaldt endelig de 5527 Rdl. 1 Ort 11 Sk., for hvilke v. Haven havde købt Skilderier, Billeder, Bøger, Kobberstykker, Tegninger og andre Rariteter, med deres Indpakninger og Fragt, samt Farveduge (Malerlærred) Pensler og Voks.

Lambert, der blev rykket af sine Kreditorer i Udlandet, havde

*) Der fulgte endnu en Kunstner med til Rom. mulig Cai Gabriel Cibber.

endnu 1219 Rdl. 1 Ort 5 Sk. til gode paa sit Regnskab og ansøgte 16 Juni 1673 indstændigt om at faa dem betalt. Sandsynligvis har han tillige mundtlig skildret Kongen sin Nød i bevægelige Ord, thi Rentekamrets Indstilling af 8. Juli bærer Christian d. V's egenhændige Paategning:

„Jeg vil ikke reigne det saa nøie med Lambert; I kan ickun gjøre ham klar, for naar han faar dett, som han wil, saa greder han icke.“

v. Haven var rejst fra København d. 29. September 1668; den 8. December kom han til Venedig, hvor han „købte og betingede efterskrevne Stykker af de allerfornemste Virtuoser:

Først et stort Stykke af Cavalier Liberi, indeholder hvor den gode Fortuna eller Lykke bliver præ-senteret af tvende kvindes Personer adskillige matematiske Instrumenter for 250 Scudi di Roma	er	295	⌘	3	⌘	7	β
Et andet Stykke, mindre af Do. Cavalier Liberi, er hvor Venus bliver omfavnet af de tre Gratier 100 Sc.	er	118	-	1	-	6	-
Et stort Stykke af Carlo Loth, er hvor Jupiter bliver opfødt af Nymferne med Gedemælk, 250 Sc.	er	295	-	3	-	7	-
Et andet Stykke, mindre af Do. Carlo Loth, er hvor Pandora bliver regaleret af Guderne for 100 Sc.	er	118	-	1	-	6	-
4 Bataille Stykker af Philip Lemchen à 64 Sc. gør	302	-	4	-	„	-	-
2 Jagtstykker af Do. Lemchen à 44 Sc. gør	104	-	„	-	4	-	-
2 Landskaber af Monsr. Kochen à 32 Sc. gør	75	-	4	-	„	-	-
2 Backanal-Stykker af Sign. Carpione à 32 Sc., gør	75	-	4	-	„	-	-
1 Stykke af Sign. Frances, 6 Sc., er	7	-	„	-	9	-	-
1 Hovede af Sign. Francisco, 4 Sc. er	4	-	4	-	6	-	-
1 lidet Landskab af samme, 4 Sc. er	4	-	4	-	6	-	-
Købt et Parti af de bedste Stykker og skønne Bygninger i Venedig, koster tilsammen 240 Sc.	er	283	-	4	-	8	-
Købt adskillige Arkitektur-, optiske og andre Bøger til Venetien	er	40	-	„	-	„	-
Den 6te April 1669 kom jeg til Rom og købte og betingede efterfølgende Stykker af de allerfornemste Virtuoser i Roma nemlig:							
Et Stykke af Carlo Morato, indeholder Historien, hvor Bachus indskænker Venus et Bæger Vin og omfavnet af Cerere bedendes af Kupido at antage koster 300 Sc.	er	354	-	4	-	2	-

Et Stykke af Fabritio Chiaro, er hvor Tiden viser Timeglasset til de 3 Parcer, at Timen er udløben og at afskære Tenen med tvende Amoriner udi Loftet med en Fakkell, som tager Agt paa, naar Tenen er afskaaren at udsukke Fakkelen 300 Sc. er	354	⌘	4	⌘	2	β
Et Stykke af Ciero Fino, hvor Retfærdighed og Fred omfavner hinanden med Amoriner, som leger med Vægtskaalerne 300 Sc. er	354	-	4	-	2	-
Et Stykke af Hyacintho Brando, er hvor Tiden aabenbarer Sandheden med en Amarin derhos, 150 Sc. er	177	-	2	-	"	-
Et Stykke af Hermano Allering, er hvor Diana stjæler sig til at kysse Dimione, med nogle Amoriner, som leger paa Jægerhornene, 200 Sc. er	236	-	2	-	12	-
Et Stykke af Guilielmo Cortese Borgognion, er hvor Mercurius skænker Junoni Argoshovedet, med Amoriner, som akkomoderer hendes Haar, 150 Sc. er	177	-	2	-	1	-
Et Bataille-Stykke af Monsr. van der Wahl, 100 Sc. er	118	-	1	-	6	-
Et Stykke af Peter di Po, er hvor Persius frelser Andromeda af det Sø-Monstro 36 Sc. er	42	-	3	-	6	-
Nok et lidet Stykke af Peter di Po, er den Historie St. Magdalenes Kontemplation, 36 Sc. er	42	-	3	-	6	-
2 Landskaber af Monsr. Posin (Poussin) à 30 Sc., gør	70	-	5	-	10	-
2 Landskaber af samme à 35 Sc., gør	82	-	4	-	9	-
2 Perspektiv-Stykker af Giovanni Gisolfo for 70 Sc. er	82	-	4	-	9	-
Et Stykke endnu af Peter di Po, hvor Venus kommer ud af Skyerne til Adonis og omfavner ham, 50 Sc. er	59	-	"	-	11	-
Nok et Stykke af Peter di Po for 50 Sc. er	59	-	"	-	11	-
4 Stykker af gamle Philosopher, gjort af Girolamo Troppi à 15 Sc. gør	70	-	5	-	10	-
1 Stykke, St. Jakobs Drøm, af Do. Troppi, 24 Sc., er	28	-	2	-	4	-
2 Hoveder af St. Magdalena, 20 Sc. er	23	-	3	-	14	-
Et af de fornemste Stykker i Rom af Hannibal Carazzi kopieret af Hermanno Allering, er en St. Johannes udi Ørkenen, 40 Sc. er	47	-	1	-	12	-
4 smaa Landskaber af Salvator Rosa à 22 Sc., er	104	-	"	-	4	-
2 store Landskaber af D. Rosa à 32 Sc. er	75	-	4	-	"	-
2 store Landskaber, gjorte af en fornem Mester, à 25 Sc. er	59	-	"	-	11	-
2 smaa Landskaber af samme Mester for 20 Sc., er	23	-	3	-	14	-
2 store Perspektiver af antikiske Bygninger, af Bianco, à 35 Sc. er	82	-	4	-	9	-

2 smaa do. af samme Mester à 30 Sc.	er	70	⌘	5	#	10	β
2 Landskaber af en Dicipel af Monsr. Posin à 18 Sc.	er	42	-	3	-	6	-
Et Stykke, hvor Tiden præsenterer Vaniteten en Rose, 15 Sc.	er	17	-	4	-	6 ^{1/2}	-
Endnu 2 Landskaber af en Discipel af Monsr. Posin à 18 Sc.	er	42	-	3	-	6	-
2 Arkitekt-Stykker af Don Vincenzo à 25 Sc.	er	59	-	„	-	11	-
Et Elfenbenskrucifix af et Stykke koster 35 Sc.,	er	41	-	2	-	4 ^{1/2}	„

Ved Siden af denne store Erhvervelse, der kun til Dels kunde finde Plads i Galleriet og paa Kunstammeret, var det, der ellers kom til Galleriet under Christian d. V, kun Smaating. Da en Fortegnelse over Malerierne ikke har været gengivet tidligere, aftrykkes en saadan nedenfor efter Kunstammer Registranten af 1690. En Del af Malerierne og Busterne ville endnu findes paa vore Samlinger. Efter v. Havens Død (1696) fik hans Enke Anna — en Søster til Niels Slange — 1000 Rdl. for Skilderier og Kobberstik, som kom til Kunstammeret og Biblioteket. Det meste, af hvad der ellers bestiltes hos Malerne, gik i den „kuriøse“ Retning.

Gert Ditmer malede saaledes „de engelske Kvækeres Gestalt“, Henrik Ditmer en Bondedreng med adskillige Farver Haar (nu paa Fredensborg). Drengen kunde takke denne Ejendommelighed for, at han i 1673 to Gange fik 10 Rdl. af Kongens Kasse. Abraham Wuchter fik 25 Rdl. for at male nogle i Sundet fangede Fisk, og Peter Andersen malede Prokurator og Skolemester i Helsingør Lars Berthelsen paa Grund af hans store Næse (nu paa Kronborg). Desuden fandtes der Portrætter af en Fisker, som var 120 Aar gammel „og havde set sine Børnebørns Børns Børns Børnebørn“, „ligeledes af Kongens Nar Trompil og af Vidundermennesket Anna Marie van Schürmann i Utrecht, som studerede Filosofi, Teologi og Naturvidenskab, kunde alle europæiske Sprog foruden Latin, Græsk, Hebraisk, Syrisk, Chaldæisk, Tyrkisk og Arabisk samt endelig modellere, male, skære i Træ og stikke i Kobber. At Kongen selv interesserede sig for saadanne Malerier, ses af en Ordre til en „Skildrer“ om at begive sig til Kolding for at male den gamle Skiferdækker.

Fortegnelse over Malerier og Buster paa Kunstkammeret 1690

Paa Galleriet:

- Holger Danskes og hans Gemals Kontrafej, meget store, paa den ene Ende af Galleriet og udi den anden: Burmands og hans Gemals i lige Maade meget store.
- Fire meget store Kontrafejer med Prometheus, Ixion, Sisyphus og Tantalus, skildret udi fuld Positur af en italiensk Mester, Spaniolet.
- Fire romanske Statuer.
- Christiani quinti* Kontrafej til Hest, klædt paa romansk, efter Legems Størrelse gjort af Bendix Grodt-schilling 1688.
- Christiani quarti* Kontrafej udi fuld Positur klædt med en kongelig Kappe.
- Christiani quarti* Kontrafej til Hest efter Legems Størrelse gjort af Karl van Mandern.
- Caroli quinti* Kontrafej meget kunstig skildret paa Silke.
- Et meget stort Skilderi med Dronning Margretes Kontrafej udi fuld Positur, tillige med Kong Albrecht af Sverige og hans Son Kong Erik, som falder paa Knæ og præsenterer hende Kronen.
- Et stort gammelt Skilderi, som formenes at være den Historie om *Valdemaro Secundo*, som førte Krig udi Lifland, da den røde Fane med et hvidt Kors faldt ned af Himmelen.
- Et stort Skilderi med *Carlo Secundo* og den kgl. engelske Familie paa, gjort af d'Agar.
- Et Kontrafej Madame d'Orléans.
- Et stort Kontrafej Madame Porsmouth.
- Et stort Stykke med Prins Mouritz af Nassau og adskillige Brasilianere, som han førte i Krigen med.
- Et stort Skilderi med en Moskovitisk Ambassador og hans Suite derhos.
- Fire Kontrafejer med Jupiter, Pluto, Neptunus og Apollo.
- Et stort Skilderi, gjort af Abraham Blomaert 1591.
- Et Stykke, gjort i Venetien, om Nymfer som opfødte Jovem med Gede-mælk, af Carolotto.
- Et Stykke af Marie med Barnet.
- Et kunstigt Stykke, gjort af en Italiensk Mester, hvorpaa ere Positurer over Legemsstørrelse, som spille Kort og Brætspil.
- Et lidet Skilderi med Bønder paa, gjort af en Hollandsk Mester.
- Et stort Stykke med en Historie paa om Nymfer, som fiske.
- Et kunstigt Natstykke om Christo, som blev fangen i Haven, skildret af Titiano.
- Et Skilderi om Christo og Thomæ, som stikker Haanden i Naglegabene.
- Et helt stort Skilderi om Alexandro Magno.
- Et Skilderi, gjort af en Italiensk Mester, om Israels Børns Flugt af Ægypten.
- Et Bachanal Stykke, skildret af Peter Paul Rubens.
- Et Skilderi om en Ridder og Clorinda, skildret af en Prinsesse.
- Et stort Stykke, gjort af en Italiensk Mester, om Nymphis.
- Et Skilderi om Mars og Venus.

- Et Skilderi om den Gudinde Diana, gjort af Huntorft.
- Tvende Italienske Stykker, skildrede af Monfredo.
- Et stort, kunstigt Stykke, gjort af Jordanes om Nymphis og Cornucopia.
- Et Skilderi om Venus liggende.
- Et stort Skilderi om Kong Ahasvero og Dronning Esther, gjort af en Spanier.
- Et Skilderi om Baccho, Venere og Cerere.
- Et stort Skilderi, gjort af Cornelio van Haarlem, om Kæmperne, som blev kast ned af Himmelen.
- Et Skilderi om Didone, gjort af Lambert van Hagen.
- Et stort Skilderi om Salomons Dom imellem de tvende Kvinder med Barnet, gjort af Peter Paul Rubens.
- Et Skilderi om Abraham og Agar.
- Et Skilderi om Cadmo.
- Et stort Skilderi om Mars med sin Krigsannatur og Venus, gjort af Lambret van Hagen. *)
- Et Stykke om Mariæ Himmelfart, af Pietro Carton.
- Et Stykke om Lucretia, gjort af Guido Rheno.
- Theoprasti Paracelsi Kontrafej.
- Hussij Kontrafej.
- Lutheri Kontrafej skildret 1534.
- Catharina, Marth. Lutheri uxoris Kontrafej.
- En dito Lutheri mindre Kontrafej.
- Johannis Calvini Kontrafej.
- Zwinglyi Kontrafej.
- Jacobi Puteani Kontrafej.
- Erici Puteani Kontrafej.
- Petri Puteani Kontrafej.
- Geszneri Kontrafej.
- Priei Mirandilæ Kontrafej.
- Galilæi de Galilæis Kontrafej.
- Hadriani Junii Kontrafej.
- Johan Meyers Astrologi Kontrafej.
- Adam Olearii Kontrafej.
- Alberti Bygmesters Kontrafej.
- Joh. Passeratii Kontrafej.
- Alberti Dyris Kontrafej.
- Bendiks Grodttschillings Kontrafej.
- Mons. d'Agars Kontrafej.
- De ti Apostler, kunstig tegnet, alle med Ramme om og Glas for.
- Ti smaa Stykker med bibelske Historier gjorte udi Italien.
- Tvende store Stykker med bibelske Historier.
- Et Stykke med Joseph i Ægypten.
- Et Landskab, skildret af van der Mulen.
- Et dito af Borchheim.
- Et Skilderi af en Katolisk Kirke lagt udi Perspektiv Vis.
- Et kunstigt Natstykke.
- Et Skilderi af en hel stor Aloe, som haver floreret til Gottorp.
- Uldrich Lufftis Kontrafej.
- Johan Hollænders Kontrafej.
- Lorens Weiskops Kontrafej.
- Gammel Simons Kontrafej.
- Et stort Frugtstykke.

I det ottende Gemak
(Modelkammeret):

- Et Kunst-Stykke gjort til Nürnberg om Freden, som blev sluttet mellem Kejseren og Svensken.
- Tychonis Brahæi Kontrafej.
- Thomæ Bartholini Kontrafej.
- Francisci Josephi Burrhi Kontrafej.
- Et dito.

*) Det var Admiralen Henrik Bjelke, der var fremstillet som Mars, hans Hustru som Venus og hans Søn som Cupido. Billedet gik til Grunde ved Slotsbranden 1794.

Fem smaa Hoveder, skildret af Italienske og andre Mestre.

I Heltesalen.

Christianus quintus buscheret efter Legems Størrelse, klædt paa romansk og med en kongelig Kjortel omkring, staaende paa et stort firkantet forgyldt Postament med et stort kosteligt fint Glas for.

Dronning Charlottæ Amaliæ Brystbillede buscheret i Voks.

Dronning Sophia Amalia i lige Maade udi Voks.

En dito større med Armeer (!)

Prins Georg i lige Maade udi Voks, efter Legemsstørrelse til Knæerne.

Prinsesinden af Danmark buscheret i Voks.

Anna Sophia, Churfyrstinde af Sachsen udi Voks buscheret.

Ludovicus XIV Rex Galliaë, udi Voks efter Legemsstørrelse til Knæene paa et kosteligt forgyldt Postament med et stort Glas for.

Maria Theresia Dronning udi Frankrig i lige Maade i Voks buscheret.

Madame la Valliere udi Voks.

Fire fyrstelige Lüneburgske Personer udi Voks buscheret,

En Prins af Mecklenburg udi Voks.

En gammel Mands Hoved, kunstigt udi Vox kuscheret med Glas for.

Christiani quarti Brystbillede af Metal, hel kunstigt gjort paa et Postament.

Et Brystbillede af Bly forgyldt, paa et Postament.

Rigens Marskalk, Korbitz' Brystbillede af Ler buscheret og forgyldt.

Staldmester Merels (!) Brystbillede af Bly, forgyldt.

Apollo af Bly, forgyldt.

En dito af Metal.

Mercurius af Bly, forgyldt.

Cupido af Metal.

Mars og Venus af Træ, forgyldt.

Neptunus af Ler, metalliceret.

St. Sebastian buscheret af Ler og metalliceret.

En romansk Antikvitet metalliceret.

Seks Kæmper metalliceret gjorte af Cavallier Al Cardo.

Tvende Børn metalliceret og gjorte af Francisco Flamingo.

Friderici tertii Brystbillede, forgyldt.

Caroli Primi Regis Angliæ Brystbillede af Marmor staaende paa et kosteligt Postament.

Hans Dronnings Brystbillede af Marmor i lige Maade paa et kosteligt Postament.

Et stort romansk Hovede af Marmor. Elleve dito romanske Kejseres Hoveder.

Bacchi Statua fuldkommen udi Gibs paa et Postament.

Et Venusbillede udi Gibs, paa et Postament.

Hertug Johan Frederik af Lüneburgs Brystbillede paa et Postament.

Fire nøgne Kvindes-Personer efter Legemsstørrelse, staaende hver udi sit Hjørne af Gemakket, med grønne Taftes Sparlagener for.

Valdemari Secundi Kontrafej, efter Legemsstørrelse med en sort Ramme om. Regis Olai, Regina Margarethæ Filii Kontrafej.

Dronning Margretes Kontrafej.

Christiani Primi, Regis Daniaë Kontrafej.

Kong Hans' Kontrafej.

Christiani Secundi Kontrafej.

Et dito mindre.

Elisabethæ, Christiani Secundi Dronnings Kontrafej.

Christiani Quarti Kontrafej udi fuld Positur.

Friderici Tertii Kontrafej med forgyldt Ramme.

Prins Jorgens Kontrafej.

Dronning Charlottæ Amaliæ Kontrafej.

Dronningens af Sverige, Ulricæ Eleonoræ Kontrafej.
 Annæ Sophiæ, Churfystinden af Sachsens Kontrafej.
 Churfyrstinden af Heidelbergs Kontrafej.
 Fyrstinden af Gottorps Kontrafej.
 Dronning Christine af Sverige hendes Kontrafej.
 Et mindre udi fuld Positur.
 Joh. Georgii, Churfyrst til Sachsens Kontrafej udi Churfyrstelig Habit.
 Samme udi hans Jæger Habit.
 Joh. Casimiri Regis Poloniae Kontrafej.
 Josephi Regis Hungariæ Kontrafej.
 Den tyrkiske Sultans Kontrafej.
 Sobieskii Regis Poloniae Kontrafej.
 Gros-Fyrsten af Moskvs Kontrafej.
 Landgreven af Hessens Kontrafej.
 Churprinsens Gemal af Brandenborgs Kontrafej.
 Hans Høj-Excellens Uldrich Frederik Gyldenløves Kontrafej, gjort af Lambrech van Hagen
 Tretten Kontrafejer af den Brandenborgske Familie.
 Marechal de Turine's Kontrafej.
 Cardinal Mazarins Kontrafej.
 En engelsk Dames Kontrafej.
 En Amazones Kontrafej, gjort af en Italiensk Mester.
 Gros-Kansler Frederik Ahlefelds Kontrafej.
 Admiral Henrik Bjelkes Kontrafej.
 Felt-Herre Hans Seackes Kontrafej.
 Oliv. Cromwels Kontrafej.
 Fairfaxis Kontrafej.
 Königsmarch af Sveriges Kontrafej.
 Greven af Mansfeld og hans Grevindes Kontrafej.
 Et Kontrafej af en engelsk Lord til Hest.
 Et dito af en anden Engelsk.
 Knipperdollings Kontrafej.
 To udi Tyskland af fornemme Mestre gjorte Kontrafejer helt gamle.

Joh Bäckels Kontrafej.
 En Dværgs Kontrafej, som haver været hos Churfyrsten af Sachsen, som holder en stor Hund i Halsbaandet.
 En liden Dværgs Kontrafej, som haver været hos Hertugen af Altenburg.
 En liden dito generis foemini.
 Et Kontrafej med en som spiller paa Fiol-de-gamme.
 Et stort Spejl med en kunstig forgyldt Ramme
 Et Mariæ Magdalena Kontrafej gjort af en Italiensk Mester.
 Et Veneris Billede skildret af Titiano, den berømte italienske Mester.

I Perspektivsalen.

En katolisk Kirke udi Perspectiv.
 En reformert Kirke udi Perspectiv.
 Et stort optisk Stykke, staaende paa et Postament, gjort af en fornem Mester Fabricio til Delft.
 Et Perspektiv med en Dame og en Kavalier udi et Gemak.
 Et dito med et langt Galleri udi.
 Den Haarlemske Kirke perspektiv-vis skildret af en fornemme Mester.
 Tolv kunstige Stykker med adskillige Figurer paa af Cornelio Gübbsbrecht.
 Syv Skilderier med adskillige Dyr, Fugle og andet paa, meget kunstige.
 To Frugtstykker, en stor og et lidet, meget kunstige.
 Et Stykke med Frugter paa og hvad Instrumenter, som horer til en Skildrer.
 Et Skilderi med en stort Elfenbenspokal og adskillige andre Kuriositeter udi et Skab med Glas for, gjort af Georgio Hinz.
 Tvende Kamfoere meget vel skildret.

Spredt omkring i de forskellige Sale fandtes endvidere, ved Siden af antikke Figurer i Gibs eller Alabast samt Afbildninger af mærkelige Planter Frugter og Dyr, som f. Eks. en vanskabte Gris, der var født paa Amager og de ovenfor, Side 131, nævnte brasilianske Billeder, følgende Malerier og Buster:

- Et Skilderi, hvorpaa er et Skeleton af en forfærdelig stor Kæmpe.
- Et Skilderi med tvende forfærdelig store Hjortetakker af en Hjort, som Kong Ludovicus XI i Frankrig haver skudt, og gemmes samme Horn til Amboise i Frankrig.
- Et stort Skilderi om Circe.
- En Mummenet og et Indiansk Pindsvin afskildret, som begge her i Danmark haver været levende.
- En Hind afskildret, som var født med et Øre.
- Tvende Indianske store Fisk afskildret, som ere fangne i Sundet ved Helsingør, kaldes Punctiprot.
- Tre smaa Skilderier med en Præst, Joh. de la Badie, gjorte af Anna Marir Schurman.
- En engelsk Greves Kontrafej.
- Et Skilderi gjort af en italiensk Mester med den forlorne Søn paa.
- Et dito om Job gjort af en italiensk kaldet Guido Rheno.
- Et dito om St. Johanne gjort af Hermanno af Bayern.
- Et dito om Christo gjort af en italiensk Mester, kaldet Jacobus Palma
- Et dito om Susanna gjort af Jordannes een Brabandter.
- Et dito om St. Sebastian gjort af Guido Rheno.
- Et dito med St. Hieronymo paa gjort af Titiano.
- Et dito om Christi Himmelfart gjort af en Italiener, Pietro Corton.
- Et dito med St. Johan Baptista gjort af Guido Rheno.
- Et dito stort med St. Peder og Hanen paa gjort af Carl von Mander.
- Et dito med Maria Magdalena gjort af en Brabander.
- Et dito med en Dame, som leger paa en Lut.
- Et dito med en tyrkisk Kejserinde.
- Et dito Venns og Cupido gjort af Francisco Flores.
- Et Contrafej gjort af Titiano.
- Et Skilderi med Marie med Barnet.
- Et dito med St. Hieronymo.
- Et dito med St. Augustino.
- Et lidet Skilderi med Tiden og Døden.
- Et større dito med adskillige Bønder paa, som leger og spiller.
- Et lidet Vinterstykke med Landskaber paa.
- Et Skilderi med Diana.
- Et dito om Cultrivoro Borussio.
- Et dito med en liden Bondedreng, som hafde tre Slags Haar paa Hovedet siddendis med en Hane.
- Et lidet dito gjort af en Italiener, kaldet Basan.
- Christi Hoved skildret efter den Original, som St Lucas hafver gjort.
- Mosis Kontrafej gjort af Fransisco Kleyn.
- Et dito St. Pauli gjort af samme Mester.
- Et dito M. Luthers med en sort Ramme omkring.
- Et dito foruden Ramme.
- Et dito M. Luthers Hustrues.
- Diederich von Leydens Kontrafej med en udskaaren forgylt Ramme omkring.
- En Munchis Kontrafej med forgylt Ramme om.
- Tre Qvinders Contrafeyer, de to med Rammer, det ene uden Ramme.
- To Skilderier med drukne Bønder paa.
- Et Skilderi med Løver paa.

- Et dito om Christo og de 3 Konger.
 Et dito om Venere og Cupidine.
 Et dito med Satyris.
 Et Hoved gjort af Spanolet.
 Et Contrafay gjort af Geert Thaul en Brabandter.
 Tre ubekendte Contrafayer med forgylte Rammer om.
 Et Skilderie om Pietate og Justitia gjort af D'Agar, en Fransosz.
 Den oldenburgske Stamme afskildret fra Kong Hans til Christianum Quintum bestaaende af tolv smaa Stykker, med ottekantede Rammer omkring.
 Grevens af Oldenburgs og hans Dames Contrafey.
 Hertzog Friederich af Luneburg med hans Fru-Moder.
 Hertzog Ulrichs Contrafey.
 Dronning Christinae Contrafey af Sverrig.
 Et lidet Skilderi om Domme Dag.
 Et lidet rart Skilderi gjort til Amsterdams af en fornemme Mester.
 Pave Innocentii Decimi Contrafey.
 Maria med Christo.
 En hollandsk Presidentis Contrafey.
 En Fiskers Contrafey, som var 120 Aar gammel og hafvde set Børneborns-børns-børns-Børneborn 96.
 Et lidet Skilderi med et lidet Barn, som ligger og sover paa et Dødingehoved.
 En liden invention af Peter Paul Rubben om Paris og de 3 Gudinder.
 En liden dito om Carolo Primo af Engeland.
 Et lidet Skilderi med denne Inscription: *Quis pauper? Avarus.*
 Tre smaa Skilderier med Skibe og Landskber.
 Tre Stykker i miniatur.
 Tre smaa Stykker i miniatur om Insekter.
 Tre Stykker om Konig-Sten i Sachsen i miniatur.
 Dresden i miniatur.
 Carolus Secundus Konge i Engeland med sin Dronning hel kunstig tegnet paa Papir med Blyant.
 Olivier Cromvelt tegnet paa Pergament med Blyant.
 Maria med Barnet tegnet af Fransisco de Hammeltoft.
 Højlovlig Ihukommelse Christiani Qvarti Brystbillede af Sten, som i Kjøbenhavns Belejrings Tid oven paa Vesterport haver staaet, hvorefter Svensken ofte forgæves haver skudt, saa at endogsaa Porten, som det stod paa, er bleven ganske ruineret, men Billedet uskadt.
 Et Skilderi om Domme-Dag, hvor paa staaer Christianus Secundus og hans Dronning, gjort 1500 (!)
 Et stort dito udi en Oval-Ramme om en Drøm som Højlovl. Ihukommelse Christianus Qvartus haver haft om Natten, førend han sloges med den svensk-hollandske Flaade udi Listerdyb med sit ene Skib Trefoldighed. Paa Skilderiet præsenteres Chr. Qvartus siddende udi Vand og en Engel sætter en Laurbærkrans paa hans Hovede med Englers Musik omkring.
 Christi Figur med Tornekronen paa, set af Christiano Qvarto paa Rodenburg udi Stift Bremen Anno 1625 hvorpaa ses denne Inscription med Christiani Qvarti egen Haand skreven: „Dieser Gestalt ist mir d. 8. December auf dem Hause Rodenburg Morgens frue gezeuget, der Hon und Spot, so unser Erlöser und Seligmacher Christus Jesus unsernt Halben gelitten bey werdenden gebet, zu Gott für die Noth der ganzen Evangelischen Kirchen. Anno 1625.
 Christianus IIII. D. G. Rex.
 Dan. et Norvegiæ.

Uladislai Lokietek Regis Poloniae
Kontrafey, som haver ikkun været
en sjællandsk Alen høj og regeret
dog vel og berømmeligt 1333.

Mosis Kontrafej.
Et Skilderi om det Oldenborgske Horn,
som blev præsenteret Grev Otto, der
han var paa Jagt, af en Jomfru 909.

Vanskabninger, Morianer, Aber m. m. og vilde Dyr

Tidens Jagen efter det sælsomme og ualmindelige viste sig naturlig ogsaa over for menneskelige Vanskabninger. Den „vidtberømte Kieler-Doktor“ I. D. Major opkaster i en Afhandling — i sin „Betænkning over Kunst- og Naturalie-Kamre“ — det Spørgsmaal, om den mexikanske Kong Montezuma ogsaa har gjort Ret i at indlemme saadanne i sit Kunstkammer, og mener ubetinget at maatte svare Ja dertil; „thi hvad fortjener Navn af Raritet mere end Monstra, som have deres Navn af Monstranz eller Monstiren, d. e. af offentlig Fremstilling og flittig Betragtning, eftersom saadanne kun komme sjælden for Dagen, og jo sjældnere og ualmindeligere en Ting er, jo mere den afviger fra Middelvejen og det sædvanlige, jo mere undre vi os derover og have vor Fornøjelse deraf.“

Frederik d. III og Christian d. V underholdt nu vel ikke Vanskabninger af første Grad, om man saa maa sige; men saa snart der bød sig en Lejlighed til at faa særlig udmærkede Eksemplarer at se, synes de at have benyttet Lejligheden. De kgl. Regnskaber for 1652 fortælle saaledes om en Karl med fire Fodder; han blev bragt op paa Slottet efter Kongens Ordre og fik 3 Rdl. af Monarken. En Mand der i 1674 havde en Dreng, uden Arme og Ben, i Gemakket fik 6 Rdl. I 1703 forlystede Frederik d. IV sig med at betragte en Mand ved Navn Mathias Buchinger, der ligeledes var født uden Arme og Ben, og modtog endog en Invitation fra Krøblingen til dennes Bryllup; men det mærkeligste ved det Hele var, at Brevet var skrevet med Tungen. Hvor man kunde komme af Sted dermed, tog man Gibsafstøbning af de mærkeligste Legemsdele. Paa Kunstkammeret fandtes „Gillis“ Hænder i Gibs (se Side 55 Fig. IV), og Gillis kan næppe være nogen anden end en fattig, gigtsvag Mand, som i 1680, maaske netop i Anledning af Afstøbningen af sine lamme Hænder, fik 6 Rdl. af Kongen.

Ogsaa mindre deforme Mennesker, som rejste rundt og lod sig se for Penge, fik Ordre til at indfinde sig paa Slottet til Hoffets Forlystelse. I November 1673 fik saaledes „en stor hollandsk Mand eller Kæmpe i Gemakket“ 10 Rdl. Han efterlod nu ogsaa Kunstkammeret sin ene Sko til Erinding. Den var 15 " lang. Manden var, fortæller Datidens Avis, en 23-aarig frisisk Bonde, Jakob Hansen Klein, fra Lekkerkercken, og saa høj, at almindelig høje Personer kunde med Hat paa Hovedet gaa under hans Arm uden at røre den. Andetsteds anslaaes hans Højde til fire Alen.

Af Dværge holdtes der ved Christian d. V's Hof ikke mindre end otte: Lille Grev Hans, norske Christian, Jacob Nar, Trompil, Raffi, Albicrach, samt de to Damer Frøken Else og Narinden Catarina, som kunde spille paa Cither; som Modsætning fandtes der en norsk Kæmpe og „en stor Kvinde“. Grev Hans boede i Toppen i et af Taarnene, og norske Christian havde sin egen lille Hest. Frøken Else forærede gerne de høje Herskaber et eller andet Haandarbejde til Nytaar, og man har endnu paa Rosenborg enkelte af disse Ting: et Stykke syet Knipling og kunstige Blomster i Vaser af Sølvtraad.

Dertil kom de forskellige Morianer og Morinder, som med stærkt farvede Turbaner om deres ibenholts Hoveder og med den øvrige spraglede Dragt har passet fortræffeligt ind i Tidens brogede Liv*). De kom hyppigst hjem med Skibene fra Vestindien eller Guinea, men flere blev ligefrem købt og kunde faas for en meget billig Penge, 60—70 Rdl. Undertiden undgik man det odiose i en saadan Handel ved en nem Omskrivning: 9. Juli 1680 Major Heckmann foræret for en Morian, Hs. kgl. Majestæt bekom og gav Prinsesse Anna, 50 Rdl. Deres Rang ved Hove læses tydeligt ud af Spisekammer Regnskaberne, hvor de smaa Dværge, Morianer, Tyrkerne og den norske Dreng nævnes ganske i Flæng med Hds. Majestæts Papegojer og Marekatte.

Hvilket Optog, hvis den hele uensartede Skare i Vinteren har fulgt deres døde Kammerat, Jakob, Kongens Nar, over til hans sidste Hvilested. Han blev ifølge Kirkebogen begravet d. 10. Februar i Urtegaarden ved Holmens Kirke, „stille betjent“;

*) Paa det foran omtalte Kroningsbillede af Grodtschilling d. y. ses baade Tyrker, Morianer og en Dværg i Kirken.

er det af Hensyn til den følgende Højtidsdag, Mindedagen for Stormen paa København? eller er det, fordi det var en stakkels Nar, for hvem højtidsfuld Tale, Salmesang og Klokkeklang kun lidet vil passe?

Foruden Morianer og Tyrker, de sidste benyttedes især som Hestepassere, kunde man til Tider ogsaa glæde sig over Grønlandere. Allerede i 1606 havde Godske Lindenov taget nogle Grønlandere fra Øst- og Vestkysten med til Danmark. Det var om dem, Lyskander sang

De første var grove i al deres Færd,
De sidste letsindig og vennekær.

hvilket viser, at man klart har opfattet den karakteristiske Forskel paa Øst- og Vest-Grønlanderne. Men de kunde ikke trives borte fra Hjemmet,

Enkelte af Dværgene og Dværginderne færdedes med samme Frihed i de kongelige Gemakker som Marekatte og Papegojer, men gjorde formodentlig ikke saa megen Skade. Af gamle Regninger ser man, at Marekattene var slemme til at pille Gyldenlæders Tapeterne itu, medens de sidste ødelagde Spejlrammerne, saa de synes at have kunnet flyve rundt i Stuerne. Aberne vare i Lænke eller Bur. Dem havde man haft længe ved Hove, og de førtes gerne i tidligere Tid med ved Kongens Fadebur. I det 16de Aarhundrede var det Tolderen i Helsingør, som fik Ordre til for „skellig Pris“ at købe Aber og Marekatte paa et eller andet fremmed Skib. I 1562 kostede to hvide Ræve 1 Rdl., men en Abe 10 Rdl.

Under Frederik d. III nøjedes man med at have en Ulv i Lænke nede i Slotsgaarden, men i Christian IV's Dage gik der baade smaa og store Bjørne rundt paa Slottet „med de fremmeste Ben bundne paa Ryggen“. Det var Søren Vægters Arbejde at bagbinde Bjørnene i en egen „Spændefælde“. De kunde dog alligevel gøre Fortræd. I Marts 1619 bed den Bjørn, „som gik paa Borggaarden paa Københavns Slot“ et lille Barn et stort Hul i Hovedet og knuste Sidebenene og Brystet paa det. Den blev derpaa sat i Lænke til 29. Juli, da Christian d. IV skød den, og vi have vist foran gjort Bekendtskab med dens skeletterede Hovede i Vorms Musæum. Til Christian d. V sendes der flere Gange Bjørne ned fra Norge, men de synes stadig at være holdt lænkede.

Dyr fra de varme Lande finde vi allerede i København i Slutningen af det 16de Aarhundrede. 1562 blev der betalt Joakim Gerdam og Hans Mayer fra Lüneburg 120 Rdlr. for en Løve; en saadan sender Christian d. IV 1595 som Foræring til sin Svoger, Kong Jacob af England, og i sine Barnebreve omtaler han en mærkelig Elefant, som havde vist sine Kunster i København.

Det var dog først Frederik d. III, der, som Supplement til Kunstkammeret, indrettede et Menageri paa Københavns Slot.*) Dyrene stod ikke i en fælles Bygning, men de forskellige Dyrehuse laa saa temmelig samlede, Løvehuset paa Ridebanen bag Prins Jørgens Stald, Tigerhuset ved Tøjhuset.

I 1656 hjemsendte Ulrik Frederik Gyldenløve fra Italien to neapolitanske Heste og en Løve. De kom hertil i December, hidbragte af en Mand fra Augsburg, Johannes Sembler, der fik 100 Rdlr. for sin Umage. I 1666 kom der et Tigerdyr, og i 1669 udleveres der Johan Jæger, Slotsfoged, to Favne Brænde til at holde den nødvendige Varme hos Mammoneten og „Svinigelen“, det ostindiske Pindsvin, der, som Griffenfeld skrev, ankom sund og triumferende som en St. Georg. Og samtidig gjorde man i Stand til at modtage den med megen Spænding ventede Krokodil; om dens Udeblivelse fortælles i Bordings Danske Mercurius (Oktober 1669):

Til Lykstad er et Skib saa lykkelig hjemlandet
 Fra den guineisk Strand; man derpaa saa', blandt andet
 Som sært og sælsomt var, en farlig Krokodil.
 Af samme Slags som gaar udi Ægyptens Nil.
 Man den til Kongen hid saa levendes at føre
 Paa Veje var; men hvo kan mod Naturen gøre?
 Ved vores danske Luft den sig ej vel befand'
 Men fik sin Død paa Bælt, ret under Sprogø Land.

Skibet havde oprindeligt haft to af disse Dyr om Bord, men det ene døde, inden man naaede Glückstadt.

Der fandtes ogsaa Kameler og Dromedarer i Kongens Menageri; de fleste vare opstaldede paa Esrom, hvor en af dem i 1668 blev

*) Naar B. B. i Dsk. Saml. II 179 alt i 1662 henlægger Menageriet til Frederiksberg, er det urigtigt. Det flyttedes først under Frederik d. IV bort fra Københavns Slot.

afmalet, hver enkelt skulde have $\frac{1}{2}$ Td. Havre ugentlig. Frederik d. III, som havde hørt, at Kurfyrsten af Sachsen gerne vilde have en Dromedar, sendte ham en i 1653. Selv modtog han i 1662 gennem et russisk Gesandtskab flere levende fremmede Dyr, bl. a. en Pelikan og flere Kameler. Det var en af dem, der Aaret efter bragte en Kamelkalv til Verden i København, hvilket blev betragtet som en meget mærkelig Begivenhed.

Da Frederik d. III døde, synes Menageriet at have været ret rigt. Der var bl. a. 1 Løve, 2 Tigre, 1 Leopard og 1 Los under Opsyn af Mathias Lauridsen, Dyrvogter; Løven fik daglig 1 Lpd. fersk Oxekød, Leoparden 6 Pd., Tigeren og Lossen hver 4 Pd.; Prisen paa Kødet, der leveredes af Hofslagteren, Niels Olsen, var i 1671 pr. Lpd. 2 slette Mark, i 1672 derimod 3 Mark. Fra 29. Januar 1671 til 1. Januar 1672 havde Dyrene fortæret 949 Lpd. 11 Pd. Kød.

I Juli 1670 fik Christian d. V en Løve forærende fra England; Karlen, som bragte den, fik 40 Rdlr., og i September 1671 fik en engelsk Mand 220 Rdlr. for en ung Løvinde. Men samtidig med disse Nyerhvervelser havde Menageriet ogsaa et betydeligt Tab. Leoparden var alt død i April 1671, og i Oktober s. A. skete der en Ulykke, idet en Tømmersvend, der, som Bartholin siger, „uden at ane noget Ondt“ var gaaet ind i Løveburet, blev angreben af den afrikanske Løve og holdt under dens Klør, indtil Staldmesteren H. O. v. Vinterfeld hørte hans ynkelige Skrig og kom til og dræbte Løven med et Skud. Manden døde kort efter, ilde tilredt; hans Uforsigtighed kan forklares ved, at Løven over for sin Oppasser viste sig saa from, at han kunde stikke sin Haand i dens Mund. Skelettet af den kom paa Kunstammeret. I Christian d. V's senere Regeringsaar synes man ikke at have holdt Vilddyrebestanden vedlige; der anskaffedes dog ostindiske Ræve og Bjørne fra Norge. Men paa Frederiksborg og Esrom holdtes Kameler, Elsdyr og Rensdyr og i Charlottenlund ostindiske Hjorte. Disse maa have været af en ond-sindet Natur; thi i 1690 betales i Badskærløn for at læge 5 Personer, der forgangen Aar vare blevne beskadigede af de ostindiske Hjorte i Gyldenlund, 28 Rdlr.

Inde i Slottet bevægede Fuglene sig med samme Frihed som tidligere. Til Dronningen blev der i 1681 købt to Papegøjer for

70 Rdlr. og senere i Slesvig en hvid Abe for 200 Rdlr.; lignende Udgiftsposter forekomme flere Gange.

I September 1674 kunde Hoffet paa Slottet glæde sig ved Synet af en Basilisk; dens Ejer, der rejste fra By til By med den og viste den frem, og som fik en anselig Drikkepenge, fortalte, at den var kommen fra Afrika. Det var et af de mærkeligste Dyr, som man her fik paa nært Hold. Det blev udruget af et Haneæg, fortaltes der, og dræbte alt i sin Nærhed med sin giftige Aande og giftige Øjne. Danske Mercurius er efter Tidens almindelige Standpunkt mærkværdig nøgtern i sin Opfattelse af dette Vidunderdyr. „Uanset den var saa kunstig sammensat, at ingen lettelig kunde kende det, saa er der dog ingen Tvivl paa, at den jo var gjort med Kunst og overdraget med Skindet af en Skade eller Rokkefisk.“

Det var sandsynligvis denne ædruelige Opfattelse af Vidunderdyret, der lidt senere afholdt Christian d. V fra at købe den berømte königsmarkske Hydra eller Hydra Sebæ, som det hamburgske Bankierfirma Herthoge, Agenter for den danske Regering, tilbød ham for den antagelige Sum af 40,000 Rdlr. Det var et syvhovedet Uhyre paa et Par Alens Længde, der under 30-Aarskrigen som saa meget andet Gods „var faldet i Hænderne“ paa den svenske General Königsmark; en Ætling af ham satte den senere i Pant, tillige med nogle alkemistiske Pulvere, hos ovennævnte Firma. Christian d. V afslog imidlertid Tilbudet; paa Kunstammeret fandtes længe efter et Maleri af den, sandsynligvis udført og sendt til København for at lokke Kongen til Købet. Det var denne „Hydra“, som senere kom til at spille en Rolle i Tordenskjolds Historie. Da Linné i 1735 godtgjorde, at hele Dyret var et frækt Bedrageri, idet det var sammensat af Væselhoveder, medens Kroppen var overtrukket med Slangehud, maatte han ilksomt flygte fra Hamburg for at undgaa den forbitrede Ejers Hævn. Endnu i Slutningen af Aarhundredet fandtes Uhyret hos Brødrene Stampel i Hamburg.

Christian d. V's Utilbøjelighed til at indlemme dette i sin Tid navnkundige Stykke i sit Kunstammer tør vistnok betragtes som et Vidnesbyrd om, at man var inde paa væsentlig andre Synspunkter, end dem der gjorde sig gældende i Samlingens tidligste Aar. Men det var dog kun naturligt, at man først efter-

haanden formaaede at frigøre sig for tidligere Tidens forvirrede og overtroiske Forestillinger. Naar den franske *Journal des savants*, der blev støttet af *Académie des sciences*, endnu i 1680 kunde tage Beretninger om Komet-Æg eller Solformørkelses-Æg for gode Varer, kan man ikke undre sig over i Kunstkammerets Tilgangsprotokol for 1706 at finde følgende Anmærkning: Item bekommet et Æg, hvilket en Høne har lagt under Solformørkelsen d. 12. Maj 1706, og er derpaa at se fast som en Sol med Straaler.

Kunstkammeret blev i Tidens Løb mere og mere besøgt baade af Byens egen Befolkning og af Rejsende, og ingen havde ret set København, naar han ikke havde aflagt et Besøg heroppe. Nogen folkeopdragende Betydning fik det vel ikke endnu paa Grund af Stoffets Uensartethed og Mangel paa indre Sammenhæng, selv inden for Hovedafdelingerne. Først da det i 1824 var blevet opløst i forskellige Fagmusæer og et saakaldet Kunstmusæum (Dronningens Tværgade Nr. 7), og dette atter i 1850 var blevet udstykket mellem de forskellige kunst- og nationalhistoriske Samlinger samt etnografisk Musæum, først da blev der tilvejebragt en videnskabelig Ordning af Stoffet.

De rige Samlinger, der have gjort København til en Musæumsby som faa andre, der bleve grundlagte af Kongen og senere udvidede og forøgede af Folket selv, have haft deres store Betydning for Udviklingen af det danske Folks aandelige Liv baade ved Minderne om vore Forfædre og som almindeligt Middel til Dannelse og Belæring. Og ved denne deres dobbelte Betydning, videnskabelige og nationale, staa de som et værdigt Minde om den Konge, der ikke blot var en lærd Mand — med Interesse for „høje og hemmelige Ting i Naturen“ — men tillige i Farens Stund en tapper dansk Mand, saa at — for at slutte Beretningen om Kunstkammeret med Holbergs smukke Ord om dets Stifter — „paa hvilket Sted og udi hvilken Action Fjendens Haand havde fældet ham, da var det paa Ærens rette Post og udi en Forretning, som var heroisk og kongelig, nemlig for sit Lands Frelse.“

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

INVENTARIUM

OVER

KUNSTKAMMERET PAA KØBENHAVNS SLOT

CORFITS TROLLES, ENEVOLD PARSBERGS OG THOMAS BARTHOLINS

REGISTRERING EFTER KGL. ORDRE AF 17 JANUAR 1673

(BEGYNDT 20. APRIL 1673, SLUTTET 1. AUGUST 1674)

INVENTARIUM

1714

RECHENKUNFT DER KÖNIGLICHEN KASSE

Der Kassenrechnung der Königl. Kasse
für das Jahr 1714
von dem Kassenrath

Det første Gemach lige ofver for Dørren
paa dend Vester Side.

En storr Mumia indlagt udi en Kiste,
som er gjort efter Kroppen med
Ægyptisk skrift paa.

En mindre Mumia.

En Hvalfisk Tand.

Hoffvedet af et Marsvin.

En Hvalfisk Tand.

En liden Tand af Hippopotamo.

En Rosmar Tand.

Hoffvedet af en Rosmar.

En Tand af Hippopotamo.

En Hvalfisk Tand.

Snuden af *pisce Serra*.

En Hvalfisk Tand.

Et lidet Rhinoceros Horn.

Snuden af en Sverdtfisk.

En Rosmar Tand.

Dend offverste part af Hoffvedet af en
Eenhorn med Tandem udi.

Snuden af *pisce serra*.

Trende smaa Rhinoceros Horn.

Trende storre Rhinoceros Horn.

Et støche af dend offverste Keffte af
en Eenhorn.

En Rosmar Tand.

En Vestindisk Slangehud.

Rygbeenene af en Hay.

En Vestindisk Slangehud.

Snuden af den Fisk Serra, et quarteer
lang.

En brod af en Roche, kaldet *Raja*
clavata.

Snuden af dend fisk Serra.

Et slags fisk, som kaldes *Stella arbo-*
rescens.

Kindtænderne af en Elephant.

En af samme slags.

Trende Eenhorns Tænder.

Nebbet af en Lepel-gaas.

Kindtænderne af en Elephant.

Et slags Hummer, kaldet *Astacus*
Literatus.

Hoffvedet af en storr Roche.

Rumpen af een Elephant.

Snuden af dend fisk Serra, et quarter lang.

En fisk kaldet Loligo.

Kindtanden af en Elephant.

En Ostindisk Slangehud.

Rumpen af en Elephant.

Trende store Elephant Tender.

Rumpen af en Elephant.

En knortred ubekient gewext.

Et ubekient Diurs Hoffvet.

Haanden af en Ostindisk Haffmand
kaldet *Uranutan*.

En Svamp voxen som femb fingre.

Et Schilderie af en Hydra med 7
Hoffveder.

Kefften af en Hay.

Nebbet af en fugl kaldet Rhinoceros.

Nebbet af en fugl kaldet *Onocrotalus*

Nebbet af en fugl kaldet *Semenda*.

Nebbet af en Rhinocerotfugl.

Nebbet af en ubekient fugl.
 Nebbet af en fugl, som kaldis *Taucan*,
 den hafver i Steden for tungen en
 feder.
 Nebbet af en Leppelgaas.
 En kappe sammenvoxen af adskillige
 røder.
 Skinnebenet (som formenis) af en
 Kempe.
 Klørene af en Oxe underlig voxne.
 Nebbet af en Indiansch Skade.
 Nebbet af en ubekient fugl.
 Nebbet af en storr *Taucan*.
 Nebbet af en fugl kaldet *Monoceros*.
 Gemegtet af en Rosmar.
 Hoffvedet af een fisk kaldet *Thunnus*.
 Trende Kløre af een Hippopotamo.
 En fisk kaldet *Echinus marinus* med
 piche paa af en steenagtig materie.
 En af samme slags.
 En Rosmartand.
 En fisk kaldet *Loligo liden*.
 En Rosmar tand.
 En liden Elephants tand voxen dobbelt.
 Hoffvedet af en Brasilisk hest.
 Skindet af et Ostindisk pindsviin, som
 blef leffuendis ført hid til Danmark.
 Skindet af et Schyttisk Lamb som
 voxer af Jorden
 Et Rhinocerot horn kommen med det
 sidste skib af Ostindien.
 En Hippopotami tand ilige maade.
 Et Rhinocerot fugels Neb.
 Trende maadelige Elephants Tender.
 Nebbet af en *Onocrotalo* foruden See.

Offver Schabet som *Conchylia* ligger paa
 den Norder Side.

Adskillige hvide Søe-vexter.
 Adskillige røde Søe-vexter.
 Adskillige sorte Søe-vexter.
 Et rete marinum hvit.
 Andre af samme slags purpur farffue.
 Andre af samme slags sorte.
 Et Træ kaldet *Abies marina*.

Paa dend Vester side aff Schorsteenen.
 Fire stoche af Canelebarch træ.
 En kølle af valbirsch voxen noget lig
 den kølle som Hercules afmalis med.
 En roed voxen igennem rygbenene af
 et Menniske funden her i Køben-
 hafn hvor tilforn hafer været en
 Kierkegaard.
 Grenene af et Palmetræ.
 En kiep af valbirsch.

Paa dend Oster side.

Hornene af en Buffels Oxe.
 Tvende underlig voxne hjortetache.
 Et stort hiortetache *Philosophice cal-*
cinerit.
 Tvende hoffueder af et diur som kaldes
Baby Ruse.
 En Tacke af en udskaaen hiort.
 En dobbelt hiorte tacke.
 En tre dobbelt hiorte tache.
 Trende om hinanden vundene hiorte
 tacher.
 Et horn af et diur kaldet *Strepsiceros*.
 Hoffuedet af et elsdyr paa hvilket dend
 ene tache er dobbelt.
 Et underlig voxen stoche Træ, ligner
 nogenlunde en Løve.
 Trende horn aff en *Crapea Persica*.
 Adskillige Raabuche horn underlig
 voxne
 En Tobaks Pibe af Vestindien kaldet
Calicot.
 Trende store indianshe flagremuus.
 Nie Raabuch-tacher underlig voxne.
 Tvende af horn af *Caprea Persica*.
 En Green af et granne Træ underlig
 voxen.
 Tvende hjorte tacher, saaledis i hver-
 andre indviklede, at mand icke
 lettelig kand faa dem fra hverandre.
 Hoffvedskallen af en Raabuch med
 ickun et horn paa.
 En tredobbelt Raabuch Tache.

- Hornet af en Indiansche Buch.
 Hornet af en *Strepsiceros*.
 Et horn af Naturen voxen som det var vunden.
 Tvende støcher træer, funden i Helsingøer skow, hvor disse Bogstaver var indvoxne N. D.
 Et støche Træ voxen som tvende horn med een steen mit udi.
 Et lidet horn af en *Strepsiceros*.
 Horn som formenis at skal være af harer.
 En stor Indiansch bønne.
 Tvende spanske Korbiter.
 En Indiansch Nød, som kaldis *Cocus Maldivensis*.
 Hornen af en Steenbuch.
 Et stort hjorte tacke med et stort støche træ voxen om dend ene ende.
 Et dito, hvor et stort hjorte hoffvet med Tackerne sidder indvoxen udi et støche Træ.
 Kefften af en hest indvoxen udi et støche hyld.
 En tand af Hippopotamo.
 En Indiansk svamp voxen som et horn mand blæser udi.
 Barchen af et træ som mand kand blæse udi som udi et horn.
 En lang Indiansk bønne.
 Keffterne af en Haj.
 Rhindsdjur Tacher.
 Et hjorte tache som paa dend ene side er udvoxen med trende greene.
 Tvende soe-eble, kaldis *Echini marini*.
 Et støche træ voxen ligesom en fleske boste.
 Et støche Indiansch træ voxen som en størr arm og haand.
 En Indiansch *Coccus* nød.
 En Raabuksfod med rygbenet af et andet djur omkring.
 Et støche træ voxen som en slange.
 Et støche træ som er igennemboret af orme.
 Et støche træ hvor skinnebenet af et diur er indvoxen.
- Nogle underligen voxet støcher træ.
 Et støche træ, som er voxet i bølger.
 Tvende større støcker træer hvor disse bogstaver var indgroede: IENS HAMMER HOLST ER RØMT AF KONGENS TIENSTE FOR EN TILF.
 Huden af en Myrenetter.
 Sex hjorte føder.
 Et støche egetræ, som torden hafver slagit ud.
 En Walbirch kande.
 En Raabuch been med en kule udi.
- Dend syndere side ved Vindverne.
- Tvende Indiansche *Coccus*nødder.
 Tvende Pinnøder.
 En aflang Indiansk frugt.
 Tvende Søe-Ebler.
 En fisk kaldis *Stella marina*.
 Nogle smaa *Echini marini*.
 Siuff Indiansche Slangehud.
 Et Skind af en Slange som kaldis *Mater formicarum*.
 Tvende Strudseg.
 En Roche udskaaen som en *Basilisch*.
 Rygbenene af en Hay.
 Keffterne af en Roche.
 Et been af en hvalfisk kaldis *Os petrosum*.
 En fisk kaldis *Stella marina lata*.
 En Indiansch *Coccus* Nød.
 Trende Indianske bønner.
 Trende Roser af Hierico.
 To greene med tre kantede indianske frugter kaldet *Bixa*.
 Rygbenet af Eenhorn.
 Kefften af en Rocke.
 Hoffvet panden af en Løwe som højloflig Ihuhommelse Christianus 4tus hafver skiødt ihiel.
 En Indiansch fisk kaldis *Vespertilio marina*.
 Otte Strutzeg

- En Cederfrugt af Libanon.
 Et slags Kraber kaldet *Cancer molu-*
canus.
 Eggene af en fugl kaldis *Eider*.
 Rygbenen af en Slange.
- Udi det første Schab ved Dørren.
- Brystet og Halsen af Svane
 Fire Piger af et Indiansch Pindsvin.
Echinus marinus som er saa haard
 som en Steen.
 Trende Snuder af en fisk som kaldis
Serra.
 Bn Brasiliansch fisk, *Gvamajacu Ape*.
 En Norsk Muus som regner ned fra
 Himlen kaldis *Lemming*.
 En meget liden Schilpade.
 En fisk kaldis *Acus marina*.
 Et lidet foster icke længere end toe
 fingers brede.
 En kylling med trende hoffveder.
 En fisk kaldis *Cataphractus*.
 Trende krabbe kløer lig en hane kam.
 Et slags fisk kaldis *Hippocampus*.
 Haanden af en Mumia.
 En busk haar med huden ved, som
 en haffver reffvet af en andens
 hoffvet i vrede.
 En liden fløjte giort som et Jægerhorn.
 En steen, skaaren af et Menniske, af
 gestalt som et hierte.
 En aflang steen gaet fra en Kuinde.
 Et Insectum, kaldis *Scarabeus buce-*
ros nasicornis.
 Adskillige bolde, som findes i diur
 kaldis *Tophi*.
 En kridhvid Muus.
 Et Søe-Eble.
 Trende smaa Rocher udskaarne som
 smaa Drager.
 En af samme slags med tvende Hoff-
 veder.
 Et slags forgiftige Ederkopper kaldis
Tarantula.
- En Bezoarsteen af Vestindien.
 Schindet udstoppet af en *Viper*.
 En steen af et barns blære paa 4 Aar.
 Underlig væxt af et Menniskes fingre.
 Siuf *Tophi* af adskillige Diur.
 Et slags firebeen kaldis *Scincus ma-*
rinus.
 Dend mindste Paradiesfugl kaldis *re-*
gulus.
 Et slags orme kaldis *Scolopendra*.
 Tre smaa brasilske fugle kaldis *Gva-*
janimbu.
 Tvende *Chamelæonter*.
 En fugl ej større end en flue med en
 lang rumpe af Westindien.
 Et been, som somme have ment at
 skulle være af een *Remora*, vidis
 icke til visse af hvad Diur det er.
 Et tingest giort som en *Phalangium*.
 En *Salamander*.
 En *Hippocampus*.
 En hvid Spurre.
 En fæder med adskillige plætter øjne
 paa, vidis icke af hvad for en fugl.
 En hvid og en brun fæder tre haand-
 bred lange, som siges at være af
 en fugl, icke større end en spurre.
 En svine fod underlig voxen.
 Et Eg som sigis en Qvinde at have
 fød.
 Adskillige hane Eg som sigis.
 Adskillige underlige Eg.
 Tenderne af en Americansk Edder-
 koppe.
 Adskillige Kindtænder saa haarde som
 steen.
 En flue med vinger af Barnsteen, kon-
 stig giort.
 To Tyrkiske Sigill skaaren i Marmor.
 Beenraddet af en *Viper*.
 En balsameret Ederkoppe.
 Viperunger.
 En guul trind steen, saa tung som
 Metal.
 Adskillige steene funden i en Ostin-
 disk *Bezoar*.

- Tvende smaa Slanger.
 En fisk kaldis *Balanus*, bleffven til steen.
 Øigene af en Søe hund.
 Tvende Søe-Eble.
 Et stort vunden horn af en *Capune*.
 Tvende smaa horn af en hest, som var udi højlofflig lhukommelse Friderici 3 Stald.
 Adskillige Nyre og blærestene.
 Øjsteenen af en fisk kaldis *Urano-scopus*.
 En kindtand sigis at være af en kæmpe.
 En aflang *Tophus*, vidis ey af hvad diur, siunis af en Cameel.
 Tvende Paradisfugle.
 Hoffvedet og fødderne af en Trane.
 Schallen af en Schilpadde med et Skilpadde eg udi.
 Fødderne af en Capun, som haffver haffl *podagram*.
 Kindtænderne af en *Hippopotamo*.
 Tænderne af en *Castor*.
 Et *pater noster* baand af en slags frøe kaldis *Lachrymae Jobi*.
 Et beenrad af en slange og af en tudtze.
 Tungen af en Indiansch slange trekløffet i enden.
 Et Kindbeen af et ubekient diur med mange radder tender udi.
 Et stort krumt *Capune* horn.
Terra Sigillata af *Malta* med et Skib paa og en som tilbeder kaarset.
 „ med St. Johannes paa
 „ med St. Paul paa.
 „ med St. Cecilia paa.
 „ med en Soel paa.
Terra Sigillata af *Lemno* som er hvid; dito som er rod.
Terra Sigillata askefarve med tyrkiske Bogstaver paa.
 „ med Maanen og tre Stjerner.
Terra Sigillata, liusrød farve med tyrkiske Bogstaver paa.
Bolus Armena.
- Et langt støche af *Bolo Armena* med Seyl udi hver ende.
Terra sigillata af guul farvfe med tyrkiske Bogstaver paa.
 Et stort støche af *terra sigillata* med tyrkiske Bogstaver paa.
 Et støche af *Bola Armena*.
Terra Sigillata fra *Lignits* hvid og Leffver farffve.
Terra Sigillata fra *Erlach*.
Terra Sigillata fra *Lifland*.
Terra Sigillata Strigoniensis rod.
 — — — guul.
 — — — røed.
Terra Sigillata med bierge, en krone og disse bogstaver K. B., askefarffve, rød, guul, leffverfarffve, mörchegraae.
Terra Sigillata af Hessen
Terra Sigillata fra Bloes i Frankrig.
Bolus Ungaricus.
Terra Ligniensis
 Jord af Helenækilde.
 En afritzning paa nogle tutzer og fiire-beene, som een liden pige hafver opkastet.
 Grøn Suoffvel som er falden i Sverrig, voxen som et lidet dobbelt bierg.
 Af Naturen fiin udarbejdet Suoffvel voxen i Norge.
 Af Naturen fiin udarbejdet Suoffvel voxen i Goslar.
Risagal.
 Suoffvel durchsigtig som *Cristal*.
Sal. Prunelle.
 Hvidt *Arsenicum*.
Alumen Plumosum.
 Tvende Pinnodder.
 En storr Coccusnod med dend yderste skal omkring.
 En frugt af et træ. som kaldis *Palma Saccifera*.
 Langagtige frugt af et træ kaldes *Taufel*.
 Det samme slags trinde.
 Tolff lange Indiansch frugter.

En frugt kaldis *Anda*.
 En frugt kaldis *Jecol*.
 Tyrkisk Hvede.
 Et rygstraa med 5 ax paa.
 En liden flaske *Cørbits*.
 En indiansch bønne aleene i en skal.
 Femb smuche *Subtilige* krabber kaldet
paguri paa et ostindisk laceret fad.
 En padde hat hvor paa siunis at være
 voxte bladene af bregner.
 En lang flaske *Cørbits*.
 En liden Indiansch Coccusnød.
 En dobbelt fremmed frugt lacerit.
 Ceder frugt af *Libanon*.
 Frugten af *Acoro*.
 Søe-hveede.
 En trind *Cørbits* flaske.
 Tobacksblade som see ud som Røer.
 En størr Indiansch frugt kaldis *Ma-*
mas.
 Blade af *Lychnide* underlig voxne.
 En frugt kaldis *Apeiba*.
 Adskillige frugte *Anacardi*.
 En valnød voxen i form som en pære.
 Et slags fint saasom sekewerdug fun-
 den paa træerne i Norge i større
 stycker.
 Et stoche træ kaldet *Mesercon* af
Ambona.
Sassafras Træ.
 Et stoche Træ af den flod *Janvario*.
 Indiansch brød kaldis *Lagu*.
 Indiansch røde og sorte bønner.
 Smaa indiansche røde og sorte bønner.
Thee.
 En kjerne som formenis af *Cocco*
Maldivensi.
 Indiansche *Purgeer* nødder.
 Been af dend stoere slags.
 En anden liden frugt.
 Gran knopper.
 Tvende *taufel* nødder med dend
 yderste skalle.
Toback seer ud som smaa haar.
 En frugt, hvoraf kommer *Balsamus*
de Hierico.

Fire Westindiske bønner kaldis *Cor*
Divi Thomæ.
 Et stoche guult *Sandel* træ.
 Tre stoche *Alöe* træ.
 Femb busker af Paradiesfugle feder.
 Et stoche Chinesisk papier.
 En som formeldis at være en slange
 steen.
 En steen af en Qvinde veyer 9 lod
 3 quintin, indfattid udi Sølf.
 En steen paa et pund og 4 lod af en
 Mands blære.
Vasa hepatis omnia exsiccata.
Lapis Bufonis, hvor en Mands (!) sidder
 paa en tutze.
 Et Slangehoffvet med en gammel Du-
 cat i Munden.
 Et belte af graa, grønne og sorte Ost-
 indiske feere.
 To fløyter af dend Nød *Taufel*. 168

Udi det andet Schab.

En Del Conchylier, Tordensten og For-
 steninger (85 Numre foruden „alle-
 haande Slags andre smaa Stene“.)

Udi det tredje Schab.

Guld Erdtz (12 Numre).
 Sølf Erdtz (80 Numre).
 Adskillige andre Erdtzer (86 Numre,
 heriblandt en Mængde Ædelstene; bl.
 a. „et stoche steen, som lugter som
 violer“.)

Udi det fjerde Schab paa dend
 Norder side.

En Del Coral og Rav (160 Numre).

Udi det det femte Schab.

Forsteninger (62 Numre, samt forskel-
 lige).

Under Lofftet.

Animalia Aquatilia et Terrestria.

Paa Veggen ved Schorsteenen.

Sødyr o. a.

Christus paa Kaarset, som menis at
være voxet i Marmor.

En vanskabt Hummer.

Huuset af en Skilpadde.

Mumia Danica minor.

Sceleton af en hane, som menis at
have giort et eg.Tvende *membra genitalia Rosmari*.

Offver Schorsteenen.

Conchylier (opstillede paa Hylder paa
Pyramider af Træ).En stoer *Umberella ex foliis palmae*.Tvende *stella marina arborescentes*.

Udi Schorsteenen og paa Gulvuet.

- Et Skilderie af fire Grønændere.

To *Vertebræ* af en Hvalfisk.En Viindrue Klase med een lang haard
gevext.

En stoeh af en Hualfisk Riffbeen.

Et sort Indiansk Rotteskind.

En stoer Skoe.

Et steen bord med terringer udaf pyrit.

Et stoert støche solff Ertz og to andre
smaa.

En Parachet rede.

Tvende smaa Crocodiler som hafver
veret leffvendis i Københavfn.

Sceleton af en Hest.

- af en Bever.

- af en Casuario.

- af en Hund.

- humanum.

- af en Ulf.

- af en Vildsvin.

Fra vore Museers Barndom.

Sceleton af en zibet Katt.

- af en hiort.

Et Faareskind med et horn i siden.

Et dødninge hoffved.

Skindet af en hiortefod.

En afritzning af en kempe.

Et skilderie af en Misgeburt af kalffve.

En eske med adskillige insectis udi.

I det andet Gemach.

Et indlagt bord med adskillige steene
indlagt.

Et barensteens stoer liusekrone.

En som rider til rings, solfforgylt med
tvende solfforgylte piller hos.

Tvende børn giort af leer.

Raptus Sabinarum gjort af Gyps.

Et lidet Qvindfolkis brystbillede af gyps.

Tvende brystbilleder af Børn af Gyps.

Tvende Luctatores med een Lowe
under sig af Alebast.Et beggere af et *Casuarij* egg ind-
lagt i solff.Et glas med adskillig slags frugt giort
af vox.

Tvende brystbilleder af gips.

Eo Cupido af Messing.

Et billede af kobber med een piil i
haanden.Et noget Qvindfolk af Alabast med
en liden *Satyro* og en anden
Dreng hos.Et støche af Elfenbeen med et Qvind-
folk, som betyder *virtutem*, et
billede som betyder tiden og et
billede som betyder *invidiam*.Venus af Elfenbeen med pülle og
kogger.Tvende *Crucifixæ* af Træ.

Christi contrafaet.

Christi billede af Elphenbeen bunden
til stolpen.*Leda* støbt af vox.

En Satyrus af Elphenbeen som løber

- bort med et noget Qvindfolk med en hund.
- Et lidet barn af Elphenbeen, staar paa et been.
- Et lidet barn af gips med en kat i sin skjorte.
- Et lidet barn af alabast som soffer.
- En Mynde af gips.
- 4 Heste udaf Messing.
- Tvende brystbilleder af Qvindfolk af Messing.
- En Dame af gips som soffer hvoraf det ene been er itu.
- Et brystbillede af Kobber sort.
Marc: Antonius til hest af vox.
- Trende brystbilleder udaf gips.
- En arm af bly med en støche en kiep.
- En *Bacchus* af Kobber forgylt.
- Et stoer sølff begger med log besat med 73 hele og 8 halffve hamborger Rixdaler med Nelleblade.
- En stoer sølff Kande af dreffven verk forgylt inden udi.
- Et sølff begger med log paa indlagt med 16 heele og 6 halffve hamborger rixdaler med Nelleblade.
- Et andet sølff begger uden log indlagt med 16 heele hamborger Rixdaler med Nelleblade.
- Et dito med 16 som det forrige.
- Trende dreyede brystbillede af Elphenbeen med sorte Ovaler om.
- 5 Urtepotter med Vandfarffve.
- Maria* med barnet offverstroed med Uld.
- Christus* paa kaarset syed af silke.
- 8 Taffler af Elphenbeen indlagt med med Carnioler og Agater som er *Christi piniis historie*.
- Thy taffler af Messing *Punsered*.
- Sex søe-støcher.
- En sølff-løchte med *Christiano Quarto* paa.
- Trende sølffbeggere uden log indlagt hver med 10 heele hamborger Rixdaler med Nelleblade.
- En liden Hest af Kaaber forgylt.
Venus af Kaaber.
- En sølff becher og kande af Ostindien.
Hercules af kaaber med hydra.
- En stoer sølffkande indlagt med 61 heele og 10 halffve hamborger rixdaler.
- Statua Appolinis* af Kobber.
- En *Bauchanal* med 5 børn og en buck.
- En Luctator af gips.
- St. Hansis hoffved af hvidt Alabast.
- En Taffle af gips med forgyllte bogstaver opheffved.
- En vox Taffle, huor *Christus* tagis ned af Kaarset.
- Et Otte kanted lidet Skilderie med en inscription: *Qvis pauper? Avarus*.
- Trende Buscherede støcher, det ene hvit, det andet sort, det tredie Agatfarffve.
- Et af silche indlagt støche i en Elphenbeens Ramme.
- En halff nogen Dame ridtzed.
- Et stoert Elphenbeens *Crucifix*.
- Kongens og Dronningens af Engelland *Contrafait* ridtzet.
- Greffvens og Greffvindens af Oldenborg *Contrafait*.
- Christi Historia*, da hand tagis ned af kaarset, skaaren udi Elphenbeen med en Ibenholtz og Elphenbeens Ramme omkring.
- Christus* paa kaarset skaaren i træ med en ibenholtz ramme.
- Christus* paa kaarset af Elphenbeen med *Maria* og *Johannes* under af Træ.
- Cromweldts* *Contrafait* ridtzet.
- Caroli primi* Konge af Engellands *Contrafait* syed af silcke.
- En *Crusifix* *Bunsered* i Jern.
- Joseph* og *Maria* med *Christo* og *Johanne* miniatur, indfatted i sølff.
- Christiani IV* *Contrafait* syed i silcke.

- Susannæ historie indlagt i silcke med en Elphenbeens ramme om.
- Et støche med et noget Qvindfolk og en Satyro.
- Et Speyel indfatted i Amaleret Kobber.
- Et grinendis Ansigt Bunseret i jern.
- Lucretia, miniatur, et lidet støcke.
- Paracelsi Contrafaict.
- En gammel Mand i en trind bodiche, miniatur.
- Et støche med toe Tobachsdrichere og en Pige.
- En Urtepotte indlagt i Perlemoer.
- St. Peder med hanen Bûscheret i vox.
- Christiani IV Contrafaict Bûscheret i vox.
- De uskyldige børns historie Botseret
- Daphnidis Historie Botseret.
- Princessindes Annæ Sophiæ entré udi Dresden Bunseret i Messing.
- Tvende taffler, dend ene med Ramme dend anden foruden.
- Prindtz Georgs Contrafaict Bûnseret i Messing.
- Et lidet støche Bunseret, som er en Feltslag.
- Et lidet Contrafaict paa een kaaber plade.
- Henrici IV billede trøgt udi sort horn.
- En liden Florentinsteen med Architectur paa udi en Ramme.
- Et Ansigt trøgt udi horn.
- Et vinter Schilderie.
- En Bacchanal støche skaaren udi træ.
- En miniatur støche med 3 personer og 2 hunde paa.
- Et lidet vinterstøche.
- 4 smaa stocher som er landskab.
- Et støche med nogle druchen bønderpaa.
- Et støche med en gammel Mand som haffuer en Turbant paa hoffuedet.
- Friderici III brystbillede udi gyps.
- 5 grillen koppe.
- En taffle med nogle indviclede bogstaffver.
- En Statua af bly.
- Christiani IV brystbillede af kaaber.
- Tvende taffler bunserede udi jern.
- Innocentii X Contrafaict.
- En florentinsteen indfatted udi i en forgylt Ramme.
- Et støche med Babylons torn, Botseret.
- Trende smaa børn, Botseret i Jord.
- Et Sceleton af Elphenbeen i et Ibenholtzhuus med Windwer for.
- Et støche med Maria med barnet offverstrøed med Uld.
- Johan von Leidens Contrafaict.
- En Mands Contrafaict med viol de Gamme.
- Knepper dollings Contrafaict.
- Tvende udskaarne Bredtspiller.
- Tvende Churførstens af Saxen Contrafaict i heel positur.
- Et støche ridtzed med pen af Robert Colnet.
- Et kobberstøche af Jochim Giise.
- 2 stoere kander, som en norsk bunde har skaaret i valbirch.
- Tvende beggere med log til af valbirk af samme Mester.
- En liden trækande af samme slags af samme Mester.
- Fire huuse med hundrede begger i hver.
- Fire horn beslagen med meszing, at dricke af.
- Et beggere af Serpentinsteen beslagen med forgylt solff.
- Raptus Sabinarum af vox bruneret, er spruchen.
- Et lidet barn af gips, sidder og seer i veyret.
- Et flaed Menniske af gips.
- Et Qvindfolk af vox bruneret recker hender i veyret.
- St. Bastian, Bûscheret af Jord.
- Neptunus, Buschered af Jord.
- Orphei historie udi perspectif.
- Friderici 3 Contrafaict indlagt i Perlemoer med en forgylt kaaberdreffven ramme.
- Et lidet speyl.

- I Schabet paa dend Venstre Haand,
af Elphenbeen.
- En Elphenbeens Morter udskaaren med
en stoder til.
- Et Snustobaksdose som et Tyrkisk
hoffved.
- Adskillige *Polyhedra* drejet i hver
andre.
- Trende Elphenbeens bricker med bod-
dicher dreyede i adskillige figurer.
- En flad beenbodicke.
- En liden flad skaal af et Rhinocerot-
horn.
- En Sknutobaksdose som en Spanier.
- En flaske af Elphenbeen.
- Tvende trinde Krudhorn af Elphen-
been.
- To smaa tynde dreyede beensker.
- Et udskaaren lang krudhorn.
- En Galei af Elphenbeen.
- En Glasfløyte.
- En kniff med et Elphenbeens skafft.
- Et begger af Elphenbeen med en Rose
offven paa.
- Maria med barnet skaaret udi Elphen-
been.
- 5 Træskeer i hver andre.
- En Skantede Elphenbeensiske med en
Rose offven paa.
- Et begger af Rhinoceros, som Keyser
Rudolphus II self har giort.
- Et Oval Elphenbeens pocal.
- Et Eg beslagen med Heste Sko af
Jern.
- En fugle buur med en Vindeltrappe
ofven paa af Elphenbeen.
- En veyrmølle af Elphenbeen.
- En Vindeltrappe af træ konstig skaa-
ren.
- 2 Subtile Urtepotter af Elphenbeen.
- 8 Pocaler konstig dreyede.
- 2 smaa dreng udskaaren i Elphen-
been.
- Et stort Elphenbeens horn inden klæd
med forgylt solff staar paa en for-
gylt Flephant.
- Et lidet dito.
- Et konstig udskaaret begere med log
beslagen inden udi med forgylt
solff.
- En Elphenbeens lut.
- 2 Elphenbeens taffler med sorte Ram-
mer.
- Et Bacchanal i Elphenbeen udskaaret.
- 5 andre støcher af Elphenbeen uden
Rammer.
- Et udskaaren støche med to grise-
hoffveder paa med en sort Ramme.
- Kong Eriderici 3 Contrafaict udskaaren
i Elphenbeen.
- Caroli 2 i Engeland.
- Statua Saturni i Elphenbeen.
- Tvende Elphenbeens tobaksstopper.
- Tvende børn Botsered i vox.
- En solff Kuule med Christi piinis
historie udskaaren i træ.
- Et lidet Dødningshoffved af been.
- 2 Elphenbeens naalehuuse.
- Wilhelmi af Saxen* og hans gemals
Contrafaict paa en liden Elphen-
beens plade.
- En liden Altertaffle konstig udskaaren
i træ.
- En dito mindre.
- Christus paa kaarset med de tvende
Røffvere udskaaren udi træ.
- Et stort Orlogsskib af Elphenbeen med
støcher og Redskab af solff.
- 2 Kunststøcher som en Triangel.
- En Coral balsambøsse med barnsteens-
skruer paa.
- 3 konstige terninger.
- 2 terninger i et glashuus.
- En Eg dreyet af barnsteen.
- En fløyte af Elphenbeen med en Mar-
kat offven paa.
- Et lidet barn af Elphenbeen som ligger
og soffer.
- En baad af Elphenbeen.
- En spil jagt af Elphenbeen.

5 smaa konstig drejede Pocaler.
 En Snutobacks Dose som hoffvedet
 af en Spanier.
 En konstig skrue af Elphenben.
 En dito af træ.
 Et stoert driche Kar af et Rhinocerot
 horn med en forgylt fod og inden
 til forgylt med en Indianer neden
 under.
 2 Pocaler med Muskat nødder udi.
 En liden udskaaen eske med en Jovel
 af Norske perler.
 Et Krud horn udskaaen med diur.
 En Indiansch Skrivtaffel af Elphen-
 been.
 Et stoert Elphenbeens horn med en
 forgylt ring omkring.
 En liden eske med been Artillerie.

I det andet Schab paa dend
 høyre side.

Trende Elphenbeens horn.
 Et stoche konstig udskaaen i hjorte
 tache med Hercule.
 Et hjorte udskaaen med Adam og
 Eva paa som et Krudhorn.
 Et beggere sat sammen af staffver af
 Rosmar tand.
 Et beggere af Elphenbeen offverdraget
 inden udi med forgylt sølf.
 Et dito større med en liden Dreng
 paa logt.
 Et dito større med adskillige born
 paa.
 Et dito heel stoert.
 Tvende beggere med log med skruer
 af Elphenbeen giort udi Indien.
 Tvende smaa Elphenbeens kander
 beslagen inden udi med forgylt
 sølf.
 En stoer dito.
 Et beggere af hiorte tache beslagen
 med forgylt sølf og Coral oven
 udi.

Et lidet tynd Pocal af Elphenbeen
 med log paa.
 En Elphenbeens Vindeltrappe.
 Et stoche af et Elphenbeens bidtzet.
 En Elphenbeens budicke med 42 sølf
 Regnepenge udi.
 3 dreyede aflange esker.
 Adskillige Polychedræ i hver andre.
 Et Qvindis brystbillede skaaren udi
 træ.
 3 Philosophorum hoffvet udskaaen
 i træ.
 Cleopatra skaaren udi been.
 Lucretia skaaren udi been.
 En Elphenbeens Globus med en bu-
 dicke inden udi.
 En liden trind Elphenbeens budiche.
 Et udskaaen og durchboren kar af
 Elphenbeen som et Saltkar.
 Et udskaaen og durchboren Pocal
 af Elphenbeen med en Rytter
 paa.
 Et lidet dreyet Konststoche af Elphen-
 been.
 Et trind Pocal af Rhinocerot horn.
 En langagtig Elphenbeens Eske.
 En Elphenbeens Eske giort som en
 Rude.
 En Pocal af Palmetræ med en Jagt
 paa.
 Et Qvindfolksbillede udskaaen udi
 træ.
 En liden durchgebrocken Elphenbeens
 Eske.
 En liden Oval Elphenbeens Eske.
 Tvende udskaaene Elphenbeens taffler
 med Ibenholtz ramme.
 En stoer Elphenbeens budiche med
 log paa.
 En Churfyrst og Churførstinde ud-
 skaaren udi træ.
 Saturnus udskaaen i træ.
 Maria med barnet udskaaen udi
 træ.
 Tvende Kniffskafte udskaaen i træ
 med et barn paa hver.

- Et noget billede af Elphenbeen med et skilt udi haanden.
- En liden Eske med 2 Skoe skaaren af Kirsibær Stene.
- Et Elphenbeens hoffved, helten som en død hoffved, helten som en mand.
- 2 Esker udskaaren og dreyet i Elphenbeen.
- Tvende smaa Contrafeyer udi Elphenbeen.
- Venus og Cupido Busered udi vox.
- Christus til en stolpe skaaret udi træ.
- Tvende Crucifixer af Elphenbeen.
- En Eske med et lidet Hoffved udskaaren udi barensteen.
- Mars, Venus og Cupido udskaaren udi træ.
- Oculus Artificialis giort af Güntelberg.
- En anden dito giort til Venetien.
- 3 stoere Elphenbeens Esker.
- Cupido skaaren i Elphenbeen.
- En flue og Edderkop balsameret.
- En Edderkop balsameret.
- Et udskaaren Pokal med log af Rhinocerot.
- Leda skaaret udi Elphenbeen.
- Et lidet trind Elphenbeens begger.
- En Mand med Kappe udi Elphenbeen.
- Et lidet Pocal af Elphenbeen med en Moscat.
- En balsambøsse af Valnød med en forgylt Kæde.
- En flaske af Coccus med en Skrue.
- En stoer Coccus Nød udskaaren.
- En liden dito.
- Et trind Krudhorn dreyet af Valbirk.
- En fad med 4 aflange Esker foruden log.
- Et lidet barn af Jord som soffer.
- En liden Elphenbeens Eske.
- En Galei af Elphenbeen.
- Et stoert Rhinocerot horn beslagen inden med forgylt sølff.
- Frid. 3. Contrafaict Budscheret udi vox.
- 2 durbrochen Esker af Elphenbeen med Roser paa.
- Neptunus, skaaret udi træ.
- En spil jagt af Elphenbeen.
- Et beggere af hiorte tache beslagen med forgylt sølff og en hiort offven paa.
- Et Krudhorn med en Løwe, en Hiort og Hund ud flettet.
- Tvende beggere af ligno sancto.
- En konstig skrue af Elphenbeen.
- En liden durchbroche Eske af Elphenbeen.
- En aflang Ibenholz dobbelt Eske.
- Et Ansigt skaaret udi Perlemoer.
- Siuff smaa Gamere.
- Et Contrafaict udi blaaf glas.
- Et lidet støche med træ udi glas.
- En lang Kiede udskaaren af en Green.
- En Kiede af Elphenbeen.
- 2 Fløyter af Eenhorn.
- 2 smalle beggere af Eenhorn.
- En *Alembicus* af Eenhorn.
- En time glas indlagt med barensteen.
- En been Snustobacks Dosse som en Stoffle.
- En skale af Rhinocerot horn beslagen med forgylt sølff.
- En kande af dito beslagen med forgylt sølff.
- En liden dobbelt krantz udskaaren af Elphenbeen.
- En dito udi en Eske.
- En liden beeneske med hertug Augustus udskaaren i steen.
- En liden barensteens skee.
- En Norske *Cristal Urna sepulchralis* med en guldring.
- Et perspectif skaaren udi en Buskbom.

Et lidet med pennen skreven fader-
vor med tre smaa Figurer, som
ere tegnede med en pen derhos.

Udi gewehr Gemachet.

En grønlandsk baad med fiskered-
skab.
3 grønlandske Skiorter.
8 — Roer.
15 — Spiide.
7 — Skoe.
2 — Huer.
Et grønlandsk pande Haar.
En — Allen.
Et andet grøn: instrument hiul.
En stoel, som slaarer sammen naar
nogen sætter sig.
En stoel for Podagricis.
2 gammel horn udskaaen af Elphen-
been.
5 stoere horn.
3 smaa horn at dricke af.
Christ. 4. brystbilled som stoed offver
Vester Port.
En bispestaff af Eenhorn.
Et tre eegat sverd med en Bispestaff
offven paa.
2 Munckestaffe med Messing beslag.
En liden bispestaff.
Et Crucifix imellem 2 hiorte tache.
Bisp Absalons kaare.
Et lidet Messing Crucifix.
En liden flaske med en lang hals.
2 Monstranzer.
Et been af en hellig Arm.
2 Kar til Røgelse.
En Abedshette af sølff forgylt med
en blaa steen for udi og 2 Skod-
ske perler og 7 smaa brune stene.
Et døde hoffved.
Et lidet tiime glass.
Et begger af Rhinocerot horn.
En gammel kalch af sølff.
En liden forgylt skee.

En U-reen guldring med 4 radde.
En dito.
En guldring med een blaa steen udi.
3 Sigilla.
Et gammelt Pater noster baand.
Et gammel belte af leder med been
paa nedent.
2 stoere kniffve af Diasper med sølff
beslagen.
4 smaa kniffe med beenskaftede be-
slagen med sølff udi en gammel
skee.
Et leer belte med en sølff spende udi
og smaa buchler.
4 barensteens Kuhler, som menis at
være af Lutheri pater noster baand.
En bispestaff af kobber forgylt.
En gammel soert fløyels pung med
2 forgylte knapper udi.
Bisp Absalon udskaaen udi en
Agat.
En blaa bispehette.
Et sølff hierte med en Crucifix paa.
En taske af forslit fløyel med 5 sølff
bübler paa.
Et par silche Skoe.
2 pater noster baand af Straa.
En liden Messingkiuste til reliqvier.
2 florentinske Laase.
8 Balestre eller Staalbure.
39 skarpe piile.
En Jern halsbaand med en Klocke.
En stridtzhammer.
En bred Tørekisk Knif.
13 adskillige slags gamle sporer.
En berg Mands hacke.
En pugniard med een Jern Skee.
En Norsk Øxe med en Mosket og
Rappier.
Et støche af en gammel Kobber
Lance.
En stridtz hammer med een kaaerde
og een forkeer stock offven paa.
En Kaaerde med en Pistol udi.
4 Pandtzer til Kroppen og 2 Pandtzer
til Hoffvedet.

- En spansk dolg med en Puffert hos.
 En stoch degen med en simpel Kaars.
 En stoch med en Rappier og Leer Skede.
 2 stoch med tornsteen paa som en Øxe.
 2 Norske Øxer.
 En dito med en Puffert.
 Et gewehr af Jern med en Puffert og Stridzhammer.
 Et gewehr med en Rappier og een Øxe.
 Tvende Constabel horn offverdragen med Jern.
 En stoer Granat paa en kiek at skiude af en støche.
 En Indiansk Patrontaske.
 3 smaa granater at skiude af Musqueter.
 8 Messing Musqvetonner.
 Et spiud hvormed General Klaus von Ahlefeldt stach i stormen dend første Svenske, som kom paa Volden.
 4 Tyrkiske Búszer.
 2 Tyrkiske Bartisaner med dobbelte halfve Maaner.
 1 Tyrkisk Bue med 4 Koggere og 2 Knipper piile.
 2 Tyrkiske Schiolde med forgylt halfve Maaner.
 1 Tyrkische Standard, som Adm. Adler tog fra dend tyrkische Adm. 1658, med 28 Torchoischer paa.
 8 Tyrkische Knive med en sølff skeede.
 2 Tyrkische Mazzer, ofverdragne med sølff.
 En Tyrkische Stridzhammer med en Øxe ofverdraget med sølff.
 En Tyrkisch Stridzhammer, scheftet ofverdraget med Leer.
 En Jern-fibula.
 En Kobber-Lansse med 2 ringe ved.
 En Tyrkisch Kaager med Pugneert, Knif og preen.
 2 Buer og 9 piile.
 2 Norske Hellebarder.
 En Tyrkisch Bartizan med Jernschafft.
 5 polnische Kaager med 5 Buer.
 7 Bundt piile.
 5 trinde Skildt.
 Et tourneur Skildt.
 Et liden Model af Harnisch.
 Et Scharwegte gewehr.
 En blaa Krudflaske.
 En Kiep med een Pistol paa.
 Et Jern Pust Rør.
 En Vind Búsze.
 En Messing Vindbysze.
 En Stoch med en Pistol paa.
 En Rød Krudflaske.
- Udi Schilderi Gemachet.
- Et Stöche under Lofftet med Amoriner, Blomster og disse Ord: Fridericus III. Sophia Amalia.
 Dronning Christinae af Sverrig Contrafaict.
 Et støche med en Satyro og et noget Qvindfolck.
 Et støche med Prindtz Mauritz paa og nogle Bræsilianer.
 Et støche med en gammel Mand i forgylt harnisk.
 Uladislai Loketechs, Kongen af Polens Contrafei.
 En Mands Contrafei, som haffver leffvet 120 Aar.
 Et Ansigt malet paa Papir.
 Et Contrafaict af en Brabandts Dame.
 Et Contrafei af en Pige med Perler paa Hofvedet og om Halsen.
 Et Natstöche med trende Personer paa.
 St. Hieronimus.
 Et støche med en Satyro, et noget Qvindfolck sofvendis og en Ørn.
 Et støche med en porcelinschal paa med Valnødder udi.

St. Hieronimus siddendis med en Bog.
 Trende ridtzede stöcher med forgylte
 rammer om af Johan Verich.
 Kongens af Sverrig Contrafei.
 Dend Fæstning Königstein
 Tvende smaa stöcher miniatur, paa
 det ene staar Honor, paa det andet
 Dolor.
 Tvende smaa Landskaber.
 Tvende smaa Fugle paa et støche.
 4 stoere Landskaber under Vindverne.
 Et stoert gammelt Hofved med en
 slæt hvid ramme om.
 Et støche med Maria og Barnet og
 de 3 Konger.
 Et gjestebuds støche med en gammel
 Kjerling paa.
 Et støche med en soert Ramme og
 forgylt List med adskillig Qvind-
 folk paa.
 Et dito med en Konge paa, adsk: andet
 og adsk: solffkar.
 Christiani IV Contrafei til Hest med
 2 Dravanter.
 Martini Lutheri Contrafei.
 Et dito.
 Kejserens og Kejserindens Contrafei.
 En Satyrus med en nogen Qvindfolk,
 som sofver, og en Amorinde.
 Mariæ de Medicis contrafei.
 Kejserindens Contrafei trint.
 Churførstens og Churførstinden af Sax-
 en Contrafei.
 St. Francisci Contrafei.
 St. Antonii af Padua.
 En Nonnes Contrafei.
 Et lidet Contrafei med en Krone paa
 og en Lauerbærgreen udi Haanden.
 Churfyrstens af Brandenburg Contrafei.
 Dronning Kristinæ Contrafei paa en
 Kobberplade.
 Trende Dammers Contrafeier.
 En Venitianske Dame, Bragadina, med
 hendis tvende piger.
 Et gjestebud gjort med Vandfade.
 Et støche med en Hummer paa.

Prindtz Mauritzes Contrafei.
 Grevens af Oldenburg Contrafei.
 Wrangels Contrafei.
 Feltmarskal Würtzis Contrafei.
 Cromwelts Contrafei.
 Fairfax Contrafei.
 Cardinal Mazarins Contrafei.
 Kongens af England Contrafei.
 Duc de Yorchs Contrafei.
 Prindtz Roberts Contrafei.
 En gammel Mand med Pater noster
 Baand udi haanden.
 Mosis Contrafei.
 X Apostlers Contrafei.
 Et stoert hofved med en Crone paa,
 forderfvet.
 Et Contrafei med en lidøn Guldkjede
 om Halsen med en perle udi.
 Dronning Dorotheæ Contrafei.
 Contrafei af Fisk kaldis Loligo.
 Fire danske Kongers Contrafei sam-
 menvunden.
 XXXIIX smaa stöcher med skibe paa.
 VIII smaa stöcher med Landskaber paa.
 IV store perspectiver.
 Tre Kamfoore malet paa Perspectisk.
 En Frugtstöche med Contrafeiers in-
 strumenter malet paa Perspectiv.
 Et Sceleton vasorum af Staaltraad,
 Banchetet som skeede til Nürnberg,
 der freden bleff slutet, hvoraf en hel
 haab fordervfed.
 Tvende Brystbilleder af Gips.
 Et Barn af Gips forsolfvet ligger og
 sofver.

Udi den Østerside i det matematiske
 Kammer.

Astrolabium bestaaende udi 3 runde
 Messingplader som henger hver
 for sig og er afdeelt.
*Regula prima Trigonica ad Archi-
 tecturam civilem.*
Pyxis chalcybea aurata.

Instrumentum ad augendas vel minuendas figuras af Ibenholtz.

En liden Messing afdeelt Lineal.

En anden Messing afdeelt Lineal *ad Paralelas*.

En dobbelt Messing Circul.

En Messingpen at drage streger med. Instrument til at tage distantias og altitudines bestaaende af 3 Messing Linealer.

En dobbelt Messing Circul.

En afdeelt Lineal.

Instrument med en Magnetnaal udi.

Et Messing instrument med perpendiculum til Visirkonst.

En stoer *Circulus proportionalis*.

En liden Messing Circul

En Messing Circul med en schrue igjennem

En liden transportator.

En liden Messing Lineal inted afdeelt.

En Messing Circul med Skrue igjennem.

Instrumentum proportionale af Messing.

Circulus proportionalis af Træ beslagen med Messing.

En Messingkjæde af Ovaler.

En treebenet circul.

En afdeelt Messing Lineal.

En Messing Soelschifve.

Regula secunda trigonica ad Architecturam civilem.

En Messing Circul.

En afdeelt Messing Lineal.

Regula tertia trigonica ad Architecturam civilem.

En stoer Messing Circul.

Regula quarta trigonica.

En stor Messing Circul.

En liden transportation.

Et *Astrolabium*, Otto Heiders.

En Messing Vinchelhage.

Et Messinginstrument til at formere og minuere figurer.

Et Messinginstrument til at stille stycher.

Schiatericum universale.

Circulus ad figuras Conicas.

Et Messinginstrument *ad tabulas Geographicas*.

En staa Lineal med tvende spidtz.

En Messing firkanted Lineal afdeelt.

Et Been Compas til Soelschifver, i stycher.

Et sølf Blechhorn med *Horologium Cylindricum Schiatericum*.

En Messing Lineal udgrafven.

Circulus proportionalis Byrgii af Messing.

En Messing Lineal afdeelt efter adskillige Fødders proportion.

Et *Astrolabium*, Jac: Schörts.

Et Compas til Soelschifver. Carol: Bluts, som er i stöcher.

En Messing quadrant, til at stille stöcher.

En stoer Messingcircul.

Et stoer *Astrolabium*.

<i>Regula quinta</i>	}	<i>trigonica ad</i>
— <i>sexta</i>		<i>Architecturam</i>
— <i>septima</i>		<i>civilem</i> .

En Messing Circul.

En anden Messing proportional Circul.

Horologium nocturnum af Messing.

Instrumentum ad lineas parallelas.

En Messing Lineal inted afdeelt.

En Jern Vinchelhage.

En stoer Jern Circul.

En Messing Circul.

Nok en Messing Circul med 3 Been.

Et *Astrolabium*.

3 staa Lineal Circuler.

3 stöcher Messing plader.

Et træ paralel lineal.

En Skeede med fire Instrumenter til Byszer.

En liden Gaffel med Beenschaft.

Adskillige *Pinnacidia*.

Skruer og Knæer til *Astrolabia*.

Stöche til *Astrolabia*.

Et Messing instrument med et Messing hjul.

- En liden Messing quadrant med *Pendiculum*.
- En *tubus opticus* med soert Leer.
- En *tubus opticus* med soert Leer.
- En lengere med Tyrkisch Papier.
- En mindre med hvidt Leer.
- En lang Tubus med soert Leer.
- Et grønt glas Absconsel.
- Et *Microscopium*, stoert.
- Et *speculum concavum*.
- Et *Poliedrum Schiographicum*.
- Speculum* paa en fod, i sønder.
- Schiatericum Universale Conicum*.
- Et *Microscopium* af hvidt Leer.
- Speculum convexum*, i støcher
- Polimoscopium* med türkisch Papier.
- Microscopium* af soert Leer, i støcher.
- 2 *Ocularia* med flojel.
- En blaa Kule.
- Et *Schiatericum universale*.
- Speculum Tetraedon*.
- En brille af *vitro convexo*.
- Noch en større af *vitro convexo* indlagt i træ.
- Vitrum convexum* indlagt i solff med solffschafft.
- Noch et indlagt i Træ med Træschafft.
- Et andet *vitrum convexum*, ikke indlagt.
- En *Tubus* firkanted i Enden.
- Polimoscopium* af Messing.
- Speculum cylindricum* til Perspectiver.
- En Messing *Tubus* paa en Træfod.
- Et lidet *Speculum Ostorcum Metallicum*.
- En soert Blickeske.
- Vitrum convexum*, indlagt i Messing.
- En Svoffvel Kule fra Magdeburg.
- Et *Microscopium* i en bodicke.
- Vitrum convexum*, et lidet.
- Et *vitrum convexum* indlagt i træ, i støcher.
- Et Vindve med et glas ad *cameram obscuram*.
- En *Tubus* af Blick.
- En anden med guult Leer.
- En større med soert Leer.
- En Messing Løchte.
- En stoer blich *Tubus*.
- En mindre blich *Tubus*.
- Et Perspectiv, hvor mange Contrafeyer gjør et.
- En Ugle i et Perspectiv.
- Christianus Quartus* i et Perspectiv.
- Et dødningshofved i et Perspectiv.
- Calendarium* paa et taffle.
- Speculum concavum metallicum*.
- Speculum convexum*.
- Sphæra Copernicana*.
- Tubus Schiatericus*.
- Horologium in Sphæra armillari*.
- Sphæra armilaris* af Messing.
- Speculum concavum Metallicum*.
- Speculum planum Metallicum*.
- Speculum monstrorum*.
- Speculum multiplex*.
- Et perspective Malning ad *Cylindrum* med F. 3 og Sophia Amalia.
- Prismata vitrea quinqve* i en Ramme.
- Speculum concavum metallicum*.
- Speculum concavum* udi en soert Ramme.
- Speculum metallicum* med 5 delinger.
- Calendarium* med et Timeglas i støcher.
- 6 Perspectiver taffler med 2 Cylindris.
- Et *Microscopium* med Schelpdemalning.
- Anemoscopium* forderfvet.
- Termoscopium* med forgylt Glas.
- Et andet udi en Ramme.
- Horologium nocturnum* i en taffle.
- Speculum vitreum Polcedricum*.
- Speculum vitreum concavum*.
- Speculum Ustorium Metallicum magnum*.
- Christi figur seet af C. IV.
- Miilenis afdeling ofver ganske Danmark.
- Et lidet soert Lanter til et Apoteck.
- Et lidet firkanted Seyervergk.

- En rød Bog.
 Et indlagte Børd med Træ og schuffver
 En syd Urtekost paa et stöche.
 Et islandsk Schackspill.
 Et Schackspil af Steen.
 En Urtepotte siud af Silcke.
 18 Taffler af Florentinsch Steen.
 En Model aff den hellig Graff.
 En Træskoe
 Tvende smaa Taffler af Gips med
 Ridtzning.
 En lidet schriin med udschaarne Fi-
 gurer af Træ.
 Et par Tøffler af Serpentin Sten.
 Fortegnelse paa hvormange stöcher
 Vildt Churförsten af Saxen har
 feldet fra Ao. 1611 til 1629.
 Et Nat Seyervergk af Ibenholtz.
 Et stoert Messing forgylt Seyerværck
 med en *globo*.
 Et lidet Lanter med adsk: mathema-
 tiske Instrumenter.
 Et soert Schab, hvorudi er et stoer
 aflangt Seyerværck med Mariæ
 Billede og 4 drager af solff: *Item*
et perpetuum mobile.
 Item et stoert Seyerværch gjort i Hel-
 singøer; Item et fiirkanted Seyer-
 værch. Item et Seyerværck som et
 Torn; Item en liden Bysze udi et
 lidet Huus.
 Et lidet Lanter med Florentinsteen
 indlagt.
 2 smaa Leemend.
- Udi det Ost-Indiske Cammers.
- Sex lacherede Schriin med runde log paa.
 Et Ost Indisk stoer Kiste laxeret.
 Femb Ost Indisk laxeret Cantorer.
 Et Ostindisk Cantor med Instrumenter
 at præparere Thee.
 7 Ostindisch Krumsabler.
 4 Ostindisk Dolge.
 2 Ostindisk Buer.
- 2 Knippe af Ostindiske piile.
 12 løse Piler.
 2 Ostindische Huer af Fugle Feire.
 2 Porcelin Skaale.
 2 Leer Krucher at skenche Thee af
 med inted Guld paa.
 En Ostindisch Cunis og Stormhatt
 lacheret.
 En soert Ostindisch Kruche med en
 Log.
 En rød dito.
 2 röde Ostindische Esker, dend ene
 med log paa.
 En trind Viffte maalet med Blomster.
 En trind Viffte af Rødder af Træ.
 2 Tobakspiber lange med glasperler
 omkring.
 En Ostindisch Sabel med en Skeede
 af poleret Rocheschind.
 En Ostindisch Muschel, laxeret
 En lang Tobakspibe med et porcellins-
 hoffved.
 Et Indiansk Qvinde Contrafej.
 Et stoer Chineske metalspegel.
 Trende mindre dito.
 En perlemoer shee.
 2 perlemoers schalle.
 4 Ottekantede taffler lacherede.
 En Perlemoers Skaal.
 Tre Punge gjort af Bast.
 Hoffvedet til en Brasiliansk Tobaks-
 pibe med et diur paa.
 Skafftet af en Tobakspibe som kan
 vindis om haanden.
 En Indiansk Bog af Palmeblade med
 en Stilo.
 Et Indiansk Orgewerck af Røer.
 Ti stoere blade af tych Ostindisch
 Papier.
 En stoer Ostindisch Porcellin Kruche.
 2 Chinesiske *pyxides* til *Sortilegia*.
 Et Ostindisk maalet styche paa Papier.
 2 hver af Barch af Træ
 En Hue af Bast
 Et stöche med en Hest paa, sammen-
 sat af 5 Qvindfolck.

- Et Ornement om Halsen af *alis Scarabæorum*.
- 2 Ostindisk stoere Skoe.
En Ostindisk Toffel.
- 13 Chineske stöcher malet paa Papier omkring Vindverne og paa Dörren.
- Et langt stöche brunt Papier af Barchen af Træ.
- 6 Ostindisk lange spiud guule og grønne malet.
- 3 Ostindische Buer.
- 12 Knipper Ostindische piiler.
- 3 Ostindische spiude malet røde.
- Et dobbelt Ostindisk Kogger med piile udi.
- 5 Ostindiske Buer.
- 9 løse Piiler.
- En Indianske Dolg.
- Flammed Jern af en Indiansk spiud med et brogget huus.
- Et Indiansk spiud scharp paa dend ene side.
- Et dito med en halff Maaned paa.
- 80 Chineske Kort.
- 11 smaa Chineske Laxerede Esker.
- 4 Chineske Billeder af silchie.
- 2 Chineske Afguder.
- 2 Chineske Billeder af Elphenbeen skaaret udi ét.
- En stoer soert Chinesk laxered Eske med 9 sølffbodicher udi.
- En Chinesk laxeret Eske som en Scarabæus.
- En Chinesk Schahl af Porcellin klæd med sølff inden udi.
- En Chinesk Tobakspibe af Jaspis.
- En liden aflang Chinesk laxeret Skaal.
- En forgylt Japponisch Esche.
- En Chinesk Skriffvertaffle af soert Papier.
- En liden Ostindisch Afgud af Elphenbeen.
- En Mand med en Hjort schaaren af Been.
- 2 smaa Chineske Billeder.
- 2 dito mindre af Elphenbeen.
- 2 lange braaged mahled Indiansche spiude.
- En Indiansk Bue.
- 8 stoere lange Piiler.
- 7 Indiansche Jacula.
- 8 Indiansche hagede Jacula.
- En Kobberflasche at gjemme Thee.
- En liden Indiansche Kurff af Rør.
- Et lidet schriin af Tobach med 4 led-dicher.
- 2 Chinesche Statuæ af silche, hoffvedet er af dend ene.
- En liden Chineske Skaale af Roer.
- En Chinesk Afgud af Kobber, gammel forgylt.
- 16 Museovitiske Schaler af Rødder.
- 4 laxerede Krucher.
- 6 Krucher af *Terra Sigillata*.
- En trind Ibenholtz Kiep.
- En U-ren graa Kiep.
- En fiirkanted Kiep af Muscatenholt.
- Et langt spansch Rør soert laxered og forgylt.
- En U-reen Kiep af Elphenbeen med forgylt Knoppe.
- Et huul spansk Roer.
- En Kiep af Elphenbeen sammensat af stöcher og Jern Beslag.
- Et Spansk Roer med en Fløyte paa.
- En Muscatenholtz Kiep med en Kicher.
- En Spansk Roer med en Elphenbeens Knap og Viiser
- En liden Spansk Roer med en Rap-pier udi.
- 2 hver af Barch med svandtze.
- En syed hagelpung.
- En liden Krantz af Toback med Visker ved.
- 2 Pung af Bast.
- 2 Indianske piiler.
- 2 dito, dend ene med 3, dend anden med 2 spitze.
- En Indiansk Øxe af Træ
- En Tobakspibe at binde om Haanden.
- En liden Kruche af Rhinocerot Horn.
- En liden Skael af Roden af et Træ.

- En laxered Skael med glasperler paa
4 firkantede laxerede taffler med nogle
perler.
En stoer taffle med Perlemoers Urte-
potte, som er i Støcher.
4 røde smaa Indiansche laxered Skaler.
Et Krudhorn af Leer med en Indian
paa.
En trind laxered eske.
En liden Chinesk Lut.
2 udskaaen Indianske Skaler udi Løv-
vergk, klæd inden med sølff.
8 smaa laxered Indiansche Esker.
En Urtepotte af blaa porcellin med
silche Blomster.
3 Chineske Billeder af Elphenbeen.
3 stoere laxerede Chinesche Escher.
En Chinesche Hofvedpude laxered.
En laxered Tobakspibe af en Chalabas.
2 Chineske Billeder af *Lapide Ne-
phritico*.
7 smaa Porcellin Kruse udi støcher.
En Tobachsdose af *Concha Venerea*.
Et Indiansk Armbånd af broget Glas.
En Tobachs Dose af Lønrad, schaarit
i Norge.
Et stoert Billede med 7 smaa hos,
sjunis af Porcellin.
2 stoere Japponische Escher forgylt.
En liden Indiansch Kruche som en
Tønde, forgylt inden udi.
En Chineske Vegt.
2 smaa Fugle Japponische Arbeid.
2 Indiansche Krumsabler.
2 Indiansche gevær af Træ.
4 Japponische dolche.
En Indiansch Kogger og Bue.
11 støcher Indiansch Ornementer af
Fugle feire.
En blaa vefvet Pung af silche.
En vifte af Fugle fedre laxeret.
En steen, som de sier Vand igennem
i Spanien.
3 Indiansche viffter.
Et langt schafft ofverdragen med sølff
til en Tobakspibe.
- 3 Indiansche Hellebarder.
Et soert Indiansch laxeret spiud.
En Japponische Eske som en Storch.
2 Japponische Skaaler gjort af Bast,
forgylte inden udi.
En Skaal som er af Rhinocerot, som
er i støcher.
En liden fugl gjort i Japan.
2 Indiansche Tøffeler.
En Skaal af *Nautalo*, er i støcher.
3 Japponische smaa Esker.
3 Escher ofverdragne med Straa.
Charta Malabarica cum literis.
2 Indiansche Kaarer af Bast.
En Indiansk Matte af Junco.
Et grønt Skriin indlagt med Elphen-
been.
Et stoert indlagt Bord med Bordklæde
af Bast.
En Indiansch Konges Kjol.
Et Perspectiv udi et Spansk Rør.
- I Medaille Cabinettet.
- Hoffvedet af en liden Romansk Statua
af Marmor.
En *Lucerna Romana*, som een gam-
mel Mand, der ligger paa Knæ.
En lidet *Monumentum* af *Roma sub-
terranea* under denne Inscription:
CUSTANTINUS et EBERETAS
SIBI LOCUM TECERE.
7 *Lucernae* af Jord.
En *Urna* med en trind Bug brøt i
støcher.
Tvende gamle *Armillae Danicae* af
Kaaber.
En *Urna sepulchralis* fundet ved
Virum.
En liden *Urna sepulchralis* klint
sammen med Papier.
En liden dito funden til Nimvegen
Ao. 1650.
3 støcher af *fibulis*.
En støche af en *stilo Romano*.

- Maria med barnet og de hellige tre Konger schaaret af et stöche Elphenbeen.
- Et lidet billede sidder paa et hjerte schaaren af Elphenbeen.
- En gammel Altertaffle af Been.
- En 4kanted Balsombosse med 6 Rom udi.
- En afflang sølff Tobacks Dose.
- En Konge til Hest af Been.
- Idolum Isidis.*
- Figuren af Krybben til Bethlehem af Træ indlagt med perlemoer.
- Tvende *Urnae lachrymalis* hvoraf dend ene er i stöcher.
- Et Segel med en slagte Ørn paa.
- Maria med Barnet af Jydsk *terra sigillata.*
- En liden Eske med reliquiis fra dend hellige Graff.
- En Tobachs Dose af Elphenbeen og Skildpade.
- St. Christopher schaaren i Been.
- Et Beger af *Regulo Antimonii.*
- Trende Knipper af Bantamsche Mynt.
- Et Volumen schreffven af Ugleløse Schraa.
- Tvende Radder Elphenbeens Kuhler med Bogstaffver og Tal.
- Et stoert stöche Christal med en Kaars udi.
- En Pennefeer med blas i, hvor paa staar schreffven: *Columba Leidensis portavit hac teca literas Leidam Ao. 1574.*
- En Parlaments Penn af sølff.
- Tre smaa stöcher Alebast tred paa en Messing Traad som et smyche
- Femb smaa stöcher Barrensteen paa en soert taffle.
- En Compas i en Lut af Kaaber.
- Et *Sigill* af Elphenbeen.
- Tvende Figorer schaaren udi Been.
- En Snutobacks Dose af en Indianske bonne.
- 3 smaa taffler henger sammen med grædske billeder og Bogstaffver.
- En profve steen med disse Bogstaffver paa: *Unum est necessarium.*
- Et *Amuletium* af Elsdiaurs Klow.
- En Rulle af Pergament i et Elphenbeens Hus.
- En Messing *fiba.*
- En kobber Ring med *signis Lodi-acis.*
- En Ring af *Lapide Nephritico.*
- En Kobber Ring med en *Lapide lajuli* hvorudi er grafvet et Romansk Hofved.
- En Ring af Glas.
- En sølff Ring med en Steen, hvorpaa er Japponische Bogstafver.
- En Ring af Træ, hvorpaa er disse Bogstafver: S. H. Y.
- En stoer arm Ring af sølff med en granat udi.
- En dito Guld-armring med *signis Lodi-acis* med *Lapide bufonis.*
- Et lidet sølff kors med Muscovitiske Bogstafver paa.
- En stoer Gulde-Ring med en *Lapide Bufonis.*
- En Ring med 30 smaa Rubiner udi, fattis et stoert, som hafver sidt mit udi.
- En Ring besat med smaa Rubiner og en grønagtig steen mit udi.
- En Ring med en stoer *lapide bufonis.*
- En Ring at en Agat med en gammel Mand hofved.
- En gulde Ring med en Onyx udi og Rune Bogstafver om.
- En Amalared Ring med *Lapide bufonis* udi.
- En gulde ring som en Slange med en Rubin, 2 Diamanter og en Perle.
- En Amalared Ring med en *lapide bufonis.*
- En gulde Ring med en Crucifix paa.
- En gulde Ring med en Saphir udi om Monche Bogstafver omkring.
- En gulde Ring som tvende Slanger.

- En liden Ring med en Hyacinth, hvorpaa staar grafven Caspar, Melchior, Baltazar.
- En gulde Ring gjort som en *fibula*.
- En fletted gulde Ring med blaa Bogstafver paa.
- Et Alphabeth schaaren i Træ.
- Et par Brillen indlagt i Lær.
- Et par guule Brillen.
- Et Par Violen brunn Brillen.
- Et Par Kantede Brillen.
- Et Par Kantede Violen brunn Brillen.
- En liden Knif af Kaaber, funden under Jorden.
- En Messing Kjede.
- 2 støcher Lær baldyret og beslagen med forgylt sølff.
- En Almanach med Rune Bogstafver.
- Et Ablats Breff.
- En Muscowitiske schrefven Bog.
- Nicolai Papae confirmats paa et Nonnekloster privelegier Ao. 1448.
- En Muscowitiske Almanach.
- En Armenische Bog.
- En Muscowitiske Bog.
- En Islandsk M. S.
- Nogle Svendske Kaaberplader i runde støcher.
- Indiansk Mynt som smaa Jernstænger.
- En langagtig *Urna*.
- Tvende Amoriner af bagget Jord ved hinanden, henger under Loftet.
- Et *Sigillum* af Bly.
- Et dito af Kaaber.
- En sølffplade med Kongen af Sverrig paa med den opschrift: *Carolus Gustavus Rex obiit 1660.*
- CHRISTINA REGINA. *Fata viam invenient.*
- CHRISTINA REGINA. *Avitam et Auctam*
- En C4 Rigd^{ler} i hans Regerings begyndelse.
- En sølffplade slagen paa dend ene side af *Gabriele de Transylvania* 1611.
- En *Caroli 5ti* Rigd^{ler} 1648.
- Sigismundi 3 Sigillum.*
- En grædsk Mynt med dend Inscription *ΗΡΑΚΛΕΥΣ ΑΧΙΩΝ ΣΩΤΗΡΟΣ.*
- Et udschaaren glas indfattet i en forgylt Ramme.
- En fiirkanted sølff plade med denne inscription:
Ludovicus 13. Rex pius, justus, invictus Aria uno anno bis obessa.
- Et støche fiirkanted sølff: *Ecce Agnus Dei.*
- En Venetiansch mønt: *Sebastiano Venereo P. MUNUS. Anno primo.*
- Ferdinandus III Dei G. Romanorum Imperator* Regsdaa zu Rburg 1641.
- En aflag Ostindische mynt.
- En Venetiansch Andreas Gritti.
- En Medaille med en Kirche paa. 1627.
In nomine sacro sanctae Trinitatis posuit S. P. Q. R.
- En Medaille af Messing med 2 Munchehoffveder paa.
- En Mynt med denne Inscription: *Eleonora Regina Sveciae obiit XVIII Marty 1655.*
- En Medaille med denne Inscription: *Carolus Gustavus Rex Sveciae natus 8 November 1622. Coronatus 6 Juny 1654. Denatus 12 febr: 1660.*
- En liden fiirkanted Mynt med denne Inscription: *Jubilæus Evangelici reproducti nummus 1617.*
- En tynd Mynt: *Leopoldus Ungaræ & Bohemiaræ Rex Coronatus 1658 in Regem Romanorum.*
- Gustavus Adolphus Svecorum Gothorumqve Rex. Gott mit uns 1631. Mariae magnæ Britanniaræ, Franciaræ, Hiberniaræ, Regina Carolus magnæ Britanniaræ etc.*
- En Medaille med denne Inscription:

- Junguntur ut eveniant prospera*
1664.
- En mynt: *Fridericus electus Bohemiae Rex* 1619.
- En Crone holdis af 6 Hænder: *Dante Deo et ordinem concordia.*
- En Medaille med en Comet paa: 1618
19 Novbr.
- En liden Medaille: *Leopoldus Ungariae et Bohemiae Rex Coronatur etc.*
- En anden Medaille: *Ferdinandus 3. Hung: et Boh: Rex Coronat: in Reg: Roman: 30 Decbr: 1637.*
Innocentius X Pontifex maximus. Porta sancta.
- Johannes Churfyrst zu Sachsen ist ut bekennen frey aus Heldenmuth: Dasz die Lehr so er übergeben, sey die Richtschnur zum ewigen Leben den 25 Juni Anno 1630.*
- Johannes Casimirus. Rex Poloniae. Pax aeterna ad Gedannum 1660. 3 May condita*
- En stoer Medaille: *Carolus 2 D. G. Magn: Britan: Rex etc: Sin Majestet is uit Holland van Scheveling afgovahren nuhoc syn Conicrychen 1660. Juny 2. — Huul inden udi.*
- En Friderici 3° Skowpenge saa stoer som en Rixdaler.
- Carolus I Konge af England. *Bey des Pöfels Macht und Streit.*
- En Medallie med Carolo 1 og 2, huul inden udi.
- En sølffplade med denne Inscription: *Gaston: fils de France, frère unique du Roy.*
Gustavus Adolphus D. G. Sveciae Rex etc.
- Maria Eleonora. D. G. Sveciae Regina.*
- En stoer Medallie af Johan Friderich Churförsten i Saxen.
- En engelsk sølff Crone. *Caroli 2.*
Fra vore Musæers Barndom
- Carolus Gustavus, Sveciae Rex etc. Invia virtuti nullae est via Ao. 1658. Roeschild.*
- En sølff Crone af Cromwel 2.
- Fridericus Wilhelmus Elector Brandenburg. *Nec imbellem progenerat aquila Colombam.*
- Anna D. G. *Franciae & Navarrae Regina. Diva se jactat Alumna.*
- En stoer schowpenge om dend tydske Fred. *Ego sum via, veritas et vita. Et livore ejus sanati sumus.*
- En schowpenge om Prindtz Friderich Henrich af Uranien.
- En Medallie med *Luthero* paa.
- En stoer Medallie om *Gustavi Adolphi* Død.
- Anna D. G. *Franciae et Navarrae Regina.*
- Ludovicus 14 D. G. Franciae et Navarrae Rex.*
- En stoer schowpenge om *Christinae* Dronning af Sverrig Kroning 1644.
Annae D. G. Nat: Duciss. sed. Rom etc. Ultima hujus famil: Vidua Ernesti Princ. Croy. Obiit 1660. Anno aetatis 70.
- En Skowpenge med *statua pacis.*
Carolus Gustavus Rex 2. A Deo et Christina.
- En Hamborger Medallie: *Libertatem quam peperere Majores studeat servare Posteritas.*
- En Medaille om Prindtzen for Amsterdam. *Crimine ab uno disce omnes 1650. 30 Jul. Magnis exicidit ausis 1650. 6 Nov.*
- En aflang Friderici 3 Medaille.
- En Skowpenge med Dantzig By paa. *Christina Regina: Avitam et auctam.*
- Innocentius X P. R. M. Ostium coeli apertum in terris.*
- En Skowpenge med de 7 Provindser.

- En Crone af Caroli 2 i Engelland med Bogstafver om. 2.
- Tvende stoere Skowpenge om Egteskab
- Leopoldus Romanorum Imperator electus 18 Jul: Coronatus 1 Jul: 1658.*
- En Christiani 4 Medallie. *Cede Maiori Calmar.*
- En Ludowici XIV halv Crone.
- En skowpenge om Smulenscho undsett.
- En Medallie: *ΠΙΛΑΜΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΡΟΙΑ.*
- En Medaillie med Justitia, Pietate & Constantia paa.
- En grædsk Medallie: *ΑΡΤΕΜΙΣΙΑ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ.*
- En liden skowpenge med Christo paa.
- En Medallie med denne Inscription: *Bis parco.*
- En skowpenge med *Christina Repertrix.*
- En Medallie med dend Stad Nürnberg paa.
- En Medallie om Prindtzens at Oranien Giftermaal.
- En Medallie om slagt udi Sundet.
- En Medallie om freden i Nederland. 2.
- En Medallie om fred. 2.
- En Medallie med tvende Skibe paa.
- En skowpenge med hertzog Bernhart.
- Skowpenge: *Helvi Leonora Regina Sveciae.*
- En Penge: Augustus hertzog zu Brunswig und Lüneborg. *Jacta est alea, alles mit bedacht.*
- En Medallie om fred 1648.
- Christina Regina Sveciae. Non ego Gustavo sequor inferiora Parente.*
- Leopoldus, Ungariae Rex in regem Bohemiae coronatus 14 sept: 1656.*
- Caroli Gustavi og Helviae Leonorae ansigter paa een Medallie.
- En Medallie: *C. Æ. S. EMY. Ao ÆT.*
- SU. 57. H. I. L. EM. F 1569*
- Theod. D. Rhov. Ao. æt. su. 50.*
- C. E.*
- En af Cromwelts skillingen.
- En Medallie: *Ne sit damnosus, moderatio froenet amorem.*
- En Münstersche dahlér.
- En Medallie med Leipzig paa.
- Ferdinandus 4 Ung: et Bohem: Rex, Coronatur in Regem Romanorum 18 Jun: 1653.*
- En Medallie med den Stad Nürnberg paa.
- Mariae Ungariae, Bohemiae Regina jam pro Cæsare Carolo V in Flandris Effigies.*
- En Medallie med Bremer Vaaben paa og fortuna.
- 2 Medallier med Hamburg paa.
- En Svenske mynt med 7 suerd paa.
- En Medallie med en sølffkrantz omkring og Christo paa.
- Ferdinandus Maria Dux Bavaria etc: O Maria ora pro me 1657.*
- En af Friderici 3 Skowpenge. 1663.
- En Medallie med Rusii Contrafaict.
- Tvende aflange Skowpenge med Cardinal Richelieu.
- Cardinal Mazzarins Medallie.
- Friderico Wilhelmo etc: 1632. *A Deo data. Pro deo et populo. Sustinemur Concordia, Discordia pessum imus.*
- En Skowpenge: *Manus manum lavat.*
- En Medallie om *Gustavi Adolphi victorie* for Leipzig.
- En Skowpenge med Bernhart Contrafaict og Brisachs.
- En Medallie med Carolo Gustavo paa.
- En Skowpenge: *Reviresco, Mansvesco. Christina Regina, pulchra ante omnia.*
- Julius Cardinalis Mazarinus. *Nunc orbi servire labor,* af Kobber.
- En Skowpenge: *Amor vincit omnia.*
- En fiirkanted Circul af peijement.

- En mynt: Anna Eleonora hertuginne
zu Rawensberg.
- En firkantet sølffplade med Tal paa.
- En trind sølffplade med en Calender
paa.
- En firkantet mynt: *Si Deus pro no-
bis, quis contra nos.*
- En Medallie pejement med en Kirche
paa. 1620.
- 3 firkantede penge som bleff udkast
til F 3. Kroning.
- En Medallie om *Anno Jubilaeo.*
- En Ciceronis penge.
- En liden sølffplade: *Virtus domat
omnia.*
- XI sølff sechler.
- En penge med Hebraische Bogstaver
paa.
- En Venetiansch mynt.
- Lutheri Ansigt i Kaaber.
- Philippi Melanthonis Contrafaict i
Kaaber.
- Eramis Roterodami* Contrafaict i
Kaaber.
- Caroli V Contrafaict i Kaaber.
- Michael Angules Contrafaict i Kobber.
- Albert Dürers Contrafaict i Kobber.
- CLXXVIII Romandske, grædske Kobber
Medailler af ringe Priis.
- CXLV smaa Romandske Kobber mynt
i Vindvet.
- CXVI smaa Romandske Kobber mynt
paa dend nordre Side
- CLX Item smaa af samme slag paa
dend øster side.
- X Bantams mynt.
- CCIV smaa og store Kobber Medallier
paa dend Synder side.
- En sachsische tych Daler.
- Tvende mynt med Johannes Hus
paa.
- Frider: 2 mynt med een Øse.
- Sigismundi Archiducis Austriae*
dahler 1586.
- En hamborger Rixdaler med Nelle-
blad.
- Urbani 8 Kobber Medallie.
- Christiani 3 Rixdaler.
- Friderici 2 Rixdaler, som der staar
3 $\frac{1}{2}$ paa.
- Ferdinandi IV Rom Reg. Mønt
- En sølffplade med et Vaaben, huorpaa
staar *C. D. D. E. S. 1580.*
- En dito med Bogstaver. *Jos. Rex.
Un. 1565.*
- Caroli I. R. Angliae* Mønt.
- Philippi 2 ducis Pomeraniae* dahler.
- Uladislai IV Reg. Polon.* dahler.
- Innocentii X* Kobberpenge.
- En sølffpenge med Paffvens hofved og
en Cardinals.
- En liden Schoupenge med 2 duer
paa.
- Caroli 2 Englische Schilling.
- En svendsk penge.
- Caroli 8 *Franciae Reg. Testor.*
- En Mønt om Christi Daab.
- En Mønt med O. og en Crone.
- En munch med en Ørn og piiler i
Foden.
- Divae Blancinae Cumanae 1457.*
Kobber.
- Andreas Doria* Kobber.
- Jul. 3 Pont max.* Kobber.
- Paulus V Burgesius Pont.* af Kobber
- Fridericus Luccharus.* Kobber.
- Erasmi Roterodami* billeder af Kob-
ber.
- Isotta Ariminensis* billeder af Kobber.
- Caesar Scipio* Kobber.
- Caecilia Filia Franciscii 1 March*
Mantuae Kobber.
- Lutheri Billede Kobber.
- Calvini Billede Kobber.
- Johan Frid: Churfyrst af Sachsen.
Kobber.
- Mariae 1 Reginae Angliae.* Kobber.
- Philippus Rex Castilliae.* Kobber.
- Maria de Medices* Kobber
- Elisabetha Infans Hispaniae.* Kobber.
- Et *pondus Romanum* med *Caducco.*
Kobber.

Femb Kopperstempler.
 Et *pondus Romanum cum fulmine*.
 Kobber.
Julii Caesaris Ansigt. Kobber.
 En stoer Romansk Mønt med *Jana*
 bifronte. Kobber.
Galbae Ansigt. Kobber.
 Et *Amuletum* med Hebraische Bog-
 stafver.
Midae Ansigt. Kobber.
 Rudolph 2 mønt af Blye.
 Joh. Hus af Blye.
 Hen: Bullingerus i Blye.
 Christ. IV. Blye Skoupenge.
Johannis Casimiiri Kobberplade.
Abr: Ovetlii Kobber.
 Alb: Dürer. Kobber.
 Joh: Hanschdl Kobber
 Card: *Grandvillanus* i Kobber.
 Sixt. IV Pont: i Kobber.
 Sign: Pandolphus Malatesta i Kobber.
 En Messing stempel.
 Johannes von Leiden i Kobber.
Martinus Lutherus i Kobber.
Philippus Melanthon aetat: 47 i
 Kobber.
Alexander Farnesius i Kobber.
 Philippus 2 i Kobber.
 Clemens 8 i Kobber.
 En blye Penge med Inscription: *Pax-*
Hispano-Batavo.
Mauritius Princ. Aurant i Blye.
Laurentzo Benedictae 63 i Blye.
 Johannis Daab i Blye.
Lutherus i Blye.
 Et fiirkanted støche med en Løwe i
 Blye

I For Stuen.

En Morian med en Hatt med en rød
 feer udi.
 8 stoere Brasiliansche Støcher med
 figurer.
 12 støcher med Indiansk Frugt paa.

2 Morianer med grønne Klæder.
 Et støche under Lofftet med Brasili-
 aner.

Udi Model Cammer.

14 Modeller af Skibe, noch en Model
 af en Gallioth.
 5 Vand Møller.
 3 Vand Schluser.
 17 Bjugninger af Kircher og Huse.
 1 Model af det stor Cölnnske Viinfad.
 2 Bogstoole
 2 Folbroer.
 2 Inventioner til at kaste Granater.
 1 Pulver Mølle.
 1 Vand og Saugmølle.
 1 halff Mølle.
 1 Bulwerch.
 1 Mølle med trej Stene.
 2 Distileer ofven til *Sal. Tartasi*.
 Dend hellige Graff med et Kaars ind-
 lagt med perlemoer.
 1 lidet Trycherie.
 1 liden Grotte.
 2 Modeller af en kongelig Stol af
 Gips.
 1 liden Broe til at legge sammen.
 3 Perszer.
 1 Brobuch.
 1 Stige at klyfve op paa en Vold med.
 1 Vinde.
 3 Par Hestestenger af Træ og 1 af
 Elphenbeen.
 Et Instrument at maahle Miile med.
 2 Hyperboliske Instrumenter.
 1 Maalet Canon.
 1 Instrument til at buske Piller ned
 med.
 Corfitzes Boer.
 1 Wolfsgang med 4 Dørre.
 1 Dør som slaaes op paa begge
 Sider.
 1 Natwieser, som bruges ved Lius.
 2 halffve *Globi Maritimi*.

14 Vox puzerede Billeder.	1 Træ Canon.
2 Vandsprydter.	1 gammel Spind Roch med en Sem- feine udi.
<i>Instrumentum pro vacuo demon- strando.</i>	2 Grønlandske Baade.
28 Fortifications Modelles.	1 Jern Krone.
5 Foderaler.	1 Granat Tønde, som brender under Vand.
1 Skrue uden Ende.	4 Vind Būzer.
1 stoer Eventagle.	Et Skib ridtzet paa en Taffle.
4 Modelles af Munitions Vogne.	En stoer Perse.
C 4 Brust Billede af Blye.	

Henvisninger, Tilføjelser og Rettelser

Kunstkamre i Tyskland

Til dette Afsnit er benyttet Voigt: Wiederbelebung des klassischen Alterthums. — Klemm: Zur Geschichte der Sammlungen für Wissenschaft und Kunst in Deutschland. — v. Weber: Churfürstinn Anna zu Sachsen. — I. Burekhardt: Die Renaissance in Italien.

Drejerkamre i Danmark

S. 8, den talmudiske Sætning findes i Mischna, Aboth II. — S. 10, om Drejerkammeret paa Københavns Slot se Troels Lund: Herregaarde og Slotte, S. 194, og de dér citerede Steder, samt A. D. Jørgensen: Griffenfeld, S. 120, — S. 11, en senere Bestalling for Hans Mejer (4. Juli 1559) se Cancelliets Brevb. 1559 S. 239: Han skal være Kongen tro og holde, hvad der betros ham „stille hos sig udi hans Grav“. Da Hans Mejer i 1565 er død, faar Statholderen paa Kbhvns. Slot, Mogens Gyldenstjerne, Ordre til at forsegle Dørene til Drejerkammeret samt Nøglerne til dem og forvare disse til Kongen selv kommer til Stede. Hans v. Diskows Besigtigelse af Krogen og Plan til en Ombygning findes i Friis's Samlinger til dansk Bygnings- og Kunst-historie S. 167 — S. 11 og S. 12 rettes 1568 til 1559. — S. 12, Udtrykket „Wunderkammer“ benyttes om Ambraser-Samlingen 1606; Frederik II lader indrette et Drejerkammer paa Kronborg, Friis' Samlinger S. 338; Frederik II's Drejertøj føres til Kbhvn, Rentemester-Regnskab for 1588. — S. 13, En Løve sendes som Foræring til England, se Rmt.-Regnsk. 1595 Fol. 185. Om „Stenen Bezoar“ se Dsk. Magazin 4 R. IV pag. 21. Den nedenfor omtalte Bezoarsten i den indiske Kurv blev tillige med en Enhjørningstand paa 4 Alens Længde, der opbevaredes i det kgl. „Schmuckkammer“, i 1647 af Christian IV foræret til Ludvig XIV og overrakt denne af Corfits Ulfeld, se Nye Dsk. Magazin IV S. 301. De japanske Genstande paa Rosenborg omtales i den anhalt'ske Fyrst Christian d. y.'s Dagbog, se Friis S. 367.

Kunstkammeret paa Københavns Slot

I Almindelighed er benyttet: Kunstkammer Inventar af 1673, 1690, 1737 og 1775 i Rigsarkivet (R. A.) og af 1690 (med senere Tilføjelser) i Antikv.-topogr. Arkiv; Olgier Jacobæus: Museum regium. Hafn. 1696 Fol.; Lauerentzen: Museum regium. Hafn. 1726 Fol. Hølek: Det kgl. Kunstkammer paa Christian V's Tid, København 1775 og Genealogisk-biografisk Arkiv. S. 294.

Til S. 14. Jørgen Schults Breve fra hans Rejse med Hertugerne Frederik (III) og Ulrik findes i R. A. Danske Kongers Hist. Fasc. 113; Hertug Frederiks Breve fra Rejsen til Christian IV, sstds; Ove Juels Dagbog, se Historisk Tidsskrift 3 R. III Bd. — Til S. 18, Beliggenheden af Kunstkammerets Værelser, fremgaar af de neden anførte Snedker- og Malerregnskaber sammenholdte med A. D. Jørgensen: Griffenfeld S. 160 og Friis „Københavns Slot“ i Saml. t. dansk Bygn.- og Kunsthistorie; Ordre til Henrik Müller om det Skantede Værelse, se R. A. Expeditionsprotokol 8. — Til S. 19, Oplysninger om Kunstkammerets Indretning og Udstyrelse findes i R. A. Malerregnskaberne i Afregn. W 18 e og Snedkerregnskaberne H 17 A. B. og C. samt H. 32. Den $\frac{5}{6}$ 1660 fik Rentemesteren Ordre til at give W. Hornboldt Indvisning udi Helsingørs Smaatold og Accise for 4313 Rdl., som han havde til gode for sit Arbejde. Sjæll. Tegn. XXXV fol 915. Et Hjortehoved, udskaaret i Træ med et forgyldt Kors mellem Takkerne findes endnu i Nationalmusæets II Afdeling. Det er paa Bagsiden af Pladen mærket ^{A.G.}_{S.D.} Til de ældste Genstande paa Kunstk. af Naturriget høre ogsaa Ribbenene af Hunden Tyrk, som havde holdt Vagt i Christian IV's Sovekammer, og som var afbildet paa et af Tapeterne paa Frederiksborg med Underskrift: Den velagte og dydige Hund Tyrk. København Slots Inventar af 1638 findes hos Friis S. 60. — Originaltegningerne af Københavns Slot findes paa St. kgl. Bibliotek. Ny kgl. Saml. 386 e Fol; Side 20 burde være tilføjet, at den nederste Række store Vinduer i Taarnet er Borriss Laboratorium, og de i Flugt med dem i Bygningen ere Kunstkammerets underste Værelser. — Til S. 24. Om Valetet 1663 se Dsk. Saml. 2 R, II, 173. — Til S. 25. Vorms testamenteriske Bestemmelser findes i Dsk. Saml. V. S. 377.

Kunstkammerets Udvidelse ved Vorms Samling

Almindeligt: Museum Vormianum. Amst. 1654 Fol. Panum: Vort medicinske Fakultets Oprindelse og Barndom i Universitets Festskriftet ved 400 Aars Jubilæet og sammes Bidrag til vort medicinske Fakultets Historie 1648—1766. Sprengel: Versuch einer pragmatischen Geschichte der Arzneikunde. Halle. 1792—99.

Til S. 30. P. Payngks Recepter findes paa St. kgl. Bibl. i Gml. kgl. Saml. Fol. 272, Om Opfattelsen af Kometer se Th. Bartholin: De cometa consilium medicum Hafn 1665. Middelalderens Kometovertro hvilede væsentlig paa den af Aristoteles fremsatte Anskuelse, at Kometerne opstaa i vor Sfære. Paracelsus optraadte imod Kometovertroen. Pierre Bayle ligeledes. Hans „Lettre, où il est prouvé que les comètes ne sont point le présage d'aucun malheur“ (Køln 1682) blev

forkæret. Journal des Savans (der blev patroniseret af Académie des Sciences) kan endnu i 1681 fremsætte en Beretning om et „Kometæg“. — Til S. 32. Om den vanskabte Dreng fra Nyboder se Th. Bartholin: Acta Medica 1671—72 I. 53 — Til S. 34. Vorms Korrespondance med Laet, se Vormii Epistolae pag. 808—844. — Til S. 37. O. Vorms Afhandling om Narhvalens Tand: An os illud quod vulgo pro cornu monocerotis venditatur verum sit unicornu. Hafn. 1638. — Th. Bartholins Benyttelse af Narhvalspulver se hans Hist. Anatomic. Rar. Centuria II 272. — Til S. 38. Th. Bartholin om *Tire Bina* se nys anførte Skrift S. 278. — Til S. 43. I Thiele: Danmarks Folkesagn III 503 findes en Opskrift, der henføres til Frederik d, I om et Lægemedel tilberedt af et Kranie. Til S. 48. Sepedejsten kaldes hos Molbech, Dansk Dial. Lexicon, S. 536 (og derefter i Videnskabernes Selskabs Ordbog) Spaadejsten, hvilket Ord er sendt ham fra Borup Sogn. „Indsenderen,“ mener Molbech, „antager uden Tvivl med Grund Spaadeje for at bemærke Spaakvinde, og at derfor Overtro fordem maa have brugt disse Forsteninger til at spaa af ell. lign“ Det forholder sig næppe saaledes. Formen Spaadejsten er vistnok ukendt; derimod vil enhver, som for blot 25—30 Aar siden tilbragte sin Barndom i Jylland, kende Sepedejsten. Formen er den samme fra Kolding og til Skagen. De var „gode mod Torden“, og Hjordedrengene paa Heden sørgede altid for at have et Par Stykker i Lommen under Uvejr. Er det ikke en eller anden Zebedæus, der har givet disse Echinites (forstenede Søpindsvin) deres folkelige Navn? — Til S. 50. Ogsaa Farmaceutisk Museum ejer flere Bezoarsten, indrettede til at bære som Amuletter, bl. a. en som er omlagt med fine Guldbaand for at værne den mod Slid. — Til S. 52. Om en anden overtroisk Forestilling med Hensyn til disse Figurer af Bronze se nedenfor. — Til S. 53. Om den Vorm af Frederik III skænkede Olifant se Antikv. Tidsskrift 1843—45 S. 266—7 samt Ny kgl. Saml. Nr. 410 c. 4to. Om en anden Kyskhedslaas, se Vorms Breve.

Kunstammerets Udvidelse ved Gaver, Indkøb o. s. v.

Til S. 54. Om Gaver fra Holland af ostindiske Sager i 1666 se bl. a. Becker Saml. til Frederik II's Hist. II 154. Holbergs Danmarks Historie (Levins Udg.) om Russernes Foræringer, III S. 358. Om Foræringer fra og til tyske Fyrster, se R. A. Ausl. Registr. for 1650, 1653 og 1654. — Til S. 56. Om Stockmundts Indkøb se Afregn. C. 43, om Rentekammerets Udsættelse se Købmænds Afregninger. — Til S. 57. Jean Albosius (ell. Aillebout), født i Autun, udgav i 1587: „Portentosum Lithopædium, sive Embryon petrifactum urbis Sennonis 1582.“ Dokumenterne vedrørende det forstenede Barn findes paa det St. kgl. Bibl. i Gl. kgl. Saml, Nr. 1641. 4to. En forstenet Kalv fandtes senere paa Kunstk., se Invent af 1690 i Antik-topogr. Arkiv, S. 17.

Til S. 60. Luther og Melancton havde selv anvist Vejen til at betragte Misfostre som Guds Straffedomme (se Luther Sämtl. W. XXIX 2—16). En nidkær Lutheraner, Irenæus, har samlet en Masse Beretninger om saadanne i et omfangsrigt Værk: De monstris. 1584. Historien om Margrete af Henneberg dukker først op i anden Halvdel af 16. Aarh. og findes vist første Gang

omtalt i „Niederländische Beschreibung in Hochdeutsch und Historischer weiss gestellt auff den Belgischen Löwen der Siebenzehn Provinzen dess gantzen Nederlandst. Was sich darinnen zugetragen hat vom Jahr 1559 bis auff gegenwürtiges 1584 Jahr durch Michaëlem Eyzingerum Austriacum,“ Kolln 1584. Begivenheden sættes snart til 1214, snart til 1266 og 1276. Hos Irenæus finder man en Beretning om en Kvinde i Cleveland, der 1555 paa én Gang havde født 365 Børn; alle vare de levende ved Fødslen og af fuldstændig menneskelig Skabning, men kun saa store som en lille Finger.

Der synes imidlertid at have været andre Grunde til Himlens Fortørnelse mod Grevinden, end hendes haarde Ord mod Tiggerkonen. Hun levede som i et Sodoma og Gomorra og var berygtet for sin Yppighed og Overdaadighed. „Tomten af hendes Borg vises endnu“ (v. d. Aa. Holl. Biografi VIII 592), og ved Midnat kan man endnu høre Larmen fra Køkkenet. Her berettes det — se den Ouden Sergeant D. II bl. 174, smlg. med Vaderl. Letter oeff., 1838 Nr. 3 bl. 342 — at de 365 Børn blev opbevarede „op het Stadhuis te Amsterdam in eene flesch“, den danske Beretning meddeler ogsaa, at Hannibal Sehested havde faaet sit Eksemplar i Holland i en Flaske. Før Billedstormeriet under Reformationen saa' man i Loszduinens Kirke en Tavle med Beretning om Jærtagnet; to Kobberbækkener (Daabsfadene?) hang tæt ved. Senere blev en anden Tavle sat op, og denne blev taget i Øjesyn bl. a. af Landsdommeren, Etatsraad Mathias Poulsen i 1695 (Personalhist. Tidsskr. 3 R. IV pag. 134).

I R. A. Dsk Kongers Hist. Fasc. 130 findes en Radering, forestillende en hval-lignende Fisk paa Stranden. Raderingen ledsages af et Brev fra Gregorius Croger til Frederik III, hvori der fortælles, at denne mærkelige Fisk, som af nogle kaldes en Hille, af andre en Delphin eller Marsvin, i August 1659 var strandet paa en Grund i Elben nær Vedel. Nogle Hollændere have købt den for at vise den frem, men Croger haaber at kunne erhverve Skelettet for Frederik III — Om Blæksprutten se Olearius: Goltorfische Kunstkammer og Dansk Maanedsskrift 1855 I 63—96. — Om de S. 56, 61 og 62 anførte Indkøb se kgl. Regnskaber 1652—56. — Til S. 63. Om Skeletter og deres Sjelendhed se Panum i Universitetets Festskrift S 85 og Wolff: Encomion Dan. 347 og 357. — Til S. 64. Th. Bartholins latinske Vers findes i Museum regium — Til S. 66. Charisius' Indkøb findes i R. A. Afregn. P. 55, 5. — Til S. 66. Pas for Nürnbergervarerne se R. A. Patenten 1664 Om Kunststykket i Rosenborg Have, se R. A. Inventar udi kgl. Majest. store Hauge og dessen indliggende Lysthuse og Vaaninger i Kbhvns. Slots Inventar 1673 og Kunstk. Invent. 1690. — Til S. 67. Uhlichs Breve findes i R. A. Dsk. Kongers Hist. Fasc. 155. Han hjembragte ogsaa en Del Kuriositeter m. m. som Foræring fra Hertug Ernst af Gotha, for hvilke Frederik III takkede ved Skrivelse af 14. August 1666, se Ausl. Regist. 1666. Den i Brevene omtalte Georg Michael blev 9. Juli 1670 Kongen af Danmarks Faktor i Nürnberg. sstds. — Til S. 77. Om Püsterich se Raabe: Der P. zu Sondershausen. Berlin 1852. — Til S. 78. Om en af Solvgloberne se Tidsskrift for Kunstindustri 1890 S. 104. En Komediant Joh. Aug. Uhlich omtales af Werlauff, Antegnelser S. 292. Daniel Fading, se R. A. Afregn. E. 15. Han fik for sin Hjemrejse en

Klædning og Linned (Værdi 120 Rdl) Afregn. F. 16 fol. 240—1. — Til S. 80. Om Kunstdrejeren fra Kurfyrsten af Brandenburg, se R. A. Afregn. H. 32. e. Leonora Christines Sager findes omtalte i Birket Smiths Grevinde Ulfelds Hist. II 234 m. Henvisn. og Dsk. Saml. 2 R. I. 215. Beretningen om Chr. Ranzaus Hverv i Ronne og om Stenbrødet læses hos Thura: Beskrivelse af Bornholm. Se ogsaa Kirkehist. Saml. 4 R. I, 473. Et lignende Sagn fra Dortmund anføres hos Happpelius i Relationes curiosæ, Hamborg 1683. 4to. Der kom iøvrigt 6 Stenbrød hertil, se Invent. 1690 i Antikv.-topogr. Arkiv. Det hos Thura (S. 259) omtalte Lam, der blev født paa Bornholm, „havende ligesom en Tobakspibe i Munden,“ har man vist med Sorg maattet opgive at faa paa Kunstammeret. — Til S. 81. Om Pilen i Herlov Kirke, se Ny kirkehistoriske Samlinger III 448. Historiske Minder i Roeskilde, se Wolffs Encomion, S. 454. Om Ordren at lade C. v. Mandern udtage Genstande fra Kirken til Kunstammeret se R. A. Sjæll. Tegn. XXXVIII fol. 262 — Ordre til Daniel Knopf og Ditlev Bülche, se Nyerup: Kong Frederik III. S. 400. Thormod Thorfaeus sendes til Island, se Werlauff: Hist. Efterretn. om det St. kgl. Bibliotek, S. 29. — Til S. 82. Frederik III køber Tyge Brahes Observationsbøger, se Biogr. Lexicon II 622 og A. D. Jørgensen: Griffenfeld I S. 128. Hans Instrumenter solgte til Gørtlere, Dsk. Saml. 2 R. III S. 39. — Den ældste Flora Danica eller Chr. Herfurths Herbarium sempervivum findes paa St. kgl. Bibliotek, Gl. kgl. Saml. 762 Fol. Indbindingen skriver sig dog først fra Slutningen af 18. Aarhundrede. — Til S. 84. Om Drengen med de monstrøse Negle, se Th. Bartholin: Acta Medica I 43. — Til S. 85. Regnard: Voyage en Flandre e. t. c. Paris 1874. I sidste Linie rettes 1731 til 1737.

Kongens Hjælpere

Til S. 86. Bestalling for Casper Herbach, se R. A. Bestallingsbog 3 a 1640—61. Hans Breve til Frederik III fra Amsterdam R. A. Dsk. Kongers Hist. Fasc. 155. Til Rejsen fik han 100 Rdl., se kgl. Regnsk. 1656. — Til S. 87. Holbergs Citat se Danmarks Hist. III 445 Monsieur Niels Gyntelberg forekommer 1650 i R. A. Afregn. W. 20, 5. Udgifterne til ham i Anledning af Kunstammeret findes i R. A. kgl. Rgskbr. 1656. Indskriften paa hans Epitaf., se Marmor Danica. I R. A. Fortegnelse over forsk. kgl. Betjente er der ved den sidste Udbetaling, der har fundet Sted til ham, d. 1³/₂ 1661, tilføjet Ordet: død. — Til S. 88. Om Jakob Jensen Normand, se Suhms Saml. og „Musæum“ 1893. Til S. 91. I R. A. Extract Protokol over Kongens afhændede Jordegods 1656—70 II fol. 126 kaldtes han Forvalter udi Kunstammeret. Om Bertel Bartholin som Antikvarius regius, se R. A. kgl. Resolutioner III 3. April 1676. Carl v. Mandern kaldes i Fortegnelse o. forsk. kgl. Betjente, Rullen 1670 fol. 50, Inspektør ved Kunstk. Om hans egne Saml. se Wolff Encomion S. 440. Vorm fortæller i sine Breve S. 519 at han engang „obiter“ hos C. v. M. saa' Indskriften paa Neros Sværd. Om C. v. M. og Cort Adelaers Trofæer, se Bruun Cort Adeler S. 86, og Dansk Tidsskrift, S. 283. — Til S. 92. Francesco Negris Besøg paa Kunstk., se Norsk Hist. Tidssk. 2 R. VI. Om Bendix Grodttschilling se Dsk.

Magaz. 2 R. I 161 samt i R. A. Personalia 1660-99. Hans Bestalling sstds. i Bestallingsbog 7 a 1662-65 fol. 19. — Til S. 100. Om Borri, se A. D. Jørgensen: Griffenfeld, S. 237 og Henvisn. I Ausländische Registr. R. A. findes under 18. April 1663 en Skrivelse fra Frederik III til Generalstaterne, om Anton Joseph Borri maa rejse til Danmark. Der kan vist ikke være Tvivl om, at Anton er en Fejlskrivning for Frans. Ordren til Gabel om Guldknapperne findes R. A. Afregn. G. 43. — Til S. 103. Griffenfelds Breve i Oversættelse fra Spansk findes i R. A. Malligiana. I Kunstk. Invent. af 1690 S. 81 Antikv.-topogr. Arkiv findes anført en Skjorte og et Par Benklæder af Nettetdug.

Kunstkammeret under Christian V

Til S. 107. Paa Bygningens Plads stod tidligere en Løngang, der førte fra Proviantsgaarden over til Tøjhuset, og som i „seneste Vaadeild (o: 1647) kom til til Skade“, Rentemester Regnskaber 1647 fol. 183. — Til S. 109. Et kasseret Udkast til Indretning af Kunstkammeret findes paa St. kgl. Bibl. Ny kgl. Saml. 371 c. Paa Grundtegningen (S. 109) er der indløbet en Fejl, idet der fra Naturalie-Kabinettet ud til Maleri-Galleriet er vist en Dør, som ikke fandtes. Da Perspektivsalen i 1792 blev afgivet til Læsesal for Biblioteket blev Døren herfra ud til Galleriet lukket, og Jordans store Maleri (Nymferne og Achelaus) hængt op foran. 1799 skete der under et hæftigt Tøvejr Brud paa Taget af Løngangen (nu Avissamlingen), og for at redde Haandskrifter og Bøger fra Vandet, som sivede ind, lod Spengler efter Overbibliotekarens Ønske atter Maleriet flytte bort og Døren aabne, for at man foreløbig kunde flytte Bøgerne etc. ind paa Galleriet. Det var denne Dørs Aabning, der 4.-5. Maj 1802 muliggjorde Tyveriet af Guldhornene, og det var de i Maleri-Galleriet i 1799 opstablede Bøger, der gav Tyven, Heidenreich, den skæbnesvangre Oplysning, at der fandtes en Forbindelse mellem Biblioteket og Kunstkammeret. Han er gaaet op ad den nuværende Bibliotekstrappe, der til 1792 havde været den almindelige Opgang til Kunstkammeret (da Perspektivsalen blev forandret til Læsesal, benyttedes Opgangen for den anden Ende af Bygningen, hvis til-lukkede Dør endnu ses i Kavalergaarden). Fra Læsesalen, der kun havde en Tredjedel af den nuværende Læsesals Størrelse, lukkede han sig ved Hjælp af falske Nøgler ind i Galleriet, derfra ind i Heltesalen og endelig ind i Antikvitetskammeret, der fik sit Lys fra Bygningens 4de og 5te Vindue. Da han i Forhøret bekendte, at han ikke havde haft Lys men havde kunnet skimte Skæret fra de to store Guldhorn, have de sandsynligvis haft deres Plads i et Skab tæt ved et af Vinduerne (se Werlauff: Erindringer om Guldhornstyveriet). — Til S. 110. Marts-Juli 1662 byggede Tømmermand Hans Hansen Løngangen mellem Slottet og Proviantsgaarden paa nedbukkede Pæle, se Rentem. Regnsk. 1662. — Til S. 112. I Heltesalen stod i Hjørnerne 6 Figurer i Legemstørrelse af nøgne Kvinder, dækkede med grønne Taftes Sparlagener (se Side 141, hvor dog kun nævnes 4. De bleve „kasserede“ af Christian VI.). Om Værelsernes Udstyrelse og om Genstandene findes en Del, bl. a.

det anførte Vers i Heltesalen, i I D Majors Reise aus Kiel in Norden 1693 paa St kgl. Bibl. Ny kgl. Samling 365 Fol. — Til S. 113. Udbetalingerne til B. Grodtschilling. se Ober-Kammerjunkerens Rgskbr (R. A.).

Erhvervelser under Christian V

Se i Alm. Museum regium, Holcks Kunstskammer og Ober-Kammerjunkerens Rgskbr. (R. A.). Det anførte Brev til Milan findes i R. A. Breve til forskellige 4. G. Milan 1, 37. — Til S. 114. Allerede 1617 blev det paa Landemode (se Wolff Encomion S. 523) forbudt at besøge Kilden med „nogen besønderlig Dags Udvælgelse“, et Forbud, som dog hverken Christian IV eller Frederik III ændrede. Ambrosius Charisius' Ansøgning og Kongens Svar af 17/2 1683 findes i R. A. Kgl. Resolutioner. Se ogsaa Dsk. Atlas IV S. 501. Historien om Dompappen læses i Majors Rejseberetning. — Til S. 116. Det St. Olafs Billede, som Skipperen bragte i 1698, havde i 400 Aar været i Trondhjems Domkirke og var under de Kirken overgaaede hyppige Ildsvaader forbleven uskadt. Nu i Nationalmuseet. De 6 Antikviteter af St. Olaf vare 1) Hans Arm i en Kiste af forgyldt Messing med en stor Krystal i Midten; 2) hans Brystspænde af Sølv med hans effigies paa den ene Side og Christus paa Korset paa den anden; 3) et andet Spænde. solvforgyldt; 4) et Sølvspænde til hans Kappe, med Indskrift: *St. Anna, ora pro nobis*; 5) et Paternosterbaand udskaaen i sort Sten; 6) et Paternosterbaand af Elfenben. Se Inventar af 1690 „Antikvitetskammeret“ med Tilføjelser i antikv. topogr. Arkiv.

Om Kobberhesten, som Kongen fik i Norge, læses i Kunstskammerets Inventar 1737 Side 834:

„En liden Hest af Kaaber, som blev overleveret hans kgl. Majst. Christianus Vtus, da Hans Majst. Ao. 1685 gjorde en Rejse igjennem Norge, med Beretning, at samme var taget fra et udj Søen liggende Bierg, hvor denne fortryllede Hest havde fordrevet alle de der sig befindende Fiske, saa vel som faldet dem forskrækkelig, hvilke nærmede sig samme; thi den i lang Tiid var kommet dem for som een stoor Hest af Ild, indtil endelig een fordristede sig at bestige Bierget; hvor da denne forskrækkelige Skikkelse :jo nærmere hand avancerede :| jo meere og meere aftog og endelig til sidst reent ophørde, da denne Hest blev funden.“

De af Holger Parsberg indleverede 15 Antikviteter anføres i ovennævnte Inventar af 1690 i Antikv. topografisk Arkiv: 1) Et Altar af forgyldt Messing, 7" højt og lige saa bredt; 2) en Ecce homo af forgyldt Messing; 3) et lille Kors af Messing; 4) en Helgen af forgyldt Messing; 5) en Monstrans af Messing, meget brøstfældig; 6) en liden Pokal af forgyldt Messing, i Midten en Calebasse, hvori Relikvier; 7) en Kiste til at lægge Relikvier i, 7" lang; 8) en gammel liden Kiste, 2 1/2" lang, med Relikvier; 9) et stort Paternoster Baand af brunt Træ med to Kobbermedailler; 10) et stort Smykke, prydet med allehaande Stene; 11) en liden Nøgle af Metal; 12) en gammel Pung af Læder; 13) et Kors af forgyldt Sølv, 4" langt, hvorpaa et lidet Kors eller Crucifix;

14) et Kors af Sølv med en Panserkæde; 15) en Sølv Halskæde, ganske tynd og underneden Christi Opstandelse. Af andre Genstande nævnes: en Guld-ring funden 1690 paa Christiansø. Fra Kirke-Bjærgby blev indsendt en lille Sølvske, en Sølvstift og en Jærnkæde med en Ring i, som et Halvkobbel til et Par Heste I Jægersborg og Gyldenlund fandt man en Del Urner, Bronce-kelter og andre Oldsager, deriblandt 9. Juni 1693 en Guldfigerring med 7 Snoninger. Om Allertavlen se Antikv. Tidsskr. 1846—8 S. 206. — Til S. 117. Om Christian Vtes Anker, som nu findes paa Rosenberg se Illustr. Tidende 1890. — Til S. 118. Om det oldenburgske Horn, se Happelius: Relationes curiosæ og Winkelmann: Des oldenburgischen Wunderhorns Ursprung, Bremen 1684. Her meddeles, at Happelius har sin Kundskab til Hornet fra en „ungarischen Predigers Relation, der selbige zu Coppenhagen publice gemacht hatte“ Se ogsaa Brocks Kataloger over Saml. paa Rosenberg og Nyerup: Dansk Guldsmedekunst. — Til S. 120. Om Gaspard de Bois-Clair, se Hjelms-tjerne 4to 405—7. Den ¹⁰/₂ 93 fik Byfogden Eisenberg Ordre, at de B-C, som sig til den lutherske Tro havde begivet og den strax igen forladt, skulde rømme Landet. Sjæll. Tegn. XLIX fol. 22. Et „perspectivisk“ Dobbeltportræt af ham findes endnu paa Rosenberg. Han malede til Trinitatis Kirke et Billede af Timoteus — Til S. 121. Oplysningerne om de her og i det hele under Christian V omtalte Kunstnere findes i Ober-Kammerjunkeren Rgskb. Poul Schindeler „Glasschneider's Enke fik ¹²/₁₁ 1689 af Naade til hans Begravelse 128 Rdlr. ²³/₄ 1665 anbefalede Frederik III P. S.'s Broder Daniel S. til Kur-fyrsten af Sachsen. Ausl. Registr. i R. A. Han fik i 1670 for Krystal-Kroner 2,300 Rdl. ⁹/₄ 1672 blev der udstedt Pas for „unser Künstler („Kunstschneider“) P. S. til Gottorp (se Patenten i R. A.). Sonnen Poul Christian S. havde allerunderdanigst givet til Kende, „dasz er umb erlangung mehrerer wissenschaft in der Music,“ gerne vilde rejse udenlands og særlig se at komme ind i det kursachsiske Kapel i Dresden, hvortil Christian V anbefaler ham paa det bedste, se Ausl. Register ⁹/₉ 1670. Han var en Tid Sølvpop; død 1740 (se Personalhist. Tidsskr. 3 R. I S. 296). Om Jan Wilckens van Werelt, i Almindelighed kaldet Jan Hollænder, se Illustr. Tidende 1893. Af G. Wolfram findes Portrætmedailloner i Elfenben paa Rosenberg. — Til S. 122. Om den blinde Snedker se Tidsskr. for Kunstindustri 1887. Han døde ²²/₁₁ 1704. Bircherods Dagbog. Rømers Planetarium findes nu paa Rosenberg. — Frederik III's Interesse for Monter og Medailler omtales flere Gange af fremmede Forfattere. Som Model for den store Medaille, der blev slaaet i Anledning af Sejren i Køgebugt, er der udført en Medaillon omtrent i samme Størrelse i Elfenben; den findes endnu paa Rosenberg. — Til S. 123. Om Meibusch, som ogsaa pousserede i Vox, se Weilbachs Kunstnerlexicon og Weinwich S. 105. Historisk Tidsskrift 2 R. II S. 621 og Personalhist. Tidsskr. 2 R. IV S. 20. — Til S. 124—5. Om Grodtschilling, se yderligere Personalhist. Tidsskr. 2 R. III 288. Reglement for Civiletaten 1680—84 i R. A. Bircherods Dagbog 1693. Particulærkassens Rgskbr. 1702 og 1706. Det af den ældste B. G. forfærdigede „Perspektiv“ eller optiske Stykke findes beskrevet i Inventar 1690 i Antikv.-topogr. Arkiv S. 25: „Ein sehr künstliches Perspectiv und Invention aus der Optica magica, alwo repraesentiret werden acht Könige von dem Oldenburgischen Stamme und die Königin Sophie Amalie.

Wen man aber durch das Glas sihet, zeiget sich der neunte König aus dem o. H. Christianus quintus.“ Det af ham lavede Perpetuum mobile blev drevet af 26 Elfenbenskugler, se sstds.

Kunstkammerets Bestyrelse under Christian V og Museum regium

Til S. 126. Ordren af $12/4$ 1670, se Sjæll. Tegn. XXXIX fol. 45. Den her anførte Portrætmedaillon i Voks rettes til en Buste i rødt Voks, Broch Katal. o. Rosenborg 1884 pag. 103. En Medaillon i Voks er udført af Ulr. Chr. Gyldenløve 1692, se Ny kgl. Saml. 111 i. Fol. (St. kgl. Bibl.). Om Arnfelds Arbejder, se Ober-Kammerjkr. Rgskbr. Juli og September 1670. Hans Arnfeld blev Ritmester $24/12$ 1664, Jægermester $12/5$ 66 og Hoffjægermester $30/9$ 69, se Bestallingsbog 10 a og Afregn. m. Hofbetjente 1665–1673. — Bestall. for Th. Walgensten i Hofetatens Protokol 1668–78 S. 13. Om Thomas Rasmussen Walgensten se iøvrigt Werlauff: Erindringer om Guldhornstyveriet 5; Bruun St. kgl. Bibl. 32; Lunke: Wisby Stifts Herdaminnen 351. Thottske Saml. Fol. 267. Herholdt og Mansa: Saml. til Dansk Medicinalhist. I 116. Vorms Lexicon og Kbhvns. Dipl. — Til S. 127. Vorms Ansøgn. i kgl. Resolutioner III fol. 118. R. A. Arenfelds Afskedigelse i Kunstkammerinventar af 1673. — Til S. 128. Christian V's Brev af $15/4$ 1690 findes i Kunstkammer Inventar af 1690. I 9 L. f. n. rettes 17. August til 28 November. Overleveringen fandt Sted den førstnævnte Dag, men Protokollen blev først underskrevet den sidste. — Til S. 129. Privilegium paa at lade Beskrivelsen af Kunstkammeret trykke findes i Sjæll. Reg. XXXVIII fol. 469. Jacobæus fik ogsaa Privilegium paa Bogen af Kejser Leopold, se Mus. reg. Udgifterne dertil findes i Ober-Kammerjkr. Rgskbr. og i Reglmt. for Civilestaten. Se ogsaa Dsk. Saml. III 234.

Malerisamlingen

Til S. 130 1. Christian IV's Køb af Rembrandtske Raderinger, se Afregn. I. 3. Udgifterne til Frederik III's Indkøb af Malerier findes i Kgl. Rgskbr. 1652–6. Ramme til Jordaens og v. Manderns Billeder Afregn. W. 18 e. — Til S. 132. Om Eckhouts Billeder fra Brasilien, se Driesen: Leben v. Johan Moritz v. Nassau Siegen, Berlin 1849. S. 110, 357 og 360. Alex. Humboldt saa' dem i sin Tid paa Frederiksborg. Kosmos (dansk Oversættelse) II 79 og Anm. 20–25. I „Globus“ 66. Bd. 1894 Nr. 6 har Musæumsinspekt. Bahnsen, efter det paa det store Billede fremstillede Kastetræ, bevist, at Personerne maatte være „*Tapanere*“, hvori det her fremdragne Rgskb., hvor Navnet første Gang forekommer paa hjemlig Grund, altsaa giver ham Ret. Se om Maaden hvorpaa disse Billeder kunne være komne hertil „Internationales Arkiv für Völkerkunde“ II 221. Der er iøvrigt intet i Vejen for at antage, at de kunne være en direkte Foræring fra Johan Moritz, der stod i venskabelig Forbindelse med det danske Kongehus og var Ridder af Elefanten. Han synes ogsaa selv

at have besøgt Frederik III. „Man siger, at Grev Morits af Nassau med det første skal sendes hertil i en Ambassade fra Holland.“ Brev fra Helsingør 1/6 1650 i Beckers Saml. I. 40. I 1646 var den berømte Huyghens her i en Greve af Nassaus Følge; skulde det have været Johan Morits? Købet af H. V. Rosenvinges Malerier, se Rentekammerets Registerbog paa Adelstanden 1663 fol. 99. Sagen om Lavrits Ulfelds Malerier, se kgl. Resolutioner I a fol. 36. A. S. Ulfelds Supplik findes bl. Kgl. Resolut. ved Skøde af 17/4 1700. — Til S. 133. Ordren til Søren Kornerup, Sjæll Tegn. XXXVI fol. 329.

I Brev af 10/10 1669 beder P. Charisius Milan, at han skynder sig at sende den Fernis, som Kongen gerne vil have. Et Skib er ankommet med Admiral Ruyters Portræt men uden Fernis, R. A. Br. t. forskell. 4. G. Milan. Br. 10; Lambert v. Havens Rejse og Indkøb se Afregn. L. 23. Medens han var borte, skulde Kamrene i Grev Ranzaus Gaard, hvor hans Skilderier opbevaredes, forsegles. Sjæll. Tegn. XXXVIII 543. Portræt af v. Haven findes nu paa Frederiksborg — Til S. 138. Et Maleri af den S. 145 nævnte Mand uden Arme og Ben fandtes ogsaa paa Kunstammeret, se Inventar 1775 II S. 67. Til disse „kuriøse“ Portrætter hører ogsaa Pieter Hulls Billede (nu paa Frederiksborg) af Tyge Brahes Husholderske, der var berømt for sin Ælde, se Bircherods Dagbøger 344 og 350. — Til S. 139. Holger Danske og hans Gemal, Dronning Clara, vare malede af Lamb. v. Haven; Burmand og hans Gemal, Gloriant, af Carl v. Mandern. — Til S. 142. Den udskaarne Elfenbens Pokal, der er afbildet paa Hinz's Maleri (nu paa den kgl. Malerierisamling) findes endnu paa Rosenborg. Senere Tidens kritiske Undersøgelser have for længe siden berøvet en stor Del af Malerierne paa Kunstammeret de straalende Kunstnernavne, hvormed de prange i de gamle Fortegnelser. Som et Vidnesbyrd om den Usikkerhed, der herskede, med Hensyn til hvem Portrætterne forestillede, kan anføres — efter Nyerup, Hist. statist. Skildring IV 325, — at der paa Kunstammeret opbevaredes et Billede, Kopi efter Rubens, som dér kaldtes Maria af Medicis. En Kopi af samme Billede, som ogsaa sagdes at forestille Helene Fourment, havde tidligere tilhørt Biskop Deichmann, men var af ham, Hoyer, Gram og Rostgaard bleven antaget for Dyveke. Om nogle af v. Manderns Malerier se S. 93. Paa Kunstammeret fandtes senere de 12 Apostle „Brystbilleder og Kleinleben“ tegnede af v. Mandern med Rød- og Sortkridt. Inventar af 1737 S. 642. Sstds. omtales et Maleri af P. Andersen: Pharisæerne vise Christus Skattens Mønt.

Vanskabninger, Morianer, Aber og vilde Dyr

Til S. 146. Under 20/4 1652 findes i Frederik III's kortfattede Dagbog Optegnelsen „Der Wassertrinker“. Det var uden Tvivl den navnkundige Jean Royer fra Lyon, en af Tidens berømteste vandrende Kunstnere, der havde rejst paa sin Kunst i Italien, Tyskland, Polen, Sverige og Danmark. Han kunde sætte en Straale paa 200 Fods Længde ud af Halsen, udspy 12–14 forskellig farvede Safter, ja endog Spiritus og Stenolie, som lod sig antænde. Saadanne

Kunster havde ogsaa andre Gøglere kunnet udføre; men denne havde, hvad der var noget ganske enestaaende, i Regensburg, i Kejser Ferdinands Paasyn, spyet Ild ud af Halsen. Paa Inkquisitionens Forlangende skulde han have været sat fast i Rom som Djævelkünstler. Men da aabenbarede han sin Kunst for de to berømte Jesuitter, Kircherus og Scotus, og fik fra dem en Attest, dateret Rom 1654, for, at der ingen Djævelskab var i hans Kunststykker (Happelius: Relationes curiosæ I 45—43). Om de øvrige her anførte Personer, se Ober-Kmrjkr. Rgskbr. Et Maleri af de norske Dreng, Morianer og Dværge blev udført af Kontrafejer Jepsen og ophængt i et af Lysthusene i Dronningens Have, sstds. — Til S. 147. Om Grønlænderne, se Slanges Christian IV's Hist. ved Schlegel. Det optegnedes omhyggeligt, naar Papegøjerne havde lagt Æg, og disse opbevaredes paa Kunstk., se Inventar 1690. I Juni 1569 (se Cancelliets Brevbøger) kom der en Uroxe til Helsingør. I 1607 gav Christian IV for tvende „Brissili Katte“ 100 Rdl, se hans Skrive-Kalender for d. A. d. ²⁸/₉. Om Bjørne paa Kbhvns. Slot, se Ny kgl. Saml. 4to 868 K. B. — Til S. 148. Om Foræringen fra Ulr. Fr. Gyldenløve, se kgl. Rgskbr. 1656. Om Kameler og Dromedarer paa Esrom, se Sjæll. Tegn. XXXVIII fol. 196, 388—9. Bircherods Dagb. S. 85. — Til S. 149. Oplysn. til de vilde Dyr's Underhold findes i Bestallingsbog 10 a fol. 125 og 183 og Afregn. N. 31 i. Skelettet af den af Vinterfeld nedlagte Løve blev sat sammen af Bendix Grodtschilling, se Kunstk. Inventar af 1690, S. 363. Om de Ostindiske Hjorte i Gyldenlund 1690, se Ober-Kmrjkr. Rgskb.

En stor Del af de i Kunstammer Inventariet af 1673 nævnte Genstande af Metal, Marmor, Sten eller Horn kunne endnu paavises i vore historiske Samlinger. Den S. 168 nævnte store Granat paa en Kjøp at skyde af et Stykke (Kanon) blev skudt ind i Slottet under Belejringen 1659.

